EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2021 06 11
COM(2021) 312 final

ANNEX 1

PRIEDAS

prie

Pasiūlymo dėl

TARYBOS SPRENDIMO

dėl Europos Sąjungos ir Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių organizacijos (AKRVO) narių partnerystės susitarimo pasirašymo Europos Sąjungos vardu ir laikino taikymo

EUROPOS SĄJUNGOS IR AFRIKOS, KARIBŲ IR RAMIOJO VANDENYNO VALSTYBIŲ ORGANIZACIJOS NARIŲ PARTNERYSTĖS SUSITARIMAS

I DALIS. BENDROSIOS NUOSTATOS

II DALIS. STRATEGINIAI PRIORITETAI

I ANTRAŠTINĖ DALIS. ŽMOGAUS TEISĖS, DEMOKRATIJA IR VALDYMAS Į ŽMONES ORIENTUOTOJE IR TEISĖMIS GRINDŽIAMOJE VISUOMENĖJE

II ANTRAŠTINĖ DALIS. TAIKA IR SAUGUMAS

III ANTRAŠTINĖ DALIS. ŽMOGAUS IR SOCIALINĖ RAIDA

IV ANTRAŠTINĖ DALIS. INTEGRACINIS TVARUS EKONOMIKOS AUGIMAS IR DARNUS VYSTYMASIS

V ANTRAŠTINĖ DALIS. APLINKOSAUGINIS TVARUMAS IR KLIMATO KAITA

VI ANTRAŠTINĖ DALIS. MIGRACIJA IR JUDUMAS

III DALIS. PASAULINIAI ALJANSAI IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

IV DALIS. BENDRADARBIAVIMO PRIEMONĖS IR ĮGYVENDINIMAS

V DALIS. INSTITUCINĖ STRUKTŪRA

VI DALIS. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

REGIONINIAI PROTOKOLAI.

AFRIKOS REGIONINIS PROTOKOLAS

I DALIS. BENDRADARBIAVIMO PAGRINDAS

II DALIS. PAGRINDINĖS BENDRADARBIAVIMO SRITYS

I ANTRAŠTINĖ DALIS. INTEGRACINIS TVARUS EKONOMIKOS AUGIMAS IR DARNUS VYSTYMASIS

II ANTRAŠTINĖ DALIS. ŽMOGAUS IR SOCIALINĖ RAIDA

III ANTRAŠTINĖ DALIS. APLINKA, GAMTOS IŠTEKLIŲ VALDYMAS IR KLIMATO KAITA

IV ANTRAŠTINĖ DALIS. TAIKA IR SAUGUMAS

V ANTRAŠTINĖ DALIS. ŽMOGAUS TEISĖS, DEMOKRATIJA IR VALDYMAS

VI ANTRAŠTINĖ DALIS. MIGRACIJA IR JUDUMAS

KARIBŲ JŪROS REGIONINIS PROTOKOLAS

I DALIS. BENDRADARBIAVIMO PAGRINDAS

II DALIS. PAGRINDINĖS BENDRADARBIAVIMO SRITYS

I ANTRAŠTINĖ DALIS. INTEGRACINIS TVARUS EKONOMIKOS AUGIMAS IR DARNUS VYSTYMASIS

II ANTRAŠTINĖ DALIS. APLINKOSAUGINIS TVARUMAS, KLIMATO KAITA IR TAUSUS GAMTOS IŠTEKLIŲ VALDYMAS

III ANTRAŠTINĖ DALIS. ŽMOGAUS TEISĖS, VALDYMAS, TAIKA IR SAUGUMAS

IV ANTRAŠTINĖ DALIS. ŽMOGAUS RAIDA, SOCIALINĖ SANGLAUDA IR JUDUMAS

RAMIOJO VANDENYNO REGIONINIS PROTOKOLAS

I DALIS. BENDRADARBIAVIMO PAGRINDAS

II DALIS. PAGRINDINĖS BENDRADARBIAVIMO SRITYS

I ANTRAŠTINĖ DALIS. APLINKOSAUGINIS TVARUMAS IR KLIMATO KAITA

II ANTRAŠTINĖ DALIS. ĮTRAUKI IR TVARI EKONOMINĖ PLĖTRA

III ANTRAŠTINĖ DALIS. VANDENYNAI, JŪROS IR ŽUVININKYSTĖ

IV ANTRAŠTINĖ DALIS. SAUGUMAS, ŽMOGAUS TEISĖS, DEMOKRATIJA IR VALDYMAS

V ANTRAŠTINĖ DALIS. ŽMOGAUS IR SOCIALINĖ RAIDA

PRIEDAI:

I PRIEDAS. GRĄŽINIMO IR READMISIJOS PROCESAI

II PRIEDAS. EUROPOS INVESTICIJŲ BANKO OPERACIJOS

EUROPOS SĄJUNGA, toliau taip pat – ES, ir

ANGOLOS RESPUBLIKA,

ANTIGVA IR BERMUDA,

BAHAMŲ SANDRAUGA,

BARBADOSAS,

BELIZAS,

BENINO RESPUBLIKA,

BOTSVANOS RESPUBLIKA,

BURKINA FASAS,

BURUNDŽIO RESPUBLIKA,

KAMERŪNO RESPUBLIKA,

ŽALIOJO KYŠULIO RESPUBLIKA,

CENTRINĖS AFRIKOS RESPUBLIKA,

ČADO RESPUBLIKA,

KOMORŲ SĄJUNGA,

KONGO RESPUBLIKA,

KUKO SALOS,

DRAMBLIO KAULO KRANTO RESPUBLIKA,

KUBOS RESPUBLIKA,

KONGO DEMOKRATINĖ RESPUBLIKA,

DŽIBUČIO RESPUBLIKA,

DOMINIKOS SANDRAUGA,

DOMINIKOS RESPUBLIKA,

ERITRĖJOS VALSTYBĖ,

ESVATINIO KARALYSTĖ,

ETIOPIJOS FEDERACINĖ DEMOKRATINĖ RESPUBLIKA,

FIDŽIO RESPUBLIKA,

GABONO RESPUBLIKA,

GAMBIJOS RESPUBLIKA,

GANOS RESPUBLIKA,

GRENADA,

GVINĖJOS RESPUBLIKA,

BISAU GVINĖJOS RESPUBLIKA,

PUSIAUJO GVINĖJOS RESPUBLIKA,

GAJANOS KOOPERACINĖ RESPUBLIKA,

HAIČIO RESPUBLIKA,

JAMAIKA,

KENIJOS RESPUBLIKA,

KIRIBAČIO RESPUBLIKA,

LESOTO KARALYSTĖ,

LIBERIJOS RESPUBLIKA,

MADAGASKARO RESPUBLIKA,

MALAVIO RESPUBLIKA,

MALIO RESPUBLIKA,

MARŠALO SALŲ RESPUBLIKA,

MAURITANIJOS ISLAMO RESPUBLIKA,

MAURICIJAUS RESPUBLIKA,

MIKRONEZIJOS FEDERACINĖS VALSTIJOS,

MOZAMBIKO RESPUBLIKA,

NAMIBIJOS RESPUBLIKA,

NAURU RESPUBLIKA,

NIGERIO RESPUBLIKA,

NIGERIJOS FEDERACINĖ RESPUBLIKA,

NIUJĖ,

PALAU RESPUBLIKA,

PAPUA NAUJOSIOS GVINĖJOS NEPRIKLAUSOMOJI VALSTYBĖ,

RUANDOS RESPUBLIKA,

SENT KITSAS IR NEVIS,

SENT LIUSIJA,

SENT VINSENTAS IR GRENDANAI,

SAMOA NEPRIKLAUSOMOJI VALSTYBĖ,

SAN TOMĖ IR PRINSIPĖS DEMOKRATINĖ RESPUBLIKA,

SENEGALO RESPUBLIKA,

SEIŠELIŲ RESPUBLIKA,

SIERA LEONĖS RESPUBLIKA,

SALIAMONO SALOS,

SOMALIO FEDERACINĖ RESPUBLIKA,

PIETŲ AFRIKOS RESPUBLIKA,

PIETŲ SUDANO RESPUBLIKA,

SUDANO RESPUBLIKA,

SURINAMO RESPUBLIKA,

TANZANIJOS JUNGTINĖ RESPUBLIKA,

RYTŲ TIMORO DEMOKRATINĖ RESPUBLIKA,

TOGO RESPUBLIKA,

TONGOS KARALYSTĖ,

TRINIDADO IR TOBAGO RESPUBLIKA,

TUVALU,

UGANDOS RESPUBLIKA,

VANUANTU RESPUBLIKA,

ZAMBIJOS RESPUBLIKA,

ZIMBABVĖS RESPUBLIKA,

toliau – Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių organizacijos (AKRVO) nariai,

ATSIŽVELGDAMI į peržiūrėtą Džordžtauno susitarimą, kuriuo įsteigiama Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių organizacija (AKRVO), ir Europos Sąjungos sutartį bei Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo,

ATSIŽVELGDAMI į stiprius tarpusavio ryšius ir juos vienijančius tvirtus politinius, ekonominius bei kultūrinius saitus,

DAR KARTĄ PATVIRTINDAMI savo apsisprendimą laikytis taisyklėmis grindžiamos pasaulinės tvarkos, kurios svarbiausias principas yra daugiašališkumas ir kurios pagrindas yra Jungtinės Tautos,

PATVIRTINDAMI savo įsipareigojimą siekti darnaus vystymosi pagal Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m.,

PABRĖŽDAMI, kad svarbu visais susijusiais lygmenimis reguliariai vykdyti dialogą abipusių interesų klausimais,

DAR KARTĄ PATVIRTINDAMI savo įsipareigojimą stiprinti savo partnerystę, koordinuojant veiksmus tarptautiniuose forumuose, remiantis bendrais interesais, bendromis vertybėmis bei abipuse pagarba, ir suvokdami, kad, veikdami kartu, gali pasiekti pasaulinio masto rezultatų,

PATVIRTINDAMI savo įsipareigojimą laikytis demokratijos principų ir remti žmogaus teises, kaip nustatyta Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje ir kituose atitinkamuose tarptautiniuose žmogaus teisių apsaugos dokumentuose, taip pat laikytis teisinės valstybės ir gero valdymo principų,

PRISIMINDAMI tvirtą savo ryžtą propaguoti taiką bei saugumą ir tarptautinius savo įsipareigojimus dėl masinio naikinimo ginklų neplatinimo, taip pat savo pasiryžimą užkirsti kelią tarptautinei bendruomenei susirūpinimą keliantiems sunkiausiems nusikaltimams ir traukti už juos baudžiamojon atsakomybėn,

DAR KARTĄ PATVIRTINDAMI savo įsipareigojimą stiprinti įvairių suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimą padedant užtikrinti darnų vystymąsi, atsižvelgiant į skirtingą įvairių suinteresuotųjų subjektų vaidmenį ir kartu užtikrinant, kad visi jie veiktų laikydamiesi teisinės valstybės principo,

PABRĖŽDAMI būtinybę skubiai spręsti pasaulines aplinkos problemas, Paryžiaus susitarimo dėl klimato kaitos svarbą, būtinybę skubiai kurti stabilią ir tvarią, klimato kaitos poveikiui atsparią mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomiką bei visuomenę ir siekti pažangos įgyvendinant bendrus aplinkos apsaugos, kovos su klimato kaita ir atsinaujinančiosios energijos tikslus,

PRIPAŽINDAMI struktūrinės ekonominės transformacijos svarbą siekiant užtikrinti integracinį ir tvarų ekonomikos augimą bei darnų vystymąsi,

PRISIMINDAMI savo įsipareigojimą laikytis tarptautinę prekybą reglamentuojančių principų ir taisyklių, ypač sutartųjų Pasaulio prekybos organizacijoje,

PRISIMINDAMI savo įsipareigojimą paisyti darbo teisių, atsižvelgiant į Tarptautinės darbo organizacijos konvencijose nustatytus principus,

PRIPAŽINDAMI mokslo, technologijų, mokslinių tyrimų ir inovacijų svarbą spartinant perėjimą prie žinių visuomenės, kurį lengvina naudojimasis skaitmeninėmis priemonėmis, siekiant darnaus vystymosi,

PRISIMINDAMI savo įsipareigojimą skatinti žmogaus ir socialinę raidą, naikinti skurdą ir kovoti su diskriminacija bei nelygybe, nieko nepaliekant nuošalyje,

PRIPAŽINDAMI, kad dėl kintančios demografinės dinamikos ir dėl ekonominių, socialinių ir aplinkos pokyčių atsiveria galimybių ir kyla sunkumų siekiant darnaus vystymosi,

DAR KARTĄ PATVIRTINDAMI, kad lyčių lygybė ir moterų bei mergaičių įgalėjimas yra labai svarbūs siekiant užtikrinti integracinį ir darnų vystymąsi,

PRIPAŽINDAMI jaunimo svarbą kuriant ateitį ir prisidedant prie darnaus vystymosi,

DAR KARTĄ PATVIRTINDAMI savo įsipareigojimą skatinti į žmones orientuotą partnerystę ir gerinti žmonių tarpusavio ryšius, be kita ko, bendradarbiaujant ir vykdant mainus mokslo, technologijų, inovacijų, švietimo ir kultūros srityse,

DAR KARTĄ PATVIRTINDAMI savo įsipareigojimą stiprinti bendradarbiavimą ir dialogą migracijos bei judumo klausimais,

PRIPAŽINDAMI didėjančius pavojus, kuriuos kelia gaivalinės nelaimės, ekonominiai ir kiti išorės sukrėtimai, įskaitant pandemijas,

PATVIRTINDAMI savo pasirengimą bendradarbiauti remiant regioninę ir žemyno integraciją, pirmiausia siekiant įgyvendinti tikslus, kurie yra nustatyti Afrikos Sąjungos darbotvarkėje iki 2063 m. ir Karibų jūros bei Ramiojo vandenyno šalių integracijos ir bendradarbiavimo programose,

PRISIMINDAMI politikos suderinamumo vystymosi labui ir pagalbos veiksmingumo principus, taip pat Adis Abebos veiksmų darbotvarkės (AAVD) principus,

ATSIŽVELGDAMI į 2000 m. birželio 23 d. Kotonu pasirašytą Afrikos, Karibų bei Ramiojo vandenyno grupės valstybių ir Europos bendrijos bei jos valstybių narių partnerystės susitarimą su pakeitimais, padarytais 2005 m. birželio 25 d. Liuksemburge ir 2010 m. birželio 22 d. Uagadugu,

SUSITARĖ:

I DALIS

BENDROSIOS NUOSTATOS

1 STRAIPSNIS

Tikslai

1. Šiuo susitarimu nustatoma glaudesnė politinė Šalių partnerystė, kuria, remiantis bendromis vertybėmis, siekiama abipusiškai naudingų su bendrais ir sutampančiais interesais susijusių rezultatų.

2. Šiuo susitarimu prisidedama prie darnaus vystymosi tikslų (DVT) įgyvendinimo, remiantis Darnaus vystymosi darbotvarke iki 2030 m. ir Paryžiaus susitarimu dėl klimato kaitos, kaip visa apimančiomis programomis, kuriomis paremta partnerystė.

3. Šio susitarimo tikslai:

a) propaguoti, saugoti ir užtikrinti žmogaus teises, demokratijos principus, teisinę valstybę ir gerą valdymą, itin daug dėmesio skiriant lyčių lygybei;

b) kurti taikias ir atsparias valstybes bei visuomenes, kovojant su esamomis ir kylančiomis grėsmėmis taikai ir saugumui;

c) skatinti žmogaus ir socialinę raidą, pirmiausia naikinti skurdą ir mažinti nelygybę, užtikrinant, kad kiekvienas galėtų gyventi oriai ir niekas nebūtų paliekamas nuošalyje, ypatingą dėmesį skiriant moterims ir mergaitėms;

d) telkti investicijas, remti prekybą ir skatinti privačiojo sektoriaus plėtrą, siekiant užtikrinti tvarų bei integracinį augimą ir kurti deramo darbo vietas visiems;

e) kovoti su klimato kaita, saugoti gamtą ir užtikrinti tvarų gamtos išteklių valdymą ir

f) įgyvendinti visapusišką ir subalansuotą požiūrį į migraciją, kad būtų galima pasinaudoti saugios, tvarkingos ir teisėtos migracijos bei judumo nauda, pažaboti neteisėtą migraciją ir kartu šalinti pagrindines jos priežastis, visapusiškai laikantis tarptautinės teisės ir atsižvelgiant į atitinkamą Šalių kompetenciją.

4. Pagrindinės šio susitarimo tikslų įgyvendinimo priemonės yra partnerystės dialogas ir prie Šalių ypatumų pritaikyti veiksmai.

5. Šiuo susitarimu Šalims sudaromos sąlygos priimti bendras pozicijas pasaulinėje arenoje ir taip stiprinti partnerystes, kad būtų skatinamas daugiašališkumas ir taisyklėmis grindžiama tarptautinė tvarka, siekiant suteikti postūmį visuotiniams veiksmams.

2 STRAIPSNIS

Principai

1. Šalys šio susitarimo tikslų siekia laikydamosi atsakomybės pasidalijimo, solidarumo, abipusiškumo, abipusės pagarbos ir atskaitomybės principų.

2. Šalys dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą plėtoti draugiškus tautų santykius, remiantis pagarba suverenios visų valstybių lygybės principui, ir susilaikyti nuo grasinimo jėga ar jos panaudojimo valstybių teritorinio vientisumo arba politinės nepriklausomybės atžvilgiu arba bet kuriuo kitu su Jungtinių Tautų Chartija nesuderinamu būdu.

3. Šalys susitaria įgyvendinti kiekvieną regioninį protokolą laikydamosi bendrojoje dalyje sutartų bendrųjų principų ir kartu atsižvelgdamos į atitinkamų regionų ypatumus. Jos taip pat susitaria pritaikyti savo veiksmus pagal skirtingus mažiausiai išsivysčiusių šalių, žemyninių šalių, mažų besivystančių salų valstybių ir žemumose esančių pakrančių valstybių poreikius, atsižvelgdamos į skirtingus jų patiriamus sunkumus.

4. Šalys sprendimus priima ir veiksmus vykdo tinkamiausiu vietos, regiono ar daugiašaliu lygmeniu.

5. Šalys sistemingai propaguoja lyčių aspektu grindžiamą požiūrį ir užtikrina, kad lyčių lygybė būtų integruojama į visas politikos sritis.

6. Bendradarbiaudamos Šalys laikosi integruoto požiūrio, apimančio politinį, ekonominį, socialinį, aplinkos ir kultūros elementus.

7. Šalys stiprina pastangas, kuriomis skatinama regioninė integracija ir bendradarbiavimas, siekdamos kuo geriau spręsti susirūpinimą keliančius saugumo klausimus, pasinaudoti globalizacijos teikiama ekonomine nauda ir tinkamai atsižvelgti į tarptautinius uždavinius bei galimybes.

8. Šalys skatina požiūrį, pagal kurį numatomas įvairių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas, suteikdamos galimybę partnerystės dialogo ir bendradarbiavimo procesuose aktyviai dalyvauti daugeliui įvairių subjektų, įskaitant parlamentus, vietos valdžios institucijas, pilietinę visuomenę ir privatųjį sektorių.

9. Siekiant veiksmingiau ir efektyviau įgyvendinti partnerystės tikslus, gali būti bendradarbiaujama oficialiu ir *ad hoc* regioniniu formatais. Šalys taip pat gali susitarti dėl nuostatų ir lanksčių procedūrų, pagal kurias suinteresuotosios Šalys galėtų stiprinti dialogą ir bendradarbiavimą konkrečiais teminiais ir tarpregioniniais klausimais.

3 STRAIPSNIS

Partnerystės dialogas

1. Šalys reguliariai palaiko subalansuotą, išsamų ir prasmingą partnerystės dialogą visų šio susitarimo sričių klausimais, per kurį abi pusės prisiima įsipareigojimus ir prireikus imasi veiksmų, siekdamos veiksmingai įgyvendinti šį susitarimą.

2. Šalys susitaria, kad partnerystės dialogo tikslas yra keistis informacija, skatinti tarpusavio supratimą ir palengvinti sutartų prioritetų bei bendrų darbotvarkių įtvirtinimą nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis. Jos tarptautiniuose forumuose bendradarbiauja bendro intereso ir naujų uždavinių klausimais ir juos tarpusavyje koordinuoja.

3. Šalys sutaria, kad dialogas turi būti vykdomas lanksčiai ir atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, reguliariais intervalais deramu formatu ir tinkamiausiu vietos, regiono ar daugiašaliu lygmeniu ir naudojantis visais galimais kanalais, įskaitant regioninius ir tarptautinius forumus. Jos susitaria stebėti ir vertinti dialogo veiksmingumą, o prireikus pritaikyti jo aprėptį.

4. Šalys susitaria, kad parlamentai ir, kai tinkama, pilietinės visuomenės organizacijų ir privačiojo sektoriaus atstovai būtų tinkamai informuojami, su jais būtų konsultuojamasi ir jiems būtų sudaromos sąlygos prisidėti prie partnerystės dialogo. Prireikus į dialogą įtraukiamos regioninės ir žemyno organizacijos.

4 STRAIPSNIS

Politikos suderinamumas

1. Siekdamos įgyvendinti šio susitarimo tikslus, Šalys, laikydamosi tikslinio, strateginio ir į partnerystę orientuoto požiūrio, deda pastangas formuoti darnią politiką nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis.

2. Šalys atskirai ir kartu stiprina politikos tarpusavio sinergijas, siekdamos išvengti galimo neigiamo jų politikos poveikio kitoms Šalims arba jį sumažinti. Jos įsipareigoja informuoti kitas Šalis ir prireikus su jomis konsultuotis dėl didelį poveikį joms galinčių daryti iniciatyvų ir priemonių.

3. Šalys dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą laikytis politikos suderinamumo vystymosi labui, kaip vieno iš svarbiausių elementų siekiant darnaus vystymosi tikslų.

5 STRAIPSNIS

Dalyviai

1. Šalys pripažįsta, kad vyriausybės, nustatydamos bei įgyvendindamos savo šalių prioritetus ir strategijas, atlieka pagrindinį vaidmenį. Jos pripažįsta labai svarbų parlamentų vaidmenį rengiant ir priimant teisės aktus, tariantis dėl biudžetų ir užtikrinant vyriausybių atskaitomybę. Jos pripažįsta vietos valdžios institucijų vaidmenį ir indėlį didinant demokratinę atskaitomybę ir papildant vyriausybių veiksmus.

2. Šalys pripažįsta svarbų subregioninių, regioninių, žemyno ir tarpžemyninių organizacijų vaidmenį siekiant šio susitarimo tikslų, ypač nustatytųjų trijuose regioniniuose protokoluose.

3. Šalys pripažįsta svarbų visų formų ir įvairiais nacionaliniais ypatumais pasižyminčių suinteresuotųjų subjektų, t. y. pilietinės visuomenės, ekonominių ir socialinių partnerių, įskaitant profesinių sąjungų organizacijas, ir privačiojo sektoriaus, vaidmenį bei indėlį ir susitaria propaguoti ir stiprinti veiksmingą jų dalyvavimą, siekdamos skatinti įtraukesnius politinius procesus, kuriuose dalyvautų daugiau suinteresuotųjų subjektų. Šiais tikslais Šalys užtikrina, kad, kai tinkama, visi šie suinteresuotieji subjektai būtų informuojami ir su jais būtų konsultuojamasi strategijų ir sektorių politikos klausimais, kad jie prisidėtų prie plataus dialogo proceso, gautų gebėjimų stiprinimo paramą svarbiose srityse ir dalyvautų įgyvendinant bendradarbiavimo programas jiems aktualiose srityse. Toks dalyvavimas bendradarbiavimo programose grindžiamas jų gebėjimu patenkinti gyventojų poreikius ir konkrečia jų kompetencija, taip pat atskaitingomis bei skaidriomis valdymo struktūromis.

6 STRAIPSNIS

Struktūra

1. Šį susitarimą sudaro bendroji dalis (I, II, III, IV, V, VI dalys, priedai ir deklaracijos) ir trys regioniniai protokolai.

2. Bendrosios dalies ir jos priedų nuostatos teisiškai privalomos visoms šio susitarimo Šalims.

3. Regioninių protokolų nuostatos teisiškai privalomos ES ir Šalims, esančioms atitinkamai Afrikoje, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno regionuose. Nė viena regioninių protokolų nuostata ir jų aiškinimas bei įgyvendinimas negali daryti poveikio šio susitarimo bendrosios dalies nuostatoms ir AKRVO ir ES ministrų tarybos sprendimams arba nuo jų nukrypti.

7 STRAIPSNIS

Bendrosios temos

1. Šalys susitaria, kad rengiant veiksmus visose bendradarbiavimo srityse sistemingai atsižvelgiama į šias bendrąsias temas: žmogaus teisių, demokratijos, lyčių lygybės, taikos ir saugumo, aplinkos apsaugos, kovos su klimato kaita, kultūros ir jaunimo.

2. Šalys bendradarbiauja padėdamos stiprinti gebėjimus, kad būtų galima veiksmingai spręsti uždavinius ir įgyvendinti šiame susitarime nustatytus tikslus. Jos siekia skatinti institucijų stiprinimą, propaguoti keitimąsi geriausia patirtimi ir lengvinti žinių perdavimą bei dalijimąsi jomis.

3. Šalys didina šalių, bendruomenių ir pavienių asmenų, ypač pažeidžiamų gyventojų, atsparumą su aplinkosauga ir klimato kaita susijusių problemų, ekonominių sukrėtimų, konfliktų, politinių krizių, epidemijų ir pandemijų atveju.

II DALIS

STRATEGINIAI PRIORITETAI

I ANTRAŠTINĖ DALIS

ŽMOGAUS TEISĖS, DEMOKRATIJA IR VALDYMAS Į ŽMONES ORIENTUOTOJE IR TEISĖMIS GRINDŽIAMOJE VISUOMENĖJE

8 STRAIPSNIS

Šalys dar kartą patvirtina savo pasiryžimą saugoti, propaguoti ir užtikrinti žmogaus teises, pagrindines laisves bei demokratijos principus ir stiprinti teisinės valstybės principą bei gerą valdymą, laikydamosi Jungtinių Tautų Chartijos, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos bei tarptautinės teisės, ypač tarptautinės žmogaus teisių teisės ir, kai taikoma, tarptautinės humanitarinės teisės. Šalys skatina į žmones orientuotą ir teisėmis grindžiamą politiką, kuri apima visas žmogaus teises, užtikrina vienodas galimybes visiems visuomenės nariams ir yra nukreipta į darnų vystymąsi didžiausią dėmesį skiriant žmogui. Šalys pripažįsta, kad pagarba demokratijai, žmogaus teisėms, pagrindinėms laisvėms, teisinės valstybės principui ir geram valdymui yra neatsiejama darnaus vystymosi dalis.

9 STRAIPSNIS

Žmogaus teisės, demokratija ir teisinė valstybė

1. Šalys, pripažindamos, kad žmogaus teisės yra visuotinės, nedalomos, viena nuo kitos priklausomos ir tarpusavyje susijusios, propaguoja, saugo ir užtikrina visas žmogaus teises, kokios jos bebūtų: pilietinės, politinės, ekonominės, socialinės ar kultūrinės. Jos užtikrina visų pagrindinių laisvių, pvz., nuomonės ir saviraiškos laisvės, susirinkimų ir asociacijų laisvės, minties, religijos ir tikėjimo laisvės, apsaugą ir galimybę visapusiškai ir vienodai jomis naudotis.

2. Šalys įsipareigoja skatinti visuotinę pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms bei jų laikymąsi nediskriminuojant jokiu pagrindu, pvz., dėl lyties, etninės ar socialinės kilmės, religijos ar įsitikinimų, politinių ar kitų pažiūrų, negalios, amžiaus ar kito statuso. Jos įsipareigoja kovoti su visų formų rasizmu, rasine diskriminacija, ksenofobija ir susijusia netolerancija, taip pat su visų formų smurtu ir diskriminacija, įskaitant bet kokį neapykantos kurstymą. Jos įsipareigoja pripažinti Visuotinėje deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių nustatytas čiabuvių tautų teises ir daryti šių teisių srityje pažangą.

3. Šalys dvišaliu lygmeniu palaiko partnerystės dialogą mirties bausmės klausimu. Jei mirties bausmė nustatyta nacionalinės teisės aktuose ir tebetaikoma, Šalys laikosi tinkamo proceso ir tarptautiniu lygmeniu sutartų būtinųjų standartų.

4. Šalys dar kartą patvirtina, kad visuotinai pripažinti demokratijos principai, sustiprinantys valstybės sąrangą, užtikrina jos valdžios legitimumą, veiksmų konstitucinėje, įstatyminėje ir reguliavimo sistemoje teisėtumą ir dalyvavimo principais grindžiamų mechanizmų egzistavimą. Jos palaiko ir gerina šių principų taikymą, užtikrindamos įtraukius, skaidrius bei patikimus rinkimus, tinkamai atsižvelgdamos į suverenumą ir sudarydamos sąlygas dalyvaujamojo sprendimų priėmimo procesams bei juos remdamos. Šalys skatina palaikyti geriausią rinkimų patirtį ir tarpusavio bendradarbiavimą, taip pat, jei taikoma, dėl rinkimų stebėjimo ES ir AKRVO narėse.

5. Šalys aktyviai remia teisinės valstybės principo įtvirtinimą nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis, pripažindamos itin didelę šio principo svarbą žmogaus teisių apsaugai ir efektyviam demokratinių institucijų veikimui. Šiuo tikslu jos, be kita ko, užtikrina nepriklausomą, nešališką ir gerai veikiančią teismų sistemą, lygybę prieš įstatymą, teisę į teisingą bylos nagrinėjimą bei tinkamą procesą ir galimybę naudotis veiksmingais teisių gynimo mechanizmais.

6. Šalys pripažįsta teisę į vystymąsi, grindžiamą visų žmogaus teisių nedalomumu, tarpusavio priklausomumu, universalumu ir neatimamumu, pagal kurią kiekvienas žmogus ir visos tautos turi teisę dalyvauti ekonominio, socialinio, kultūrinio ir politinio vystymosi veikloje, prie jos prisidėti ir naudotis jos pranašumais, visapusiškai užtikrinant visas žmogaus teises ir pagrindines laisves. Jos remia teisės į vystymąsi stiprinimo priemones ir užtikrina, be kita ko, lygias visų galimybes naudotis pagrindiniais ištekliais ir būtiniausiomis paslaugomis, pvz., švietimo, sveikatos priežiūros, maisto, būsto, darbo ir teisingo pajamų paskirstymo, ir jų teikiama nauda.

7. Šalys susitaria, kad pagarba žmogaus teisėms ir demokratijos bei teisinės valstybės principams sudaro jų vidaus ir tarptautinės politikos pagrindą ir yra esminis šio susitarimo elementas.

10 STRAIPSNIS

Lyčių lygybė

1. Šalys dar kartą patvirtina tvirtą savo įsipareigojimą užtikrinti lyčių lygybę, visų galimybes visapusiškai naudotis visomis žmogaus teisėmis ir visų įgalėjimą, kaip darnų vystymąsi skatinantį veiksnį. Jos įtraukia lyčių lygybės principą į savo nacionalines konstitucijas arba kitus atitinkamus teisės aktus.

2. Šalys pripažįsta, kad dėl lyčių nelygybės moterys netenka savo pagrindinių žmogaus teisių ir galimybių. Jos priima ir stiprina įgyvendinamus teisės aktus, teisines sistemas ir patikimą politiką, programas bei mechanizmus, siekdamos užtikrinti, kad visos gyvenimo sritys būtų atviros mergaitėms ir moterims, kad jų galimybės šiose srityse būtų vienodos, kad jos galėtų vienodai jas valdyti ir visapusiškai bei lygiateisiškai jose dalyvauti lygiai taip, kaip berniukai ir vyrai.

3. Šalys daug dėmesio skiria pirmiausia moterų ir, jei taikoma, mergaičių galimybėms naudotis visais ištekliais, kurių joms reikia per gyvenimą norint pasinaudoti visomis savo galimybėmis ir visapusiškai naudotis savo žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, pvz., susijusiomis su kokybišku švietimu, sveikata, užimtumo galimybėmis, prieiga prie ekonominių išteklių ir jų valdymu, politinių sprendimų priėmimu, valdymo struktūromis ir privačiomis įmonėmis, ypatingą dėmesį skirdamos pažeidžiamoje padėtyje esančioms moterims. Jos skatina visapusišką ir veiksmingą moterų dalyvavimą vadovaujant visais sprendimų priėmimo politiniame, ekonominiame ir viešajame gyvenime lygmenimis ir vienodas šio dalyvavimo galimybes.

4. Šalys įsipareigoja užkirsti kelią visų formų seksualiniam smurtui ir smurtui bei diskriminacijai dėl lyties viešojoje ir privačiojoje srityse, įskaitant prekybą žmonėmis ir seksualinį išnaudojimą bei seksualinę prievartą, kovoti su šiuo smurtu bei diskriminacija ir traukti už juos baudžiamojon atsakomybėn. Jos imasi visų reikiamų priemonių, siekdamos panaikinti giliai įsišaknijusį šališkumą dėl lyties ir pašalinti visą žalingą praktiką, pvz., vaikų, ankstyvą ir priverstinę santuoką ir moterų lyties organų žalojimą bei apipjaustymą.

11 STRAIPSNIS

Įtrauki ir pliuralistinė visuomenė

1. Šalys įsipareigoja užtikrinti vienodas galimybes visiems visuomenės nariams visose gyvenimo srityse. Jos užkerta kelią diskriminacinei praktikai, ją uždraudžia bei naikina ir priima veiksmingas priemones, siekdamos užtikrinti visapusišką ir vienodą naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis.

2. Šalys saugo ir propaguoja saviraiškos, nuomonės, susirinkimų laisvę ir žiniasklaidos nepriklausomumą bei pliuralizmą, kaip demokratijos ramsčius, atkreipdamos dėmesį į tai, kad šios vertybės yra ne tik žmogaus teisės, bet ir būtinos demokratijos, vystymosi ir dialogo sąlygos.

3. Šalys skatina įtraukią ir pliuralistinę visuomenę, įskaitant daugiapartinę demokratiją. Jos stiprina svarbų veiksmingų, skaidrių ir atskaitingų nacionalinių ir vietos asamblėjų bei politinių partijų vaidmenį. Jos taip pat skatina aktyvų ir tikrą visų suinteresuotųjų subjektų ir piliečių, įskaitant moteris ir jaunimą, dalyvavimą lanksčiuose, įtraukiuose, dalyvavimu ir atstovavimu grindžiamuose politiniuose ir sprendimų priėmimo procesuose visais lygmenimis.

4. Šalys išsaugo ir išplečia aktyviai, organizuotai ir skaidriai pilietinei visuomenei galimybių veikti suteikiančią erdvę, pripažindamos, kad jai tenka svarbus vaidmuo skatinant laikytis demokratijos principų, užtikrinti žmogaus teises, pagrindines laisves, socialinį teisingumą ir įtrauktį, ginti teisių turėtojus ir teisinės valstybės principą ir užtikrinti stebėseną visose šiose srityse, taip stiprinant skaidrumą bei atskaitomybę šalių viduje.

5. Šalys, pripažindamos, kad internetas suteikia platformą, kurioje galima dalytis žiniomis ir idėjomis, stengiasi išnaudoti visą skaitmeninių sprendimų potencialą, siekdamos skatinti vienodas galimybes visuomenei gauti informaciją visais lygmenimis, dalyvaujamąjį sprendimų priėmimą ir gerinti skaitmeninę kompetenciją, kartu mažindamos piktnaudžiavimo riziką ir skatindamos atvirą požiūrį į įvairovę bei pagarbą jai.

12 STRAIPSNIS

Geras valdymas

1. Šalys dar kartą patvirtina, kad geras valdymas grindžiamas skaidria, atsakinga, atskaitinga ir dalyvaujamąja valdžia bei tinkamais priežiūros mechanizmais. Šalys sutaria, kad geras valdymas labai svarbus pagarbai visoms žmogaus teisėms ir demokratijos bei teisinės valstybės principams. Jos įsipareigoja užtikrinti visuotinę prieigą prie viešųjų paslaugų be jokios diskriminacijos. Jos taip pat įsipareigoja užtikrinti skaidrumą ir atskaitomybę, kaip neatsiejamus gero valdymo ir institucijų stiprinimo elementus.

2. Šalys įsipareigoja skaidriai ir atskaitingai valdyti žmogiškuosius, gamtos, ekonominius ir finansinius išteklius, siekiant užtikrinti vienodą naudos pasidalijimą ir darnų vystymąsi.

3. Šalys įsipareigoja sukurti skaidrumo ir atskaitomybės užtikrinimui viešojo administravimo srityje palankią aplinką, be kita ko, siekti didesnio valdžios institucijų sąžiningumo ir nepriklausomumo. Šalys sukuria ir įgyvendina patikimas viešųjų finansų valdymo sistemas, suderinamas su pagrindiniais veiksmingumo, skaidrumo ir atskaitomybės principais, siekdamos apsaugoti viešuosius finansus ir pagerinti viešųjų paslaugų teikimą, mažindamos administracines kliūtis ir šalindamos reguliavimo trūkumus.

4. Šalys užtikrina skaidrumą ir atskaitomybę viešojo finansavimo, įskaitant finansinę paramą, ir viešųjų paslaugų teikimo srityje. Jos gerina pajamų surinkimą ir kovoja su mokesčių slėpimu bei vengimu ir neteisėtais finansiniais srautais. Jos susitaria bendradarbiauti kovojant su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu, taip pat dalyvauja dvišaliu ir tarptautiniu lygmenimis tinkamu laiku rengiamame partnerystės dialoge kovos su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu klausimais.

5. Šalys visais lygmenimis kovoja su visų formų korupcija, rengdamos ir įgyvendindamos arba išlaikydamos veiksmingą ir koordinuotą kovos su korupcija politiką, atitinkančią teisinės valstybės, tinkamo viešųjų reikalų ir viešosios nuosavybės valdymo, sąžiningumo, skaidrumo ir atskaitomybės principus. Jos priima teisėkūros ir kitas priemones, siekdamos užkirsti kelią kyšininkavimui, turto išeikvojimui, pasisavinimui ar kitokiam valstybės pareigūnų vykdomam išteklių nukreipimui tiesioginei arba netiesioginei savo naudai, traukti už šias veikas baudžiamojon atsakomybėn ir atgauti bei grąžinti korupcijos būdu įgytą turtą.

6. Šalys pripažįsta gero valdymo mokesčių srityje principus, įskaitant visuotinius skaidrumo, keitimosi informacija bei sąžiningo apmokestinimo standartus ir minimaliuosius kovos su mokesčių bazės erozija ir pelno perkėlimu (BEPS) standartus, ir įsipareigoja juos įgyvendinti. Jos skatina gerą valdymą mokesčių srityje, tobulina tarptautinį bendradarbiavimą šiose srityse ir lengvina mokestinių pajamų rinkimą. Jos bendradarbiauja siekdamos stiprinti gebėjimus laikytis šių principų bei standartų ir pasinaudoti klestinčio taisyklėmis grindžiamo finansų sektoriaus nauda. Jos susitaria dalyvauti dvišaliu ir tarptautiniu lygmenimis tinkamu laiku rengiamame partnerystės dialoge mokesčių klausimais.

7. Šalys sutaria, kad geras valdymas yra jų vidaus ir tarptautinės politikos pagrindas ir labai svarbus šio susitarimo elementas. Jos taip pat sutaria, kad sunkūs korupcijos atvejai, įskaitant tokią korupciją sukeliančius kyšininkavimo veiksmus, yra minėto elemento pažeidimas.

13 STRAIPSNIS

Viešasis administravimas

Šalys, pripažindamos tvirtą žmogiškųjų išteklių bazę turinčių, ištekliais gerai aprūpintų, veiksmingų ir efektyvių valstybės tarnybos sistemų bei procesų svarbą, įsipareigoja stiprinti bendradarbiavimą šioje srityje. Jos taip pat susitaria bendradarbiauti, siekdamos modernizuoti savo viešojo administravimo institucijas ir kurti atskaitingą, veiksmingą, skaidrią ir profesionalią valstybės tarnybą. Šiuo atžvilgiu jos stengiasi, be kita ko, didinti organizacinį veiksmingumą, gerinti institucijų teikiamų paslaugų efektyvumą, sparčiau diegti e. valdymo ir skaitmenines paslaugas ir skaitmeninti viešuosius registrus, taip pat stiprinti decentralizavimo procesus, vadovaudamosi savo atitinkamomis ekonominio ir socialinio vystymosi strategijomis.

14 STRAIPSNIS

Statistika

1. Šalys, pripažindamos, kad statistika yra labai svarbi siekiant užtikrinti darnų vystymąsi, tobulina ir stiprina savo statistikos sistemas, įskaitant statistinės informacijos rinkimą, apdorojimą, kokybės kontrolę ir sklaidą, siekdamos padėti įgyvendinti ilgalaikį tikslą užtikrinti kokybiškus, tarptautiniu lygmeniu palyginamus, prieinamus, laiku teikiamus ir patikimus suskirstytus duomenis, nes jie yra svarbūs priimant sprendimus dėl jų atitinkamų socialinio ir ekonominio vystymosi prioritetų įgyvendinimo ir remiant bei stebint jų įgyvendinimo pažangą.

2. Šalys patvirtina savo įsipareigojimą didinti statistinį raštingumą ir skatinti naudojimąsi duomenimis sprendimų priėmimo procese, bendradarbiaujant tiek su valdžios sektoriaus, tiek su kitų sektorių naudotojais, ir naudojimąsi naujomis technologijomis bei duomenų šaltiniais. Jos bendradarbiauja naudojimosi technologijomis duomenų rinkimo ir apsaugos srityse ir skatina palyginamos statistinės informacijos sklaidą nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis.

3. Šalys užtikrina profesinį savo statistinių tarnybų nepriklausomumą.

15 STRAIPSNIS

Asmens duomenys

1. Šalys pripažįsta bendrą interesą apsaugoti kiekvieno žmogaus teisę į privatumą asmens duomenų tvarkymo atžvilgiu, taip pat griežtų duomenų apsaugos sistemų išlaikymo ir veiksmingo jų įgyvendinimo užtikrinimo svarbą. Jos, be kita ko, užtikrina, kad asmens duomenys būtų tvarkomi tinkamai ir skaidriai, renkami konkrečiais, aiškiais ir teisėtais tikslais ir netvarkomi su šiais tikslais nesuderinamu būdu.

Šiame straipsnyje duomenų tvarkymas – bet kokia automatizuotomis arba neautomatizuotomis priemonėmis su asmens duomenimis ar asmens duomenų rinkiniais atliekama operacija ar operacijų seka, pvz., rinkimas, įrašymas, rūšiavimas, sisteminimas, saugojimas, adaptavimas ar keitimas, išgava, susipažinimas, naudojimas, atskleidimas persiunčiant, platinant ar kitu būdu suteikiant galimybę jais naudotis, taip pat sugretinimas ar sujungimas su kitais duomenimis, apribojimas, ištrynimas arba sunaikinimas.

2. Šalys užtikrina aukštą kiekvieno žmogaus asmens duomenų apsaugos lygį pagal esamus daugiašalius standartus ir tarptautines teisines priemones bei praktiką. Šiuo tikslu jos nustato tinkamas teisines ir reguliavimo sistemas bei politiką, taip pat tinkamus administracinius jų įgyvendinimo pajėgumus, įskaitant nepriklausomas priežiūros institucijas.

II ANTRAŠTINĖ DALIS

TAIKA IR SAUGUMAS

16 STRAIPSNIS

Šalys pripažįsta, kad taika, stabilumas ir saugumas, įskaitant žmonių saugumą ir atsparumą, yra itin svarbūs darniam vystymuisi ir klestėjimui. Be taikos ir saugumo darnus vystymasis neįmanomas, o integracinis vystymasis yra būtina tvarios taikos ir saugumo sąlyga. Šalys laikosi išsamaus ir integruoto požiūrio į konfliktus ir krizes, įskaitant nestabilias situacijas, kovoja su masinio naikinimo ginklų platinimu ir visais tarptautinei bendruomenei susirūpinimą keliančiais sunkiais nusikaltimais. Šalys šalina naujas arba didėjančias grėsmes saugumui, įskaitant terorizmą ir jo finansavimą, smurtinį ekstremizmą, organizuotą nusikalstamumą, masinio naikinimo ginklų platinimą, piratavimą ir prekybą žmonėmis, narkotikais, ginklais ir kitomis neteisėtomis prekėmis, kibernetinius nusikaltimus ir grėsmę kibernetiniam saugumui.

17 STRAIPSNIS

Konfliktai ir krizės

1. Šalys vadovaujasi integruotu požiūriu į konfliktus ir krizes, įskaitant prevenciją, tarpininkavimą, sprendimo ir susitaikymo pastangas, taip pat krizių valdymą, taikos palaikymą ir taikos paramą. Jos remia pereinamojo laikotarpio teisingumą konkrečioms aplinkybėms pritaikytomis priemonėmis, kuriomis propaguojama tiesa, teisingumas, žalos atlyginimas ir pažeidimų nepasikartojimo užtikrinimas. Jos prisideda prie institucijų ir valstybės stiprinimo ir žmonių saugumo didinimo, itin daug dėmesio skirdamos nestabilioms situacijoms.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos visapusiškai užkirsti kelią pagrindinėms konfliktų ir nestabilumo priežastims ir jas šalinti. Jos skiria ypatingą dėmesį veiksmingam gamtos išteklių valdymui, pirmiausia susijusiam su žaliavomis, kad tvarią naudą gautų visa visuomenė ir būtų užtikrinta, kad neteisėtas jų eksploatavimas ir prekyba neprisidėtų prie konfliktų sukėlimo ir palaikymo.

3. Šalys pripažįsta, kad sprendžiant konfliktus svarbus vaidmuo tenka abipuse pagarba grindžiamam dialogui ir konsultacijoms, dalyvaujant vietos valdžios institucijoms, bendruomenėms ir pilietinės visuomenės organizacijoms. Šiuo atžvilgiu jos veikia glaudžiai bendradarbiaudamos su žemyno ir regioninėmis organizacijomis.

4. Šalys koordinuotai imasi visų tinkamų veiksmų, siekdamos užkirsti kelią smurto suintensyvėjimui, apriboti jo teritorinį išplitimą ir palengvinti taikų ginčų išsprendimą. Ypatingą dėmesį jos skiria užtikrinimui, kad finansiniai ištekliai būtų panaudojami pagal šio susitarimo principus bei tikslus ir kad lėšos nebūtų nukreipiamos kariaujančiųjų pusių tikslais. Šalys taip pat imasi priemonių, siekdamos užkirsti kelią samdinių veiklai ir spręsti vaikų karių problemą, ir stengiasi nustatyti priimtinas išlaidų karo pramonei ribas.

5. Pasibaigus konfliktui, Šalys imasi visų tinkamų veiksmų padėčiai pereinamuoju laikotarpiu stabilizuoti, siekdamos palengvinti sugrįžimą prie nesmurtinės, stabilios ir demokratiškos padėties. Šie veiksmai gali apimti nusiginklavimo, demobilizacijos pagalbą ir buvusių kovotojų grąžinimą bei tvarią reintegraciją į visuomenę. Šalys užtikrina, kad būtų sukurti reikiami ryšiai tarp neatidėliotinų priemonių, atkūrimo veiksmų ir ilgalaikiškesnių vystymosi tikslų.

6. Šalys skatina veiksmingą visų piliečių, įskaitant moteris ir jaunimą, dalyvavimą taikos kūrimo, konfliktų prevencijos, tarpininkavimo, konfliktų sprendimo ir humanitarinės pagalbos teikimo, taip pat krizių valdymo, taikos palaikymo ir taikos paramos srityse. Šalys laikosi požiūrio, kad svarbu spręsti smurto dėl lyties aukomis per konfliktus tapusių moterų ir mergaičių padėties problemą, taip pat spręsti atskirą nusikaltimų ir smurto prieš pažeidžiamus asmenis ir neįgaliuosius problemą.

18 STRAIPSNIS

Masinio naikinimo ginklų neplatinimas

1. Šalys pripažįsta, kad masinio naikinimo ginklų (MNG) ir jų siuntimo į taikinį priemonių platinimas tiek valstybiniams, tiek nevalstybiniams subjektams kelia vieną didžiausių grėsmių tarptautiniam stabilumui ir saugumui. Todėl Šalys susitaria bendradarbiauti ir prisidėti kovojant su MNG ir jų siuntimo į taikinį priemonių platinimu, visapusiškai laikydamosi prievolių, prisiimtų pagal tarptautines nusiginklavimo ir neplatinimo sutartis bei susitarimus, ir kitų atitinkamų tarptautinių prievolių, ir įgyvendindamos jas vidaus mastu. Šalys susitaria, kad ši nuostata yra esminis šio susitarimo elementas.

2. Be to, Šalys susitaria bendradarbiauti kovojant su MNG ir jų siuntimo į taikinį priemonių platinimu: pirma, imdamosi veiksmų, kad būtų pasirašyti ir ratifikuoti visi susiję tarptautiniai dokumentai arba kad būtų prie jų prisijungta, ir kad jie būtų visapusiškai įgyvendinti; antra, sukurdamos ir išlaikydamos veiksmingą eksporto kontrolės sistemą, skirtą su MNG susijusių prekių eksportui ir tranzitui kontroliuoti, įskaitant MNG dvejopo naudojimo technologijų galutinės paskirties kontrolę, ir numatydamos veiksmingas sankcijas už eksporto kontrolės pažeidimus, ir, trečia, bendradarbiaudamos daugiašaliuose forumuose ir eksporto kontrolės sistemose.

3. Šalys susitaria užmegzti reguliariai vykdomą partnerystės dialogą, papildysiantį ir sustiprinsiantį jų bendradarbiavimą kovojant su MNG ir jų siuntimo į taikinį priemonių platinimu.

4. Šalys, laikydamosi požiūrio, kad cheminė, biologinė, radiologinė ir branduolinė rizika gali turėti itin neigiamą poveikį visuomenei, ir pripažindamos, kad ši rizika gali kilti dėl nusikalstamos veiklos, įskaitant neteisėtą platinimą, prekybą, terorizmą, nelaimingus atsitikimus arba gamtinius pavojus, pvz., pandemijas, bendradarbiauja, siekdamos sustiprinti institucinius gebėjimus mažinti šią riziką.

19 STRAIPSNIS

Tarptautinei bendruomenei susirūpinimą keliantys sunkūs nusikaltimai

1. Šalys, vadovaudamosi atsakomybės apsaugoti principu, susitaria, naudodamosi tinkamomis dvišalėmis ir daugiašalėmis sistemomis, kartu imtis veiksmų, siekdamos užkirsti kelią genocidui, nusikaltimams žmoniškumui ir karo nusikaltimams.

2. Šalys, dar kartą patvirtindamos, kad už visai tarptautinei bendruomenei susirūpinimą keliančius sunkiausius nusikaltimus negali likti nenubausta, užtikrina teisingą ir veiksmingą jų tyrimą ir baudžiamąjį persekiojimą už juos, prireikus imdamosi priemonių nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis.

3. Šalys laikosi požiūrio, kad Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimas ir veiksmingas veikimas yra svarbus tarptautinės taikos ir teisingumo užtikrinimo veiksnys. Jos dar kartą pakartoja savo įsipareigojimą, vadovaujantis papildomumo principu, visapusiškai bendradarbiauti su nacionaliniais, regioniniais ir tarptautiniais baudžiamosios teisenos mechanizmais, įskaitant Tarptautinį baudžiamąjį teismą. Jos raginamos ratifikuoti ir įgyvendinti Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutą bei susijusius dokumentus ir toliau didinti Tarptautinio baudžiamojo teismo veiksmingumą. Dedamos pastangos visais lygmenimis stiprinti baudžiamosios teisenos mechanizmus.

20 STRAIPSNIS

Terorizmas ir smurtinis ekstremizmas

1. Šalys, dar kartą patvirtindamos, kad griežtai smerkia visus teroristinius, smurtinio ekstremizmo ir radikalizacijos veiksmus, įsipareigoja kovoti su šiais veiksmais bendradarbiaudamos tarptautiniu lygmeniu, laikydamosi Jungtinių Tautų Chartijos ir tarptautinės teisės, susijusių konvencijų bei priemonių. Šalys, pripažindamos, kad kova su visų formų ir apraiškų terorizmu yra bendras prioritetas, bendradarbiauja visais lygmenimis, siekdamos užkirsti kelią terorizmui, smurtiniam ekstremizmui, radikalizacijai ir kovoti su šiais reiškiniais. Šalys, pripažindamos, kad svarbu kovoti su visais visų formų smurtinį ekstremizmą skatinančiais veiksniais, įskaitant religinę netoleranciją, neapykantos retoriką, ksenofobiją, rasizmą ir kitų formų netoleranciją, įsipareigoja priešintis smurtiniam ekstremizmui ir skatinti religinę toleranciją bei religijų dialogą.

2. Šalys sutaria, kad kovojant su terorizmu labai svarbu vadovautis teisinės valstybės principu ir visapusiškai laikytis tarptautinės teisės, įskaitant tarptautinę žmogaus teisių teisę, tarptautinę pabėgėlių teisę ir tarptautinę humanitarinę teisę, Jungtinių Tautų Chartijos principų, atitinkamų Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijų bei pareiškimų ir atitinkamų tarptautinių kovos su terorizmu priemonių.

3. Šalys bendradarbiauja saugodamos ypatingos svarbos infrastruktūrą, spręsdamos su terorizmu susijusias sienoms svarbias problemas ir didindamos civilinės aviacijos saugumą.

21 STRAIPSNIS

Organizuotas nusikalstamumas

1. Šalys, pripažindamos neigiamus organizuotos nusikalstamos veiklos politinius, ekonominius, kultūrinius ir socialinius padarinius, stiprina bendradarbiavimą siekdamos veiksmingiau užkirsti kelią šiai veiklai ir su ja kovoti. Laikydamosi integruoto požiūrio jos bendradarbiauja, siekdamos pašalinti pagrindines nusikalstamumo priežastis ir suteikti jam alternatyvų. Šiuo atžvilgiu jos sprendžia sąsajų tarp organizuoto nusikalstamumo ir prekybos žmonėmis bei neteisėto migrantų gabenimo, neteisėtos prekybos ginklais, pavojingomis medžiagomis, narkotikais ir jų pirmtakais, laukiniais gyvūnais, mediena, kultūros vertybėmis ir kitos neteisėtos ekonominės ir finansinės veiklos klausimą.

2. Šalys įsipareigoja dėti daugiau pastangų siekdamos užkirsti kelią prekybai žmonėmis, kovoti su ja, ją panaikinti ir padėti rengti bei įgyvendinti atitinkamas teisėkūros ir institucines struktūras bei strategijas, ypatingą dėmesį skirdamos pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims, įskaitant moteris, vaikus ir nelydimus nepilnamečius, ir konkretiems jų poreikiams. Šalys toliau laikosi JT konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir Protokolo dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja standartų.

3. Šalys stiprina pastangas atgauti ir grąžinti pavogtą turtą ir kovoja su visų formų organizuotu nusikalstamumu. Šiuo atžvilgiu jos stiprina teisines ir administracines sistemas, siekdamos kovoti su pinigų plovimu ir neteisėtais finansiniais srautais, įskaitant mokestinį sukčiavimą ir sukčiavimą viešųjų pirkimų srityje, taip pat aktyviąją bei pasyviąją korupciją privačiajame ir viešajame sektoriuose, galinčiais trukdyti sutelkti vidaus išteklius.

4. Šalys skatina piliečių saugumą, ypatingą dėmesį skirdamos institucijų bei teisinės valstybės principo stiprinimui ir žmogaus teisių apsaugai, ir skatina teisingumo bei saugumo sektoriaus reformas. Jos skatina daugiadalykes programas, kuriomis siekiama spręsti pažeidžiamų gyventojų grupių problemas ir padėti smurto, įskaitant ginkluoto smurto, aukoms, ir tarpininkavimą bei kitus bendruomeninius prevencijos ir susitaikymo sprendimus.

22 STRAIPSNIS

Laivybos saugumas

1. Šalys susitaria didinti jūrų saugumą, pirmiausia spręsdamos jūrose daromų įvairių formų nusikaltimų ir neteisėtos prekybos klausimus, kovodamos su piratavimu ir ginkluotu plėšimu jūroje, saugodamos ypatingos svarbos jūrų infrastruktūrą ir skatindamos laivybos laisvę bei teisinės valstybės principo laikymąsi jūroje, vadovaudamosi Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija (UNCLOS).

2. Šalys susitaria stiprinti pastangas jūrų teisės aktų vykdymo užtikrinimo srityje, siekdamos kovoti su jūrose kylančiomis grėsmėmis labiausiai nuo jūrose daromų nusikalstamų veikų kenčiančiose šalyse. Jos taip pat susitaria stiprinti tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo procesus, kaip būdus kovoti su jūrose daromomis nusikalstamomis veikomis. Jos taip pat susitaria skatinti baudžiamojo persekiojimo už piratavimą modelių įgyvendinimą nacionalinėje jurisdikcijoje, kaip regioninį baudžiamosios teisenos atsaką ir mechanizmą, kuriuo atgrasoma nuo jūrose daromų nusikalstamų veikų, pvz., piratavimo, ginkluoto plėšimo, jūrų ir vandens taršos, neteisėto migrantų gabenimo, prekybos narkotikais bei ginklais ir branduolinių atliekų vežimo laivais. Šalys susitaria skatinti regionines iniciatyvas jūrų saugumo, kovos su piratavimu ir apsaugos nuo jūrų taršos srityse.

23 STRAIPSNIS

Šaulių ir lengvieji ginklai bei kiti įprastiniai ginklai

1. Šalys pripažįsta, kad neteisėtų šaulių ir lengvųjų ginklų platinimas kelia didelę grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui.

2. Šalys susitaria stiprinti kovą su neteisėta prekyba šaulių, lengvaisiais ginklais, kitais įprastiniais ginklais ir jų šaudmenimis, pertekliniu jų kaupimu ir nekontroliuojamu jų plitimu, įskaitant dėl nepakankamai gerai saugomų ir netinkamai tvarkomų sandėlių ir atsargų, laikydamosi Jungtinių Tautų veiksmų programos dėl neteisėtos prekybos šaulių ir lengvaisiais ginklais visų aspektų prevencijos, kovos su ja ir jos panaikinimo. Šalys susitaria skatinti žvalgybos informacija grindžiamą neteisėtos prekybos tinklų išaiškinimą, siekdamos veiksmingiau užkirsti kelią pavojui, kurį regionų stabilumui tebekelia didelio masto valstybinių atsargų netekimas. Jos stengiasi didinti nacionalinius kompetentingų teisėsaugos padalinių ir centrų pajėgumus rinkti, konfiskuoti, atsekti neteisėtus šaunamuosius ginklus ir atlikti susijusių baudžiamosios teisenos duomenų analizę, gerinti supratimą apie neteisėtus prekybos srautus bei juos stebėti ir remti keitimąsi informacija bei tarptautinį bendradarbiavimą.

3. Šalys pripažįsta, kad svarbu nustatyti priemones, kuriomis būtų kontroliuojama tarptautinė prekyba įprastiniais ginklais, įskaitant jų importą ir eksportą, vadovaujantis esamais tarptautiniais standartais, įskaitant Sutartį dėl prekybos ginklais ir susijusias Jungtinių Tautų rezoliucijas. Jos stengiasi taikyti šias kontrolės priemones atsakingai, padėdamos užtikrinti taiką, saugumą ir stabilumą tarptautiniu ir regioniniu lygmenimis, mažinti žmonių kančias ir užkirsti kelią tam, kad įprastinių ginklų neįsigytų leidimo jų naudoti neturintys subjektai. Šalys taip pat pripažįsta su teisėtu šaunamųjų ginklų įsigijimu ir turėjimu susijusio vidaus reguliavimo ir kontrolės svarbą siekiant mažinti ginkluotą smurtą.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos pašalinti minas ir nuo karo likusius sprogmenis, įskaitant savadarbius sprogstamuosius užtaisus.

24 STRAIPSNIS

Neteisėti narkotikai

1. Šalys stengiasi užtikrinti išsamų, subalansuotą, integruotą ir įrodymais grindžiamą požiūrį į neteisėtos prekybos narkotikais ir naujomis psichoaktyviosiomis medžiagomis prevenciją bei naikinimą ir narkotikų paklausos mažinimo skatinimą. Šiuo tikslu jos šalina neigiamą poveikį asmenims, bendruomenėms ir visuomenei darančius rizikos veiksnius, kurie gali apimti paslaugų trūkumą, infrastruktūros poreikius, su narkotikais susijusį smurtą, atskirtį, marginalizaciją ir socialinę dezintegraciją, siekdamos padėti skatinti taikią ir įtraukią visuomenę.

2. Šalys sutaria, kad narkotikų politika ir veiksmais, taip pat dalyvaujant pilietinei visuomenei, mokslininkų ir akademikų bendruomenei, turi būti siekiama stiprinti neteisėtų narkotikų prevencijos ir veiksmingos kovos su jais struktūras, labai sumažinant neteisėtų narkotikų pasiūlą, prekybą jais ir jų paklausą.

3. Šalys siekia mažinti neigiamus narkotikų vartojimo padarinius asmenims ir visai visuomenei, taip pat veiksmingai mažinti į oficialų sąrašą įtrauktų ir į jį neįtrauktų pirmtakų, įskaitant specialiai paskirčiai sukurtus pirmtakus, naudojimą neteisėtai narkotikų gamybai ir neteisėtą prekybą šiais pirmtakais.

4. Šalys glaudžiai bendradarbiauja viena su kita ir su atitinkamomis tarptautinėmis organizacijomis, siekdamos išlaikyti koordinuotas kovos su neteisėta prekyba narkotikais pastangas ir veiksmus.

25 STRAIPSNIS

Kibernetinis saugumas ir kibernetiniai nusikaltimai

1. Šalys pripažįsta atviros, saugios ir stabilios, prieinamos ir taikios informacinių ir ryšių technologijų (IRT) aplinkos, grindžiamos normomis, taisyklėmis ir atsakingo valstybės elgesio ir esamų tarptautinės teisės principų taikymu, svarbą. Šiuo tikslu Šalys įsipareigoja stiprinti bendradarbiavimą siekdamos didinti kibernetinį saugumą, užkirsti kelią aukštųjų technologijų kibernetiniams ir elektroniniams nusikaltimams ir piktnaudžiavimui socialiniais tinklais, su šia veika kovoti ir gerinti tinklų saugumą, keičiantis geriausia patirtimi, kuria didinamas kibernetinis atsparumas, taip pat ypatingos svarbos infrastruktūros apsaugos atžvilgiu.

2. Šalys pripažįsta būtinybę užkirsti kelią kibernetiniams nusikaltimams, įskaitant seksualinį vaikų išnaudojimą ir seksualinę prievartą prieš vaikus internete, ir kovoti su šiais nusikaltimais, bendradarbiaujant ir keičiantis geriausia kovos su kibernetinėmis nusikalstamomis veikomis patirtimi, remiantis galiojančiomis tarptautinėmis normomis ir standartais, įskaitant nustatytuosius Budapešto konvencijoje dėl elektroninių nusikaltimų ir Afrikos Sąjungos kibernetinio saugumo ir asmens duomenų apsaugos konvencijoje.

26 STRAIPSNIS

Teisėsaugos bendradarbiavimas

1. Šalys lengvina regioninių ir tarptautinių teisėsaugos institucijų, agentūrų ir tarnybų bendradarbiavimą, siekdamos išaiškinti ir pašalinti joms kylančias bendras tarpvalstybines nusikalstamumo ir terorizmo grėsmes. Šis bendradarbiavimas gerina nusikalstamumo prevenciją ir apima, be kita ko, dalijimąsi nuomonėmis apie teisės aktų sistemas bei administracinę ir techninę pagalbą, kuria siekiama stiprinti teisėsaugos institucijų institucinius ir veiklos pajėgumus, ir dalijimąsi su tyrimais susijusia informacija ir priemonėmis.

2. Šalys, pripažindamos saugių sienų svarbą, stengiasi įveikti esamus ir būsimus su sienomis susijusius sunkumus, laikydamosi integruoto sienų valdymo požiūrio. Jos skatina teisėtą tarpsektorinį atsaką, siekdamos užkirsti kelią tarpvalstybiniam nusikalstamumui ir kitai rizikai, juos nustatyti ir prireikus užkardyti.

III ANTRAŠTINĖ DALIS

ŽMOGAUS IR SOCIALINĖ RAIDA

27 STRAIPSNIS

Šalys dar kartą patvirtina savo pasiryžimą bendradarbiauti siekiant užtikrinti darnų vystymąsi ir panaikinti visų formų skurdą, kovoti su nelygybe ir skatinti socialinę sanglaudą. Jos taip pat susitaria bendradarbiauti siekdamos užtikrinti, kad kiekvienas turėtų reikiamų priemonių gyventi oriai ir kad būtų užtikrintas deramas gyvenimo lygis, be kita ko, diegdamos tinkamas socialinės apsaugos sistemas ir teikdamos tinkamas socialines paslaugas. Jos skiria ypatingą dėmesį moterims ir mergaitėms, jaunimui, vaikams ir pažeidžiamiausiems bei nepalankiausioje padėtyje esantiems žmonėms, laikydamosi principų, kad niekas neturi būti paliekamas nuošalyje ir kad pirmiausia reikia padėti esantiems nepalankiausioje padėtyje. Jos taip pat susitaria bendradarbiauti siekdamos atsižvelgti į sunkumus ir galimybes, kurių atsiranda dėl sparčiai augančio gyventojų skaičiaus.

1 SKYRIUS

GALIMYBĖ NAUDOTIS SOCIALINĖMIS PASLAUGOMIS

28 STRAIPSNIS

Švietimas

1. Šalys remia įtraukų mokymąsi visą gyvenimą ir vienodas galimybes naudotis kokybiškomis visų lygmenų švietimo paslaugomis. Jos stengiasi užtikrinti, kad visos mergaitės ir visi berniukai galėtų vienodomis sąlygomis įgyti nemokamą kokybišką pradinį ir vidurinį išsilavinimą ir galėtų naudotis kokybiškomis ikimokyklinio ugdymo, priežiūros ir priešmokyklinio ugdymo paslaugomis, tinkamai atsižvelgdamos į lyčių nelygybę. Jos stengiasi užtikrinti vienodas visų moterų ir vyrų galimybes naudotis įperkamomis kokybiškomis techninio ir profesinio mokymo ir tretinio išsilavinimo, įskaitant universitetinį išsilavinimą, paslaugomis. Ypatingas dėmesys skiriamas investicijoms į mokslą, technologijas, inžineriją ir matematiką (MTIM) ir skaitmeninio bei meninio švietimo visiems skatinimui.

2. Šalys stiprina pastangas siekdamos užtikrinti, kad visi turėtų žinių, įgūdžių ir gebėjimų, leidžiančių užtikrinti geresnę gyvenimo kokybę, visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, prisidėti prie socialinės ir ekonominės savo bendruomenių gerovės ir aktyviai bei lygiomis teisėmis dalyvauti demokratiniame ir kultūriniame gyvenime.

3. Šalys skatina saugias mokyklas ir tinkamai veikiančias švietimo sistemas, aprūpintas reikiamais ištekliais, kad būtų galima planuoti, valdyti ir užtikrinti veiksmingą švietimo ir mokymo paslaugų, įskaitant internetu ir kitais netradiciniais būdais, teikimą. Jos bendradarbiauja siekdamos sukurti bei stiprinti kokybės užtikrinimo sistemas ir užtikrinti abipusį kvalifikacijų pripažinimą. Jos lengvina studentų, darbuotojų ir akademinės bendruomenės narių judumą Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno šalyse, taip pat tarp šių šalių ir Europos Sąjungos.

29 STRAIPSNIS

Sveikata

1. Šalys pripažįsta, kad sveikata yra itin svarbus žmonių gyvenimo aspektas ir pagrindinis darnaus vystymosi rodiklis. Jos dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą apsaugoti ir skatinti laikytis aukščiausio siektino visų žmonių fizinės ir protinės sveikatos standarto.

2. Šalys stiprina nacionalines sveikatos sistemas, aprūpindamos jas tvariais sveikatos finansavimo mechanizmais ir ištekliais, veiklos infrastruktūra, kvalifikuotais sveikatos sektoriaus darbuotojais, taip pat įdarbinimo ir darbuotojų išlaikymo atžvilgiu, ir reikiamomis technologijomis, pvz., skaitmeninėmis priemonėmis, remdamos mobiliosios sveikatos plėtojimą.

3. Šalys skatina visuotinį sveikatos draudimą, visuotinę galimybę vienodomis sąlygomis naudotis visapusiškomis kokybiškomis sveikatos priežiūros paslaugomis ir gauti saugių, veiksmingų, kokybiškų ir įperkamų būtinųjų vaistų bei skiepų.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos užkirsti kelią užkrečiamosioms ligoms ir kitoms tarpvalstybinėms grėsmėms sveikatai, pvz., atsparumui antimikrobinėms medžiagoms, jas naikinti ir, užtikrinant geresnę prevenciją bei kontrolę, mažinti su neužkrečiamosiomis ligomis susijusią naštą. Jos bendradarbiauja siekdamos įveikti pasaulines sveikatos krizes ir neleisti joms tapti nevaldomomis, be kita ko, remdamos išankstinio perspėjimo sistemas, kad būtų galima sparčiai keistis informacija, būti pasirengusiems anksti imtis veiksmų teikiant humanitarinę pagalbą gelbstint gyvybes, ir rengti darnius daugelį sektorių apimančius planus, pagal kuriuos būtų galima stiprinti sveikatos sistemų pajėgumus. Jos remia mokslinius tyrimus ir plėtrą, taip pat skiepijimą, diagnostiką ir vaistų naudojimą.

5. Šalys remia visų galimybes įsigyti lytinės bei reprodukcinės sveikatos priežiūros prekių ir naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, įskaitant šeimos planavimo, informavimo ir švietimo paslaugas, ir reprodukcinės sveikatos įtraukimą į nacionalines strategijas bei programas.

30 STRAIPSNIS

Aprūpinimas maistu ir geresnė mityba

1. Šalys pripažįsta, kad aprūpinimo maistu ir geresnės mitybos užtikrinimas yra svarbus pasaulinis uždavinys kovojant su skurdu ir didėjančia nelygybe, todėl susitaria šalinti struktūrines skurdo ir nelygybės priežastis, įskaitant konfliktus, krizes, gamtos išteklių nykimą ir klimato kaitą.

2. Šalys skatina atsparius pragyvenimo šaltinius, užtikrina galimybes naudotis žemės, vandens bei kitais ištekliais, taip pat skatina integracinį ir tvarų žemės ūkio gamybos bei našumo augimą ir efektyvias vertės grandines.

3. Šalys skatina prisitaikymo prie klimato kaitos ir klimato permainingumo veiksmus visose maisto gamybos vertės grandinės grandyse.

4. Šalys siekia užtikrinti galimybę visiems įsigyti pakankamą kiekį įperkamo, saugaus ir maistingo maisto, didinti diversifikuotos maisto gamybos pajėgumus ir plėtoti aprūpinimo maistu bei mitybos politiką ir aprūpinimui maistu bei geresnei mitybai užtikrinti skirtus socialinės apsaugos mechanizmus, kuriais didinamas pažeidžiamiausių asmenų, ypač pasikartojančių krizių patiriančiose šalyse, atsparumas.

5. Šalys stiprina koordinuotus, spartesnius ir tarpsektorinius veiksmus, siekdamos naikinti badą, kovoti su visų formų mitybos nepakankamumu ir užtikrinti, kad bet kokiomis aplinkybėmis būtų išvengiama bado.

31 STRAIPSNIS

Vanduo, sanitarijos paslaugos ir būstas

1. Šalys skatina galimybę visiems turėti tinkamo ir saugaus geriamojo vandens, be kita ko, užtikrindamos tvarius ir integruotus vandens išteklius ir sistemų valdymą, taip pat didesnį vandens vartojimo efektyvumą ir pakartotinį vandens naudojimą.

2. Šalys siekia užtikrinti tinkamas ir vienodas galimybes visiems naudotis sanitarijos paslaugomis, įskaitant atliekų tvarkymą ir higienos skatinimą, ypatingą dėmesį skirdamos moterų bei mergaičių ir pažeidžiamiausioje padėtyje esančių asmenų poreikiams.

3. Šalys pripažįsta, kad tinkamas, saugus ir įperkamas būstas daro perversminį poveikį pažeidžiamoms ir marginalizuotoms bendruomenėms ir didžiulį poveikį žmonių sveikatai bei socialiniam ir ekonominiam jų bendruomenių vystymuisi. Šalys stengiasi užtikrinti galimybes visiems turėti tinkamą, saugų ir įperkamą būstą, rengdamos politiką, strategijas, planus ir statybos kodeksus, ir stengiasi pagerinti sąlygas lūšnynuose.

4. Šalys skatina galimybes visiems naudotis įperkama, patikima, tvaria ir modernia energija ir tinkamai įdiegtas energetikos sistemas, kuriomis, be kita ko, remiami vandens, sanitarijos paslaugų ir būsto sektoriai.

2 SKYRIUS

NELYGYBĖ IR SOCIALINĖ SANGLAUDA

32 STRAIPSNIS

Socialinė sanglauda ir apsauga

1. Šalys siekia didinti socialinę sanglaudą, laipsniškai didindamos lygybę bei socialinę įtrauktį ir užtikrindamos, kad žmogaus ir socialinė raida vyktų lygiagrečiai su ekonominiu vystymusi, nieko nepaliekant nuošalyje. Vadovaudamosi solidarumo ir nediskriminavimo principais, ypatingą dėmesį jos skiria nepalankioje padėtyje esantiems, pažeidžiamiems ir marginalizuotiems asmenims, įskaitant vyresnio amžiaus žmones ir našlaičius. Pirmiausia jos skatina:

a) į įtraukesnę visuomenę nukreiptą ekonominę politiką, kuri padėtų geriau paskirstyti pajamas ir sukurtą vertę;

b) nešališką ir patikimą fiskalinę ir darbo užmokesčio politiką, kuria užtikrinamas geresnis turto perskirstymas, tinkamo dydžio socialinės išlaidos ir neoficialios ekonomikos masto mažinimas;

c) veiksmingą socialinę politiką ir vienodas galimybes naudotis socialinėmis paslaugomis, socialine parama bei socialiniu draudimu ir teise kreiptis į teismą ir

d) užimtumo politiką, kuria siekiama užtikrinti visišką ir produktyvų užimtumą bei deramą darbą visiems, įskaitant jaunimą ir neįgaliuosius, ir užtikrinti vienodą užmokestį už vienodą darbą.

2. Šalys skatina socialinės apsaugos ir socialinio draudimo politikos bei sistemų kūrimą ir įgyvendinimą, siekdamos panaikinti skurdą ir padidinti socialinę sanglaudą. Jos pripažįsta transformacinį vaidmenį, kurį visuomenėje atlieka socialinės apsaugos politika ir sistemos, didindamos teisingumą, skatindamos socialinę įtrauktį bei dialogą su socialiniais partneriais ir didinamos įtraukų ir teisingą ekonomikos augimą. Jos įsipareigoja laipsniškai kurti visuotines nacionalines socialinės apsaugos sistemas ir, be kita ko, nustatyti minimalias socialinės apsaugos ribas.

3. Šalys propaguoja neįgaliųjų teises siekdamos užtikrinti, kad jie būtų visiškai integruoti į visuomenę ir lygiateisiškai dalyvautų darbo rinkoje, atsižvelgdamos į konkrečius į jų poreikius. Jos imasi konkrečių veiksmų, kad pasirašytų, ratifikuotų ir visiškai įgyvendintų Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją.

33 STRAIPSNIS

Deramas darbas

1. Šalys dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą užtikrinti visišką ir produktyvų užimtumą ir deramą darbą visoms moterims ir visiems vyrams, įskaitant jaunimą ir neįgaliuosius. Šiuo tikslu jos skatina įgyvendinti 2008 m. Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) deklaracijoje dėl socialinio teisingumo siekiant sąžiningos globalizacijos nustatytą deramo darbo darbotvarkę.

2. Šalys dar kartą patvirtina savo, kaip TDO narių, prievoles ir pagal TDO deklaraciją dėl pagrindinių principų ir teisių darbe bei tolesnes priemones prisiimtus įsipareigojimus. Jos dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą vykdyti socialinį dialogą, skatinti ir veiksmingai įgyvendinti tarptautiniu mastu pripažintus pagrindinius darbo standartus, apibrėžtus atitinkamose TDO konvencijose ir protokoluose dėl asociacijų laisvės ir teisės vesti kolektyvines derybas, priverstinio darbo panaikinimo ir šiuolaikinės vergovės bei prekybos žmonėmis panaikinimo, vaikų darbo, pirmiausia – blogiausių jo formų, panaikinimo, minimalaus darbuotojų amžiaus, vienodo atlyginimo ir nediskriminavimo principo užimtumo atžvilgiu. Jos deda tolesnes nuolatines pastangas ratifikuoti šias konvencijas ir protokolus, jei dar nėra to padariusios, arba prie jų prisijungti.

3. Šalys skatina saugią ir patikimą darbo aplinką visiems darbuotojams. Jos priima ir įgyvendina su darbuotojų sauga ir sveikata oficialioje ir neoficialioje ekonomikoje susijusias priemones ir politiką ir stengiasi sukurti bei išlaikyti veiksmingą darbo inspekcijos sistemą, laikydamosi TDO apibrėžtų tarptautinių darbo standartų.

3 SKYRIUS

GYVENTOJAI IR VYSTYMASIS

34 STRAIPSNIS

Demografija

1. Šalys pripažįsta, kad demografinis augimas ir demografiniai pokyčiai gali turėti didelį poveikį vystymosi ir ekonominei pažangai, ir bendradarbiauja siekdamos integruoto požiūrio, kuriuo kuo labiau sumažinami sunkumai ir siekiama kuo didesnės naudos iš demografinių dividendų. Šiuo tikslu jos siekia nustatyti, remti, išlaikyti ir palaikyti struktūrines ekonominių ir socialinių sistemų reformas ir pertvarką, siekdamos sukurti deramas švietimo, užimtumo ir pragyvenimo galimybes didėjančiam skaičiui jaunų gyventojų.

2. Šalys remia įtraukius politinio dialogo procesus ir integruoja demografines tendencijas bei prognozes į visų sričių politiką, siekdamos įgalinti ir skatinti visapusišką ir aktyvų vaikų ir jaunimo dalyvavimą visuomenės gyvenime, taip pat įgalinti vyresnio amžiaus žmones, užtikrinti jų poreikių apsaugą ir sudaryti sąlygas aktyviam jų dalyvavimui.

3. Šalys tobulina urbanizacijos procesus, kad jie būtų įtraukūs ir tvarūs, užtikrindamos veiksmingą miestų valdymą ir planavimą, siekdamos mažinti bet kokį neigiamą poveikį aplinkai ir šalindamos kitus neigiamus socialinius bei ekonominius spartaus gyventojų skaičiaus augimo miestų teritorijose padarinius. Jos stengiasi veiksmingai atsižvelgti į sunkumus ir galimybes, kurių atsiranda dėl sparčios urbanizacijos, be kita ko, įgyvendindamos nacionalinę miestų politiką, užtikrindamos dalyvaujamąjį integruotą miestų planavimą, teikdamos komunalines paslaugas, įskaitant atliekų tvarkymą, ir finansuodamos miestų plėtrą bei infrastruktūrą, kad sukurtų atsparius ir gyventi tinkamus miestus ir miestelius.

35 STRAIPSNIS

Jaunimas

1. Šalys susitaria skatinti aktyvų jaunimo dalyvavimą visuomenės gyvenime, be kita ko, rengiant bei įgyvendinant jiems įtakos turinčią politiką ir imantis dėl jos tolesnių veiksmų. Tai apima:

a) paramą įgyjant žinias, įgūdžius ir gebėjimus, kurių reikia norint visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, įskaitant su darbo rinka susijusius įgūdžius, pasitelkiant švietimą, profesinį, techninį mokymą ir galimybes naudotis skaitmeninėmis technologijomis;

b) deramų užimtumo galimybių kūrimą, be kita ko, remiant jaunimo verslumą, ir

c) jaunimo įgalėjimo bei atsakingo pilietiškumo skatinimą, sudarant jaunimui sąlygas aktyviai dalyvauti politiniame bei kultūriniame gyvenime ir stiprinant bei palaikant taiką, taip pat siekiant kovoti su radikalizacija ir smurtiniu ekstremizmu.

2. Šalys sutaria, kad saugios ir augimui palankios aplinkos vaikams užtikrinimas yra labai svarbus elementas puoselėjant sveikus jaunus gyventojus, galinčius pasinaudoti visomis galimybėmis, įskaitant fizinį, psichologinį, socialinį ir ekonominį aspektus. Jos stengiasi užtikrinti mergaičių ir berniukų teisių ir poreikių pripažinimą ir patenkinimą nuo gimimo ir ankstyvosios vaikystės iki paauglystės ir perėjimo į suaugusiųjų gyvenimo tarpsnį. Jos stengiasi gerinti vaikų apsaugą ir jų dalyvavimą priimant su jais susijusius sprendimus.

36 STRAIPSNIS

Lyčių lygybė ir moterų bei mergaičių įgalėjimas

1. Šalys pripažįsta, kad lyčių lygybė ir moterų ekonominis įgalėjimas yra labai svarbūs siekiant teisingo darnaus vystymosi ir integracinio augimo. Jos imasi reformų, be kita ko, kurdamos ir konsoliduodamos teisines sistemas, kad suteiktų moterims lygias teises į ekonominius ir finansinius išteklius, taip pat galimybes naudotis žeme ir gamtos ištekliais, jų turėti ir juos valdyti, galimybę paveldėti ir įgyti kitokių formų nuosavybę. Jos imasi veiksmų siekdamos didinti visapusišką ir veiksmingą moterų dalyvavimą politiniame gyvenime.

Šalys, be vienodų galimybių įsidarbinti ir deramų darbo sąlygų, skatina nemokamų priežiūros ir namų ruošos darbų pripažinimą, teikdamos viešąsias paslaugas, infrastruktūrą, įgyvendindamos socialinės apsaugos politiką ir skatindamos bendrą atsakomybę namų ūkyje ir apskritai šeimoje.

2. Šiuo atžvilgiu Šalys įsipareigoja visapusiškai ir veiksmingai įgyvendinti Pekino deklaraciją bei veiksmų platformą ir Tarptautinės konferencijos gyventojų ir vystymosi klausimais veiksmų programą bei jų peržiūros konferencijų rezultatus ir įsipareigoja užtikrinti lytinę ir reprodukcinę sveikatą bei teises.

3. Šalys pripažįsta su menstruacijomis susijusios sveikatos valdymo svarbą moterų ir mergaičių sveikatai, taip pat jų orumui, judumui ir gerovei, todėl susitaria skatinti tinkamas ir pakankamas paramos priemones.

4 SKYRIUS

KULTŪRA

37 STRAIPSNIS

Kultūra ir darnus vystymasis

1. Šalys dar kartą patvirtina, kad kultūra yra svarbus darnaus vystymosi elementas ir neatsiejama šio vystymosi socialinio, ekonominio ir aplinkos aspektų dalis. Jos įsipareigoja integruoti kultūros aspektą į savo vystymosi politiką ir strategijas, atsižvelgdamos į kultūros ypatumus ir vietos bei čiabuvių žinių sistemas.

2. Šalys didina kultūros veikėjų indėlį į darnų vystymąsi, užtikrindamos jų dalyvavimą glaudesniame dialoge, profesiniuose tinkluose ir daugiašalėse suinteresuotųjų subjektų partnerystėse.

38 STRAIPSNIS

Kultūros įvairovė ir tarpusavio supratimas

1. Šalys pripažįsta, kad visi žmonės turi teisę laisvai dalyvauti kultūriniame bendruomenės gyvenime, kaip nustatyta Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, ir įsipareigoja ginti bei išsaugoti kultūrines teises ir meninės raiškos laisvę.

2. Šalys susitaria skatinti tokią žmogaus ir socialinės raidos viziją, kuri apimtų kultūrų dialogą ir kultūros įvairovės, kaip bendro žmonijos paveldo, pripažinimą. Jos įsipareigoja gerinti abipusį atitinkamų savo kultūrų supratimą ir pažinimą, tinkamai atsižvelgdamos į įvairovę, visuotines vertybes ir žmogaus teises, stiprindamos kultūrinį švietimo matmenį, taip pat skatindamos kultūrinius mainus ir bendras iniciatyvas, kuriomis siekiama skatinti kultūrų dialogą.

3. Šalys pripažįsta kultūros vaidmenį išsaugant taiką ir nacionalinę sanglaudą. Jos patvirtina, kad pagarba kultūros įvairovei, tolerancija, dialogas ir bendradarbiavimas abipusiu pasitikėjimu ir supratimu grindžiamoje aplinkoje yra labai svarbūs kuriant ir palaikant taiką bei saugumą ir per susitaikymo procesus, taip pat atkuriant kolektyvinę atmintį ir socialinius bendruomenių ryšius. Jos stiprina kultūros vaidmenį didinant atsparumą ir užtikrinant tvarų atsigavimą po krizių bei atstatymą, ypač miestų plėtros srityje.

39 STRAIPSNIS

Kultūros paveldas ir kultūros sektoriai

1. Šalys skatina pripažinti paveldą kaip vienijantį veiksnį, galintį atspindėti įvairias tapatybes bei paveldą ir kartu skatinti bendrų vertybių kūrimą. Jos, laikydamosi tarptautinių standartų ir konvencijų, stengiasi apsaugoti, išsaugoti, tausoti ir puoselėti materialųjį ir nematerialųjį kultūros paveldą, kaip socialinę sanglaudą, kūrybiškumą ir inovacijas skatinantį veiksnį.

2. Šalys sutaria, kad kultūros ir kūrybos sektoriai, įskaitant šiuolaikinį meną, yra labai svarbūs integraciniam ekonomikos augimui, įvairinimui ir įsidarbinimo galimybių kūrimui. Šiuo tikslu jos remia kultūrinį verslumą ir ilgalaikę kultūros bei kūrybos sektorių plėtrą.

3. Šalys, laikydamosi esamų tarptautinės teisės aktų, imasi priemonių, kad užkirstų kelią neteisėtam kultūros vertybių importui, eksportui ir nuosavybės perleidimui ir galėtų su šiais reiškiniais kovoti. Jos skatina išsaugojimą, gebėjimų stiprinimą ir kultūros paveldo specialistų, kultūros paveldo kilmės bendruomenių bei kultūros institucijų bendradarbiavimą ir palaiko tarptautinį bendradarbiavimą bei nuolatinį dialogą, siekdamos skatinti galimybes pažinti kultūros paveldą.

IV ANTRAŠTINĖ DALIS

INTEGRACINIS TVARUS EKONOMIKOS AUGIMAS IR DARNUS VYSTYMASIS

40 STRAIPSNIS

1. Šalys pripažįsta, kad svarbu stiprinti savo ekonominius ryšius abipusių interesų klausimais ir abipusės naudos labui, siekiant įgyvendinti struktūrinę ekonominę transformaciją, užtikrinant integracinį tvarų ekonomikos augimą ir darnų vystymąsi pagal darnaus vystymosi tikslus, atsižvelgiant į atitinkamą savo išsivystymo lygį. Jos įgyvendina integruotas strategijas, į kurias įtraukti ekonominiai, socialiniai ir su aplinka susiję darnaus vystymosi aspektai. Jos imasi tinkamų priemonių, kad galėtų kurti deramas darbo vietas visiems ir padėti pereiti prie mažataršės efektyvaus išteklių naudojimo ekonomikos. Jos remia socialinį ir ekonominį marginalizuotų gyventojų grupių, moterų ir jaunimo įgalėjimą.

2. Šalys remia privačiojo sektoriaus plėtrą, pritraukia vidaus ir užsienio investicijų, įskaitant investicijas iš savo diasporos, ir jas išlaiko. Jos skatina prekybą ir bendradarbiauja mokslo, technologijų, inovacijų ir mokslinių tyrimų srityse, siekdamos sukurti stiprią, konkurencingą ir diversifikuotą ekonomiką, didinti regioninę integraciją ir skatinti AKRVO narių ekonomikos integraciją į regionines ir pasaulines vertės grandines. Jos stengiasi didinti makroekonominį ir finansinį stabilumą, siekdamos skatinti didesnes investicijas ir padidinti tvarų ekonomikos augimą. Jos susitaria didinti gamybos ir reguliavimo pajėgumus, gerinti verslumą ir skatinti gamybą bei industrializaciją, daug dėmesio skirdamos inovacijoms ir pridėtinės vertės didinimui gamybos ir paslaugų sektoriuose. Šalys bendradarbiauja siekdamos didinti pajėgumus, kad palengvintų struktūrinę ekonominę transformaciją ir sustiprintų tvarią prekybą.

3. Šalys skatina viešojo ir privačiojo sektorių dialogą, per kurį daug dėmesio skiriama klausimams, turintiems teigiamos įtakos jų pastangoms vykdyti ekonominę transformaciją ir užtikrinti tvarų ekonomikos augimą, bendradarbiauja su visais susijusiais suinteresuotaisiais subjektais ir užtikrina žmogaus teisių bei pagrindinių darbo standartų paisymą bei apsaugą.

1 SKYRIUS

INVESTICIJOS

41 STRAIPSNIS

Tvarių ir atsakingų investicijų telkimas

1. Šalys įsipareigoja telkti tvarias ir atsakingas investicijas, siekdamos didinti integracinį ir tvarų ekonomikos augimą ir darnų vystymąsi. Šiuo tikslu jos sukuria palankią investavimo aplinką, kuri pritrauktų vidaus ir užsienio investicijų, įskaitant investicijas iš savo diasporos, ir kurioje būtų išlaikyta teisė reguliuoti taikant skaidrias, prognozuojamas ir veiksmingas reguliavimo, administracines ir politikos sistemas.

2. Šalys susitaria remti reikiamas ekonomikos ir institucijų reformas bei politiką, kurios yra grindžiamos bendrąja šalių vystymosi strategija ir dera bei siejasi tarpusavyje nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis, siekdamos sukurti tvarioms investicijoms palankią aplinką ir padėti kurti dinamišką, gyvybingą bei konkurencingą privatųjį sektorių.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos sukurti patikimas finansų sistemas, kad būtų galima telkti investicijas tvariems projektams. Jos imasi priemonių remti investicijas, gerindamos galimybes gauti finansavimą, teikdamos techninę paramą, dotacijas, garantijas ir novatoriškas finansines priemones, kad būtų mažinama rizika, didinamas investuotojų pasitikėjimas ir derinami privatieji bei viešieji finansavimo šaltiniai. Imdamosi šių priemonių jos taip pat atsižvelgia į būtinybę spręsti rinkos nepakankamumo arba neoptimalios investavimo aplinkos problemą, užtikrindamos investicijų, kurios be šių paramos priemonių nebūtų buvusios vykdomos, papildomumą. Ypatingą dėmesį jos skiria 44 straipsnio 6 dalyje nustatytiems prioritetiniams sektoriams.

4. Šalys susitaria gerinti reguliavimo aplinką ir finansinių bei nefinansinių paslaugų kokybę, pasiūlą ir prieinamumą, kad, telkdamos vidaus investicijas, galėtų padėti vystytis labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ).

5. Šalys supranta ir pripažįsta atitinkamų subjektų vykdomų atsakingų investicijų svarbą užtikrinant ilgalaikę tvarią ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę vertę. Todėl, remdamos šį tikslą, jos skatina įmonių socialinės atsakomybės (ĮSA) praktiką ir atsakingą verslą, įskaitant tarptautiniu mastu pripažintas įgyvendinimo gaires, standartus ir taikomas priemones, kuriais, papildant nacionalinius įstatymus ir kitus taikomus teisės aktus, teikiamos gairės investuotojams, vyriausybėms ir kitiems subjektams dėl ĮSA ir atsakingo verslo principų įgyvendinimo.

42 STRAIPSNIS

Investicijų lengvinimas ir apsauga

1. Šalys susitaria lengvinti investicijas, įgyvendindamos teisės aktus, taisykles ir politiką, kuriais siekiama mažinti reguliavimo ir administracines kliūtis, didinti skaidrumą ir išvengti žalingos konkurencijos dėl investicijų. Jos sutaria, kad šios priemonės turi būti rengiamos skaidriai ir skelbiamos viešai, siekiant skatinti viešojo ir privačiojo sektorių dialogą ir suteikti galimybę dalyvauti visiems suinteresuotiesiems subjektams.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos skatinti veiksmingą naudojimąsi skaitmeninėmis priemonėmis, lengvinančiomis investicijas.

3. Šalys, vadovaudamosi atitinkamomis savo strategijomis, sutaria, kad svarbu užtikrinti teisinį tikrumą ir tinkamą apsaugą jau atliktų investicijų atžvilgiu ir kad jos turi būti traktuojamos nediskriminaciniu pagrindu, taip pat kad turi būti nustatyti veiksmingi ginčų prevencijos ir sprendimo mechanizmai. Šiuo atžvilgiu jos dar kartą patvirtina, kad svarbu sudaryti tarptautinius investicijų susitarimus, kuriais visapusiškai išsaugoma suvereni jų teisė reguliuoti investicijas teisėtais viešosios politikos tikslais.

4. Šalys stiprina atitinkamų viešųjų ir privačiųjų institucijų pajėgumus, kad būtų galima veiksmingai skatinti ir lengvinti investicijas, išvengti su investicijomis susijusių ginčų ir juos spręsti.

2 SKYRIUS

EKONOMIKOS AUGIMAS, ĮVAIRINIMAS IR INDUSTRIALIZACIJA

43 STRAIPSNIS

Integracinis ir tvarus augimas

1. Šalys sutaria dėl ekonominės transformacijos, privačiojo sektoriaus plėtros ir pramonės pažangos svarbos integraciniam ir tvariam augimui. Jos skatina visišką ir produktyvų užimtumą ir deramą darbą visiems, užtikrindamos didesnį konkurencingumą, įvairinimą, skaitmeninimą, inovacijas, galimybes gauti finansavimą, pridėtinės vertės kūrimą gamybos ir paslaugų sektoriuose ir sektorių bei pramonės tarpusavio sąsajas. Jos skiria ypatingą dėmesį vietoje veikiančioms labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms ir neoficialios ekonominės veiklos legalizavimui.

2. Šalys skatina perėjimą prie mažataršės efektyvaus išteklių naudojimo ekonomikos. Jos remia tvaraus vartojimo ir gamybos metodus, aplinkai nekenksmingą atliekų ir cheminių medžiagų tvarkymą ir visokios taršos mažinimo priemones. Šalys sutaria, kad gerai valdoma urbanizacija yra labai svarbus darnaus ekonominio vystymosi elementas. Todėl jos bendradarbiauja siekdamos veiksmingai atsižvelgti į sparčios urbanizacijos uždavinius bei galimybes ir remia miestų plėtrą, infrastruktūrą ir veiksmingus kaimo bei miesto ryšius.

3. Šalys susitaria bendradarbiauti užimtumo ir socialinių reikalų srityse, pirmiausia siekdamos remti ekonominę ir socialinę įtrauktį ir moterų, jaunimo ir skurdžiausių bei pažeidžiamiausių asmenų įgalėjimą. Jos taip pat susitaria užtikrinti Tarptautinės darbo organizacijos konvencijose ir protokoluose įtvirtintų darbo ir socialinių standartų laikymąsi, taip pat galimybę kreiptis į teismus dalyvaujant tinkamame procese, įskaitant tinkamas ir veiksmingas teisių gynimo priemones.

44 STRAIPSNIS

Ekonominė transformacija ir industrializacija

1. Šalys stiprina bendradarbiavimą ekonominės transformacijos srityje, įskaitant industrializaciją. Jos skatina pereiti nuo ekonomikos, priklausomos nuo biržos prekių, prie diversifikuotos ekonomikos, didinti gamtos išteklių sodrinimo pajėgumus, kurti pridėtinę vertę ir skatinti integraciją į regionines bei pasaulines vertės grandines. Jos sutaria dėl paslaugų sektoriaus svarbos ekonominei transformacijai ir industrializacijai.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos remti gamybos pajėgumų didinimą, didesnį našumą, įvairinimą ir konkurencingumą. Jos stengiasi šalinti pasiūlos apribojimus, be kita ko, skatindamos technologines inovacijas, technologinių pajėgumų didinimą ir technologijų sklaidą, geresnę verslo ir investavimo aplinką, stipresnius reguliavimo pajėgumus, makroekonominį stabilumą ir veiksmingų kapitalo rinkų bei patikimų finansų sistemų plėtojimą, siekdamos sudaryti geresnes sąlygas gauti finansavimą, ypač privačiajam sektoriui. Šiuo tikslu jos patvirtina ekonomikos skaitmeninimo svarbą siekiant sparčiau sustiprinti gamybos pajėgumus. Daug dėmesio skiriama sektoriams ir pramonės šakoms, kuriuose kuriama didelė pridėtinė vertė ir yra didelis potencialas kurti deramas darbo vietas.

3. Šalys įsipareigoja didinti makroekonominį ir finansinį stabilumą, vykdydamos patikimą ir skaidrią fiskalinę ir pinigų politiką, siekdamos skatinti ekonomines ir struktūrines reformas, kad būtų galima sukurti didesnėms investicijoms palankią aplinką ir paskatinti privačiojo sektoriaus plėtrą. Šalys taip pat pripažįsta centrinių bankų nepriklausomumo svarbą, jiems nustatant savo politikos tikslus ir vykdant pinigų politiką. Jos taip pat susitaria prireikus palaikyti savo institucijų dialogą ir keistis informacija, siekdamos pagerinti Šalių bendrą supratimą apie esminius jų ekonomikos bruožus.

4. Šalys stiprina pastangas techninio ir profesinio mokymo, mokslinių tyrimų ir inovacijų srityse ir veiksmingiau susieja šias priemones su darbo rinkos teikiamomis galimybėmis ir jos įgūdžių poreikiais. Jos bendradarbiauja siekdamos pasinaudoti viena kitos patirtimi, be kita ko, gamybos pajėgumų stiprinimo ugdant įgūdžius ir skatinant technologijų perdavimą, stiprindamos AKRVO narių ir ES įmonių tarpusavio ryšius, ypatingą dėmesį skirdamos labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms.

5. Šalys dar kartą patvirtina svarbų vaidmenį, tenkantį infrastruktūrai, kuria, sudarant sąlygas veiksmingam prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimui, šalinami pasiūlos apribojimai ir kuriamos konkurencingos regioninės ir subregioninės vertės grandinės. Jos bendradarbiauja siekdamos plėtoti veiksmingą ir tvarią infrastruktūrą, įskaitant oro, sausumos ir jūrų transporto, energetikos, vandens ir skaitmeninio junglumo infrastruktūrą, tinkamai atsižvelgdamos į įvairius mažiausiai išsivysčiusių, žemyninių šalių ir salų valstybių ekonomikos poreikius. Todėl jos bendradarbiauja siekdamos sutelkti viešuosius ir privačiuosius išteklius, be kita ko, investuodamos į infrastruktūros plėtrą.

6. Šalys, įsipareigodamos siekti bendro ekonomikos augimo, susitaria bendradarbiauti, be kita ko, šiose srityse, kurios laikomos prioritetiniais sektoriais: žemės ūkio ir žemės ūkio verslo, gyvulininkystės ir odos, mėlynosios ekonomikos, žuvininkystės, kasybos ir gavybos pramonės, kultūros ir kūrybos sektoriaus, darnaus turizmo, tvariosios energetikos, informacinių ir ryšių technologijų ir transporto. Šalys pabrėžia šių sektorių svarbą kuriant pridėtinę vertę, deramas darbo vietas, didinant gamybos pajėgumus ir apskritai siekiant ekonominės transformacijos. Todėl jos bendradarbiauja siekdamos nustatyti augimo kiekviename sektoriuje veiksnius, telkdamos investicijas ir mažindamos apribojimus, trukdančius kurti vertikaliuosius pramonės šakų ryšius.

7. Šalys skatina dialogą, įgūdžių ir technologijų perdavimą, stengiasi tobulinti vertės grandines, stiprinti bendradarbiavimą siekiant patirties kryžmaveikos ir skleidžiant geriausią patirtį žemės ūkio sektoriuje. Jos taip pat bendradarbiauja remdamos mechanizmus ir sistemas, kuriais didinama tvari ir kokybiška žemės ūkio gamyba.

45 STRAIPSNIS

Privačiojo sektoriaus plėtra

1. Šalys, pripažindamos privačiojo sektoriaus plėtros svarbą ekonominei transformacijai ir darbo vietų kūrimui, siekia skatinti verslumą ir plėtoti bei didinti įmonių konkurencingumą. Ypatingas dėmesys skiriamas labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms, įskaitant pradedančiąsias įmones, pirmiausia skatinant palankius teisinius, administracinius ir institucinius pagrindus, siekiant užtikrinti sėkmingą šių įmonių integraciją į tvarias tiekimo ir vertės grandines. Taip pat daug dėmesio skiriama neoficialiam sektoriui ir neoficialios ekonominės veiklos legalizavimui, taip pat paskatoms į verslo modelius įtraukti su tvarumu susijusius tikslus. Šalys taip pat susitaria remti moterų ir jaunimo verslumo didinimą, užtikrindamos jų ekonominį įgalėjimą ir skatindamos integracinį vystymąsi. Jos patvirtina regioninių ir nacionalinių pajėgumų stiprinimo svarbą siekiant didinti vidutinio lygio ir aukštųjų technologijų gamybos konkurencingumą.

2. Šalys skatina viešojo ir privačiojo sektorių dialogą ir bendradarbiavimą, taip pat privačiojo sektoriaus verslo forumuose. Jos stiprina bendradarbiavimą siekiant užtikrinti patirties kryžmaveiką ir skleisti geriausią patirtį, kuria skatinamas verslumas, įmonių tarpusavio dialogas bei ryšiai ir įgūdžių bei technologijų perdavimas.

3. Šalys sutaria, kad būtina nustatyti strategijas ir suformuoti geresnę finansinės įtraukties politiką ir parengti tinkamus teisės aktus, gerinti galimybes gauti finansavimą ir naudotis finansinėmis bei nefinansinėmis paslaugomis, be kita ko, taikant novatoriškus finansavimo mechanizmus, ypatingą dėmesį skiriant prieinamų kreditų teikimui šeimos ūkininkams, smulkiesiems žemės savininkams, labai mažoms, vidutinėms ir mažosioms įmonėms, moterims verslininkėms ir verslaujančiam jaunimui.

4. Šalys pripažįsta, kad tiek viešieji, tiek privatieji finansavimo šaltiniai atlieka svarbų vaidmenį remiant privačiojo sektoriaus plėtrą, ypač taikant tokias priemones ir mechanizmus, kaip viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės (VPSP) ir mišrus finansavimas, taip pat skatinant investicijas susijusiuose sektoriuose, įskaitant infrastruktūros plėtrą. Todėl jos bendradarbiauja, siekdamos sukurti skaidrias ir nuspėjamas naudojimosi viešojo ir privačiojo sektorių partneryste sistemas ir strategijas, be kita ko, stiprindamos institucinius pajėgumus derėtis dėl projektų, vykdomų pagal VPSP, juos įgyvendinti ir stebėti.

3 SKYRIUS

MOKSLAS, TECHNOLOGIJOS, INOVACIJOS IR MOKSLINIAI TYRIMAI

46 STRAIPSNIS

Mokslas, technologijos ir inovacijos

1. Šalys pripažįsta mokslo, technologijų ir inovacijų (MTI) vaidmenį plečiant žinių ribas, skatinant pertvarką ir sparčiai pereinant prie darnaus vystymosi įgyvendinant ekonominę transformaciją, kuriant pridėtinės vertės grandinę ir įmonių tarpusavio ryšius, stiprinant žinių plėtrą ir žmonių, ypač moterų ir jaunimo, įgalėjimą, taip pat padedant sprendimus priimantiems asmenims ir politikos formuotojams siekti darnaus vystymosi.

2. Šalys deda pastangas kurti žinių visuomenę. Jos susitaria investuoti į žmogiškąjį kapitalą, skatinti taikyti darnias ir visa apimančias politikos bei reguliavimo sistemas ir plėtoti infrastruktūros junglumą bei skaitmenines priemones.

3. Šalys gerina bendradarbiavimą remdamosi abipuse nauda, naudodamosi esamais mechanizmais ir ieškodamos naujų būdų finansuoti MTI, tinkamai ir veiksmingai apsaugodamos intelektinės nuosavybės teises. Jos skatina čiabuvių, tradicines ir vietos žinias, kaip priemonę užpildyti žinių ir technologijų spragas atitinkamuose sektoriuose.

4. Šalys skatina investicijas į naujų technologijų kūrimą, sklaidą ir perdavimą, ypatingą dėmesį skirdamos švarioms ir novatoriškoms technologijoms, kuriomis saugoma aplinka. Jos skatina atsinaujinančiąją energiją ir bendradarbiauja stiprindamos gamybos bei reguliavimo pajėgumus.

5. Šalys atsižvelgia į galimą technologijų poveikį visuomenei, sprendžia su kibernetiniu saugumu susijusius klausimus ir užtikrina asmens duomenų apsaugą, taip pat atsižvelgia į poveikį, kurį daro perversminės technologijos, įskaitant dirbtinį intelektą ir robotiką.

6. Šalys pripažįsta kosmoso svarbą skatinant socialinę ir ekonominę naudą, be kita ko, aplinkos, klimato kaitos, vandenynų valdymo, transporto, energetikos, žemės ūkio, kasybos ir miškininkystės srityse. Jos bendradarbiauja bendro intereso klausimais su kosmosu susijusios civilinės veiklos, pvz., kosmoso tyrimų, pasaulinės palydovinės navigacijos sistemos taikomųjų programų ir paslaugų, palydovinių signalų tikslinimo sistemų tobulinimo, žemės stebėjimo taikomųjų programų bei paslaugų ir žemės mokslinių tyrimų, srityse.

47 STRAIPSNIS

Moksliniai tyrimai ir plėtra

1. Šalys sutaria, kad moksliniai tyrimai ir plėtra yra labai svarbūs siekiant ekonominio klestėjimo bei kuriant deramo darbo galimybes ir gali turėti lemiamos įtakos įgyvendinant šio susitarimo tikslus.

2. Šalys skatina naujų žinių kūrimą ir sklaidą, atsižvelgdamos į galimą jų poveikį, įskaitant žalingą poveikį, aplinkai ir visuomenei. Jos remia įgūdžių tobulinimą siekiant neatsilikti nuo technologijų pažangos bei inovacijų, taip pat remia mokslininkų judumą bei mokymą. Jos skatina pramonės, akademinės bendruomenės ir privačiojo sektoriaus partnerystes, taip pat privačiojo sektoriaus veiklą, kuria siekiama kaupti žinias ir išbandyti idėjas, siekiant sukurti naujus tikrą komercinį potencialą turinčius produktus, ypatingą dėmesį skiriant moterims ir jaunimui, kaip inovacijų kūrėjams.

3. Šalys skatina investicijas į mokslinius tyrimus ir plėtrą, ypač didele pridėtine verte pasižyminčiuose vertės grandinių segmentuose, ir stengiasi spręsti visuomeninius uždavinius, pirmiausia – aplinkos, klimato kaitos, energetikos, maisto saugos, aprūpinimo maistu ir sveikatos srityse.

48 STRAIPSNIS

IRT ir skaitmeninė ekonomika

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos mažinti skaitmeninę atskirtį, skatindamos bendradarbiavimą, susijusį su skaitmeninės visuomenės kūrimu, kad suteiktų naudos piliečiams ir įmonėms, sudarydamos sąlygas naudotis prie vietos aplinkybių pritaikytomis informacinėmis ir ryšių technologijomis (IRT). Šalys remia priemones, kuriomis sudaromos sąlygos lengvai naudotis IRT, be kita ko, naudojant įperkamus bei atsinaujinančiuosius energijos šaltinius ir racionalizuojant nebrangius belaidžius tinklus. Jos taip pat stengiasi užtikrinti didesnį ryšių sistemų papildomumą bei darną ir pritaikyti jas prie naujų technologijų.

2. Šalys sutaria dėl labai svarbaus skaitmeninės ekonomikos vaidmens stiprinant ir spartinant pokyčius, kurie gali paskatinti labai paįvairinti ekonomiką, kurti darbo vietas ir sudaryti sąlygas sparčiam augimui. Jos susitaria daryti pažangą skaitmeninimo srityje, siekdamos mažinti sandorių sąnaudas ir informacijos asimetriją, kad būtų pasiektas bendras tikslas didinti našumą ir tvarumą.

3. Šalys skatina ir remia skaitmeninį verslumą, ypač moterų ir jaunimo, taip pat skaitmeninę labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių pertvarką. Jos skatina elektroninės prekybos plėtrą, siekdamos pertvarkyti tiekimo grandines ir išplėsti rinkas, skatina elektroninės bankininkystės plėtrą, be kita ko, kad sumažėtų perlaidų įkainiai, ir elektroninės valdžios sprendimų diegimą.

4. Šalys bendradarbiauja rengdamos ir valdydamos privatumo ir duomenų apsaugos politiką, skatina priemones, kuriomis lengvinami duomenų srautai, ir remia reguliavimo sistemą, kuria skatinama skaitmeninių produktų gamyba, pardavimas ir skaitmeninių paslaugų tiekimas.

4 SKYRIUS

BENDRADARBIAVIMAS PREKYBOS SRITYJE

49 STRAIPSNIS

Prekyba ir darnus vystymasis

1. Šalys pripažįsta, kad socialinis bei ekonominis vystymasis ir aplinkos apsauga vienas nuo kito priklauso ir vienas kitą stiprina. Jos dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą, tinkamai atsižvelgdamos į atitinkamą savo išsivystymo lygį, didinti darnaus vystymosi, kurį sudaro ekonominė plėtra, socialinė raida ir aplinkos apsauga, integraciją kiekvienu savo prekybos santykių aspektu, kad galėtų skatinti tvarų augimą. Šiuo tikslu Šalys, palaikydamos savo prekybos santykius, skatina aukšto lygio aplinkos, socialinę ir darbo apsaugą, ypač laikytis tų įsipareigojimų, kurie nurodyti šios strateginių prioritetų dalies V antraštinės dalies 54 straipsnyje ir 1–3 skyriuose ir II dalies III antraštinės dalies 2 skyriuje, siekdamos įgyvendinti pagal Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m. sutartus pasaulinius darnaus vystymosi tikslus (DVT). Šalys taip pat susitaria, kad aplinkosaugos ir socialinės priemonės neturėtų būti naudojamos protekcionistiniais tikslais.

2. Šalys sutaria, kad netinkama skatinti prekybą ir investicijas mažinant arba siūlant sumažinti nacionaliniuose aplinkos arba darbo teisės aktuose nustatytos arba jų vykdymo užtikrinimu teikiamos apsaugos lygį.

3. Šalys pripažįsta atitinkamas savo teises nustatyti darnaus vystymosi politikos tikslus bei prioritetus ir savo vidaus apsaugos lygį socialinėje, darbo ir aplinkos srityse, įskaitant klimato kaitą, taip, kaip jos mano esant tinkama, su sąlyga, kad priimti teisės aktai ir nustatyta politika nėra nesuderinami su jų įsipareigojimais laikytis tarptautiniu mastu pripažintų apsaugos standartų ir atitinkamų susitarimų.

4. Šalys skatina prekybą gaminiais, kurie buvo pagaminti tvariai valdant, išsaugant ir efektyviai naudojant gamtos išteklius. Šalys, laikydamosi savo tarptautinių įsipareigojimų, taip pat bendradarbiauja siekdamos skatinti prekybą klimato kaitos švelninimui itin svarbiomis prekėmis bei paslaugomis, įskaitant išmetant mažai dioksido pagamintus ir perdarytus gaminius, atsinaujinančiąją energiją ir efektyviu energijos vartojimu pasižyminčius gaminius bei paslaugas, ir skatina į juos investuoti.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos skatinti prekybos, darbo ir aplinkos politikos darną bei tarpusavio papildomumą ir stiprina dialogą, keitimąsi informacija ir geriausia patirtimi su prekyba susijusiais darnaus vystymosi aspektais, taip pat dalyvaujant susijusiems suinteresuotiesiems subjektams. Šiuo atžvilgiu jos taip pat susitaria bendradarbiauti siekdamos skatinti įmonių socialinę atsakomybę (ĮSA) ir atsakingą verslą, įskaitant tarptautiniu mastu pripažintas gaires, standartus ir taikomas priemones, įtraukdamos šią praktiką į prekybos ir verslo veiklą. Be to, bendradarbiaujant siekiama atsižvelgti į sunkumus ir galimybes, kurių atsiranda su prekyba susijusiais savanoriškų privačiojo ir viešojo sektorių tvarumo užtikrinimo programų aspektais, susijusiais, be kita ko, su darbu, aplinka, biologinės įvairovės išsaugojimu, tvariu miškų išteklių naudojimu ir valdymu, tvaria žuvininkyste bei prekyba tvariai valdomais žuvininkystės produktais.

6. Šalys susitaria išlaikyti arba prireikus sukurti sistemas, kuriomis būtų galima padėti veiksmingai įgyvendinti tarptautiniu mastu pripažintus socialinius, darbo ir aplinkos standartus bei atitinkamus susitarimus, ir stebėti jų įgyvendinimą palaikant tarpusavio prekybos santykius, taip pat stiprindamos institucinius pajėgumus priimti susijusius teisės aktus ir užtikrinti jų vykdymą.

50 STRAIPSNIS

Prekybos susitarimai

1. Šalys pripažįsta, kad palaikant prekybos santykius svarbu remtis Kotonu susitarimo rezultatais. Jos pabrėžia prekybos svarbą bendriems jų santykiams ir įsipareigoja skatinti prekybos srautų didinimą ir įvairinimą siekiant abipusės naudos, ypač siekiant integruoti AKRVO narių ekonomiką į regionines ir pasaulines vertės grandines.

2. Šalys sutaria, kad bendradarbiavimas prekybos srityje turi būti vykdomas laikantis taisyklėmis grindžiamos daugiašalės prekybos sistemos, siekiant stiprinti laisvą, sąžiningą ir atvirą prekybą, kad būtų galima užtikrinti tvarų augimą ir darnų vystymąsi, ypač AKRVO narėse. Šiuo tikslu bendradarbiaujama laikantis įsipareigojimų, kuriuos abi Šalys yra prisiėmusios Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) sistemoje, įskaitant nuostatas dėl specialaus ir diferencijuoto režimo (SDR).

3. Šalys pripažįsta prekybos susitarimų sudarymo svarbą siekiant užtikrinti geresnes prekybos galimybes ir skatinti veiksmingą savo integraciją į pasaulio ekonomiką. Šalys pripažįsta atitinkamą savo teisę sudaryti regioninius arba daugiašalius susitarimus, siekiant apriboti arba panaikinti netarifinio reguliavimo priemones, turinčias įtakos prekybai prekėmis ir paslaugomis. Šalys taip pat stengiasi apriboti galimą neigiamą savo atitinkamų prekybos susitarimų su trečiosiomis šalimis poveikį kiekvienos Šalies konkurencinei padėčiai kitos Šalies vidaus rinkose.

4. Šalys, atsižvelgdamos į tai, kad būtina remtis esamais savo lengvatinės prekybos susitarimais ir ekonominės partnerystės susitarimais (EPS), kaip bendradarbiavimo prekybos srityje priemonėmis, pripažįsta, kad bendradarbiavimas turi būti pirmiausia stiprinamas siekiant remti konkretų šių esamų priemonių įgyvendinimą.

5. Šalys taip pat sutaria, kad EPS sistema turi būti įtrauki ir kad joje turi būti atsižvelgiama į AKRVO narių ir regionų padėties nevienodumą įvairiuose EPS proceso etapuose ir įvairų AKRVO narių išsivystymo lygį. EPS pasirašiusios šalys dar kartą patvirtina savo įsipareigojimus imtis visų reikiamų priemonių siekiant užtikrinti visapusišką šių susitarimų įgyvendinimą, kad būtų galima sudaryti palankias sąlygas jų ekonominiam augimui ir vystymuisi, kartu padedant stiprinti regioninės integracijos procesus Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno (AKR) valstybėse. Šalys pripažįsta, kad svarbu plėsti EPS taikymo sritį ir skatinti prisijungti prie šių susitarimų naujas valstybes nares. Šalys susitaria išlaikyti arba atitinkamais lygmenimis sudaryti AKR ir ES susitarimus, pagal kuriuos stebimas EPS įgyvendinimas ir vertinamas jų poveikis AKRVO narių ekonomikos vystymuisi AKR regionuose bei jų regioninės integracijos procesams.

6. Atitinkamų ekonominės partnerystės susitarimų šalys susitaria, kad juose pateiktos nuorodos dėl atitinkamų priemonių Kotonu susitarime suprantamos kaip nuorodos į atitinkamas šio susitarimo nuostatas.

7. Šalys taip pat sutaria, kad jų bendradarbiavimas turi padėti stiprinti regioninės integracijos pastangas ir procesus Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno šalyse ir toliau skatinti AKR vidaus regioninę prekybą.

8. Šalys patvirtina aktyvaus savo bendradarbiavimo PPO ir kitose svarbiose tarptautinėse organizacijose svarbą, tampant minėtų organizacijų narėmis ir tiksliai laikantis jų darbotvarkės bei vykdant jų veiklą. Jos susitaria glaudžiai bendradarbiauti nustatant ir paremiant bendrus savo interesus, bendradarbiaujant ekonomikos ir prekybos srityje tarptautiniu mastu, pirmiausia PPO. Šiuo atžvilgiu ypatingas dėmesys skiriamas AKRVO narių kilmės prekių ir paslaugų patekimo į Europos Sąjungos ir kitas rinkas gerinimui.

9. Šalys sutaria dėl PPO taisyklių lankstumo svarbos siekiant atsižvelgti į skirtingą AKR šalių ir regionų išsivystymo lygį ir sunkumus, su kuriais jie susiduria vykdydami savo įsipareigojimus. Todėl jos taip pat susitaria bendradarbiauti siekdamos stiprinti reikiamus ir tinkamus pajėgumus, kad galėtų veiksmingai įgyvendinti savo PPO įsipareigojimus. Šalys taip pat pripažįsta novatorišką požiūrį į specialų ir diferencijuotą režimą, susijusį su PPO prekybos lengvinimo susitarimu (PLS), kuriuo mažiausiai išsivysčiusioms šalims (MIŠ) ir besivystančioms šalims sudaromos sąlygos visapusiškai įgyvendinti savo įsipareigojimus dėl reikiamos paramos prekybai teikimo, laikantis pareigos teikti pranešimus apie įgyvendinimą pagal PLS.

10. Šalys pripažįsta, kad svarbu gerinti dialogą, siekiant spręsti prekybos ir su prekyba susijusius bendro intereso klausimus. Jos susitaria skatinti pilietinės visuomenės ir privačiojo sektoriaus dalyvavimą šiuose dialoguose.

51 STRAIPSNIS

Prekyba paslaugomis

1. Šalys sutaria, kad prekyba paslaugomis yra veiksmingas jų ekonomikos augimą ir vystymąsi skatinantis veiksnys, ir taip pat dar kartą patvirtina atitinkamas savo teises ir pareigas pagal Bendrąjį susitarimą dėl prekybos paslaugomis (GATS).

2. Šalys įsipareigoja bendradarbiauti ir stiprinti prekybą paslaugomis, ypač paslaugų, kurių eksportu jos yra suinteresuotos, teikimo režimus, įskaitant fizinių asmenų judėjimą verslo reikalais, ir sektoriuose, kuriuos jos laiko prioritetiniais, įskaitant informacinių ir ryšių technologijų (IRT) sektorių, turizmo, transporto, aplinkosaugos paslaugas, finansines, sporto paslaugas ir prireikus kitus prioritetinius sektorius.

3. Šalys, atsižvelgdamos į 39 straipsnio 2 dalį, bendradarbiauja siekdamos stiprinti pajėgumus teikti su kultūros ir kūrybos sektoriais susijusias paslaugas.

4. Šalys bendradarbiauja šalindamos prekybos paslaugomis kliūtis, siekdamos palengvinti patekimą į rinkas ir sustiprinti prekybą. Jos taip pat susitaria stiprinti savo bendradarbiavimą siekdamos remti vidaus reguliavimo sistemas ir pajėgumus, gerinti paslaugų teikėjų gebėjimus laikytis ES ir AKRVO narių taisyklių ir standartų žemyno, regioniniu, nacionaliniu ir subnacionaliniu lygmenimis, taip pat skatinti, kai tinkama, sudaryti abipusio pripažinimo susitarimus nustatytuose 2 dalyje nurodytuose abipusio intereso paslaugų sektoriuose.

5. Šalys pripažįsta ekonomiškai efektyvių ir veiksmingų jūrų transporto paslaugų, kaip pagrindinės prekybą lengvinančios transporto rūšies, svarbą. Šalys didina jūrų transporto paslaugų konkurencingumą didindamos junglumą, siekdamos padidinti prekių ir žmonių judėjimo saugumą jūrų transporto sektoriuje. Šiuo tikslu jos bendradarbiauja atitinkamuose forumuose, siekdamos liberalizuoti jūrų transportą, kaip pagrindinę prekybą lengvinančią transporto rūšį. Jos sudaro sąlygas patekti į tarptautines jūrų transporto rinkas bei uostus ir naudotis paslaugomis uostuose nediskriminaciniais ir komerciniais pagrindais. Šalys bendradarbiauja stengdamosi plėtoti ir skatinti ekonomiškai efektyvias ir veiksmingas jūrų transporto paslaugas AKRVO narėse, siekdamos didinti AKRVO narių veiklos vykdytojų dalyvavimą tarptautinės laivybos paslaugų srityje.

52 STRAIPSNIS

Su prekyba susijusios sritys

1. Šalys pripažįsta, kad, nykstant tarifinėms kliūtims, prekybos srityje vis svarbesnis vaidmuo tenka netarifinio reguliavimo priemonėms (NRP). Todėl jos pripažįsta būtinybę bendradarbiauti, siekiant stebėti ir šalinti nereikalingas prekybos kliūtis, kartu didinant ir lengvinant prekybą tarp ES ir AKRVO narių ir tarp AKRVO narių. Šiuo atžvilgiu Šalys susitaria, kai taikoma, išlaikyti arba sudaryti susitarimus, kuriais sprendžiamas NRP, kurios gali turėti neigiamą poveikį eksportui į kitos Šalies rinką, klausimus.

2. Šalys susitaria stiprinti savo bendradarbiavimą prekių standartizavimo ir sertifikavimo srityse, siekdamos užkirsti kelią nereikalingoms techninėms prekybos kliūtims, jas nustatyti ir pašalinti laikydamosi PPO Sutarties dėl techninių prekybos kliūčių (TPK sutartis) taikymo srities, ir stengiasi ja remtis didindamos ir stiprindamos skaidrumą. Šalys taip pat susitaria bendradarbiauti siekdamos nustatyti ir stiprinti techninius pajėgumus ir institucinę infrastruktūrą su techninėmis prekybos kliūtimis susijusiais klausimais.

3. Šalys dar kartą patvirtina kiekvienos Šalies teises priimti sanitarijos ir fitosanitarijos (SF) priemones bei užtikrinti jų vykdymą, siekiant apsaugoti žmonių, gyvūnų ar augalų gyvybę arba sveikatą savo teritorijoje, kartu užtikrinant, kad dėl šių kiekvienos Šalies priimtų SF priemonių neatsirastų nereikalingų kliūčių prekybai, laikantis PPO Susitarimo dėl sanitarinių ir fitosanitarinių priemonių (SFP susitarimas). Šiuo tikslu Šalys susitaria stiprinti savo bendradarbiavimą siekdamos veiksmingai įgyvendinti SFP susitarimo principus ir priemones, atsižvelgdamos į atitinkamą savo išsivystymo lygį. Šiuo atžvilgiu Šalys bendradarbiauja siekdamos spręsti sanitarijos ir fitosanitarijos klausimus, įskaitant atsparumo antimikrobinėms medžiagoms valdymą, ir gyvūnų gerovės klausimus, siekdamos stiprinti Šalių pajėgumus ir gerinti galimybes patekti į kitos Šalies rinkas, kartu išlaikydamos tinkamą žmonių, gyvūnų ir augalų apsaugos lygį.

4. Šalys pripažįsta, kad intelektinės nuosavybės sistemos paskirtis yra skatinti ekonominę, socialinę ir kultūrinę pažangą, skatinant kūrybinę veiklą ir technologines inovacijas, ypač tarp ES ir AKR regionų, taip padedant kurti tvaresnę ir įtraukesnę ekonomiką. Šiuo atžvilgiu Šalys dar kartą patvirtina, kad svarbu apsaugoti ir užtikrinti intelektinę nuosavybę, kaip nurodyta Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS sutartis) 7 straipsnyje, nes tai turėtų padėti skatinti technologines inovacijas ir technologijų perdavimą bei sklaidą, duoti abipusę naudą technologinių žinių kūrėjams ir naudotojams tokiu būdu, kuriuo būtų skatinama socialinė ir ekonominė gerovė ir subalansuojamos teisės ir pareigos. Šalys pripažįsta būtinybę apsaugoti intelektinės nuosavybės teises, įskaitant autorių ir susijusias teises, prekių ženklus, geografines nuorodas, pramoninį dizainą, integrinių grandynų topografijas, augalų veislių selekcininkų teises ir patentus. Ši apsauga taip pat apima apsaugą nuo nesąžiningos konkurencijos ir neatskleistos informacijos apsaugą. Šiuo atžvilgiu Šalys pabrėžia, kad svarbu laikytis PPO TRIPS sutarties, Biologinės įvairovės konvencijos ir TRIPS sutarties I dalyje nurodytų konvencijų, atsižvelgiant į savo išsivystymo lygį. Šalys taip pat pabrėžia bendradarbiavimo ir techninės paramos intelektinės nuosavybės srityje svarbą priemonėms, procedūroms ir teisių gynimo priemonėms, kurių reikia šioms intelektinėms teisėms apginti, siekiant užtikrinti veiksmingą apsaugos lygį, ypač AKRVO narėse.

5. Šalys dar kartą patvirtina, kad veiksmingų ir patikimų konkurencijos politikos ir taisyklių nustatymas ir įgyvendinimas yra labai svarbus veiksnys, siekiant pagerinti ir užtikrinti investicijoms palankią aplinką, tvarų industrializacijos procesą ir skaidrumą rinkų prieinamumo atžvilgiu. Todėl jos įsipareigoja įgyvendinti nacionalines ir regionines taisykles bei politiką, siekdamos veiksmingai kovoti su antikonkurencine verslo praktika, įskaitant Šalių skiriamas su ekonomine veikla susijusias subsidijas, kurios gali trikdyti tinkamą rinkų veikimą ir daryti neigiamą poveikį kitų Šalių prekybos interesams. Šalys įsipareigoja užtikrinti vienodas sąlygas viešiesiems ir privatiesiems rinkos dalyviams. Jos taip pat susitaria sustiprinti bendradarbiavimą šioje srityje, siekdamos su atitinkamomis nacionalinėmis ir regioninėmis valdžios institucijomis suformuluoti ir palaikyti veiksmingos konkurencijos politiką, laipsniškai užtikrinančią veiksmingą konkurencijos taisyklių vykdymą. Šiuo atžvilgiu Šalys susitaria bendradarbiauti plėtodamos reikiamus pajėgumus, siekdamos sukurti tinkamą teisinę konkurencijos apsaugos ir jos užtikrinimo per atitinkamas konkurencijos agentūras sistemą, ypač AKRVO narių teritorijoje.

6. Šalys susitaria stiprinti bendradarbiavimą, siekdamos užtikrinti geresnį tarptautinių biržos prekių rinkų veikimą ir rinkos skaidrumą.

7. Šalys pripažįsta skaidrių viešųjų pirkimų svarbą skatinant ekonominį vystymąsi ir industrializaciją. Šalys sutaria dėl bendradarbiavimo svarbos siekiant geriau suprasti viena kitos viešųjų pirkimų sistemas. Šalys įsipareigoja vadovautis viešųjų pirkimų sistemų skaidrumo, konkurencingumo ir nuspėjamumo principais ir bendradarbiauti šiais klausimais.

53 STRAIPSNIS

Prekybos lengvinimas

Šalys pripažįsta prekybos sąnaudų mažinimo svarbą siekiant užtikrinti integracinį ir tvarų jų ekonomikos augimą. Todėl jos bendradarbiauja siekdamos paprastinti importo, eksporto, tranzito ir kitas muitinės procedūras, įskaitant muitinės ir įforminimo procedūrų skaitmeninimą, taip pat didinti muitinės ir prekybos taisyklių skaidrumą bei lengvinti teisėtą prekybą, remdamosi atitinkamais savo įsipareigojimais pagal PPO prekybos lengvinimo susitarimą (PLS). Remiantis PLS nuostatomis, AKRVO narėms reikia tinkamos ir prognozuojamos techninės paramos, kad jos galėtų stiprinti savo pajėgumus ir visapusiškai įgyvendinti šį susitarimą. Šalys taip pat įsipareigoja teikti šią paramą, remdamosi pagal PLS praneštais AKRVO narių įgyvendinimo poreikiais.

V ANTRAŠTINĖ DALIS

APLINKOSAUGINIS TVARUMAS IR KLIMATO KAITA

54 STRAIPSNIS

1. Šalys sutaria, kad aplinkos būklės blogėjimas, netvarus gamtos išteklių naudojimas ir klimato kaita kelia didelę grėsmę darnaus vystymosi užtikrinimui ir dabartinių bei būsimų kartų gyvybei, gyvenimo kokybei ir pragyvenimo šaltiniams. Šiuo atžvilgiu Šalys dar kartą patvirtina būtinybę užtikrinti aukštą aplinkos apsaugos lygį ir veiksmingai išsaugoti bei tvariai valdyti gamtos išteklius, įskaitant biologinę įvairovę. Jos taip pat dar kartą patvirtina būtinybę susitarti dėl plataus užmojo veiksmų, kuriais būtų galima valdyti ir mažinti neigiamą klimato kaitos poveikį, ir siekti tvaraus, atsparumu ir mažo anglies dioksido kiekio technologijomis grindžiamo ekonomikos augimo, kartu padėdamos kurti deramas darbo vietas visiems.

2. Šalys įtraukia aplinkosauginio tvarumo, kovos su klimato kaita ir aplinkos atžvilgiu tvaraus augimo aspektus į visų sričių politiką, planus ir investicijas. Jos stengiasi kurti veiksmingus aljansus tarptautinėse struktūrose aktualiais klausimais, siekdamos suteikti postūmį visuotiniams veiksmams ir užtikrinti konstruktyvų bendradarbiavimą su vietos valdžios institucijomis, pilietine visuomene bei privačiuoju sektoriumi. Šalys veiksmingai įgyvendina daugiašalius aplinkos susitarimus, kurių šalys jos yra.

3. Šalys stengiasi didinti ir stiprinti, ypač pažeidžiamų visuomenės grupių, atsparumą su aplinkosauga ir klimato kaita susijusių uždavinių, gaivalinių nelaimių bei žmogaus sukeltų katastrofų atveju.

4. Skatindamos aplinkosauginį tvarumą, spręsdamos su klimato kaita ir gaivalinėmis nelaimėmis susijusius uždavinius, Šalys atsižvelgia į: i) mažų besivystančių salų valstybių, mažiausiai išsivysčiusių šalių, žemyninių besivystančių šalių ir pakrančių gyventojų pažeidžiamumą, įskaitant jų pastangas prisitaikyti, ypač prie grėsmės, kurią kelia klimato kaita ir gamtos išteklių išeikvojimas; ii) šalyse kylančias stiprėjančių sausrų, potvynių, pakrančių erozijos, vandens trūkumo, žemės ir miškų alinimo, biologinės įvairovės nykimo, miškų naikinimo ir dykumėjimo problemas ir su tuo susijusį šalių pažeidžiamumą; iii) būtinybę mažinti su neigiamu klimato kaitos poveikiu, įskaitant lėtinius reiškinius, pvz., jūros lygio kilimą, susijusius nuostolius ir žalą, užkirsti jiems kelią ir juos šalinti; iv) sąsajas tarp kovos su klimato kaita strategijų ir nelaimių rizikos mažinimo, atsparumo ir aprūpinimo maistu; v) labai svarbų natūralių ekosistemų vaidmenį aprūpinimo maistu užtikrinimui, mitybai ir kovai su klimato kaita; vi) aplinkos būklės blogėjimo ir klimato kaitos sąsajas su priverstiniu gyventojų perkėlimu ir migracija ir vii) neigiamą klimato kaitos ir aplinkos būklės blogėjimo poveikį taikai ir saugumui.

1 SKYRIUS

APLINKOSAUGINIS TVARUMAS

55 STRAIPSNIS

Aplinka ir gamtos ištekliai

1. Šalys stengiasi išsaugoti, apsaugoti, pagerinti ir atkurti aplinką. Šiuo tikslu jos skatina nacionalinio, regioninio ir pasaulinio lygmens priemones, be kita ko, didelės biologinės įvairovės vertės ir natūralių ekosistemų apsaugos, oro kokybės, vandens kokybės, vandens trūkumo ir sausrų, atliekų tvarkymo, pramoninės taršos bei pavojų ir cheminių medžiagų tvarkymo srityse.

2. Šalys remia gamtos išteklių, įskaitant žemę, vandenį, miškus, biologinę įvairovę ir ekosistemas, išsaugojimą ir tvarų valdymą. Jos skatina veiksmus, kuriais siekiama panaikinti neteisėtą prekybą saugomų rūšių augalais bei gyvūnais ir sprendžia tiek neteisėtų laukinių augalų ir gyvūnų paklausos, tiek jų pasiūlos klausimą. Jos skatina tvarų žemės, žuvininkystės išteklių ir miškų išteklių valdymą.

3. Šalys skatina teisines priemones, integruotas aplinkos apsaugos bei vystymosi strategijas ir gerą valdymą, kuriais galima integruoti biologinės įvairovės aspektus į visus susijusius sektorius, siekdamos sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir užtikrinti ekosisteminių paslaugų teikimą. Šalys skatina ekosisteminius metodus ir gamtos procesais pagrįstus sprendimus, siekdamos įgyvendinti aplinkosaugos tikslus. Jos pripažįsta ekosistemų ir biologinės įvairovės svarbą sprendžiant klimato kaitos klausimus ir išsaugant bei atkuriant visas ekosistemas, įskaitant vandens ir sausumos ekosistemas. Jos taip pat kuria bei tvarko saugomas teritorijas bei gerina jų valdymą.

4. Šalys pripažįsta, kad natūralios ekosistemos, ypač miškai, yra gyvūnų bei augalų buveinės ir atlieka labai svarbų vaidmenį švelninat klimato kaitą ir prisitaikant prie jos, išsaugant biologinę įvairovę, užkertant kelią dykumėjimui bei žemės būklės blogėjimui ir kovojant su šiais reiškiniais. Šalys taip pat pripažįsta, kad miškai, šlapynės bei savanos užtikrina vandens ir dirvožemio apsaugą, saugo nuo gamtinių pavojų ir teikia kitas ekosistemines paslaugas. Atsižvelgdamos į tai, Šalys skatina visų ekosistemų, įskaitant miškus, išsaugojimą ir atkūrimą.

5. Šalys toliau kovoja su dykumėjimu, žemės būklės blogėjimu bei sausromis ir stengiasi atkurti bei atnaujinti nualintą žemę ir dirvožemį, kad galėtų užtikrinti tvarų žemės valdymą ir žemės būklės nebloginančią aplinką. Jos mažina biologinės įvairovės nykimą, kuria užimtumo galimybes ir padeda gerinti ekosisteminių paslaugų ir funkcijų teikimą, be kita ko, gerindamos pasirengimą sausrų rizikai bei atsparumą joms ir toliau mažindamos smėlio ir dulkių audrų riziką ir poveikį.

6. Šalys skatina sąžiningas ir vienodas naudojimosi genetiniais ištekliais sąlygas ir jais naudojantis gaunamos naudos pasidalijimą, taip pat tinkamą prieigą prie šių išteklių, kaip sutarta tarptautiniu mastu.

7. Šalys remia žiedinės ekonomikos metodų skatinimą, tvaraus vartojimo bei gamybos praktiką ir stengiasi pasinaudoti geriausių turimų švarių technologijų teikiamomis investavimo galimybėmis.

2 SKYRIUS

VANDENYNAI, JŪROS IR JŪRŲ IŠTEKLIAI

56 STRAIPSNIS

Vandenynų valdymas

1. Šalys pripažįsta didėjančius žmogaus veiklos sukeliamus neigiamus veiksnius ir suminį jų poveikį jūroms bei vandenynams ir pripažįsta savo gamtą kaip tarpusavio ryšiais saistomą bendrąją gėrybę, kurios išsaugojimas, apsauga ir valdymas yra bendra atsakomybė, todėl suinteresuotieji subjektai turi imtis bendrų ir koordinuotų veiksmų. Šalys dar kartą patvirtina Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos, kaip nacionalinių, regioninių ir pasaulinių veiksmų ir bendradarbiavimo jūrų ir jūrininkystės sektoriuose pagrindo, visuotinumą ir vientisumą.

2. Šalys stiprina vandenynų valdymą ir veiksmingai mažina didėjančius pavojus jūroms ir vandenynams, dėl kurių kyla grėsmė jūrų ekosistemų atsparumui ir jų indėliui švelninant klimato kaitą bei prisitaikymą prie jos.

3. Šalys skatina ir gerina jūrų ekosistemų apsaugą bei atkūrimą ir jūrų išteklių išsaugojimą bei tvarų valdymą, taip pat už atitinkamos jų jurisdikcijos esančiose teritorijose, siekdamos užtikrinti gerą vandenynų būklę ir produktyvumą. Jos skatina tausios žvejybos valdymą nacionaliniu, regioniniu ir pasauliniu lygmenimis, bendradarbiaudamos su atitinkamomis regioninėmis žuvininkystės valdymo organizacijomis ir kovodamos su neteisėta, nedeklaruojama ir nereglamentuojama žvejyba (NNN žvejyba). Šalys skatina nykstančių vandens rūšių išsaugojimą ir veiksmus, kuriais siekiama valdyti jūrų taršą ir jūras teršiančias šiukšles, taip pat švelnina klimato kaitos poveikį, įskaitant vandenynų rūgštėjimą.

4. Šalys skatina darnų mėlynosios ekonomikos vystymąsi, siekdamos užtikrinti vandenynų indėlį į aprūpinimą maistu bei mitybą, gerinti pragyvenimo šaltinius, kurti darbo galimybes ir užtikrinti socialinę lygybę bei kultūrinę gerovę dabartinėms ir būsimoms kartoms.

5. Šalys remia mėlynojo augimo politikos ir strategijų įgyvendinimą, siekdamos skatinti integruotą vandenynų valdymą, kuriuo atkuriama, apsaugoma ir išsaugoma jūrų ekosistemų įvairovė, produktyvumas, atsparumas, pagrindinės funkcijos ir savitoji šių ekosistemų vertė.

6. Šalys skatina dialogą ir bendradarbiavimą visais vandenynų valdymo aspektais, įskaitant klausimus, susijusius su klimato kaita, jūros lygio kilimu ir galimu jo poveikiu bei padariniais, jūros dugno kasyba, žuvininkyste, jūrų tarša ir moksliniais tyrimais bei technologine plėtra.

3 SKYRIUS

KLIMATO KAITA

57 STRAIPSNIS

Klimato srities įsipareigojimai

1. Šalys pripažįsta, kad neigiamas klimato kaitos poveikis ir klimato permainingumas kelia grėsmę žmonių gyvybei ir pragyvenimo šaltiniams. Jos patvirtina savo įsipareigojimą imtis skubių veiksmų siekiant užkirsti kelią klimato kaitai, švelninti jos poveikį ir skubiai bei koordinuotai bendradarbiauti tarptautiniu, regioniniu, tarpregioniniu ir nacionaliniu lygmenimis, siekiant sustiprinti pasaulinį atsaką į klimato kaitą.

2. Šalys veiksmingai įgyvendina Jungtinių Tautų bendrąją klimato kaitos konvenciją (UMFCCC) ir pagal šią konvenciją priimtą Paryžiaus susitarimą.

3. Šalys yra įsipareigojusios įgyvendinti bendrąjį tikslą išlaikyti vidutinės pasaulio temperatūros padidėjimą gerokai mažesnį nei 2 °C, palyginti su ikipramoniniu lygiu, ir toliau dėti pastangas siekiant apriboti temperatūros padidėjimą 1,5 °C, palyginti su ikipramoniniu laikotarpiu, stiprinti pajėgumus prisitaikyti, mažinti pažeidžiamumą, didinti atsparumą ir užtikrinti visų investicijų ir finansinių srautų derėjimą su Paryžiaus susitarimu.

58 STRAIPSNIS

Klimato politikos veiksmai

1. Šalys susitaria imtis klimato politikos veiksmų, siekdamos spręsti prisitaikymo prie klimato kaitos ir jos švelninimo klausimus, taip pat imtis įgyvendinimo priemonių ir daug dėmesio skirti pažeidžiamiausioms šalims, įskaitant mažas besivystančias salų valstybes, žemumose esančias pakrančių valstybes, mažiausiai išsivysčiusias šalis ir žemynines besivystančias šalis.

2. Šalys susitaria įgyvendinti savo nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus (NDC), stebėti jų įgyvendinimo pažangą, stengtis parengti šimtmečio vidurio, ilgalaikes nedideliu išmetamu šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiu pasižyminčio vystymosi strategijas ir apie jas informuoti, siekdamos įgyvendinti Paryžiaus susitarime sutartą temperatūros tikslą, atsižvelgdamos į bendrą, bet diferencijuotą savo atsakomybę ir atitinkamus pajėgumus pagal skirtingas nacionalines aplinkybes. Jos įsipareigoja glaudžiau susieti nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus, Darbotvarkę iki 2030 m. ir savo nacionalines strategijas.

3. Šalys susitaria dalyvauti prisitaikymo planavimo, įgyvendinimo veikloje ir stebėti nacionalinių prisitaikymo planų (NPP) ir kitų strategijų įgyvendinimo pažangą. Šiuo tikslu jos įsipareigoja sukurti ir stiprinti veiksmingas valdymo struktūras. Jos pripažįsta būtinybę toliau stiprinti NPP ir kitų prisitaikymo strategijų integraciją į nacionalines strategijas ir procesus, siekiant užtikrinti klimato kaitos poveikiui atsparų darnų vystymąsi.

59 STRAIPSNIS

Klimato kaita ir saugumas

Šalys sprendžia saugumo grėsmės, kylančios dėl klimato kaitos ir aplinkos būklės blogėjimo, ypač nestabiliose situacijose ir pažeidžiamiausiose šalyse, klausimą. Šalys rengia atsparumo strategijas, atsižvelgdamos į grėsmę saugumui.

4 SKYRIUS

GAIVALINĖS NELAIMĖS

60 STRAIPSNIS

Nelaimių rizikos mažinimas ir valdymas

1. Šalys pripažįsta neigiamą gaivalinių nelaimių, įskaitant cunamius, žemės drebėjimus ir ugnikalnių išsiveržimus, poveikį darniam vystymuisi, taip pat pripažįsta, kad vis dažniau vyksta ir intensyvėja tokie su klimatu susiję reiškiniai kaip ciklonai ir uraganai, potvyniai ir sausros.

2. Šalys skatina darnią politiką ir strategijas visais lygmenimis, siekdamos nustatyti pažeidžiamumą ir kitus rizikos veiksnius. Jos bendradarbiauja siekdamos didinti atsparumą ilgalaikiams ir trumpalaikiams nelaimių padariniams ir ypatingą dėmesį skiria nelaimių rizikos mažinimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos strategijų koordinavimui, tarpusavio papildomumui ir sąsajoms. Šalys imasi išankstinio perspėjimo ir prevencinių veiksmų ir gerina rizikos mažinimą bei pasirengimą rizikai, stiprindamos vietos lygmens komunikaciją bei rizikos valdymą ir veiksmingai integruodamos nelaimių rizikos mažinimą į vystymosi strategijas.

3. Šalys sistemingai integruoja išsamaus rizikos vertinimo, valdymo ir atsparumo aspektus į savo veiksmus ir taip užtikrina, kad asmenys, bendruomenės, institucijos ir šalys galėtų geriau pasirengti sukrėtimams ir jų padariniams, juos atremti, prie jų prisitaikyti ir greitai atsigauti, nepakenkdamos ilgalaikėms vystymosi perspektyvoms, taip pat kai poveikis viršija geriausias pastangas prisitaikyti.

4. Šalys mažina nelaimių riziką, taikydamos integruotą įvairiais pavojais grindžiamą požiūrį, apimantį nelaimių rizikos supratimą, jos valdymo stiprinimą ir stiprindamos institucinius pajėgumus veiksmingai įgyvendinti įvertinta rizika grindžiamas investicijas. Jos užtikrina įtraukius ir nešališkus rezultatus, siekdamos didinti pažeidžiamiausių asmenų atsparumą.

5. Šalys rengia strategijas, siekdamos didinti miestų ir kaimų atsparumą, kad būtų tobulinamas nelaimių rizikos valdymas, ypatingą dėmesį skirdamos neplanuotoms gyvenvietėms.

61 STRAIPSNIS

Reagavimas į nelaimes ir atkūrimas po jų

1. Šalys sutaria, kad ankstyvas ir koordinuotas reagavimas į gaivalines nelaimes yra labai svarbus atkūrimui ir atsigavimui po nelaimių. Šalys sutaria, kad svarbu koordinuotai vertinti poreikius, geriau pasirengti nelaimėms ir turėti pajėgumų anksti veiksmingai reaguoti vietoje, atsižvelgiant į nuo krizių kenčiančių žmonių poreikius, įskaitant veiksmingas komunikacijos strategijas.

2. Šalys sutaria, kad, reaguojant į nelaimes ir dedant atsigavimo pastangas, trumpuoju laikotarpiu pirmenybė turi būti teikiama skubiai paramai ir atkūrimui, įskaitant paramą ankstyvam atsigavimui. Jos sutaria, kad pagalba po ekstremaliosios situacijos turi būti siekiama susieti trumpalaikę pagalbą su ilgalaikiškesniu vystymusi, siekiant tvaraus atkūrimo proceso, įgyvendinant tobulinamąjį atkūrimą, įskaitant atstatymo pastangas ir socialinės, ekonominės ir kultūrinės struktūros atkūrimą. Šiuo tikslu reikia geriau koordinuoti humanitarinės pagalbos ir vystymosi sričių suinteresuotųjų subjektų veiksmus nuo pat krizės pradžios, siekiant tinkamai didinti nukentėjusių gyventojų atsparumą.

VI ANTRAŠTINĖ DALIS

MIGRACIJA IR JUDUMAS

62 STRAIPSNIS

Šalys dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą stiprinti bendradarbiavimą migracijos ir judumo srityje, grindžiamą solidarumo, partnerystės ir bendros atsakomybės principais. Jos vadovaujasi išsamiu, nuosekliu, pragmatišku ir subalansuotu požiūriu, visapusiškai laikydamosi tarptautinės teisės, įskaitant tarptautinę žmogaus teisių teisę ir, kai taikytina, tarptautinę pabėgėlių teisę bei tarptautinę humanitarinę teisę, ir suvereniteto principo, kuriuo atsižvelgiama į jų atitinkamą kompetenciją. Jos supranta, kad tinkamai valdoma migracija ir judumas gali turėti teigiamą poveikį darniam vystymuisi, ir pripažįsta, kad reikia spręsti klausimą dėl neigiamo poveikio, kurį neteisėta migracija gali turėti kilmės, tranzito ir kelionės tikslo šalims. Šalys susitaria dėti pastangas stiprinti pajėgumus siekdamos efektyvaus ir veiksmingo migracijos valdymo visais jos aspektais. Jos pakartoja, kad yra įsipareigojusios užtikrinti pagarbą visų pabėgėlių ir migrantų orumui ir jų žmogaus teisių apsaugą. Šalys, plėtodamos savo nuolatinį partnerystės dialogą, atsižvelgia į visus šioje antraštinėje dalyje minimus svarbius migracijos ir judumo aspektus.

1 SKYRIUS

TEISĖTA MIGRACIJA IR JUDUMAS

63 STRAIPSNIS

Teisėta migracija ir judumas

1. Šalys siekia naudotis saugios, tvarkingos ir teisėtos migracijos teikiamais pranašumais, visapusiškai laikydamosi tarptautinės teisės ir atsižvelgdamos į savo atitinkamą kompetenciją. Todėl jos deda pastangas siekdamos sukurti ir taikyti teisėtus migracijos būdus, įskaitant darbo jėgos migracijos ir kitas judumo programas, atsižvelgdamos į nacionalinius prioritetus ir darbo rinkos poreikius.

2. Šalys siekia įgyvendinti skaidrius ir veiksmingus priėmimo į šalį ir gyvenimo joje darbo, mokslinių tyrimų, studijų, mokymosi ir savanoriškos tarnybos tikslais reikalavimus, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos apykaitinei migracijai ir judumui. Šalys didina trečiųjų šalių piliečiams prieinamos informacijos apie taikomas migracijos taisykles skaidrumą.

3. Šalys apykaitinę migraciją laiko priemone, kuria kilmės ir kelionės tikslo šalyse skatinamas augimas ir vystymasis. Tuo tikslu jos apsvarsto galimybę sukurti apykaitinės migracijos programas ir prireikus įgyvendina bei patobulina teisines sistemas, kuriomis palengvinamos teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių piliečių grįžimo procedūros, ir apsvarsto jų reintegracijos kilmės šalyse aspektus, siekdamos užtikrinti, kad jų įgyta patirtis ar kvalifikacijos galėtų būti naudingos vietos darbo rinkai ir bendruomenei.

4. Šalys plėtoja dialogą dėl teisėtos migracijos procedūrų, įskaitant šeimos susijungimą ir atitinkamais atvejais teisių į pensiją perkeliamumą. Šalys toliau siekia palaikyti atvirą dialogą vizų klausimais, taip pat judumo ir žmonių tarpusavio ryšių tokiose srityse kaip turizmas, kultūra, sportas, švietimas, moksliniai tyrimai ir verslas, lengvinimo klausimais, siekdamos skatinti tarpusavio supratimą ir bendras vertybes.

5. Šalys skatina atitinkamų agentūrų ir institucijų, vietos valdžios institucijų, pilietinės visuomenės ir socialinių partnerių bendradarbiavimą, siekdamos skatinti jungtinius mokslinių tyrimų projektus, nustatyti įgūdžių spragas, investavimo ir darbo galimybes, taip pat vertinti darbo migracijos politiką ir strategijas.

6. Šalys bendradarbiauja siekdamos padidinti visų kvalifikacijų skaidrumą ir palyginamumą, kad būtų palengvintas jų pripažinimas dėl galimybės toliau mokytis ir jų pripažinimas darbo rinkoje.

7. Šalys bendradarbiauja siekdamos tobulinti ir modernizuoti civilinės būklės aktų registrų sistemas, kad būtų didinamas asmens tapatybės kortelių ir pasų saugumas ir tobulinamas jų išdavimas.

64 STRAIPSNIS

Integracija ir nediskriminavimas

1. Šalys deda pastangas, kad būtų patvirtinta veiksminga jų teritorijose teisėtai gyvenančių asmenų integracijos politika, kuria siekiama užtikrinti, kad jie turėtų panašias teises ir pareigas, kokias turi jų piliečiai, ir skatinti socialinę sanglaudą. Šiuo atžvilgiu Šalys padeda sukurti ir įgyvendinti teisėtai jų teritorijoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracijos į darbo rinką ir priimančiąją visuomenę strategijas, remdamos ir stiprindamos įvairių subjektų, dirbančių integracijos srityje nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis, įskaitant vietos valdžią ir pilietinę visuomenę, bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą.

2. Šalys susitaria užtikrinti, kad su Europos Sąjungos valstybių narių arba AKRVO narių teritorijose teisėtai gyvenančiais trečiųjų šalių piliečiais būtų elgiamasi laikantis vienodo požiūrio principo, kad būtų stiprinamas nediskriminavimo ekonominiame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime principas ir rengiamos kovos su rasizmu ir ksenofobija priemonės.

3. Šalys susitaria, kad jų teritorijoje teisėtai gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai dėl jų pilietybės nebūtų diskriminuojami darbo sąlygų, atlyginimo ir atleidimo iš darbo atžvilgiu, palyginti su kiekvienos Europos Sąjungos valstybės narės arba AKRVO narės piliečiais. Tuo tikslu Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti, kad migracijos taisyklės ir įdarbinimo mechanizmai būtų pagrįsti sąžiningumo ir etikos principais, kuriais užtikrinama, kad su visais priimančiosiose šalyse teisėtai gyvenančiais trečiųjų šalių piliečiais būtų elgiamasi sąžiningai ir gerbiant jų orumą ir kad jie būtų apsaugoti nuo išnaudojimo.

2 SKYRIUS

MIGRACIJA IR VYSTYMASIS

65 STRAIPSNIS

Migracija ir vystymasis

Šalys sutinka, kad tinkamai valdoma migracija gali būti gerovės, inovacijų ir darnaus vystymosi šaltinis, ir susitaria bendradarbiauti ir remti kilmės šalis, be kita ko, didindamos augimo ir užimtumo galimybes, skatindamos investicijas, privačiojo sektoriaus plėtrą, prekybą ir inovacijas, švietimą ir profesinį mokymą, sveikatos apsaugą, socialinę apsaugą ir saugumą, ypač jaunimo ir moterų. Šalys bendradarbiauja siekdamos sukurti sąlygas, kuriomis būtų ribojamas neigiamas įgūdžių praradimo poveikis kilmės šalių vystymuisi.

66 STRAIPSNIS

Diaspora ir vystymasis

Šalys pripažįsta reikšmingą diasporos vaidmenį ir tai, kad jos nariai įvairiais būdais prisideda prie savo kilmės šalių vystymosi, be kita ko, finansavimu, investicijomis, perduodamomis žiniomis, profesine patirtimi ir technologijomis, kultūros ryšiais, tinklais ir mechanizmais, taip pat prisideda prie nacionalinių susitaikymo procesų.

67 STRAIPSNIS

Perlaidos

1. Šalys stengiasi skatinti pigesnius, saugesnius, greitesnius ir teisinius reikalavimus atitinkančius perlaidų siuntimo būdus, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos produktyvioms vidaus investicijoms, be kita ko, naudojant naujas technologijas ir naujoviškas priemones.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos sumažinti perlaidų įkainius iki mažiau nei 3 proc., panaikinti perlaidų, kurių įkainis didesnis nei 5 proc., koridorius, laikydamosi tarptautiniu mastu sutartų tikslinių rodiklių, ir patobulinti reglamentavimo sistemas, kad būtų užtikrintas didesnis netradicinių subjektų dalyvavimas.

68 STRAIPSNIS

Migracija tarp Pietų šalių

1. Šalys pripažįsta, kad migracija tarp Pietų šalių svarbi tiek sprendžiant uždavinius, tiek išnaudojant galimybes, įskaitant galimą tinkamai valdomos migracijos tarp Pietų šalių naudą darniam kilmės, tranzito ir kelionės tikslo šalių vystymuisi. Šiuo tikslu Šalys remia politiką ir veiksmus, kuriais skatinama ekonominė plėtra ir socialinė raida kilmės, tranzito ir kelionės tikslo šalyse.

2. Šalys keičiasi patirtimi ir geriausia praktika švelninant socialinį ir ekonominį migracijos tarp Pietų šalių srautų poveikį kilmės, tranzito ir kelionės tikslo šalims ir stiprina bendradarbiavimą nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis.

69 STRAIPSNIS

Gaivalinės nelaimės, klimato kaita ir aplinkos būklės blogėjimas

1. Šalys atsižvelgia į migracijos, įskaitant per(si)kėlimą, ir gaivalinių nelaimių, klimato kaitos bei aplinkos būklės blogėjimo tarpusavio ryšį.

2. Šalys imasi veiksmų perkeltų (persikėlusių) asmenų poreikiams patenkinti, patvirtindamos strategijas, kuriomis siekiama visais atitinkamais lygmenimis, įskaitant tarpregioninį lygmenį, sušvelninti gaivalinių nelaimių padarinius, neigiamą klimato kaitos ir aplinkos būklės blogėjimo poveikį, prie jų prisitaikyti ir užtikrinti atsparumą jiems.

3 SKYRIUS

NETEISĖTA MIGRACIJA

70 STRAIPSNIS

Pagrindinės neteisėtos migracijos priežastys

1. Šalys patvirtina bendrą politinį įsipareigojimą šalinti pagrindines neteisėtos migracijos ir priverstinio per(si)kėlimo priežastis ir parengti tinkamas atsakomąsias priemones.

2. Šalys dar kartą patvirtina, kad yra pasiryžusios sustabdyti neteisėtos migracijos srautus, visapusiškai laikantis tarptautinės teisės ir žmogaus teisių. Šiuo atžvilgiu jos pripažįsta neigiamą neteisėtos migracijos poveikį kilmės, tranzito ir kelionės tikslo šalims, įskaitant susijusias humanitarines ir saugumo problemas. Šalys pripažįsta, kad migrantams kyla didesnė rizika patirti žmogaus teisių pažeidimus ir tapti prekybos žmonėmis bei prievartos aukomis, ir sutaria įgyvendinti tų migrantų apsaugos nuo bet kokio išnaudojimo ir prievartos priemones.

71 STRAIPSNIS

Neteisėtas migrantų gabenimas

1. Šalys didina bendras pastangas užkirsti kelią tarpvalstybiniams neteisėto migrantų gabenimo nusikaltimams ir drauge stiprina pastangas panaikinti nusikalstamų organizacijų nebaudžiamumą, veiksmingai atlikdamos tyrimus ir vykdydamos baudžiamąjį persekiojimą.

2. Šalys užtikrina, kad būtų sukurta derama teisės aktų sistema ir institucinė struktūra, laikantis Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, ypač jos Protokolo dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru. Jos taip pat įsipareigoja gerinti keitimąsi informacija ir skatinti operatyvinį policijos bei teisminį bendradarbiavimą.

72 STRAIPSNIS

Prekyba žmonėmis

Šalys kovoja su prekyba žmonėmis, laikydamosi Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildančio Protokolo dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja. Šalys taip pat stiprina prevenciją, be kita ko, kovodamos su visų nusikalstamos veikos vykdytojų nebaudžiamumu, bei užtikrina, kad visoms aukoms būtų suteikta galimybė naudotis visomis joms priklausančiomis teisėmis, atsižvelgiant visų pirma į moterų ir vaikų pažeidžiamumą.

73 STRAIPSNIS

Integruotas sienų valdymas

Šalys skatina ir remia integruotą sienų valdymą, įskaitant sienų kontrolę, informacijos ir žvalgybos žinių rinkimą ir keitimąsi jais, trukdymą rengti ir naudoti fiktyvius dokumentus, operatyvinį, policijos ir teisminį bendradarbiavimą atliekant tyrimus ir vykdant baudžiamąjį persekiojimą.

4 SKYRIUS

GRĄŽINIMAS, READMISIJA IR REINTEGRACIJA

74 STRAIPSNIS

Grąžinimas ir readmisija

1. Šalys dar kartą patvirtina savo teisę grąžinti neteisėtai jų teritorijoje esančius trečiųjų šalių piliečius ir dar kartą patvirtina kiekvienos Europos Sąjungos valstybės narės arba AKRVO narės prievolę priimti atgal kitos Europos Sąjungos valstybės narės arba AKRVO narės teritorijoje neteisėtai esančius savo piliečius be jokių sąlygų ir papildomų formalumų, išskyrus 3 dalyje numatytą patikrą. Šiuo tikslu Šalys bendradarbiauja grąžinimo ir readmisijos srityse ir užtikrina, kad būtų visapusiškai ginamos ir saugomos asmenų teisės ir orumas, be kita ko, taikant visas procedūras, pradėtas siekiant sugrąžinti neteisėtai teritorijoje esančius migrantus į jų kilmės šalis.

2. Kiekviena Europos Sąjungos valstybė narė neprieštarauja savo piliečių, neteisėtai esančių AKRVO narės teritorijoje, grąžinimui ir readmisijai tos Šalies prašymu ir be jokių papildomų formalumų, išskyrus 3 dalyje numatytą galiojančių kelionės dokumentų neturinčių asmenų patikrą.

Kiekviena AKRVO šalis narė neprieštarauja savo piliečių, neteisėtai esančių Europos Sąjungos valstybės narės teritorijoje, grąžinimui ir readmisijai tos valstybės narės prašymu ir be jokių papildomų formalumų, išskyrus 3 dalyje numatytą galiojančių kelionės dokumentų neturinčių asmenų patikrą.

Europos Sąjungos valstybių narių atžvilgiu šioje dalyje numatytos prievolės taikomos tik tų asmenų atžvilgiu, kurie turi valstybės narės pilietybę, kaip apibrėžta Sąjungos tikslais. AKRVO narių atžvilgiu šioje dalyje numatytos prievolės taikomos tik tų asmenų atžvilgiu, kurie laikomi jų piliečiais pagal minėtų šalių atitinkamą teisinę sistemą.

3. Europos Sąjungos valstybės narės ir AKRVO narės greitai reaguoja į viena kitos readmisijos prašymus ir šiuo tikslu vykdo patikros procesus, taikydamos tinkamiausias ir veiksmingiausias tapatybės nustatymo procedūras, siekiant nustatyti atitinkamo asmens pilietybę ir išduoti atitinkamus kelionės dokumentus grąžinimo tikslais, kaip nustatyta I priede. Nė viena to priedo nuostata netrukdo grąžinti asmenį pagal kitus oficialius ar neoficialius prašomosios valstybės ir prašančiosios valstybės susitarimus.

4. Nepaisant šio susitarimo bendrosios dalies 101 straipsnio 5 dalyje nustatytų procedūrų, jeigu Šalis mano, kad kita Šalis pažeidė prievolę laikytis I priede nurodyto termino, kaip nurodyta Tarptautinės civilinės aviacijos konvencijos 9 priedo 5.26 skyriuje, ji apie tai atitinkamai praneša kitai Šaliai. Jeigu ta kita Šalis ir toliau nesilaiko šių prievolių, praėjus 30 dienų nuo pranešimo dienos pranešančioji Šalis gali imtis proporcingų priemonių.

5. Šalys taip pat susitaria stebėti šių įsipareigojimų įgyvendinimą palaikydamos nuolatinį Šalių partnerystės dialogą.

75 STRAIPSNIS

Reintegracija

Šalys išnagrinėja būdus bendradarbiauti, siekiant skatinti savanorišką grįžimą ir palengvinti tvarią grįžusių asmenų reintegraciją, be kita ko, prireikus įgyvendinant tvarios reintegracijos programas. Ypatingas dėmesys skiriamas pažeidžiamoje padėtyje esančių grįžtančių asmenų, pavyzdžiui, vaikų, vyresnio amžiaus asmenų, neįgaliųjų ir prekybos žmonėmis aukų, poreikiams.

5 SKYRIUS

SAUGA IR PRIEGLOBSTIS

76 STRAIPSNIS

Pabėgėliai ir kiti perkeltieji asmenys

1. Šalys yra įsipareigojusios stiprinti pabėgėlių ir kitų perkeltųjų asmenų apsaugą ir orumą laikantis tarptautinės teisės ir tarptautinės žmogaus teisių teisės, įskaitant negrąžinimo principą, taip pat, kai taikytina, tarptautinės pabėgėlių teisės ir tarptautinės humanitarinės teisės.

2. Šalys atitinkamai remia pabėgėlių ir kitų perkeltųjų asmenų integraciją priimančiosiose šalyse ir stiprina pirmųjų prieglobsčio, tranzito ir kelionės tikslo šalių pajėgumus. Šalys bendradarbiauja, kad pabėgėliams ir perkeltiesiems asmenims tranzito ir priimančiosiose šalyse būtų užtikrintas saugumas pabėgėlių stovyklose ir teisė kreiptis į teismą, teisinė pagalba, liudytojo apsauga, medicininė bei socialinė ir psichologinė pagalba.

3. Šalys skiria ypatingą dėmesį pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims, įskaitant moteris, vaikus ir nelydimus nepilnamečius, ir jų konkretiems poreikiams, atsižvelgdamos į vaiko interesų principus.

III DALIS

PASAULINIAI ALJANSAI IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

77 STRAIPSNIS

Šalys dar kartą patvirtina, kad svarbu bendradarbiauti tarptautiniu lygmeniu, siekiant skatinti ir ginti savo bendrus interesus ir išsaugoti bei stiprinti daugiašališkumą. Jos įsipareigoja drauge sutelkti jėgas, siekdamos sukurti taikesnį, labiau bendradarbiaujantį ir teisingesnį pasaulį, tvirtai grindžiamą jų bendromis vertybėmis, t. y. taika, demokratija, žmogaus teisėmis, teisinės valstybės principu, lyčių lygybe, darniu vystymusi, aplinkos išsaugojimu ir kova su klimato kaita. Jos sutaria dėl to, kad svarbu steigti ir stiprinti pasaulinius aljansus, siekiant sukurti veiksmingą daugiašalę sistemą, kuria sprendžiant pasaulinius uždavinius būtų pasiekta rezultatų užtikrinti saugesnį ir geresnį pasaulį visiems.

78 STRAIPSNIS

Daugiašališkumas ir pasaulinis valdymas

1. Šalys yra įsipareigojusios laikytis taisyklėmis grindžiamos tarptautinės tvarkos, kurios svarbiausias principas yra daugiašališkumas ir kurios pagrindas yra Jungtinės Tautos. Jos skatina tarptautinį dialogą ir siekia rasti daugiašalius sprendimus, kad būtų skatinama imtis visuotinių veiksmų.

2. Šalys imasi reikalingų veiksmų, siekdamos ratifikuoti pagrindines tarptautines sutartis ir konvencijas arba prie jų prisijungti, jas įgyvendinti ir perkelti į nacionalinę teisę.

3. Šalys stengiasi stiprinti pasaulinį valdymą ir remti būtinas daugiašalių institucijų reformas ir modernizavimą, kad jos būtų labiau atstovaujančios, greičiau reaguojančios, veiksmingesnės, efektyvesnės, įtraukesnės, skaidresnės, demokratiškesnės ir atskaitingesnės.

4. Šalys plečia savo požiūrį į daugiašališkumą, pagal kurį numatomas įvairių suinteresuotųjų dalyvavimas, pilietinę visuomenę, privatųjį sektorių ir socialinius partnerius efektyviau įtraukdamos į priemonių, skirtų pasauliniams uždaviniams spręsti, kūrimo procesą.

79 STRAIPSNIS

Bendradarbiavimas tarptautinėse organizacijose ir forumuose

1. Šalys stengiasi priimti bendras rezoliucijas, deklaracijas ir pareiškimus, derinti pozicijas ir atitinkamais atvejais balsavimą bei imtis bendrų veiksmų, remdamosi interesų bendrumu, tarpusavio pagarba ir lygybe, kad užtikrintų aktyvesnį dalyvavimą ir svaresnį balsą tarptautinėse ir regioninėse organizacijose ir forumuose.

2. Šalys nustato tinkamas veiksmingo bendradarbiavimo ir koordinavimo tarptautiniu lygmeniu vykdymo sąlygas, be kita ko, rengiant ministrų susitikimus AKRVO narių ir ES lygmeniu. Šalys stengiasi nuolat politiniu ir veiklos lygmenimis suderinti bendrą poziciją įvairiomis strateginėmis temomis ir sutelkti jėgas sprendžiant bendro ir pasaulinio intereso klausimus, kad būtų skatinama imtis visuotinių veiksmų.

3. Šalys, kiek įmanoma siekdamos rasti kuo daugiau bendrų būdų, kaip spręsti bendrus uždavinius, gali aktyviai siekti glaudžiai bendradarbiauti ir užmegzti strateginę partnerystę su trečiosiomis valstybėmis ir jų grupėmis, kurioms būdingos bendros vertybės ir interesai.

80 STRAIPSNIS

Tarptautinių veiksmų sritys

1. Šalys susitaria bendradarbiauti ir imtis bendrų veiksmų su šio susitarimo II dalyje nustatytais strateginiais prioritetais susijusių klausimų srityje, taip pat, jei mano, kad tai būtina, kitose susirūpinimą keliančiose srityse.

2. Šalys stiprina bendradarbiavimą ir dialogą, kuriais siekiama užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą. Jos laikosi įtraukaus ir integruoto požiūrio į konfliktų ir krizių prevenciją ir sprendimą, pagrįstą plataus masto, visapusiška ir ilgalaike regionine ir tarptautine partneryste. Jos imasi veiksmų nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis, kad stiprinant partnerystę su Jungtinėmis Tautomis ir regioniniais bei subregioniniais subjektais būtų padidintas daugiašalio bendradarbiavimo siekiant tvarios taikos ir saugumo veiksmingumas. Jos kovoja su tokiais tarptautinei bendruomenei susirūpinimą keliančiais sunkiais nusikaltimais ir grėsmėmis tarptautiniam saugumui kaip organizuotas nusikalstamumas, terorizmas ir smurtinis ekstremizmas, ir bendradarbiauja siekdamos skatinti ir stiprinti tarptautinę ginkluotės kontrolės, ginklų neplatinimo ir nusiginklavimo struktūrą, taip pat didinti kibernetinį saugumą ir kovoti su kibernetiniais nusikaltimais.

3. Šalys dalyvauja tarptautiniuose forumuose, siekdamos remti tarptautines normas ir susitarimus, kuriais skatinamos ir saugomos visų asmenų žmogaus teisės, siekiama lyčių lygybės ir stiprinama demokratija bei teisinės valstybės principai. Jos bendradarbiauja su JT žmogaus teisių organais ir mechanizmais ir visapusiškai remia Žmogaus teisių tarybos darbą. Prireikus jos steigia tarpregioninius aljansus, atstovaujančius bendroms vertybėms ir bendriems interesams.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos pažangos įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus ir kitus tarptautiniu mastu sutartus veiksmų planus, kuriais siekiama skatinti žmogaus ir socialinę raidą. Jos glaudžiai bendradarbiauja tarptautiniu lygmeniu, siekdamos: i) panaikinti ypač didelį skurdą ir badą; ii) spręsti maisto stygiaus problemą ir imtis veiksmų šioje srityje; iii) skatinti visuotinę galimybę naudotis kokybiškomis ir įperkamomis socialinėmis paslaugomis, pavyzdžiui, švietimo, sveikatos apsaugos, vandens tiekimo, sanitarijos ir aprūpinimo būstu paslaugomis; iv) įgalėti moteris ir jaunimą ir v) apsaugoti pažeidžiamiausius visuomenės narius ir sudaryti palankesnes sąlygas tam, kad jie būtų įtraukti į ekonominį, socialinį ir politinį gyvenimą ir prie jo prisidėtų, nė vieno nepaliekant nuošalyje. Jos bendradarbiauja, siekdamos stiprinti tarptautinės finansų ir pinigų sistemos suderinamumą ir nuoseklumą, kad būtų užtikrinta didesnė galimybė gauti vystymosi finansavimą, kuriuo remiamas darnus vystymasis.

5. Šalys bendradarbiauja tarptautiniu lygmeniu, siekdamos užtikrinti įtraukų ir tvarų ekonomikos augimą ir darnų vystymąsi įgyvendinant priemones, kuriomis siekiama įgyvendinti struktūrinę ekonomikos pertvarką, sukurti deramo darbo vietas visiems ir integruoti AKRVO nares į pasaulio ekonomiką, be kita ko, užtikrinant regioninę ir žemyninę integraciją. Jos išsaugo ir stiprina taisyklėmis grindžiamą daugiašalę prekybos sistemą, kurios pagrindas yra PPO, ir visas jos funkcijas, siekdamos užtikrinti, kad ji galėtų veiksmingai spręsti pasaulinės prekybos uždavinius ir išnaudoti prekybos teikiamas vystymosi galimybes.

6. Šalys stiprina bendradarbiavimą, siekdamos skatinti tvirtus ir ryžtingus kolektyvinius veiksmus užtikrinant aplinkosauginį tvarumą ir kovojant su klimato kaita, didinant pasaulinį užmojį ir rodydamos pavyzdį, kaip pasiekti ilgalaikius Paryžiaus susitarimo tikslus. Jos remia tarptautines normas ir tarptautinius susitarimus, kuriais teikiamos visuotinės viešosios gėrybės ir apsaugomos būsimos kartos, įskaitant pastangas stiprinti tarptautinį vandenynų valdymą.

7. Šalys bendradarbiauja su partneriais iš viso pasaulio, siekdamos užtikrinti, kad visais su migracija ir judumu susijusiais aspektais būtų laikomasi visapusiško ir holistinio požiūrio, grindžiamo solidarumo, bendros atsakomybės ir partnerystės principais.

IV DALIS

BENDRADARBIAVIMO PRIEMONĖS IR ĮGYVENDINIMAS

81 STRAIPSNIS

Veiksmingos ir įvairios bendradarbiavimo priemonės

1. Šalys susitaria sutelkti finansinius ir nefinansinius išteklius, kad įgyvendintų šiame susitarime nustatytus tikslus, remdamosi bendrais interesais, vadovaudamosi tikros partnerystės dvasia ir laikydamosi principo, pagal kurį nė vienas nėra paliekamas nuošalyje. Jos pabrėžia vystymosi finansavimo svarbą, nes tai yra pagrindinis Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. ir Paryžiaus susitarimo įgyvendinimo veiksnys.

2. Šalys susitaria įvairinti bendradarbiavimo priemones, įtraukdamos įvairias politikos sritis ir priemones ir pasitelkdamos visus esamus šaltinius bei dalyvius. Jos taip pat susitaria bendradarbiauti specialiai nustatytais būdais, kad bendradarbiavimas atspindėtų įvairių šalių ir regionų nacionaliniu, regioniniu, žemyniniu ir tarpregioniniu lygmenimis nustatytus tikslus, strategijas ir prioritetus ir būtų jais remiantis įgyvendinamas.

3. Šalys dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą laikytis vystymosi veiksmingumo principų, o tai yra šalių partnerių atsakomybė už vystymosi prioritetus, įtrauki partnerystė, dėmesio sutelkimas į rezultatus, skaidrumas ir tarpusavio atskaitomybė.

82 STRAIPSNIS

Tarptautinis vystomasis bendradarbiavimas

1. ES dar kartą patvirtina savo politinį įsipareigojimą didinti vystomojo bendradarbiavimo išteklius siekiant darnaus vystymosi, visų pirma panaikinant skurdą ir kovojant su aplinkos būklės blogėjimu bei klimato kaita. ES įsipareigoja suteikti atitinkamo lygio finansinius išteklius, laikydamasi savo vidaus taisyklių ir procedūrų.

2. Šalys susitaria, kad skiriant išteklius pirmenybė teikiama šalims, kurioms labiausiai reikia paramos, kur tie ištekliai gali turėti didžiausią poveikį, visų pirma mažiausiai išsivysčiusioms šalims, mažas pajamas gaunančioms šalims, krizę ir konfliktą patiriančioms arba neseniai patyrusioms šalims, kuriose padėtis trapi ir pažeidžiama, įskaitant mažas besivystančias salų valstybes ir žemynines besivystančias šalis. Deramas dėmesys taip pat skiriamas vidutines pajamas gaunančioms šalims kylantiems konkretiems uždaviniams, visų pirma susijusiems su nelygybe, socialine atskirtimi ir jų galimybe naudotis ištekliais.

3. ES sutelkia išteklius Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno valstybėse įgyvendinamoms programoms remti ir prisideda prie regioninio, tarpregioninio ir tarpžemyninio bendradarbiavimo bei iniciatyvų, kuriomis siekiama stiprinti Šalių bendradarbiavimą abipusio intereso ir bendrą susirūpinimą keliančiais klausimais.

4. Šalys susitaria, kad bendradarbiavimas gali būti įvairių formų, pavyzdžiui, tai gali būti sektorių politikos rėmimo programos, administracinio ir techninio bendradarbiavimo priemonės, pajėgumų stiprinimas, trišaliai susitarimai, taip pat gali būti bendradarbiaujama teikiant įvairų finansavimą ir taikant įvairias procedūras, įskaitant paramą biudžetui ir biudžeto garantijas, bei vykdant derinimo operacijas.

5. ES ir pažangesnės AKRVO narės įsipareigoja kurti naujus bendradarbiavimo būdus, be kita ko, apimančius naujoviškas finansines priemones ir bendrą finansavimą.

6. Šalys bendradarbiauja ir skatina naudoti finansinius išteklius siekiant skatinti telkti vidaus išteklius, teikti humanitarinę pagalbą ir pagalbą ekstremaliųjų situacijų atvejais, spręsti klausimus nenumatytų aplinkybių atvejais, tenkinti naujus poreikius arba spręsti naujus uždavinius, sudaryti palankesnes sąlygas prekybai ir skatinti tarptautines iniciatyvas arba prioritetus.

7. Šalys susitaria, kad visi sprendimai teikti paramą biudžetui yra grindžiami aiškiais tinkamumo kriterijais ir nuodugniu rizikos ir naudos vertinimu, šalies atsakomybe, abipuse atskaitomybe ir bendru įsipareigojimu laikytis visuotinių vertybių ir principų, apima glaudesnį politinį dialogą, geresnį valdymą, papildančius pastangas daugiau surinkti, geriau išleisti, ir yra diferencijuojami taip, kad būtų geriau atsižvelgiama į paramą gaunančios šalies politines, ekonomines ir socialines sąlygas.

8. Šalys susitaria skatinti išteklių srautų nuspėjamumą ir saugumą ir didinti pastangas toliau tobulinti vystomojo bendradarbiavimo valdymo ir įgyvendinimo būdą, visų pirma užtikrindamos didesnį koordinavimą ir darną ir atsižvelgdamos į savo atitinkamus lyginamuosius pranašumus, be kita ko, į patirtį pereinamuoju laikotarpiu.

9. Šalys susitaria, kad programavimas grindžiamas anksti pradedamu, nuolatiniu ir įtraukiu ES ir AKRVO narių, įskaitant nacionalinės ir vietos valdžios institucijas, regionines, žemynines ir tarptautines organizacijas, dialogu, į kurį taip pat įtraukiami parlamentai, pilietinė visuomenė, privatusis sektorius ir kiti suinteresuotieji subjektai, siekiant didinti demokratinę atsakomybę už procesus ir skatinti nacionalinių bei regioninių strategijų rėmimą. Jos susitaria, kad atitinkamais atvejais programavimo etapai suderinami su paramos gavėjų strategijos ciklais, ir įsipareigoja pasitelkti savo institucijas, sistemas bei procedūras. Jos taip pat susitaria, kad programuojant bus sukurta konkreti, specialiai parengta daugiametė bendradarbiavimo programa, be kita ko, apimanti įvairias bendradarbiavimo priemones.

10. Šalys susitaria skatinti bendradarbiavimą su trečiosiomis valstybėmis ir kitais subjektais, įskaitant Pietų šalių ir trišalį bendradarbiavimą, kai jis akivaizdžiai suteikia pridėtinę vertę ir įrodytą lyginamąjį pranašumą.

11. Šalys gali nuspręsti atlikti finansinių išteklių valdymo ir poveikio peržiūrą abiem Šalims priimtinu metu, siekdamos padidinti paramos programavimo ir lėšų skyrimo veiksmingumą.

12. Šalys stiprina dialogą ir bendradarbiavimą patikimo finansinių išteklių naudojimo klausimais, be kita ko, atitinkamais atvejais bendradarbiaudamos su Europos kovos su sukčiavimu tarnyba.

83 STRAIPSNIS

Vidaus viešieji ištekliai

1. Šio susitarimo Šalys, kurios yra AKRVO narės, dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą sutelkti daugiau vidaus išteklių. Jos skatina aplinką, padedančią didinti vidaus privačius srautus ir prekybą kaip varomąją vystymosi jėgą.

2. Šio susitarimo Šalys, kurios yra AKRVO narės, stengiasi gerinti pajamų surinkimą modernizuodamos mokesčių sistemas, tobulindamos mokesčių politiką, veiksmingiau surinkdamos mokesčius ir stiprindamos bei reformuodamos mokesčių administravimą. Jos siekia padidinti savo mokesčių sistemų teisingumą, skaidrumą, efektyvumą ir veiksmingumą, be kita ko, išplėsdamos mokesčių bazę ir toliau stengdamosi integruoti neformalųjį sektorių į oficialią ekonomiką šalies sąlygas atitinkančiu būdu. Jos stiprina fiskalinį teisėtumą didindamos savo viešųjų išlaidų efektyvumą ir veiksmingumą.

3. Šalys susitaria didinti pastangas kovos su neteisėtais finansiniais srautais srityje, siekdamos juos panaikinti, bendradarbiauti susigrąžinant prarastą turtą ir kapitalą ir stiprinti gerąją turto susigrąžinimo praktiką, kad būtų skatinamas darnus vystymasis. Jos propaguoja kovos su korupcija, sukčiavimu ir pinigų plovimu priemones ir imasi priemonių, kuriomis kovojama su mokesčių vengimu, slėpimu ir kita žalinga veikla mokesčių srityje didinant tarptautinį bendradarbiavimą, gerinant nacionalinį reglamentavimą ir stiprinant pajėgumus bei keičiantis informacija.

4. Šalys stiprina gerą finansų ir mokesčių valdymą, didina skaidrumą ir atskaitomybę ir šiais tikslais bendradarbiauja. Jos įsipareigoja įtraukiai, sąžiningai ir skaidriai plėsti tarptautinį bendradarbiavimą mokesčių srityje ir šiuo atžvilgiu susitaria bendradarbiauti tarptautiniuose forumuose tarptautinių mokesčių klausimais.

84 STRAIPSNIS

Vidaus ir tarptautiniai privatieji ištekliai

1. Šalys pripažįsta, kad privačiojo kapitalo srautai yra labai svarbūs, nes jie papildo nacionalines pastangas vystymosi srityje. Siekdamos geriau suderinti privačiajam sektoriui taikomas paskatas su viešaisiais tikslais, Šalys rengia politikos priemones ir prireikus stiprina reglamentavimo sistemas ir priemones. Jos bendradarbiauja siekdamos sutelkti tvarias ir atsakingas investicijas, skatinti privatųjį sektorių įsitraukti į vystymosi procesą partnerio teisėmis ir investuoti į darniam vystymuisi labai svarbias sritis.

2. Šalys stengiasi naudoti subsidijų ir paskolų derinimą ir garantijas kaip svertus, padedančius pritraukti privačiuosius finansus ir spręsti rinkos nepakankamumo problemą, kartu mažinant rinkos iškraipymus.

3. Šalys pripažįsta, kad perlaidos yra vienas iš pagrindinių darnaus vystymosi finansavimo privačiomis lėšomis šaltinių. Jos priima atitinkamus teisės aktus ir reglamentavimo sistemas, siekdamos sukurti konkurencingą ir skaidrią rinką pigesnėms, greitesnėms ir saugesnėms lėšų perlaidoms teisėtais ir oficialiais kanalais tiek kilmės, tiek lėšas gaunančiose valstybėse ir naujoviškus bei įperkamus lėšų pervedimo sprendimus. Jos skatina kurti naujoviškus finansinius produktus ir paskatas, kuriomis būtų didinamas jų diasporos indėlis į vystymąsi. Jos skatina atitinkamų viešojo ir privačiojo sektorių suinteresuotųjų subjektų dialogą, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos perlaidų srautams, siekiant padidinti jų poveikį vystymuisi.

85 STRAIPSNIS

Skola ir skolos tvarumas

1. Šalys įsipareigoja padaryti skolą tvarią ilguoju laikotarpiu įgyvendindamos suderintas politikos priemones, nukreiptas atitinkamai į skolos finansavimą, mažinimą, restruktūrizavimą arba valdymą. Jos susitaria padėti šalims stiprinti skolos valdymo pajėgumus ir parengti vidutinio ir ilgojo laikotarpių skolos valdymo strategijas.

2. Šalys pabrėžia skolininkų ir kreditorių bendradarbiavimo užkertant kelią skolų krizėms ir jas įveikiant svarbą. Jos sutaria, kad reikia stiprinti dialogą, keitimąsi informacija ir didinti skaidrumą, kad skolos tvarumo vertinimai ir analizės būtų grindžiami išsamiais, objektyviais ir patikimais duomenimis.

3. Atsižvelgdamos į skolos ir ekonomikos augimo tarpusavio ryšį, Šalys įsipareigoja įsitraukti į dialogą ir bendradarbiavimą vykstant tarptautinėms diskusijoms dėl bendros skolų problemos, nedarydamos poveikio atitinkamuose forumuose vykstančioms diskusijoms.

4. Siekdamos sumažinti AKRVO narių skolų tvarkymo naštą, Šalys susitaria atitinkamai prisidėti prie tarptautiniu lygmeniu patvirtintų skolų sumažinimo iniciatyvų.

V DALIS

INSTITUCINĖ STRUKTŪRA

86 STRAIPSNIS

Jungtinės institucijos

1. AKRVO narių ir ES lygmeniu Šalys įsteigia šias jungtines institucijas: AKRVO ir ES ministrų tarybą, AKRVO ir ES ambasadorių lygio vyresniųjų pareigūnų komitetą (ALVPK) ir AKRVO ir ES jungtinę parlamentinę asamblėją. Šalys įsteigia ministrų tarybą, jungtinį komitetą ir parlamentinę asamblėją kaip kiekvienam iš trijų regioninių protokolų skirtas jungtines institucijas.

2. Šalys stengiasi užtikrinti pagal šį susitarimą ir kitas programas ar susitarimus, kuriuose jos dalyvauja kaip šalys, įskaitant Ekonominės partnerystės susitarimus, įsteigtų jungtinių institucijų veiklos koordinavimą ir papildomumą, nepažeisdamos atitinkamų tų programų ar susitarimų nuostatų.

87 STRAIPSNIS

Valstybių ar vyriausybių vadovų aukščiausiojo lygio susitikimas

Šalys bendru susitarimu gali šaukti tinkamos formos valstybių ar vyriausybių vadovų lygio susitikimus, rengiamus pagal tarpusavyje suderintą tvarkaraštį ir darbotvarkę.

88 STRAIPSNIS

AKRVO ir ES ministrų taryba

1. AKRVO ir ES ministrų tarybą sudaro po vieną ministrų lygio atstovą iš kiekvienos AKRVO narės ir ES ministrų lygio atstovai. Jai bendrai pirmininkauja AKRVO narių paskirtas pirmininkas ir ES paskirtas pirmininkas.

2. Tinkamos nagrinėtiniems klausimams formos ir sudėties AKRVO ir ES ministrų taryba paprastai susirenka kas trejus metus ir pirmininkų iniciatyva tais atvejais, kai manoma, kad tai būtina. Atitinkamais atvejais susitikimuose gali dalyvauti stebėtojai.

3. AKRVO ir ES ministrų taryba gali steigti komitetus ir darbo grupes, kad jie veiksmingiau ir efektyviau spręstų konkrečius klausimus, susijusius, pavyzdžiui, su prekyba ir vystymosi finansavimu. Ji taip pat gali perduoti savo įgaliojimus AKRVO ir ES ambasadorių lygio vyresniųjų pareigūnų komitetui (ALVPK).

4. AKRVO ir ES ministrų tarybos funkcijos:

a) teikti strategines politines gaires;

b) prižiūrėti veiksmingą ir nuoseklų šio susitarimo įgyvendinimą;

c) priimti politikos gaires ir sprendimus, kad būtų įgyvendinti konkretūs šio susitarimo nuostatų įgyvendinimui būtini aspektai, ir

d) priimti bendras pozicijas ir susitarti dėl bendrų veiksmų tarptautinio bendradarbiavimo srityje bei palengvinti koordinavimą tarptautinėse organizacijose ir forumuose.

5. AKRVO ir ES ministrų taryba priima sprendimus, kurie yra privalomi visoms Šalims, nebent nurodyta kitaip, arba bendru Šalių sutarimu teikia rekomendacijas dėl bet kurios iš savo funkcijų, išvardytų 4 dalyje. Jos posėdžiai laikomi teisėtais tik tuo atveju, jei posėdyje dalyvauja ES atstovai ir du trečdaliai AKRVO narių vyriausybėms atstovaujančių narių. Negalinčius dalyvauti posėdyje AKRVO ir ES ministrų tarybos narius gali pakeisti atstovai. Atstovai turi tų narių teises. AKRVO ir ES ministrų taryba metines šio susitarimo įgyvendinimo ataskaitas teikia Jungtinei parlamentinei asamblėjai. Ji nagrinėja ir atsižvelgia į Jungtinės parlamentinės asamblėjos priimtas rezoliucijas ir rekomendacijas.

6. AKRVO ir ES ministrų taryba gali priimti sprendimus arba teikti rekomendacijas pagal rašytinę procedūrą. Taikyti rašytinę procedūrą gali pasiūlyti bet kuri iš Šalių ir ji gali būti inicijuojama abiejų pirmininkų susitarimu. Rašytinei procedūrai *mutatis mutandis* taikomos 5 dalyje nustatytos taisyklės.

7. AKRVO ir ES ministrų taryba savo darbo tvarkos taisykles patvirtina pirmajame savo posėdyje ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo šio susitarimo įsigaliojimo.

89 STRAIPSNIS

AKRVO ir ES ambasadorių lygio vyresniųjų pareigūnų komitetas (ALVPK)

1. AKRVO ir ES ambasadorių lygio vyresniųjų pareigūnų komitetą (ALVPK) sudaro po vieną ambasadoriaus ar vyresniojo pareigūno lygio atstovą iš kiekvienos AKRVO narės bei AKRVO generalinis sekretorius, turintis *ex officio* įgaliojimus, ir ambasadorių arba vyresniųjų pareigūnų lygio ES atstovai. AKRVO ir ES ALVPK posėdžiauja kiekvienais metais bei per specialiąsias sesijas pirmininkų prašymu ir visų pirma rengdamasis bendroms Tarybos sesijoms. Komitetui pirmininkauja tos pačios Šalys, kurių atstovai eina AKRVO ir ES ministrų tarybos pirmininkų pareigas. Komitetas priima sprendimus ir teikia rekomendacijas bendru Šalių sutarimu. Atitinkamais atvejais susitikimuose gali dalyvauti stebėtojai.

2. AKRVO ir ES ALVPK rengia AKRVO ir ES ministrų tarybos sesijas, padeda jai atlikti jos užduotis ir vykdo visus AKRVO ir ES ministrų tarybos jam pavestus įgaliojimus.

3. AKRVO ir ES ALVPK savo darbo tvarkos taisykles patvirtina pirmajame savo posėdyje ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo šio susitarimo įsigaliojimo.

90 STRAIPSNIS

AKRVO ir ES jungtinė parlamentinė asamblėja

1. Kiekvienas trijų regioninių parlamentinių asamblėjų narys yra AKRVO ir ES jungtinės parlamentinės asamblėjos narys. AKRVO ir ES jungtinė parlamentinė asamblėja šaukiama kartą per metus, kaip toliau nurodoma 3 dalyje minimose jos darbo tvarkos taisyklėse. Jai bendrai pirmininkauja Europos Parlamento narys ir AKRVO narių parlamento narys, paskirti pagal jų atitinkamas procedūras.

2. AKRVO ir ES jungtinės parlamentinės asamblėjos, veikiančios kaip konsultacinis organas, funkcijos:

i) priimti rezoliucijas ir teikti rekomendacijas siekiant šio susitarimo tikslų ir

ii) remti demokratinius procesus, skatinti parlamentų tarpusavio bendradarbiavimą ir sudaryti palankesnes sąlygas didesniam AKRVO valstybių ir Europos Sąjungos tautų tarpusavio supratimui.

3. Jungtinė parlamentinė asamblėja per šešis mėnesius nuo šio susitarimo įsigaliojimo dienos priima savo darbo tvarkos taisykles.

91 STRAIPSNIS

Regioninis aukščiausiojo lygio susitikimas

Kiekvieno regioninio protokolo Šalys gali šaukti valstybių ar vyriausybių vadovų lygio susitikimus tokiu dažnumu, dėl kurio atitinkamos Šalys susitarė, remdamosi tarpusavyje sutartu tvarkaraščiu ir darbotvarke.

92 STRAIPSNIS

Regioninės ministrų tarybos

1. Šalys įsteigia kiekvienam iš trijų regioninių protokolų skirtą ministrų tarybą.

a) Afrikos ir ES ministrų tarybą sudaro po vieną ministrų lygio atstovą iš kiekvienos Afrikos valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, ir ES ministrų lygio atstovai;

b) Karibų jūros ir ES ministrų tarybą sudaro po vieną ministrų lygio atstovą iš kiekvienos Karibų jūros valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, ir ES ministrų lygio atstovai ir

c) Ramiojo vandenyno ir ES ministrų tarybą sudaro po vieną ministrų lygio atstovą iš kiekvienos Ramiojo vandenyno valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, ir ES ministrų lygio atstovai.

Kiekvienai ministrų tarybai bendrai pirmininkauja atitinkamų Afrikos, Karibų jūros ar Ramiojo vandenyno regiono valstybių, kurios yra šio susitarimo Šalys, pagal jų procedūras paskirtas pirmininkas ir ES pagal jos procedūras paskirtas pirmininkas.

Kiekviena ministrų taryba renkasi į posėdžius nagrinėtiniems klausimams tinkama sudėtimi atitinkamų Šalių suderintu dažnumu ir pirmininkų iniciatyva ir priima sprendimus atitinkamų Šalių susitarimu.

2. Kiekvienos regioninės ministrų tarybos funkcijos:

a) nustatyti prioritetus ir prireikus parengti veiksmų planus, susijusius su jos atitinkamo regioninio protokolo tikslais;

b) priimti sprendimus ir teikti rekomendacijas, kad būtų įgyvendinti konkretūs jos atitinkamo regioninio protokolo aspektai, įskaitant sprendimus dėl jo peržiūros ar keitimo, laikantis 99 straipsnio 5 dalies. Sprendimai yra privalomi visoms atitinkamo regioninio protokolo Šalims, nebent nurodyta kitaip, ir

c) plėtoti dialogą ir keistis nuomonėmis bet kokiais bendro intereso klausimais.

3. Kiekviena regioninė ministrų taryba sprendimus priima arba rekomendacijas teikia atitinkamų Šalių bendru susitarimu. Jos posėdžiai laikomi teisėtais tik tuo atveju, jei posėdyje dalyvauja ES atstovai ir bent du trečdaliai atitinkamiems Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno regionams atstovaujančių narių. Negalinčius dalyvauti posėdyje regioninių ministrų tarybų narius gali pakeisti atstovai. Atstovai turi tų narių teises.

4. Kiekviena regioninė ministrų taryba:

i) gali priimti sprendimus arba teikti rekomendacijas pagal rašytinę procedūrą. Regioninių ministrų tarybų rašytinei procedūrai *mutatis mutandis* taikomos 88 straipsnyje nustatytos taisyklės;

ii) gali steigti pakomitečius ir darbo grupes, kad jie veiksmingiau ir efektyviau spręstų konkrečius klausimus, ir gali perduoti įgaliojimus atitinkamam regioniniam jungtiniam komitetui;

iii) savo atitinkamų protokolų įgyvendinimo ataskaitas teikia AKRVO ir ES ministrų tarybai ir

iv) per šešis mėnesius nuo šio susitarimo įsigaliojimo dienos priima savo darbo tvarkos taisykles.

93 STRAIPSNIS

Regioniniai jungtiniai komitetai

1. Šalys įsteigia kiekvienam iš trijų regioninių protokolų skirtą jungtinį komitetą. Jungtinį komitetą Afrikos ir ES protokolo atveju sudaro po vieną ambasadoriaus arba vyresniojo pareigūno lygio atstovą iš kiekvienos Afrikos valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, Karibų jūros ir ES protokolo atveju – po vieną ambasadoriaus arba vyresniojo pareigūno lygio atstovą iš kiekvienos Karibų jūros valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, ir Ramiojo vandenyno ir ES protokolo atveju – po vieną ambasadoriaus arba vyresniojo pareigūno lygio atstovą iš kiekvienos Ramiojo vandenyno valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, ir ambasadorių arba vyresniųjų pareigūnų lygio ES atstovai.

2. Kiekvienam regioniniam jungtiniam komitetui bendrai pirmininkauja tos pačios Šalys, kurių atstovai eina atitinkamos ministrų tarybos pirmininkų pareigas. Atitinkamais atvejais regioninis jungtinis komitetas bet kurios iš Šalies siūlymu pirmininkams susitarus gali nuspręsti pakviesti stebėtojus.

3. Kiekvienas regioninis jungtinis komitetas rengia atitinkamos ministrų tarybos sesijas bei padeda jai vykdyti jos uždavinius ir vykdo visus atitinkamos ministrų tarybos jam pavestus įgaliojimus.

4. Kiekvienas regioninis jungtinis komitetas per pirmąjį savo posėdį, bet ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo šio susitarimo įsigaliojimo dienos patvirtina savo darbo tvarkos taisykles.

94 STRAIPSNIS

Regioninė parlamentinė asamblėja

1. Šalys įsteigia kiekvienam iš trijų regioninių protokolų skirtą regioninę parlamentinę asamblėją, kuriai bendrai pirmininkauja Europos Parlamento narys ir parlamento narys iš atitinkamų Afrikos, Karibų jūros arba Ramiojo vandenyno valstybių, kurios yra šio susitarimo Šalys, paskirtas pirmininku pagal jų pačių nustatytas procedūras:

a) Afrikos ir ES parlamentinę asamblėją sudaro vienodas Europos Parlamento narių ir parlamento narių iš kiekvienos Afrikos valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, skaičius;

b) Karibų jūros ir ES parlamentinę asamblėją sudaro vienodas Europos Parlamento narių ir parlamento narių iš kiekvienos Karibų jūros valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, skaičius;

c) Ramiojo vandenyno ir ES parlamentinę asamblėją sudaro vienodas Europos Parlamento narių ir parlamento narių iš kiekvienos Ramiojo vandenyno valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, skaičius.

2. Kiekviena parlamentinė asamblėja, kaip konsultacinis organas, renkasi visų pirma prieš atitinkamos ministrų tarybos posėdžius. Todėl kiekvienai parlamentinei asamblėjai tinkamu laiku pateikiama atitinkamos ministrų tarybos darbotvarkė, kuria remdamasi ji gali jai teikti rekomendacijas, ir yra informuojama apie atitinkamos ministrų tarybos sprendimus ir rekomendacijas.

3. Kiekviena regioninė parlamentinė asamblėja:

i) gali priimti rezoliucijas ir diskutuoti dėl klausimų, susijusių su jos atitinkamu regioniniu protokolu;

ii) gali remti demokratinius procesus dialogo ir konsultacijų būdu ir sudaryti palankesnes sąlygas didesniam Europos Sąjungos ir Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno valstybių tautų supratimui;

iii) palaiko ryšius su AKRVO ir ES jungtine parlamentine asamblėja su šiuo susitarimu susijusiais klausimais, siekdama užtikrinti koordinavimą ir suderinamumą, ir

iv) per šešis mėnesius nuo šio susitarimo įsigaliojimo dienos priima savo darbo tvarkos taisykles.

95 STRAIPSNIS

Bendradarbiavimas su suinteresuotaisiais subjektais

1. Šalys susitaria, kad bendradarbiavimas su suinteresuotaisiais subjektais, visų pirma vietos valdžios institucijomis, pilietine visuomene ir privačiojo sektoriaus atstovais, yra neatsiejama informacija pagrįsto sprendimų priėmimo proceso ir šios partnerystės tikslų įgyvendinimo dalis.

2. Suinteresuotieji subjektai yra tinkamu laiku informuojami ir gali prisidėti prie platesnio dialogo proceso, vykdomo atsižvelgiant į atitinkamų ministrų tarybų posėdžius.

3. Siekiant tokį bendradarbiavimą skatinti, prireikus sukuriami atviri ir skaidrūs struktūruotų konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais mechanizmai.

4. Apie konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais rezultatus nustatyta tvarka pranešama atitinkamai ministrų tarybai, jungtiniam komitetui arba parlamentinei asamblėjai.

VI DALIS

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

96 STRAIPSNIS

Teritorinė taikymo sritis

Šis susitarimas taikomas teritorijoms, kuriose taikoma Europos Sąjungos sutartis ir Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo tose Sutartyse nustatytomis sąlygomis, ir AKRVO narių teritorijoms.

97 STRAIPSNIS

Kiti susitarimai arba sutartys

Jokia vienos ar kelių Europos Sąjungos valstybių narių ir vienos ar kelių AKRVO narių sudaryta sutartis, konvencija ar susitarimas netrukdo įgyvendinti šį susitarimą.

98 STRAIPSNIS

Sutikimas laikytis Susitarimo, įsigaliojimas ir laikinas taikymas

1. Šalys pareiškia savo sutikimą laikytis šio susitarimo pagal savo atitinkamas vidaus taisykles ir procedūras.

2. Šis susitarimas įsigalioja antro mėnesio po dienos, kurią ES ir bent du trečdaliai AKRVO narių tuo tikslu užbaigė savo atitinkamas vidaus procedūras ir deponavo savo dokumentus, kuriais pareiškiamas jų sutikimas laikytis šio susitarimo, ES depozitarui, kuris pateikia patvirtintą kopiją AKRVO sekretoriatui, pirmą dieną.

3. AKRVO narė, kuri nebaigė 2 dalyje nurodytų procedūrų iki šio susitarimo įsigaliojimo dienos, kaip numatyta 2 dalyje, gali tai padaryti tik per 12 mėnesių nuo tos dienos. Šioms valstybėms šis susitarimas pradedamas taikyti antro mėnesio po to, kai jos deponavo savo dokumentus, kuriais pareiškiamas jų sutikimas laikytis šio susitarimo, ES depozitarui, kuris pateikia patvirtintą kopiją AKRVO sekretoriatui, pirmą dieną. Šios valstybės pripažįsta bet kokios priemonės, kurios imamasi Susitarimui įgyvendinti nuo jo įsigaliojimo dienos pagal 2 dalį, galiojimą.

4. Nepaisant 2 ir 3 dalių, ES ir AKRVO narės visą šį susitarimą arba jo dalį prieš jam įsigaliojant gali taikyti laikinai pagal savo atitinkamas vidaus procedūras. Laikinai taikyti Susitarimą pradedama antro mėnesio po dienos, kurią ES ir AKRVO narės pranešė ES depozitarui apie tai, kad baigė tokiam laikinam taikymui būtinas savo atitinkamas vidaus procedūras, pirmą dieną. Savo pranešime ES nurodo laikinai taikytinas Susitarimo dalis.

99 STRAIPSNIS

Susitarimo trukmė ir peržiūra

1. Šis susitarimas sudaromas pradiniam 20 metų laikotarpiui, [prasidedančiam 2021 m. ...]. Likus trejiems metams iki pradinio laikotarpio pabaigos Šalys pradeda dialogą, siekdamos iš naujo apsvarstyti nuostatas, kuriomis vėliau bus reglamentuojami jų santykiai. Šis susitarimas automatiškai pratęsiamas vienu penkerių metų laikotarpiu, jeigu prieš baigiantis pradiniam 20 metų laikotarpiui visų Šalių susitarimu nėra priimamas sprendimas dėl Susitarimo nutraukimo arba pratęsimo.

2. Ne vėliau nei prieš šešis mėnesius iki AKRVO ir ES ministrų tarybos posėdžio Šalys gali pateikti AKRVO ir ES ministrų tarybai pasiūlymus dėl šio susitarimo dalinių pakeitimų. Visus dalinius pakeitimus tvirtina AKRVO ir ES ministrų taryba ir jiems taikomos nustatytos procedūros, susijusios su šio susitarimo įsigaliojimu ir laikinu taikymu.

3. Per šešis mėnesius nuo Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 d. galiojimo pabaigos Šalys pradeda derybas, siekdamos apsvarstyti ir peržiūrėti strateginius šio susitarimo, įskaitant Afrikos protokolą, Karibų jūros protokolą ir Ramiojo vandenyno protokolą, prioritetus ir priimti bet kokius kitus būtinus dalinius pakeitimus. Iš dalies pakeistas Susitarimas įsigalioja pagal nustatytas procedūras, susijusias su šio susitarimo įsigaliojimu ir laikinu taikymu.

4. Ne vėliau nei prieš šešis mėnesius iki AKRVO ir ES ministrų tarybos posėdžio Šalys gali pateikti AKRVO ir ES ministrų tarybai pasiūlymus dėl šio susitarimo priedų dalinių pakeitimų. Visus dalinius pakeitimus tvirtina AKRVO ir ES ministrų taryba.

5. Visus pasiūlymus dėl regioninių protokolų dalinio keitimo atitinkamos Šalys pateikia atitinkamai regioninei ministrų tarybai ir AKRVO ir ES ministrų tarybai ne vėliau nei prieš 120 dienų iki atitinkamos regioninės ministrų tarybos posėdžio. Visus dalinius pakeitimus priima atitinkama regioninė ministrų taryba ir apie juos nedelsiant pranešama AKRVO ir ES ministrų tarybai, kuri gali duoti savo sutikimą per 120 dienų nuo pranešimo gavimo dienos, be kita ko, taikydama rašytinę procedūrą arba perduodama įgaliojimus ALVPK. AKRVO ir ES ministrų taryba gali atsisakyti duoti savo sutikimą dėl dalinio keitimo, kuris laikomas nesuderinamu su šiuo susitarimu, ir atsisakymo priežastis praneša atitinkamai regioninei ministrų tarybai. Jeigu atsisakymas duoti sutikimą nepareiškiamas per 120 dienų nuo pranešimo gavimo dienos, laikoma, kad sutikimas yra duotas. Iš dalies pakeistas regioninis protokolas įsigalioja antro mėnesio po sutikimo davimo dienos pirmą dieną.

6. AKRVO ir ES ministrų taryba gali priimti pereinamojo laikotarpio priemones, reikiamas tuo atveju, jei yra numatytas naujas Šalių susitarimas, ir taikytinas, kol toks susitarimas įsigalios ar bus laikinai taikomas.

100 STRAIPSNIS

Susitarimo nutraukimas

Šį susitarimą gali nutraukti ES kiekvienos AKRVO narės atžvilgiu ir kiekviena AKRVO narė ES atžvilgiu. Susitarimas nutraukiamas praėjus šešiems mėnesiams nuo dienos, kurią rašytinį pranešimą apie Susitarimo nutraukimą gavo ES depozitaras, kuris AKRVO sekretoriatui nusiunčia patvirtintą kopiją.

101 STRAIPSNIS

Ginčų sprendimas ir įsipareigojimų vykdymas

1. Šalys imasi visų reikiamų bendrų ar konkrečių priemonių, kad įvykdytų savo įsipareigojimus pagal šį susitarimą. Tarpusavio nesutarimus ir ginčus dėl šio susitarimo taikymo ir su šiuo susitarimu susijusius aiškinimo klausimus jos sprendžia laikydamosi šio straipsnio nuostatų.

2. Nedarant poveikio procedūroms, nurodytoms šio straipsnio 3–9 dalyse ir 74 straipsnio 4 dalyje, visi su šio susitarimo aiškinimu susiję klausimai gali būti sprendžiami konsultuojantis AKRVO ir ES ministrų taryboje arba, Šalims sutarus, specialiame pakomitetyje arba pasitelkiant bet kurį kitą tinkamą mechanizmą, pavaldų AKRVO ir ES ministrų tarybai. Šalys pateikia visą susijusią informaciją, būtiną siekiant nuodugniai išnagrinėti klausimą ir jį tinkamu laiku bei taikiai išspręsti.

3. 4–9 dalių tikslais sąvoka „Šalis“ reiškia ES ir kiekvieną iš AKRVO narių.

4. Šalys sprendžia tarpusavio nesutarimus plėtodamos partnerystės dialogą, kuriuo siekiama užkirsti kelią situacijoms, kurioms susiklosčius viena Šalis gali manyti, kad yra būtina pasinaudoti šio straipsnio 5 ir 6 dalyse numatyta konsultavimosi galimybe.

5. Jei kuri nors Šalis mano, kad kita Šalis nevykdo kurio nors įsipareigojimo pagal šį susitarimą, ji praneša apie tai kitai Šaliai, pateikdama visą susijusią informaciją, būtiną nuodugniam padėties tyrimui atlikti siekiant per 90 dienų nuo pranešimo dienos rasti abipusiai priimtiną sprendimą. Jeigu manoma, kad to nepakanka, Šalys pradeda struktūrizuotas ir sistemingas konsultacijas. Jeigu jos per 120 dienų nuo konsultacijų pradžios nesugeba rasti abipusiai priimtino sprendimo, pranešančioji Šalis gali imtis konkretaus įsipareigojimo pažeidimui proporcingų priemonių.

6. Jei, nepaisant 5 dalies, kuri nors Šalis mano, kad kita Šalis pažeidžia esmines 9 ir 18 straipsnių nuostatas, išskyrus ypatingos skubos atvejus arba rimtus korupcijos atvejus, kaip nustatyta 12 straipsnyje, ji apie tai praneša kitai Šaliai, pateikdama visą susijusią informaciją, būtiną nuodugniam padėties tyrimui atlikti siekiant per 60 dienų nuo pranešimo dienos rasti abipusiai priimtiną sprendimą. Jeigu manoma, kad to nepakanka, Šalys pradeda struktūrizuotas ir sistemingas konsultacijas. Atitinkamų Šalių susitarimu į struktūrizuotų ir sistemingų konsultacijų etapą įtraukiamas specialusis jungtinis komitetas, tačiau išlaikant dvišalį konsultacijų pobūdį. Specialusis jungtinis komitetas, kurį sudaro vienodas ES ir AKRVO narių atstovų skaičius ir kurio nariai laikosi tikros partnerystės ir tarpusavio atskaitomybės principų, pataria dėl įsipareigojimų vykdymo ir prireikus teikia pagalbą, kad atitinkama Šalis imtųsi veiksmų, būtinų siekiant laikytis įsipareigojimų pagal šį susitarimą. Ta atitinkama Šalis išlieka išimtinai atsakinga už įsipareigojimų pagal šį susitarimą laikymąsi. Jeigu Šalys per 90 dienų nuo konsultacijų pradžios nesugeba rasti abipusiai priimtino sprendimo, pranešančioji Šalis gali imtis tinkamų priemonių.

7. Jei kuri nors Šalis mano, kad bet kurių esminių nuostatų pažeidimas yra ypatingos skubos atvejis, ji gali nedelsiant be išankstinių konsultacijų imtis tinkamų priemonių. Ypatingos skubos atvejai – tai išimtiniai atvejai, kai yra šiurkščiai ir akivaizdžiai pažeista kuri nors viena esminė 9 ir 18 straipsnių nuostata.

8. 6 ir 7 dalyje minimų tinkamų priemonių imamasi visapusiškai laikantis tarptautinės teisės ir jos yra proporcingos įsipareigojimų pagal šį susitarimą pažeidimui. Pirmenybė teikiama priemonėms, mažiausiai trikdančioms šio susitarimo veikimą. Tinkamos priemonės gali apimti laikiną viso šio susitarimo ar jo dalies galiojimo sustabdymą. Po to, kai buvo imtasi tinkamų priemonių, bet kurios Šalies prašymu gali būti sušauktos konsultacijos siekiant nuodugniai išnagrinėti padėtį ir rasti sprendimus, suteikiančius galimybę atšaukti tinkamas priemones.

9. Šalys susitaria, kad konsultacijos abipusiai priimtinam sprendimui rasti rengiamos tinkamiausiu lygiu ir forma. Jos susitaria, kad atitinkamų Šalių susitarimu į konsultacijų procesą gali būti įtraukti atitinkami regioniniai ir tarptautiniai subjektai, tačiau išlaikant dvišalį konsultacijų pobūdį.

102 STRAIPSNIS

Prisijungimas

1. Nepriklausomos valstybės, kuri yra Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių organizacijos narė, arba bet kurios kitos nepriklausomos valstybės, kurios struktūrinės ypatybės ir ekonominė bei socialinė padėtis yra panašios į Afrikos, Karibų jūros bei Ramiojo vandenyno valstybių, prašymas dėl prisijungimo prie šio susitarimo pateikiamas AKRVO ir ES ministrų tarybai. Jei AKRVO ir ES ministrų taryba prašymą patvirtina, tokia valstybė prisijungia prie šio susitarimo deponuodama prisijungimo aktą ES depozitarui, kuris patvirtintą kopiją nusiunčia AKRVO sekretoriatui.

2. Šalys peržiūri naujų valstybių prisijungimo prie šio susitarimo padarinius.

3. AKRVO ir ES ministrų taryba gali priimti sprendimą dėl pereinamojo laikotarpio ar iš dalies keičiančių priemonių, kurių gali prireikti.

103 STRAIPSNIS

Stebėtojo statusas

Siekiant įgyvendinti šio susitarimo tikslus, trečiųjų šalių subjektams, įskaitant regionines ir žemynines organizacijas, atitinkamos jungtinės institucijos sprendimu gali būti suteiktas stebėtojo šio susitarimo V dalimi įsteigtose institucijose statutas.

104 STRAIPSNIS

Autentiški tekstai

Šis susitarimas sudaromas dviem egzemplioriais anglų, bulgarų, čekų, danų, estų, graikų, ispanų, italų, kroatų, latvių, lenkų, lietuvių, maltiečių, nyderlandų, portugalų, prancūzų, rumunų, slovakų, slovėnų, suomių, švedų, vengrų ir vokiečių kalbomis, visi tekstai yra autentiški.

REGIONINIAI PROTOKOLAI

AFRIKOS REGIONINIS PROTOKOLAS

I DALIS

BENDRADARBIAVIMO PAGRINDAS

1 SKYRIUS

POBŪDIS IR TAIKYMO SRITIS

1 STRAIPSNIS

Tikra partnerystė

1. Šiame protokole sąvoka „Šalys“ reiškia atitinkamas Šalis, kuriomis šis protokolas privalomas pagal šio susitarimo bendrosios dalies 6 straipsnį.

2. Šalių tarpusavio santykiai reglamentuojami šio susitarimo bendrosios dalies nuostatomis ir strateginiais prioritetais pagal šį protokolą, kurie, kaip nustatyta Susitarimo bendrosios dalies 88 straipsnio 5 dalyje, yra vienas kitą papildantys ir sustiprinantys.

3. Šalys įgyvendina šį protokolą laikydamosi bendros atsakomybės, abipusiškumo ir tarpusavio atskaitomybės bei skaidrumo principų ir vykdydamos papildomas pareigas nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis.

2 STRAIPSNIS

Strateginiai prioritetai

1. Šalys imasi konkrečių priemonių šiose pagrindinėse bendradarbiavimo srityse, nustatytose šio protokolo II dalyje:

a) integracinis ir tvarus ekonomikos augimas ir darnus vystymasis;

b) žmogaus ir socialinė raida;

c) aplinka, gamtos išteklių valdymas ir klimato kaita;

d) taika ir saugumas;

e) žmogaus teisės, demokratija ir valdymas;

f) migracija ir judumas

2. Šalys bendru sutikimu gali susitarti dėl kitų sričių, kuriose palaikomi ryšiai ir bendradarbiavimas.

3 STRAIPSNIS

Regioninė ir žemyninė integracija ir bendradarbiavimas

1. Šalys skatina Afrikos ir Europos Sąjungos (ES) tarpusavio sąsajas ir strateginius ryšius.

2. Šalys remia regioninę ir žemyninę integraciją Afrikoje kaip veiksmingą būdą pasiekti taiką ir gerovę bei įgyvendinti šio protokolo prioritetus, atsižvelgiant į Afrikos Sąjungos (AS) darbotvarkės iki 2063 m. tikslus bei kitas atitinkamas regionines programas.

3. Šalys remia regioninę ekonominę integraciją Afrikoje, be kita ko, plėtodamos didesnes rinkas, skatindamos didesnį junglumą ir laisvą asmenų, prekių, paslaugų, kapitalo, darbo jėgos ir technologijų judėjimą įgyvendinant Afrikos valstybių ekonominės bendrijos ir Afrikos žemyninės laisvosios prekybos erdvės steigimo sutartis.

4. Šalys remia AS ir regioninių organizacijų pastangas skatinti taiką, saugumą, demokratiją ir valdymą pagal regioninius ir žemyninius mechanizmus, tokius kaip Afrikos taikos ir saugumo struktūra ir Afrikos valdymo struktūra.

5. Šalys susitaria užtikrinti šio protokolo ir žemynų partnerystės, kaip apibrėžta vėlesniuose AS ir ES aukščiausiojo lygio susitikimuose ir susijusiuose galutiniuose dokumentuose, suderinamumą ir papildomumą. Siekdamos įgyvendinti Darbotvarkėje iki 2063 m. nustatytus žemyninius prioritetus, Šalys pripažįsta AS ir regioninių ekonominių bendrijų vaidmenį sprendžiant žemyninius ir tarpregioninius klausimus. Todėl jos gali plėtoti dialogą ir bendradarbiavimą tarpregioniniais ir žemyniniais klausimais su tomis Afrikos valstybėmis, kurios nėra Susitarimo Šalys.

6. Šalys susitaria pradėti ir stiprinti bendradarbiavimą su regioninėmis ekonominėmis bendrijomis (REB), pripažindamos jų, kaip pagrindinių Afrikos integracijos darbotvarkės elementų, vaidmenį. Jos taip pat susitaria bendradarbiauti su kitais atitinkamais regioniniais ir žemyniniais subjektais, norinčiais ir galinčiais remti bendrus tikslus.

7. Šalys skatina regioninį bendradarbiavimą bendro intereso srityse su užjūrio šalimis ir teritorijomis (UŠT), asocijuotosiomis su ES, ir ES atokiausiais regionais.

2 SKYRIUS

DALYVIAI IR PROCESAI

4 STRAIPSNIS

Institucinės nuostatos

1. Šio protokolo institucijos, kurių sudėtis ir funkcijos yra apibrėžtos šio susitarimo bendrojoje dalyje, yra:

a) Afrikos ir ES ministrų taryba;

b) Afrikos ir ES jungtinis komitetas;

c) Afrikos ir ES parlamentinė asamblėja.

2. Bendradarbiaudamos ir įgyvendindamos šį protokolą Šalys atsižvelgia į strategines ir politines AS ir ES aukščiausiojo lygio susitikimų gaires.

5 STRAIPSNIS

Konsultacijos su suinteresuotaisiais subjektais

Šalys sukuria atviro ir skaidraus konsultavimosi su visais atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant vietos valdžios institucijas, pilietinės visuomenės ir privačiojo sektoriaus atstovus, mechanizmus, siekdamos juos nuolat informuoti apie politinius procesus ir šio protokolo įgyvendinimą ir gauti jų pastabų pagal šio susitarimo bendrosios dalies 5 straipsnio 3 dalį.

6 STRAIPSNIS

Įgyvendinimas ir stebėsena

1. Kiekvienoje bendradarbiavimo srityje Šalys skatina nustatyti veiksmingą bendradarbiavimo tvarką ir susijusią veiklą vykdo tinkamiausiu šalies, regiono, daugiašaliu ir žemyno lygmeniu. Todėl jos pripažįsta regioninių ir žemyninių organizacijų vaidmenį įgyvendinant šį protokolą ir siekia aktyvesnio atitinkamų suinteresuotųjų subjektų įtraukimo.

2. Šalys vykdo šio protokolo įgyvendinimo stebėseną, be kita ko, vadovaudamosi požiūriu, pagal kurį numatomas įvairių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas. Jos gali reguliariai peržiūrėti ir prireikus pakeisti bei išplėsti esamas ir naujas bendradarbiavimo sritis, laikydamosi šio susitarimo bendrosios dalies 99 straipsnio 5 dalies procedūros.

II DALIS

PAGRINDINĖS BENDRADARBIAVIMO SRITYS

I ANTRAŠTINĖ DALIS

INTEGRACINIS TVARUS EKONOMIKOS AUGIMAS IR DARNUS VYSTYMASIS

7 STRAIPSNIS

Šalys dėl bendro intereso ir bendros naudos skatina integracinį ir tvarų ekonomikos augimą ir darnų vystymąsi, remdamos struktūrinę ekonomikos pertvarką ir įvairinimą, kurdamos kokybiško darbo vietas ir užtikrindamos deramas darbo sąlygas, ir vykdydamos tolesnę regioninę ekonomikos integraciją. Jos investuoja į žmogiškąjį kapitalą ir įgūdžius, skatina sukurti patikimą makroekonominę sistemą ir didesniems investicijų srautams bei privačiojo sektoriaus plėtrai palankią verslo aplinką. Siekdamos švelninti klimato kaitą ir mažinti kitokią riziką aplinkai, jos imasi priemonių pajėgumams stiprinti ir šioje srityje bendradarbiauja, remdamos esminį požiūrio pokytį gamybos ir vartojimo srityse ir skatindamos klimato kaitos poveikiui atsparią infrastruktūrą, atsinaujinančiųjų išteklių energiją ir švarias technologijas, patikimą atliekų ir cheminių medžiagų tvarkymą ir integruotą vandens išteklių valdymą, kad ekonomikos augimas būtų atsietas nuo aplinkos būklės blogėjimo ir kad galima būtų laipsniškai pereiti prie žiedinės ekonomikos. Jos įtraukia didelį augimo ir deramo darbo vietų kūrimo potencialą turinčius sektorius, integruodamos juos į regiono ir pasaulines didelės vertės grandines. Jos siekia užtikrinti, kad visi gyventojai gautų naudos iš realizuotų verslo galimybių, ypatingą dėmesį skirdamos moterims ir jaunimui, ir kad būtų skatinami bei taikomi pagrindiniai darbo standartai, be kita ko, plėtojant veiksmingą socialinį dialogą.

1 SKYRIUS

EKONOMIKOS PERTVARKA

8 STRAIPSNIS

Ekonomikos valdymas

1. Šalys didina makroekonominį stabilumą ir skatina struktūrines reformas bei tinkamą ekonominę, fiskalinę ir pinigų politiką, kuria sukuriama labai reikiama erdvė investicijų didėjimui, darbo vietų kūrimui, privačiojo sektoriaus plėtrai ir stiprinamas atsparumas ekonominiams sukrėtimams. Jos lengvina ekonominės reformos procesą, stengdamosi geriau suprasti esminius viena kitos ekonomikos bruožus, ekonominės politikos formavimą ir įgyvendinimą ir geriau keistis informacija apie tai.

2. Šalys susitaria remti gero ekonomikos valdymo principus, priimti viešųjų finansų valdymo gerinimo priemones, siekti užtikrinti valstybės skolos tvarumą, stiprinti nacionalines ir regionines statistikos sistemas bei regioninius, daugiašalius priežiūros mechanizmus, taip pat skatinti skaidrų biudžeto vykdymą ir visuomenės teisę susipažinti su dokumentais, veiksmingas kontrolės sistemas ir konkurencingą, skaidrią bei atskaitingą viešųjų pirkimų sistemą.

9 STRAIPSNIS

Žmogiškasis kapitalas ir įgūdžiai

1. Šalys stiprina žmogiškąjį kapitalą, investuodamos į švietimo, įgūdžių gerinimo ir gebėjimų stiprinimo sritis, kad būtų patenkinta paklausa darbo rinkoje ir padidintas darbo našumas, ypatingą dėmesį skirdamos lyčių lygybės ir nediskriminavimo principams. Jos užtikrina, kad nacionalinės švietimo sistemos ir mokymo programos atitiktų būsimus reikalavimus užimtumo srityje ir padėtų patenkinti nacionalinius gebėjimų poreikius.

2. Šalys skatina paklausa grindžiamas techninio ir profesinio mokymo sistemas, kurios yra pritaikytos prie vietos ir regioninių darbo rinkų, visų pirma kaimo ir atokiose vietovėse, poreikių ir galimybių, be kita ko, palaikydamos partnerystės ryšius su privačiuoju sektoriumi.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos sukurti ir įgyvendinti politikos priemones, kuriomis gerinami skaitmeniniai įgūdžiai ir raštingumas, ir integruoja jas į švietimo sistemą.

10 STRAIPSNIS

Verslo ir investicijų aplinka

1. Šalys tobulina nacionalines ir regionines reglamentavimo sistemas ir supaprastina verslo taisykles bei procesus, mažina ir racionalizuoja administracinius formalumus, stiprina bendradarbiavimą ir pajėgumus, kad įgyvendintų veiksmingą konkurencijos politiką. Jos sukuria atviras, skaidrias ir aiškias verslo ir investicijų reglamentavimo sistemas, pagal kurias saugomos nuosavybės, žemės naudojimo ir intelektinės nuosavybės teisės. Jos užtikrina veiksmingas, skaidrias ir nuspėjamas mokesčių sistemas ir gerina muitinių vaidmenį sudarant palankesnes sąlygas prekybai, kartu užtikrinant, kad būtų laikomasi nustatytų kovos su sukčiavimu ir kitais pažeidimais taisyklių. Jos skatina politiką, kuria didinama darbo rinkos institucijų svarba, efektyvumas ir veiksmingumas, užtikrindamos tinkamą lankstumo ir darbuotojų apsaugos pusiausvyrą.

2. Šalys remia finansų sektoriaus reformas priemonėmis, kuriomis skatinama gerinti galimybes gauti finansavimą ir naudotis finansinėmis paslaugomis, ypač labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms, plėtoti ir jungti finansų rinkas bei integruoti kapitalo rinkas, kad būtų užtikrintas efektyvus sutaupytų lėšų skyrimas pelningoms investicijoms ir privačiajam sektoriui. Jos siekia skatinti finansinių paslaugų teikėjų konkurenciją, kurti perspektyvius bankų ir ne bankų finansų sektorius ir plėtoti mobiliąsias ir skaitmenines finansines paslaugas, kad užtikrintų didesnes galimybes gauti finansavimą, ypač labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms. Jos siekia gerinti savo bendradarbiavimą tarptautinių standartų įgyvendinimo srityje ir užtikrinti atviras rinkas, vartotojų ir kitų naudotojų apsaugą ir didesnes galimybes naudotis mobiliosiomis paslaugomis.

3. Šalys stengiasi teikti verslui ir investuotojams aktualią ir lengvai prieinamą informaciją apie verslo galimybes ir apie tai, kaip steigti naujas įmones Afrikoje ir ES. Jos remia struktūruotą viešojo ir privačiojo sektorių dialogą, ekonominės veiklos vykdytojų tarpusavio tinklaveiką ir verslo partnerystės plėtojimą, siekdamos užtikrinti, kad būtų atsižvelgiama į privačiojo sektoriaus perspektyvas stengiantis mažinti investicijų riziką ir šalinant kliūtis tvarioms investicijoms ir šiuo tikslu pirmenybę teikiant investavimo aplinkos pertvarkos darbotvarkėms.

4. Šalys remia viešojo sektoriaus institucijų pajėgumų tobulinti politiką ir įgyvendinti verslo ir investicijų aplinkos reglamentavimo reformas stiprinimą, be kita ko, rengdamos mokymą ir perduodamos patirtį bei žinias.

5. Šalys susitaria, kad į klausimus, susijusius su verslo ir investicijų aplinka, bus tinkamai atsižvelgiama jų dialoge.

11 STRAIPSNIS

Infrastruktūra

1. Šalys, atsižvelgdamos į Afrikos infrastruktūros plėtros programą, remia tvarios ir atsparios pagrindinės infrastruktūros, pvz., energetikos, transporto, informacinių ir ryšių technologijų ir skaitmeninio junglumo, plėtojimą, kad palengvintų savo ekonomikos pertvarką.

2. Šalys bendradarbiauja nustatydamos, inicijuodamos ir bendrai finansuodamos projektus, kurie turėtų palengvinti jų ekonomikos pertvarką. Jos bendradarbiauja kurdamos ir išlaikydamos tikslinę infrastruktūrą, įskaitant pramonės parkus ir gamybos eksportui zonas, siekdamos remti su pasaulio rinkomis susijusias konkurencingas pramonės šakas ir sektorius.

3. Šalys gerina infrastruktūros sektoriaus valdymą. Jos telkia investicijas, gerina nacionalinių išteklių telkimo veiklą, skatina viešojo ir privačiojo sektorių partnerystę ir, teikdamos infrastruktūros ir susijusias paslaugas, naudoja privačiojo sektoriaus įgūdžius bei inovacijas.

4. Šalys susitaria sudaryti palankesnes sąlygas plėtoti ir išlaikyti tvarią ir atsparią infrastruktūrą, teikdamos didesnę finansinę, technologinę ir techninę paramą ir šioje srityje ypatingą dėmesį skirdamos mažiausiai išsivysčiusioms šalims, žemyninėms besivystančioms šalims ir mažoms besivystančioms salų valstybėms.

12 STRAIPSNIS

Intelektinė nuosavybė

1. Šalys stiprina bendradarbiavimą intelektinės nuosavybės teisių srityje, įskaitant reglamentavimo sistemos, kuria siekiama jas skatinti, saugoti ir ginti, kūrimą, atsižvelgdamos į pagrindinius politikos tikslus.

2. Šalys bendradarbiauja stiprindamos pajėgumus skatinti, saugoti ir ginti intelektinės nuosavybės teises nacionaliniu, regioniniu ir žemyniniu lygmenimis.

3. Šalys užtikrina, kad jų teisėje būtų numatytos teisių gynimo procedūros, kad teisių subjektai galėtų imtis veiksmingų priemonių, nukreiptų prieš bet kokį intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo veiksmą.

4. Šalys stiprina pajėgumus skatinti tiek Afrikos, tiek Europos žemės ūkio ir maisto produktų geografinių nuorodų (GN) registravimą ir apsaugą. Jos imasi veiksmų siekdamos remti Afrikos Sąjungos žemyninės geografinių nuorodų strategijos įgyvendinimą Afrikoje, taip pat remia vietos bendruomenes, kad jos galėtų visapusiškai pasinaudoti geografinėmis nuorodomis siekdamos patekti į regionines ir pasaulines vertės grandines.

13 STRAIPSNIS

Investicijos

1. Šalys įsipareigoja imtis bendrų veiksmų, kad pritrauktų tvarias ir atsakingas investicijas iš nacionalinių ir užsienio, viešųjų ir privačiųjų šaltinių. Ypatingą dėmesį jos skiria sektoriams, kurie yra labai svarbūs ekonominei plėtrai, turi didelį potencialą kurti tvarias darbo vietas, visų pirma pridėtinę vertę teikiančiuose sektoriuose, ir skatina aplinkosauginį tvarumą.

2. Šalys susitaria sudaryti palankesnes sąlygas investicijoms teisės aktais, taisyklėmis ir politikos priemonėmis, kuriuos jos rengia skaidriai, skatindamos viešojo ir privačiojo sektorių dialogą ir galimybę dalyvauti suteikdamos visiems suinteresuotiesiems subjektams.

3. Šalys stiprina pastangas gerinti investicijų ir verslo aplinką. Jos remia priemones, kuriomis panaikinama užsienio investuotojų žinių apie vietos sąlygas investicijoms spraga. Jos skatina verslo ryšius ir informacijos tinklus ir sudaro palankesnes sąlygas bendroms investicijoms ir bendrosioms įmonėms.

4. Šalys skatina veiksmingą ir strategiškesnį viešųjų investicijų panaudojimą pritraukiant investicijų iš privačiojo sektoriaus dotacijų ir paskolų derinimo, garantijų ir kitomis novatoriškomis finansinėmis priemonėmis, siekiant gauti papildomų išteklių iš kapitalo rinkų, sumažinti investicijų riziką ir sudaryti palankesnes sąlygas gauti finansavimą. Siekdamos užtikrinti suderinamumą, Šalys atsižvelgia į kitas iniciatyvas, kuriomis prisidedama prie privačiojo sektoriaus investicijų finansavimo ir skatinimo Afrikoje.

5. Šalys skatina įmonių socialinę atsakomybę ir atsakingą verslą visoje vertės grandinėje, rengdamos palankias politikos programas, kuriomis įmonės skatinamos diegti atitinkamą praktiką ir joms padedama jos laikytis, skatinama įgyvendinti atitinkamus tarptautinius standartus, tokius kaip JT verslo ir žmogaus teisių pagrindiniai principai, EBPO rekomendacijos daugiašalėms įmonėms ir Tarptautinės darbo organizacijos trišalė deklaracija dėl principų, susijusių su daugiašalėmis įmonėmis ir socialine politika, stebėti, kaip jų laikomasi, ir juos skleisti. Jos pripažįsta kitų savanoriškų iniciatyvų, įskaitant pramonės savireguliaciją, indėlį užtikrinant tvarumą ir įmonių socialinę atsakomybę.

14 STRAIPSNIS

Industrializacija

1. Šalys, diegdamos inovacijas ir technologijas, skatina integracinę ir tvarią industrializaciją Afrikoje, didžiausią dėmesį skirdamos didelės pridėtinės vertės ir imliems darbui sektoriams.

2. Šalys skatina Afrikos valstybių ekonomikos pertvarką ir perėjimą nuo ekonomikos, priklausomos nuo biržos prekių, prie diversifikuotos ekonomikos, vietos lygmeniu apdorojant ir perdirbant žaliavas, vykdant pridėtinę vertę teikiančią gamybą ir integraciją į regionines ir pasaulines vertės grandines, be kita ko, atsižvelgiant į Spartesnio pramonės vystymo Afrikoje strategiją.

3. Šalys siekia pašalinti kliūtis, trukdančias vystyti pramonę. Jos sprendžia problemas, susijusias su suvaržymais pasiūlos srityje, skatina našumo didinimą, pažangių IR technologijų ir dirbtinio intelekto taikymą ir remia skaitmeninę transformaciją, atsižvelgdamos į socialines, judumo, analizės ir debesijos technologijas. Jos skatina diegti pažangią klimato kaitos atžvilgiu ir aplinkai nekenkiančią praktiką ir naudoti švarią bei įperkamą energiją.

4. Šalys siekia sukurti pramoninius ryšius, užtikrindamos didesnės pridėtinės vertės kūrimą, be kita ko, žemės ūkio sektoriuje ir išteklių turtingose šalyse. Jos skatina mažesnių ir didesnių pramonės šakų tarpusavio ryšius Afrikoje. Jos plėtoja paslaugų sektorių, siekdamos užtikrinti, kad jis veiksmingai prisidėtų prie industrializacijos.

5. Šalys sudaro palankesnes sąlygas labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių plėtrai, be kita ko, plėtodamos ryšius Afrikoje ir sąveikos ryšius su ES įmonėmis. Jos remia jaunimo ir moterų verslumo ugdymo politiką, užtikrindamos jų ekonominį įgalėjimą ir skatindamos įtraukų ugdymą.

15 STRAIPSNIS

Privačiojo sektoriaus plėtra

1. Šalys skatina ir stiprina privačiojo sektoriaus, kaip veiksmingos jėgos, skatinančios darnų vystymąsi remiantis įmonių socialine atsakomybe ir atsakingu verslu, vaidmenį. Jos sukuria palankią aplinką tam, kad būtų išnaudotas galimybėmis grindžiamo verslumo potencialas ir geriau panaudota Afrikos verslo bazė, derindamos įvairias priemones, pvz., finansavimą, paslaugas ir mokymą, verslo kultūrą ir reglamentavimo sistemas, taip pat inovacijas ir šiuolaikinių technologijų taikymą. Ypatingą dėmesį jos skiria neformaliajam sektoriui ir neoficialios ekonominės veiklos legalizavimui.

2. Šalys sukuria tinkamą verslo struktūrą ir padeda labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms bei startuoliams pasinaudoti augimo galimybėmis, be kita ko, skatindamos jų tarptautinimo iniciatyvas. Jos stiprina labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių rėmimo paslaugas, didžiausią dėmesį skirdamos teikiant paslaugas taikomoms priemonėms, galimybei patekti į rinką, pajėgumų stiprinimui ir verslo modernizavimui. Jos skatina ir remia inovacijas ir verslumą, ypač jaunimo ir moterų.

3. Šalys remia struktūruotą Afrikos ir ES privačiųjų sektorių dialogą ir Afrikos ir ES MVĮ bendradarbiavimą, siekdamos padėti sukurti geresnę verslo aplinką, sudarančią reikiamas sąlygas visų ekonomikos sektorių augimui.

4. Šalys skatina privatųjį sektorių įsipareigoti kurti žaliąjį verslą ir žiedinę ekonomiką bei imtis veiksmų šioje srityje, be kita ko, plėtodamos socialinį verslą ir sudarydamos palankesnes sąlygas gauti tvarų finansavimą.

5. Šalys skatina ir sukuria palankesnes sąlygas platesniu mastu naudoti savo atitinkamą nacionalinę valiutą tarptautiniuose sandoriuose.

16 STRAIPSNIS

Bendradarbiavimas prekybos srityje

1. Šalys, pripažindamos prekybos, kaip vieno iš pagrindinių veiksnių, prisidedančių prie ekonomikos augimo ir vystymosi, svarbą, remia abipusiai naudingas prekybos galimybes. Jos bendradarbiauja siekdamos sustiprinti prekybos pajėgumus ir sukurti pagrindines sąlygas bei politikos priemones, kuriomis siekiama sudaryti palankesnes sąlygas didesniems tarpusavio prekybos srautams.

2. Šalys susitaria, kad bendradarbiavimas prekybos srityje įgyvendinamas visapusiškai laikantis Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) nuostatų, įskaitant specialų ir diferencijuotą režimą.

3. Šalys susitaria, kad bendradarbiavimas prekybos srityje pirmiausia bus grindžiamas esamais lengvatiniais prekybos susitarimais ir ekonominės partnerystės susitarimais (EPS).

4. EPS pasirašiusios šalys remia jų įgyvendinimą, įskaitant galimybę išplėsti jų taikymo sritį ir naujų narių prisijungimą, kai tai tinka.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos savo atitinkamomis priemonėmis remti Afrikos žemyninės laisvosios prekybos erdvės veikimą.

6. Šalys susitaria, kad EPS, susitarimo dėl Afrikos žemyninės laisvosios prekybos erdvės ir kitų taikytinų prekybos susitarimų įgyvendinimo procesai yra vienas kitą papildantys ir remiantys bei padeda stiprinti regioninės ir žemyninės integracijos procesą pagal Afrikos Sąjungos prekybos ir struktūrinės pertvarkos darbotvarkę.

7. Šalys susitaria išlaikyti arba atitinkamu lygmeniu nustatyti bendrą tvarką, pagal kurią bus vykdoma EPS įgyvendinimo stebėsena ir aptariami kiti taikytini prekybos susitarimai, ir atlikti jų poveikio Afrikos valstybių ekonomikos vystymuisi ir kitiems regioninės ir žemyninės integracijos procesams vertinimą.

8. Šalys remia regioninės ekonominės integracijos procesus, be kita ko, palengvindamos prekybą ir derindamos reglamentavimą, ir skatina Afrikos vidaus prekybą bei Afrikos šalių integraciją į regionines ir pasaulines vertės grandines. Jos taip pat susitaria palengvinti ir skatinti regioninių prekių ir paslaugų rinkų kūrimą ir konsolidavimą.

9. Šalys remia iniciatyvas, kuriomis pagal PPO sutartį dėl techninių prekybos kliūčių (TPK) mažinamos ir šalinamos nereikalingos techninės prekybos kliūtys. Jos bendradarbiauja siekdamos sustiprinti sanitarijos ir fitosanitarijos reglamentus ir praktiką pagal PPO sutartį dėl sanitarinių ir fitosanitarinių (SFP) priemonių. Visų pirma Šalys bendradarbiauja siekdamos parengti tarptautinius standartus, kuriais remiamos atitinkamos Šalių politikos programos. Jos bendradarbiauja siekdamos užtikrinti didesnį reguliavimo priemonių kūrimo ir standartų, techninių reglamentų bei atitikties vertinimo procedūrų (bandymų, sertifikavimo, kalibravimo) įgyvendinimo skaidrumą. Jos sprendžia klausimus, susijusius, be kita ko, su metrologija ir laboratorijų bei kitų atitikties vertinimo įstaigų akreditavimu ir tinkama rinkos priežiūros infrastruktūra.

10. Šalys bendradarbiauja prekybos lengvinimo srityje, remdamosi savo atitinkamais įsipareigojimais pagal PPO susitarimą dėl prekybos lengvinimo (PL). Jos patvirtina PPO sutarčių dėl TPK ir SFP ir PPO susitarimo dėl PL įgyvendinimo priemones, įskaitant techninę pagalbą, padeda laikytis tarptautinių standartų, stiprindamos atitinkamus pajėgumus.

11. Šalys skatina rinkos plėtrą panaudojant infrastruktūros sąsajas ir teikia pirmenybę nereikalingų eksporto tarp Afrikos ir Europos Sąjungos kliūčių ir suvaržymų pašalinimui.

12. Šalys, siekdamos kuo labiau padidinti galiojančių prekybos susitarimų naudą, pagal savo išsivystymo lygį ir prioritetus įsipareigoja užtikrinti geresnes galimybes prekėms patekti į Afrikos ir ES rinkas.

2 SKYRIUS

PAGRINDINIAI SEKTORIAI

17 STRAIPSNIS

Žemės ūkis

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos didinti tvarią ir kokybišką žemės ūkio gamybą, našumą ir perdirbimo veiklos mastą, kad būtų užtikrintas didesnis aprūpinimo maistu ir mitybos saugumas, gerinami pragyvenimo šaltiniai, kuriamos deramo darbo vietos, gerinamos vertės grandinės ir didinamos pajamos. Jos plėtoja klimato kaitos poveikiui atsparią praktiką, skatina tausų gamtos išteklių ir ekosisteminių paslaugų valdymą ir naudojimą, naikina paskatas, kuriomis kuriami netvarūs gamybos modeliai, ir naudoja tvariausias, efektyvaus energijos vartojimo ir mažo anglies dioksido kiekio technologijas. Jos užtikrina perėjimą prie tvarių maisto sistemų, skirdamos dėmesį visiems tvarumo aspektams, ir didina žemės ūkio ir maisto sistemų atsparumą su klimatu susijusiai rizikai bei rizikai aplinkai ir išoriniams sukrėtimams.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos padidinti viešojo ir privačiojo sektorių investicijas, geriau susieti Afrikos ir ES žemės ūkio ir maisto sektoriaus įmones, taip pat keistis gerosios patirties pavyzdžiais ir drauge suburti ES ir Afrikos ekspertus žemės ūkio vystymo tikslais. Jos remia Išsamią Afrikos žemės ūkio vystymosi programą.

3. Šalys remia investicijas, priimdamos investuotojams palankias taisykles ir teisės aktus, kuriais skatinamos atsakingos privačios investicijos ir užtikrinama, kad žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriuje tokios investicijos būtų sėkmingos. Jos remia tvarių žemės ūkio maisto produktų grandinių plėtojimą, be kita ko, gerindamos kaimo infrastruktūrą, profesinį mokymą, pasitelkdamos žemės ūkio srities mokslinius tyrimus ir technologijas ir sudarydamos palankesnes sąlygas gauti finansavimą ir patekti į rinką.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti žemės ūkio produkcijos gamintojams, perdirbėjams ir eksportuotojams geresnes galimybes patekti į nacionalines, regionines ir tarptautines rinkas. Jos skatina pajėgumų stiprinimą sanitarijos ir fitosanitarijos standartų srityje, sąžiningą prekybos sistemą žemės ūkio produktų perdirbimo pramonei, galimybes naudotis paslaugomis, konsultacijas žemės ūkio klausimais ir tinkamas technologijas, ypatingą dėmesį skirdamos jaunųjų ūkininkų, moterų, smulkiųjų žemės savininkų ir šeimos ūkininkų pajėgumams. Jos stiprina šeimos ūkininkų organizacijų ir labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių pajėgumus gamybos ir perdirbimo būdų taikymo srityje, taikydamos įgalėjimo politikos priemones, visų pirma skirtas jaunimui ir moterims.

5. Šalys bendradarbiauja žemės ūkio sektoriaus valdymo srityje, visų pirma įgyvendindamos informavimo ir išankstinio perspėjimo sistemų, kuriomis siekiama užkirsti kelią krizėms, rėmimo priemones, formuodamos politiką įtraukiu būdu ir stiprindamos nacionalinio, regioninio ir žemyninio lygmenų profesinių organizacijų pajėgumus. Jos sudaro palankesnes sąlygas naudotis žemės ūkio paskirties žeme ir paveldėjimo teisėmis, be kita ko, šeimos ūkininkams, jaunimui ir moterims.

18 STRAIPSNIS

Gyvulininkystė ir odos pramonė

1. Šalys bendradarbiauja gerindamos tvarią gyvulininkystės produkciją, ganyklinę gyvulininkystę ir tarpvalstybinį sezoninį gyvūnų pervarymą, siekdamos plėtoti gyvulininkystės vertės grandines, be kita ko, stiprinant profesinių organizacijų pajėgumus, ir remti gyvūninės kilmės produktų, tokių kaip oda, pienas ir mėsa, perdirbimą, konservavimą, prekybą jais ir jų plėtojimą, atsižvelgiant į aplinkosauginį tvarumą ir atsparumą klimato kaitai, socialinę ir ekonominę plėtrą ir integracinį ekonomikos augimą. Jos taip pat bendradarbiauja modernizuodamos prekybos gyvuliais ir gyvulininkystės produktų perdirbimo ir prekybos jais infrastruktūrą, siekdamos sudaryti palankesnes sąlygas patekti į rinkas ir stiprinti Afrikos tarpregionines rinkas.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos plėtoti ir modernizuoti gyvulininkystės sektorių laikantis Išsamios Afrikos žemės ūkio vystymosi programos tikslų ir atsižvelgiant į Afrikos gyvulininkystės plėtros strategiją.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos pagerinti gyvūnų sveikatą ir veterinarijos paslaugas ir užtikrinti tvarų žemės ūkio ir ganyklinės gyvulininkystės išteklių valdymą. Jos ragina sukurti tinkamas nacionalines ir regionines reglamentavimo sistemas ir stiprinti veterinarijos mokslinių tyrimų pajėgumus. Jos bendradarbiauja spręsdamos su tarpvalstybiniu mastu plintančių gyvūnų ligų rizika susijusius klausimus, šiuo tikslu stiprindamos stebėsenos mechanizmus ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą epidemiologijos srityje.

19 STRAIPSNIS

Mėlynoji ekonomika ir žuvininkystė

1. Šalys remia mėlynąją ekonomiką derindamos tvarų ekonomikos augimą su geresniais pragyvenimo šaltiniais, didesne socialine lygybe, jūrų ir sausumos ekosistemų bei jų įvairovės išsaugojimu ir atsparumu klimato kaitai, taip pat stiprindamos aprūpinimą maistu ir skaidrias, patikimas bei saugias maisto sistemas.

2. Šalys susitaria skatinti tvarias ir atsakingas investicijas į mėlynąją ekonomiką ir remia tikslines intervencines priemones didesnėms privačiojo sektoriaus investicijoms skatinti. Jos skatina integruotą vandens baseinų valdymą ir jūrinių teritorijų planavimą, kuriais siekiama suderinti įvairius naudojimo poreikius ir aplinkos apsaugą. Jos toliau skatina technologinę plėtrą ir technologijų perdavimą, taip pat dalijimąsi žiniomis, inovacijomis, geriausia praktika ir geriausia įgyta patirtimi tvarios mėlynosios ekonomikos srityje.

3. Šalys skatina tvarią žvejybą jūroje ir vidaus vandenyse, kad būtų kuriamos darbo vietos, gaunamos pajamos, kovojama su skurdu, taip pat skatina didesnį aprūpinimą maistu ir geresnę mitybą. Jos sudaro palankesnes sąlygas steigti bendrąsias įmones, skatina kurti pridėtinę vertę ir tinkamomis priemonėmis sprendžia maisto praradimo po derliaus nuėmimo klausimą bei skatina geresnes galimybes patekti į rinkas. Jos didina socialinę ir ekonominę naudą, kurią teikia nepramoninė žvejyba, įskaitant smulkiąją žvejybą, kurdamos tausios žvejybos vertės grandines, didindamos investicijas, stiprindamos vietos pajėgumus ir kartu skirdamos dėmesį pažeidžiamų ir marginalizuotų asmenų dalyvavimui.

4. Šalys užtikrina žvejybos jūroje ir vidaus vandenyse išteklių išsaugojimą ir tvarų jų valdymą bei naudojimą, kad būtų išlaikytas tvarus žuvų išteklių kiekio lygis, išvengta peržvejojimo, remiamas pažangios klimato kaitos atžvilgiu politikos įgyvendinimas ir kuo labiau sumažintas neigiamas žuvininkystės poveikis gamtinei aplinkai. Jos skatina regioninį bendradarbiavimą ir remia geriausią žvejybos valdymo praktiką, įskaitant skatinimą rinkti ir teikti žvejybos duomenis ir statistiką.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos plėtoti tvarią jūrų ir vidaus vandenų akvakultūrą, veiksmingai planuodamos jūrines teritorijas, taikydamos ekosisteminį metodą, užtikrindamos geresnes galimybes gauti finansavimą ir sudarydamos vienodesnes sąlygas investuotojams ir kartu užtikrindamos, kad būtų sprendžiami vietos bendruomenėms susirūpinimą keliantys klausimai.

6. Šalys skatina tvariai plėtoti pakrančių ir jūrų turizmo sektorių, kuriame gaunama pajamų ir kuriamos darbo vietos, deramai atsižvelgiant į aplinkosaugos ir socialinius aspektus.

7. Šalys išnagrinėja novatoriškos, naujos ir besiformuojančios tvarios jūrinės veiklos, įskaitant potvynių energiją, potencialą. Jos sukuria tokios veiklos plėtojimui reikiamas reglamentavimo sistemas ir politikos programas, remdamos mokslinius tyrimus ir mažindamos technines kliūtis, kad būtų palengvinta prieiga investuotojams, kartu vengiant pavojaus jūros aplinkai.

8. Šalys remia mėlynosios ekonomikos strategijų ir veiksmų planų įgyvendinimą. Šalys sudaro palankesnes sąlygas privačiajam sektoriui ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams dalyvauti kuriant ir įgyvendinant tvarią mėlynąją ekonomiką. Jos skiria deramą dėmesį mažų besivystančių salų valstybių vystymuisi, pripažindamos jų priklausomybę nuo vandenyno.

20 STRAIPSNIS

Gavybos pramonės šakos ir perdirbimas

1. Šalys skatina gavybos pramonės šakas siekdamos integracinio ir tvaraus augimo ir darnaus vystymosi ir Afrikos valstybių ekonomikos pertvarkos. Šalys skatina investicijas į gavybos pramonę ir perdirbimą, atsižvelgdamos į šalių suvereniteto dėl gamtos išteklių principą. Jos skatina didesnę Afrikos ir ES vertės grandinių integraciją.

2. Šalys skatina sąžiningas, atsakingas ir neiškreiptas galimybes naudotis gavybos ištekliais, visapusiškai laikantis valstybių suvereniteto dėl gamtos išteklių principo, remia tvarią Afrikos ir ES veiklos vykdytojų tarpusavio prekybą ir paiso poveikį patiriančių bendruomenių teisių. Jos remia su gavybos išteklių žvalgymu, naudojimu, tvarkymu, licencijavimu, sutarčių sudarymu, apmokestinimu, perdirbimu ir eksportu susijusios politikos ir išsamių reguliavimo ir teisinių sistemų plėtojimą, suderinimą ir įgyvendinimą. Jos skatina vietos lygmens labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių dalyvavimą gavybos pramonės sektoriuje, sudarydamos palankesnes sąlygas įgūdžių ir technologijų perdavimui, kad būtų prisidėta prie jų konkurencingumo siekiant užtikrinti, kad jos taptų visateisėmis vertės grandinės dalyvėmis.

3. Šalys skatina gerą valdymą gavybos pramonės sektoriuje, siekdamos užtikrinti socialinę ir ekonominę plėtrą. Jos griežtina nacionalinės teisės aktus, kad užtikrintų tarptautiniu mastu pripažintų principų ir gairių laikymąsi, atitinkamai atsižvelgdamos į regionines strategijas. Jos kovoja su mokestiniu sukčiavimu ir mokesčių slėpimu ir užtikrina, kad visi veiklos vykdytojai mokėtų priimančioms šalims mokėtinus mokesčius į biudžetą, kitus mokesčius ir mokestį už teisę išgauti naudingąsias iškasenas. Nacionalinėmis, regioninėmis ir tarptautinėmis teisinėmis priemonėmis jos kovoja su neteisėtu mineralinių išteklių naudojimu ir neteisėta prekyba jais.

4. Šalys remia nacionalines, regionines ir tarptautines iniciatyvas, kuriomis siekiama užtikrinti didesnį skaidrumą ir didesnę atskaitomybę gavybos išteklių naudojimo ir valdymo srityje, be kita ko, skatindamos laikytis Kimberlio proceso ir Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyvos (GPSI) bei kitų svarbių iniciatyvų, susijusių su atsakinga ir tvaria naudingųjų iškasenų gavyba ir atsakingu ir tvariu jų naudojimu, pvz., EBPO išsamaus patikrinimo rekomendacijos dėl atsakingo naudingųjų iškasenų iš konfliktinių ir didelės rizikos zonų tiekimo grandinių.

5. Šalys remia tinkamų teisės aktų ir mechanizmų rengimą, atsižvelgdamos į nepramoninę ir mažos apimties gavybą vykdančių kasybos įmonių, vietos bendruomenių ir pilietinės visuomenės poreikius ir skatindamos jų dalyvavimą, kad būtų užtikrintas įtraukus ir tvarus gavybos išteklių naudojimas. Jos skatina aplinkosauginį tvarumą, pažangią klimato kaitos atžvilgiu praktiką, deramas darbo sąlygas, vietos bendruomenių sveikatą ir saugą ir pagarbą žmogaus teisėms, laikydamosi tarptautinių prievolių ir įsipareigojimų. Jos bendradarbiauja siekdamos stiprinti vietos verslininkų gavybos pramonės vertės grandinėse ir nepramoninę bei mažos apimties gavybą vykdančių kasybos įmonių gamybos pajėgumus bei skatina kasybos įmonių, vietos bendruomenių ir kitų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų socialinę partnerystę. Jos skatina nacionalinę ir regioninę kartografavimo ir žvalgymo veiklą, kad būtų pagerinta geologinės informacijos ir geoduomenų valdymo sistemų kokybė Afrikoje.

21 STRAIPSNIS

Gamyba

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos skatinti tvarią gamybą Afrikoje, rengdamos specialiai pritaikytas strategijas, kuriomis siekiama sumažinti priklausomybę nuo žemo lygio pirminės gamybos ir sukurti pridėtinę vertę vietos ir regioniniu lygmenimis.

2. Šalys rengia politikos priemones, kuriomis į gamybos pramonę siekiama pritraukti daugiau vidaus ir tiesioginių užsienio investicijų. Jos bendradarbiauja siekdamos remti labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių pajėgumus. Jos skatina inovacijas ir pažangias gamintojų grupes, tinklus ir partnerystes.

3. Šalys siekia padidinti darbui imlios gamybos dalį. Jos bendradarbiauja siekdamos naudoti naujas ir besiformuojančias technologijas tiekimo grandinių pertvarkos ir gamybos modernizavimo tikslais.

4. Šalys remia pastangas didinti prekybos pagamintomis prekėmis mastą naudojant sąsajas su rinkomis, lengvinant prekybą, be kita ko, dėl geresnės kokybės standartų ir infrastruktūros. Jos stiprina regioninę integraciją, kad būtų išnaudotas Afrikos gamybos pramonės potencialas ir padidintas jos konkurencingumas pasaulio rinkose.

22 STRAIPSNIS

Paslaugos

1. Šalys imasi priemonių, kuriomis remiama gyvybingo ir tvirto paslaugų sektoriaus plėtra, siekiant sudaryti sąlygas didesnio masto prekybai paslaugomis, eksportui ir investicijoms ir glaudesnei regioninei integracijai bei tarpregioniniam bendradarbiavimui.

2. Šalys parengia konkrečiam sektoriui skirtą politiką ir priemones, siekdamos pašalinti reguliavimo kliūtis, pagerinti institucinę struktūrą ir reglamentavimo sistemą bei sustiprinti paslaugų teikimo pajėgumus. Jos remia PPO Bendrojo susitarimo dėl prekybos paslaugomis (GATS) įgyvendinimą, glaudžiau regiono mastu bendradarbiauja ir mažina paslaugų rinkų Afrikoje susiskaidymą, stiprina prekybos paslaugomis duomenų rengimo ir analizės veiklą, taip pat remia paslaugų integracijos ir reformų poveikio prekybos sąnaudų mažinimui stebėseną.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos pagal galiojančius tarptautinius susitarimus didinti prekybą paslaugomis, įskaitant fizinių asmenų judėjimą verslo tikslais tarp Afrikos ir ES, ypatingą dėmesį skirdamos savo ekonomikos augimui ir vystymuisi svarbiausiems sektoriams, pvz., IRT, sveikatos, finansinių paslaugų, prekių platinimo, turizmo, statybos ir susijusių inžinerijos paslaugų.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos stiprinti su kultūros ir kūrybos pramone susijusių paslaugų teikimo pajėgumus.

23 STRAIPSNIS

Transportas

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos sukurti modernias, saugias, patikimas ir tvarias transporto sistemas, didinti sujungiamumą Afrikos viduje ir Afrikos ir ES sujungiamumą.

2. Šalys gerina bendrą transporto sektoriaus valdymą, parengdamos ir įgyvendindamos veiksmingus teisės aktus, kuriais sudaromos sąlygos sąžiningai konkurencijai vienos transporto rūšies sektoriuje ir tarp skirtingų transporto rūšių sektorių. Jos siekia sumažinti transporto rūšių poveikį aplinkai, skatindamos švarią energiją ir šiuo tikslu taikydamos griežtesnius standartus degalams bei efektyvaus energijos vartojimo technologijas.

3. Šalys, atsižvelgdamos į Afrikos infrastruktūros plėtros programą, skatina investicijas, kuriomis siekiama remti tolesnę (kelių, oro, vandens ir geležinkelių) transporto infrastruktūros ir tinklų plėtrą, ypatingą dėmesį skirdamos trūkstamų transporto jungčių infrastruktūrai ir jos techninei priežiūrai. Jos gerina kaimo ir atokių vietovių bendruomenių prieigą prie pagrindinės infrastruktūros, siekdamos paspartinti jų socialinį ir ekonominį vystymąsi. Jos siekia sustiprinti tvarią uostų infrastruktūrą ir įrenginius ir išnagrinėja galimybę statyti žaliuosius uostus.

4. Šalys bendradarbiauja aviacijos sektoriuje, be kita ko, remdamos Afrikos bendrosios oro transporto rinkos kūrimą ir stiprinimą. Jos skatina investicijas, platesniu mastu ir glaudžiau bendradarbiauja reglamentavimo srityje, didina saugą ir patikimumą bei stiprina oro erdvės stebėjimo veiklą, įskaitant pajėgumą reaguoti į susijusias grėsmes ir riziką.

24 STRAIPSNIS

Tvarioji energetika

1. Šalys stengiasi greičiau užtikrinti galimybę naudotis tvaria ir įperkama energija, kurti atsparią energetikos infrastruktūrą, visų pirma kaimo vietovėse, ir skatinti atsinaujinančiųjų energijos išteklių plėtojimą ir energijos vartojimo efektyvumą. Jos skatina taikyti efektyviausio energijos vartojimo ir mažiausio anglies dioksido kiekio technologijas visuose sektoriuose, visų pirma žemės ūkyje, gamybos pramonėje, gavybos pramonėje ir turizmo sektoriuje.

2. Šalys skatina užtikrinti energetinį saugumą ir kurti bei stiprinti veiksmingas Afrikos vidaus ir ES bei Afrikos tarpusavio energetikos tinklų jungtis, siekdamos užtikrinti patikimos ir įperkamos energijos tiekimą. Jos sprendžia reglamentavimo, ekonomines, visuomenines ir kitus uždavinius, susijusius su strateginių tvarios energijos koridorių kūrimu.

3. Šalys sudaro palankesnes sąlygas atviroms, skaidrioms, konkurencingoms ir tinkamai veikiančioms energijos rinkoms, nustatydamos teisines ir reglamentavimo sistemas, kuriomis skatinamos investicijos į tvariąją energetiką, energijos saugojimą ir energijos vartojimo efektyvumą. Jos laipsniškai panaikina subsidijas aplinkai žalingam iškastiniam kurui. Jos įsipareigoja stiprinti Afrikos ir ES privačiųjų sektorių partnerystės ryšius ir savo viešojo ir privačiojo sektorių bendradarbiavimą, siekdamos skatinti investicijas į tvarią energijos gamybą, energijos vartojimo efektyvumą ir galimybę naudotis energija. Jos telkia investicijas į elektros energijai gaminti skirtą įvairių ir švarių energijos išteklių derinį, pirmenybę teikdamos atsinaujinantiesiems ištekliams. Jos remia atitinkamų nacionalinių ir regioninių energetikos iniciatyvų įgyvendinimą Afrikoje, be kita ko, padėdamos siekti Afrikos atsinaujinančiosios energijos iniciatyvos tikslų.

4. Šalys skatina energijos vartojimo efektyvumą ir energijos taupymą visuose energijos grandinės etapuose nuo gamybos iki vartojimo. Jos susitaria siekti padidinti tvarios energijos gamybos ir energijos saugojimo pajėgumus ir tobulinti perdavimo ir skirstymo infrastruktūrą skatinant tokius sprendimus, kurie yra saugūs, tvarūs, kurių atveju ištekliai naudojami efektyviai ir kurie yra pažangūs klimato kaitos atžvilgiu bei veiksmingiau padeda naikinti skurdą.

5. Šalys remia švarių, įvairiarūšių, ekonomiškai efektyvių ir tvarių energetikos technologijų kūrimą ir naudojimą, didžiausią dėmesį skirdamos atsinaujinančiųjų išteklių ir mažataršėms energetikos technologijoms ir energijos vartojimo efektyvumo bei energijos taupymo priemonėms, stiprindamos pajėgumus ir skatindamos Afrikos ir ES partnerystes, ekonominės veiklos vykdytojų tarpusavio ryšius ir bendrąsias įmones. Jos skatina kurti bendrus mokslinių tyrimų ir inovacijų tinklus atsinaujinančiųjų išteklių energijos ir energijos vartojimo efektyvumo srityje.

6. Šalys remia sektoriaus reformas ir tinkamų reglamentavimo sistemų bei politikos programų kūrimą, siekdamos užtikrinti regioninį sujungiamumą ir bendradarbiavimą energetikos srityje. Jos stiprina regioninius energetikos susivienijimus kaip priemonę skatinti integruotų tarpvalstybinių energijos rinkų kūrimą ir tarpvalstybinę prekybą.

25 STRAIPSNIS

Informacinės ir ryšių technologijos ir skaitmeninė ekonomika

1. Šalys didina atvirų, įperkamų ir patikimų informacinių ir ryšių technologijų (IRT) prieinamumą, be kita ko, remdamos privačiojo ir viešojo sektorių investicijas. Jos siekia įsteigti reikiamas reguliavimo institucijas, kurios išduotų licencijas paslaugų teikėjams, skatintų konkurencinį elgesį, taip pat užtikrintų sąžiningą elgesį su vartotojais ir duomenų bei vartotojų apsaugą.

2. Šalys gerina galimybes naudotis skaitmeninėmis technologijomis ir paslaugomis ir užtikrina įperkamą skaitmeninį junglumą, be kita ko, sukurdamos palankią politiką ir reglamentavimo sistemą. Jos gerina verslo aplinką ir sudaro palankesnes sąlygas gauti finansavimą bei naudotis paramos verslui paslaugomis, siekdamos skatinti skaitmeninėmis technologijomis pagrįstą verslą ir plataus masto skaitmeninimą, kad visuose ekonomikos sektoriuose būtų padidintas intervencijos priemonių efektyvumas ir veiksmingumas siekiant tikslo užtikrinti integracinį ekonomikos augimą ir jos pertvarką.

3. Šalys bendradarbiauja, kad sukurtų palankią aplinką, ypač kurdamos ir pritaikydamos tinkamas teisines sistemas ir institucinę struktūrą, išnaudoti skaitmeninės ekonomikos, įskaitant e. prekybą, potencialą darbo vietų kūrimo ir ekonominės plėtros srityje, ypatingą dėmesį skiriant moterims ir jaunimui.

4. Šalys remia perėjimą prie žinių ekonomikos.

26 STRAIPSNIS

Turizmas

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos sukurti palankią aplinką darniai ir tvariai plėtoti turizmo pramonę, kuria remiama ekonominė plėtra, kuriamos darbo vietos ir skatinamas aplinkos, kultūros ir socialinių aspektų integravimas, be kita ko, spręsdamos turizmo pramonei būdingas problemas.

2. Šalys remia investicijas į turizmo produktų skatinimą ir plėtojimą, deramą dėmesį skirdamos labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių konkurencinei padėčiai. Jos stiprina turizmo sektoriaus ir kitų atitinkamų ekonomikos sektorių, pvz., žemės ūkio, miškininkystės, transporto, mėlynosios ekonomikos ir kultūros pramonės bei paveldo, tarpusavio ryšius, siekdamos optimizuoti socialinę ir ekonominę turizmo naudą.

3. Šalys užtikrina geresnę kultūros paveldo ir gamtos išteklių apsaugą ir geresnį jų rėmimą, ypatingą dėmesį skirdamos aplinkos ir laukinės gamtos apsaugai. Jos paiso vietos bendruomenių vientisumo principo ir jų interesų ir kuo didesniu mastu įtraukia jas į turizmo, visų pirma kaimo ir bendruomeninio turizmo bei ekologinio turizmo, plėtojimo procesą.

4. Šalys rengia iniciatyvas, kuriomis skatinamas darnus turizmas ir gerinami paslaugų standartai. Jos skatina mokymą ir keitimąsi patirtimi ir dalijasi abipusio intereso informacija ir statistika turizmo sektoriuje.

3 SKYRIUS

MOKSLAS, TECHNOLOGINĖ PLĖTRA, MOKSLINIAI TYRIMAI IR INOVACIJOS

27 STRAIPSNIS

Mokslas ir technologinė plėtra

Šalys stiprina abipusiai naudingą bendradarbiavimą mokslo ir technologijų srityje, siekdamos skatinti socialinę ir ekonominę plėtrą, spręsti pasaulinius visuomenės uždavinius ir didinti konkurencingumą regioniniu lygmeniu.

28 STRAIPSNIS

Moksliniai tyrimai ir inovacijos

1. Šalys susitaria telkti išteklius, siekdamos skatinti mokslinių tyrimų ir inovacijų diegimo veiklą, kuria siekiama remti integracinį ekonomikos augimą ir vystymąsi ir perėjimą prie žinių visuomenės ir ekonomikos.

2. Šalys skatina mokslinių tyrimų infrastruktūros ir įrenginių plėtrą. Jos remia fundamentinius ir taikomuosius mokslinius tyrimus, be kita ko, inžinerijos ir dirbtinio intelekto srityse, ir skatina rengti ir naudoti atviruosius duomenis siekiant abipusiai naudingos mokslinės kompetencijos. Jos remia Afrikos universitetų, institutų ir mokslinių tyrimų centrų vykdomus mokslinius tyrimus, ypatingą dėmesį skirdamos gebėjimų stiprinimui ir technologijų bei praktinių žinių perdavimui. Jos užtikrina aktyvesnį dalyvavimą pasaulinio masto mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir technologijų perdavimo, inovacijų ir žinių kūrimo veikloje.

3. Šalys skatina ir remia novatoriškas studentų, mokslininkų ir tyrėjų judumo ir mokymo programas ir stiprina aukštojo mokslo įstaigų pajėgumą įgyvendinti veiksmingą tinklaveiką mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje. Jos skatina akademinės bendruomenės, tyrėjų bei novatorių ir privačiojo sektoriaus dialogą, keitimąsi žiniomis ir bendradarbiavimą, siekdamos didinti našumą ir konkurencingumą ir stiprinti verslumo ekosistemas.

29 STRAIPSNIS

Kosmosas ir geoerdvinė technologija

1. Šalys išnaudoja galimą kosmoso mokslo, kosminės technologijos, kosminių inovacijų ir taikomųjų programų naudą spręsdamos bendro intereso klausimus civilinės kosminės veiklos srityse, tokiose kaip kosminiai tyrimai, pasaulinių palydovinės navigacijos sistemų taikymas ir paslaugos, palydovinių signalų tikslinimo sistemų plėtojimas, Žemės stebėjimas ir mokslas apie Žemę, ypač susijusius su ankstyvojo įspėjimo ir stebėjimo sistemų naudojimu. Jos bendradarbiauja siekdamos sukurti atsakingą ir tvarią kosmoso rinką ir pramonę, kurios remtų Afrikos ir ES poreikius ir į juos tenkintų.

2. Šalys bendradarbiauja vykdydamos veiklą, kuria kosminės technologijos ir taikomosios programos naudojamos siekiant darnaus vystymosi ir didesnės žmonių gerovės ir kuriomis sprendžiami klausimai, susiję su Afrikos socialinėmis ir ekonominėmis galimybėmis ir uždaviniais, atsižvelgiant į Afrikos kosmoso politikos strategiją. Jos didina iš kosmoso gautų duomenų, susijusios informacijos, paslaugų ir produktų prieinamumą.

II ANTRAŠTINĖ DALIS

ŽMOGAUS IR SOCIALINĖ RAIDA

30 STRAIPSNIS

Šalys siekia iki 2030 m. panaikinti visų formų skurdą, kovoti su nelygybe, užtikrinti lyčių lygybę ir sudaryti žmonėms sąlygas gyventi oriai, dalyvauti demokratiniame gyvenime bei aktyviai prisidėti prie tvaraus ekonomikos augimo. Jos skatina socialinę apsaugą siekdamos panaikinti skurdą ir kovoti su nelygybe ir kaip priemonę, kurios tikslas – sukurti savaime stiprėjantį ciklą siekiant integracinio, teisingo ir darnaus vystymosi. Jos investuoja į žmogiškąjį kapitalą, nes tai yra neatsiejama žmogaus ir socialinės raidos dalis ir būdas didinti jaunimo įsidarbinimo galimybes, siekiant užtikrinti didesnį našumą ir verslumą.

1 SKYRIUS

ŽMOGAUS RAIDA

31 STRAIPSNIS

Švietimas

1. Šalys siekia užtikrinti visuotinę, įtraukią ir teisingą galimybę įgyti kokybišką išsilavinimą visais lygmenimis nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštojo mokslo, įskaitant geresnius asmenų priėmimo į mokslo įstaigas ir mokymąsi tęsiančiųjų asmenų rodiklius. Jos gerina formaliojo ir neformaliojo švietimo kokybę, bendradarbiauja rengdamos mokymo programas ir tobulina švietimo centrų infrastruktūrą ir įrangą. Ypatingą dėmesį jos skiria konkretiems moterų ir mergaičių poreikiams, taip pat pažeidžiamiausioms ir labiausiai marginalizuotoms grupėms, įskaitant neįgaliuosius, ir asmenims, atsidūrusiems nepaprastoje ir pažeidžiamoje padėtyje.

2. Šalys skatina platesniu mastu visiems užtikrinti ir taikyti mokymą gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos bei menų srityse. Jos skatina naudojimąsi prieinamomis ir įperkamomis skaitmeninėmis technologijomis ir visų asmenų skaitmeninių įgūdžių ugdymą bei skaitmeninį raštingumą.

3. Jos siekia didinti besimokančių tretinio išsilavinimo, techninio ir profesinio mokymo įstaigose skaičių ir gerinti jų teikiamo išsilavinimo kokybę, taip pat mokymosi darbo vietoje ir suaugusiųjų mokymosi srityse, užtikrinti kvalifikuotų inovacijų srities darbuotojų ir išsilavinusių žmonių kritinę masę ir veiksmingai reaguoti į konkrečius ekonominius poreikius.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos skatinti kvalifikacijų pripažinimą ir skaidrumą ir geresnės kokybės užtikrinimą bei aktualumą. Jos teikia didesnę paramą konkrečioms iniciatyvoms, kuriomis sudaromos palankesnės sąlygos studentų, darbuotojų, mokslininkų ir tyrėjų judumui tarp Afrikos ir ES. Jos remia institucijų partnerystės ryšius ir skatina žinių plėtojimą bei perdavimą.

32 STRAIPSNIS

Sveikata

1. Šalys siekia užtikrinti visuotinį sveikatos draudimą ir lygias galimybes gauti kokybiškas pagrindines sveikatos priežiūros paslaugas, be kita ko, stiprindamos nacionalines sveikatos sistemas ir šiuolaikinės sveikatos priežiūros infrastruktūros veikimą.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos panaikinti išvengiamą motinų, vaikų ir naujagimių mirtingumą ir sergamumą. Jos siekia užtikrinti visuotinę galimybę gauti lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros paslaugas. Jos bendradarbiauja mažindamos didėjantį sergamumą neužkrečiamomis ligomis ir su jomis susijusią naštą.

3. Šalys bendradarbiauja kovodamos su užkrečiamosiomis ir pernešėjų platinamomis ligomis, įskaitant apleistas tropines ligas. Jos bendradarbiauja kovodamos su pandemijomis, pvz., ŽIV / AIDS, tuberkuliozės ir maliarijos, ir siekdamos dideliu mastu sumažinti šių ligų sukeltų mirčių atvejų skaičių. Jos remia saugių ir įperkamų būtinųjų vaistų, vakcinų ir diagnostikos paslaugų prieinamumą, įskaitant visuotinę galimybę užsikrėtusiems ŽIV arba sergantiems AIDS asmenims gauti gydymą antiretrovirusiniais vaistais.

4. Šalys stiprina parengties ekstremaliosioms situacijoms ir reagavimo į jas pajėgumus, kad galėtų nustatyti ligų protrūkius ir kitas grėsmes sveikatai, pvz., atsparumą antimikrobinėms medžiagoms, užkirsti jiems kelią ir į juos reaguoti, vadovaudamosi koncepcija „Viena sveikata“. Šalys susitaria padidinti paramą nacionalinėms ir regioninėms prevencijos, priežiūros ir stebėsenos sistemoms sveikatos srityje.

5. Šalys bendradarbiauja skatindamos vietos žinias ir tradicinės medicinos taikymo visuomenės sveikatos veiklos srityje reglamentavimą.

33 STRAIPSNIS

Vanduo, sanitarijos paslaugos ir būstas

1. Šalys siekia užtikrinti, kad kiekvienas asmuo turėtų teisę į šiuolaikinę tinkamą gyvenamąją aplinką ir galimybę naudotis kokybiškomis pagrindinėmis paslaugomis.

2. Šalys remia kiekvieno asmens teisę į įperkamą ir deramą būstą tvariose gyvenvietėse, atsižvelgdamos į veiksmingą teritorinį planavimą ir naudojimąsi žeme, ir įgyvendindamos būsto politiką naudoja valdymo sistemas. Jos siekia sumažinti lūšnynuose gyvenančių žmonių dalį ir bendradarbiauja atnaujindamos lūšnynus ir neteisėtas gyvenvietes.

3. Šalys skatina visuotinę galimybę turėti pakankamą kiekį saugaus, fiziškai prieinamo ir įperkamo vandens, skirto asmeninėms ir namų ūkio reikmėms, be kita ko, pasitelkdamos tvarų ir integruotą vandens išteklių ir sistemų valdymą, taip pat užtikrindamos efektyvesnį vandens naudojimą ir antrinį panaudojimą.

4. Šalys gerina fizines, įperkamas ir prieinamas galimybes visiems žmonėms visose gyvenimo srityse naudotis sanitarijos paslaugomis, kurios yra saugios, higieniškos, socialiniu ir kultūros požiūriais priimtinos ir kuriomis suteikiama privatumo bei užtikrinamas orumas.

5. Šalys didina tvariosios energetikos paslaugų prieinamumą visiems ir remia namų ūkių energijos vartojimo efektyvumą.

34 STRAIPSNIS

Aprūpinimas maistu ir geresnė mityba

1. Šalys didina saugaus ir maistingo maisto prieinamumą, siekdamos tikslo visiškai panaikinti badą ir kitokio pobūdžio maisto krizes. Jos remia tinkamų maisto tiekimo ir saugojimo sistemų kūrimą.

2. Šalys kovoja su visų formų mitybos nepakankamumu, be kita ko, gerindamos maisto gamybą ir paskirstymą ir užtikrindamos geresnes sanitarijos bei aplinkos sąlygas. Jos remia tvarią žemės ūkio gamybą ir našumą, įskaitant smulkiosios žvejybos srityje, siekdamos visapusiškai išnaudoti jų, kaip labai svarbių aprūpinimo maistu ir mitybos saugumo šaltinių, potencialą, be kita ko, gerindamos smulkiųjų gamintojų galimybę gauti finansavimą ir plėtodamos drėkinimo, saugojimo ir transporto infrastruktūrą, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos patekti į rinką ir užtikrinta maisto produktų sauga ir kokybė.

3. Stiprindamos socialinę apsaugą Šalys didina pažeidžiamiausių gyventojų atsparumą su maistu susijusiems sukrėtimams. Jos gerina vystymosi ir humanitarinių veiksmų koordinavimą, kad būtų galima geriau numatyti badmečius ir kitokio pobūdžio maisto krizes, jų išvengti ir joms pasirengti, taip pat užtikrinti, kad vietos gyventojai laiku būtų aprūpinti maistu.

2 SKYRIUS

NELYGYBĖ IR SOCIALINĖ SANGLAUDA

35 STRAIPSNIS

Nelygybė ir socialinė apsauga

1. Šalys skatina socialinės apsaugos ir socialinio draudimo politikos ir sistemų kūrimą ir įgyvendinimą, siekdamos panaikinti skurdą, kovoti su nelygybe ir didinti socialinę sanglaudą.

2. Šalys remia socialinės apsaugos politikos ir sistemų, kuriomis skatinamas teisingumas, socialinė įtrauktis ir dialogas su socialiniais partneriais bei integracinis, teisingas ir tvarus ekonomikos augimas, transformacinį vaidmenį. Jos siekia laipsniškai sukurti visuotines nacionalines socialinės apsaugos sistemas, be kita ko, nustatydamos minimalias socialinės apsaugos ribas, ypatingą dėmesį skirdamos pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims.

3. Šalys bendradarbiauja remdamos tikslą pasiekti ir išlaikyti 40 proc. mažiausiai pasiturinčių gyventojų pajamų augimą, kuris viršytų nacionalinį vidurkį.

4. Šalys siekia užtikrinti, kad visiems asmenims, dirbantiems oficialiajame sektoriuje, būtų užtikrinta socialinė apsauga. Jos taip pat siekia padidinti teisę į socialinę apsaugą turinčių neoficialiajame sektoriuje ir žemės ūkyje dirbančių asmenų skaičių, kad ta teisė laipsniškai taptų visuotinė.

5. Šalys rengia iniciatyvas, kuriomis siekiama paremti perėjimą nuo neoficialiosios prie oficialiosios ekonomikos, apimančias galimybę gauti kreditą bei mikrofinansavimą ir sustiprintas socialinės apsaugos priemones.

6. Šalys skatina ir palengvina darbdavių bei darbuotojų organizacijų oficialiosios ir neoficialiosios ekonomikos sektoriuose tarpusavio dialogą ir dialogą su pilietinės visuomenės organizacijomis, be kita ko, stiprindamos pajėgumus.

36 STRAIPSNIS

Deramas darbas

1. Šalys remia makroekonominės, užimtumo ir socialinės politikos, nukreiptos į tikslą užtikrinti visišką ir produktyvų užimtumą ir deramą darbą visiems, visų pirma jaunimui ir moterims, taip pat pažeidžiamiems asmenims ir grupėms, rengimą ir įgyvendinimą.

2. Šalys sukuria ir išlaiko įtraukias ir tinkamai veikiančias darbo rinkas ir priima priemones, kuriomis sprendžiami su neoficialiąja ekonomika susiję klausimai ir užkertamas kelias nesąžiningai darbo praktikai.

3. Šalys remia priemones, kuriomis užtikrinamos vienodos galimybės įsidarbinti ir vienodas atlygis už lygiavertį darbą bei garantuojamos pakankamos trukmės apmokamos vaiko priežiūros atostogos tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuje. Jos priima visų formų diskriminacijos darbo vietoje prevencijos ir apsaugos nuo jos priemones, užtikrina pagarbą pagrindinėms teisėms darbo vietoje ir gerina su darbuotojų sveikata ir sauga susijusias sąlygas.

4. Šalys siekia panaikinti vaikų darbą, pirmenybę teikdamos blogiausioms šio reiškinio formoms.

37 STRAIPSNIS

Neįgalieji

1. Šalys, siekdamos veiksmingai įgyvendinti Neįgaliųjų teisių konvenciją, remia ir gina visų neįgaliųjų žmogaus teises ir užtikrina jiems galimybę visomis šiomis teisėmis visapusiškai ir vienodomis sąlygomis naudotis.

2. Šalys imasi priemonių siekdamos užtikrinti visapusišką neįgaliųjų įtrauktį į visuomenę ir jų dalyvavimą visose viešojo ir privačiojo gyvenimo srityse, įskaitant demokratinius ir politinius reikalus ir sprendimų priėmimo procesus. Jos užkerta kelią bet kokiai žalingai praktikai ir visų formų neįgaliųjų išnaudojimui, prieš juos nukreiptam smurtui ir prievartai ar diskriminacijai, kovoja su šiais reiškiniais ir juos naikina, taip pat užtikrina giminaičių, slaugytojų ar tarpininkų apsaugą nuo diskriminacijos dėl jų ryšių su neįgaliaisiais.

3. Šalys remia lygias neįgaliųjų galimybes be jokių kliūčių naudotis socialinėmis paslaugomis, transporto ir kita fizine infrastruktūra bei pramogų ir kultūros veiklos prieinamumą jiems, taip pat jos remia atitinkamais atvejais taikytinus alternatyvius komunikacijos būdus, kad neįgalieji galėtų visapusiškai įsitraukti į visuomenę.

4. Šalys skatina lygias galimybes įsidarbinti, uždrausdamos bet kokią diskriminaciją dėl negalios visų užimtumo formų ir sąlygų atžvilgiu. Jos remia neįgaliųjų užimtumą viešajame ir privačiajame sektoriuose įgyvendindamos tikslinę politiką ir taikydamos paskatas, įskaitant priemones, kuriomis skatinamas savarankiškas darbas ir verslumas.

38 STRAIPSNIS

Kultūra, sportas ir žmonių tarpusavio ryšiai

1. Šalys remia kultūrą kaip darnaus vystymosi ir tvarios ekonominės plėtros skatinimo veiksnį. Jos sukuria kultūros inovacijoms, įvairovei ir plėtrai bei kultūros produktų kūrimui, apsaugai, gamybai ir platinimui palankią aplinką. Siekdamos skatinti savo kultūrą, jos skatina taikyti naujas informacines ir ryšių technologijas.

2. Šalys gerina materialiojo ir nematerialiojo kultūros paveldo apsaugą bei skatinimą ir didina kultūros raiškos įvairovę, siekdamos didinti tarpusavio supratimą ir skatinti subalansuotus kultūrinius mainus.

3. Šalys siekia skatinti kultūros srities profesionalų judumą bei meno kūrinių judėjimą ir įgyvendinti bendras iniciatyvas įvairiuose kultūros ir kūrybos sektoriuose. Jos skatina Afrikos ir ES jaunimo organizacijų ir pilietinės visuomenės tarpkultūrinius mainus ir kultūrų dialogą.

4. Šalys remia kūrybos pramonės plėtrą. Jos siekia parengti ir įgyvendinti paramos priemones, kuriomis siekiama skatinti meno kūrybą ir sudaryti palankesnes sąlygas meninės raiškos mainams.

5. Šalys remia sportą kaip darnaus vystymosi, socialinės įtraukties, nediskriminavimo ir pažangos žmogaus teisių srityje skatinimo veiksnį. Jos stengiasi kurti tinkamą infrastruktūrą ir skatinti žmones dalyvauti sporto ir kitoje fizinio lavinimo veikloje. Jos taip pat remia sportą kaip tautų kultūrų dialogo ir bendradarbiavimo, konfliktų ir smurto prevencijos ir susitaikymo po konflikto priemonę.

3 SKYRIUS

GYVENTOJAI IR VYSTYMASIS

39 STRAIPSNIS

Demografija

1. Šalys pripažįsta, kad reikia valdyti demografinių pokyčių teikiamas galimybes ir su jais susijusius uždavinius, siekiant geriau patenkinti būsimų Afrikos ir ES kartų lūkesčius ir viltis.

2. Šalys užtikrina sistemingą statistikos ir duomenų apie visus gyventojus rinkimą, analizę, saugojimą ir platinimą, laikantis etikos, konfidencialumo ir privatumo standartų, ir į tuos duomenis bei tendencijas atsižvelgia rengdamos savo vystymosi planus.

3. Šalys įgalina jaunimą ir moteris ir į juos investuoja, pripažindamos labai svarbų jų vaidmenį demografiniuose procesuose. Jos skatina moterų ir jaunimo žmogaus teises ir suteikia jiems reikiamą išsilavinimą ir reikiamų įgūdžių. Jos telkia investicijas ir suteikia ekonominių galimybių, kad būtų išnaudotas didelę gyventojų dalį sudarančio jaunimo potencialas.

40 STRAIPSNIS

Lyčių lygybė ir moterų įgalėjimas

1. Šalys stiprina bendradarbiavimą, kuriuo siekiama pagerinti ir išplėsti vienodą moterų ir vyrų dalyvavimą ir vienodas galimybes visose politinio, ekonominio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo srityse. Jos užtikrina, kad lyčių aspektas būtų sistemingai integruotas į visas politikos sritis ir programas.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos skatinti moterų ir mergaičių žmogaus ir socialinę raidą. Jos stengiasi pašalinti visas kliūtis sveikatos priežiūros ir švietimo srityje, siekdamos panaikinti lyčių nelygybę. Jos siekia užtikrinti visuotinę ir vienodą teisę į formalųjį švietimą ir profesinį mokymą, siekdamos atskleisti visą moterų ir mergaičių potencialą ir padėti joms įgyvendinti savo siekius. Jos užtikrina, kad lyčių aspektas būtų įtrauktas į mokymosi medžiagą ir kad būtų mokymo metodikos dalis, ir skatina moteris ir mergaites rinktis studijas gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) srityje.

3. Šalys palengvina moterims galimybę vienodomis sąlygomis pasinaudoti ekonominėmis galimybėmis, įsidarbinti, gauti paskolų ir naudotis finansinėmis paslaugomis, valdyti bei naudoti žemę ir kitas gamybos priemones. Jos remia moteris verslininkes, panaikina vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą, taip pat panaikina diskriminacines taisykles ir praktiką. Jos imasi veiksmingų priemonių, kuriomis siekiama nustatyti seksizmo atvejus bei imtis kovos su šiuo reiškiniu veiksmų ir panaikinti pagrindines diskriminacijos dėl lyties priežastis, pvz., neigiamas socialines normas ir lyčių stereotipus, be kita ko, žiniasklaidoje.

4. Šalys stiprina moterų ir mergaičių balso teisę ir dalyvavimą politiniame gyvenime, įgyvendindamos priemones, kuriomis siekiama užtikrinti lyčių lygybę rinkimų, politiniame ir valdymo procesuose ir lygias galimybes eiti aukštesnes vadovaujamas pareigas, be kita ko, konstituciniuose organuose ir valstybės valdomose įmonėse, ir skatina jų aktyvų vaidmenį stiprinant taiką bei siekiant susitaikymo.

5. Šalys priima teisės aktus, kuriais moterys ir mergaitės saugomos nuo bet kokio smurto, įskaitant seksualinį smurtą ir smurtą dėl lyties, seksualinį išnaudojimą ir prievartą bei prekybą jomis, ir užtikrina jų vykdymą.

6. Šalys įsipareigoja visapusiškai ir veiksmingai įgyvendinti Pekino deklaraciją, Pekino veiksmų platformą ir Tarptautinės konferencijos gyventojų ir vystymosi klausimais veiksmų programą bei jų peržiūros konferencijų dokumentus. Jos taip pat pabrėžia, kad reikia užtikrinti visuotinę galimybę gauti kokybišką ir prieinamą išsamią informaciją apie lytinę ir reprodukcinę sveikatą ir švietimą šioje srityje, atsižvelgiant į UNESCO tarptautines metodologines lytinio švietimo gaires ir į poreikį teikti atitinkamas sveikatos priežiūros paslaugas. Jos skatina ir ragina ratifikuoti ir veiksmingai įgyvendinti Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartijos protokolą dėl moterų teisių Afrikoje ir atitinkamai remia veiksmingą 2016–2030 m. Maputu veiksmų plano įgyvendinimą.

41 STRAIPSNIS

Jaunimas

1. Šalys remia jaunimo verslumą ir įsipareigoja užtikrinti jaunimui deramą darbą, be kita ko, padėdamos jaunimui įgyti darbo rinkoje paklausių įgūdžių ir šiuo tikslu užtikrindamos jiems švietimą, profesinį ir techninį mokymą, geresnes galimybes naudotis skaitmeninėmis technologijomis, taip pat palengvindamos jiems galimybę naudotis žeme ir gauti paskolas. Siekdamos jaunimui suteikti užimtumo galimybių, jos įsteigia jaunimui palankias užimtumo tarnybas.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos įgalėti jaunus žmones ir imasi veiksmų sudarydamos sąlygas jų aktyviam įtraukimui į sprendimų priėmimo procesus ir jų dalyvavimui demokratiniame ir politiniame gyvenime, taip pat jų dalyvavimui stiprinant taiką ir siekiant susitaikymo. Jos skatina marginalizuotam jaunimui skirtas politikos priemones ir programas, įskaitant jaunimo interesų gynimo programas, kad suteiktų jaunuoliams galimybę ir motyvuotų juos reintegruotis į visuomenę.

3. Šalys remia iniciatyvas, kuriomis siekiama užtikrinti visiems vaikams galimybę naudotis kokybiškomis pagrindinėmis paslaugomis, užkirsti kelią jų verbavimui ir naudojimuisi jais konflikto situacijose ir panaikinti bet kokį smurtą prieš vaikus bei prieš juos nukreiptą žalingą praktiką, įskaitant vaikų, ankstyvą ir priverstinę santuoką, vaikų darbą, smurtą prieš vaikus ir fizines bausmes, ypatingą dėmesį skiriant pažeidžiamoje padėtyje esantiems vaikams.

42 STRAIPSNIS

Tvari urbanizacija ir kaimo plėtra

1. Šalys didina miestų, kaip tvaraus ir integracinio ekonomikos augimo ir inovacijų centrų, potencialą.

2. Šalys skatina tvarią žemėtvarką ir teisingą žemės rinkų valdymą, ypatingą dėmesį skirdamos skaidrioms ir reglamentuojamoms žemės įsigijimo procedūroms ir nuosavybės teisėms. Jos taip pat skatina tvarų judumą mieste ir saugius pažangiuosius miestus, kurie naudojasi skaitmeninimo ir technologijų teikiamomis galimybėmis. Jos integruoja tvarios energijos gamybos ir energijos vartojimo efektyvumo sprendimus, skatina produktyvų energijos vartojimą, gerina atliekų tvarkymą ir sprendžia įvairaus pobūdžio taršos problemas. Jos tobulina judumo mieste sprendimus ir užtikrina, kad paslaugų teikimas ir infrastruktūros pasiūla būtų organizuoti taip, kad nebūtų kenkiama klimatui bei aplinkai, o ištekliai būtų naudojami efektyviai. Jos didina miestų atsparumą sukrėtimams ir išnaudoja mažataršės ir klimato kaitos poveikiui atsparios ekonomikos kūrimo galimybes.

3. Šalys skatina subalansuotą kaimo ekonomikos ir bendruomenių teritorinę plėtrą, ypatingą dėmesį skirdamos užimtumui ir pajamų šaltiniams. Jos spartina kaimo ekonominės veiklos įvairinimą, didindamos vietos gaminių vertę ir naudodamos gamtos bei kultūros išteklius. Jos skatina įtraukias, subalansuotas ir integruotas teritorinės ir miestų politikos priemones ir daugiapakopį valdžios veiklos koordinavimą, aktyviai įtraukdamos vietos valdžios institucijas ir bendruomenes bei stiprindamos kaimo vietovių ir miesto teritorijų tarpusavio sąsajas.

III ANTRAŠTINĖ DALIS

APLINKA, GAMTOS IŠTEKLIŲ VALDYMAS IR KLIMATO KAITA

43 STRAIPSNIS

Šalys imasi plataus užmojo veiksmų, kuriais siekiama sušvelninti klimato kaitą ir prie jos prisitaikyti, apsaugoti ir pagerinti aplinkos kokybę ir tausiai valdyti gamtos išteklius, kad klimato kaitos ir aplinkos būklės blogėjimo procesas būtų sustabdytas ir pakeistas priešingu procesu ir kad būtų pasiektas darnus vystymasis. Jos priima konkrečias priemones, kuriomis siekiama sumažinti biologinės įvairovės nykimą ir užkirsti jam kelią, išlaikyti ir atkurti ekosistemas, apsaugoti laukinius augalus ir gyvūnus ir kovoti su neteisėta prekyba jais, skatinti tausų vandens, žemės ir kitų gamtos išteklių valdymą, stiprinti vandenynų valdymą, kovoti su įvairaus pobūdžio tarša, skatinti tinkamą atliekų tvarkymą ir didinti atsparumą gaivalinėms nelaimėms. Jos bendradarbiauja siekdamos užkirsti kelią tam, kad klimato kaitos poveikis ir aplinkos būklės blogėjimas ir toliau veiktų kaip grėsmę didinantys veiksniai, turintys didelių neigiamų padarinių taikai ir saugumui. Jos spartina perėjimą prie aplinkos atžvilgiu tvaresnių plėtros būdų pagrindiniuose ekonomikos sektoriuose, skatina žiedinę ekonomiką ir efektyvų išteklių naudojimą ir remia švarią tvariąją energetiką ir mažo anglies dioksido kiekio technologijas, užtikrindamos, kad ekonomikai augant kartu vyktų perėjimas prie mažataršės ekonomikos ir būtų užtikrintas aplinkosauginis tvarumas. Jos stengiasi sudaryti veiksmingus aljansus tarptautiniu lygmeniu, siekdamos suteikti postūmį visuotiniams veiksmams. Jos stiprina pajėgumus įgyvendinti daugiašalius aplinkos susitarimus, kurių šalys jos yra, ir integruoja aplinkosauginio tvarumo, kovos su klimato kaita tikslus ir aplinkos atžvilgiu tvaraus augimo pastangas į nacionalinio ir vietos lygmens politikos sritis, planus ir investicijas. Jos skatina konstruktyvų bendradarbiavimą su vietos valdžios institucijomis, pilietine visuomene ir privačiuoju sektoriumi ir pagarbą visų teisėms, įskaitant čiabuvių teises, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių (UNDRIP), ir vietos bendruomenių teises.

1 SKYRIUS

APLINKOSAUGINIS TVARUMAS IR GAMTOS IŠTEKLIŲ VALDYMAS

44 STRAIPSNIS

Biologinė įvairovė ir ekosistemos

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti, kad būtų išlaikyta, apsaugota ir atkurta biologinė įvairovė ir ekosistemos, kad jų teikiamomis svarbiomis ekonominėmis, socialinėmis ir kultūrinėmis paslaugomis ir toliau būtų remiama žmonių gerovė bei ekonomikos augimas. Jos parengia ir įgyvendina nacionalines biologinės įvairovės strategijas ir veiksmų planus, laikydamosi Biologinės įvairovės konvencijos ir jos protokolų.

2. Šalys priima teisės aktus ir patvirtina integruotas strategijas, kuriais biologinės įvairovės aspektus siekiama įtraukti į visus atitinkamus sektorius. Jos remia novatoriškų alternatyvų, pvz., gamtos procesais pagrįstų sprendimų ar agroekologijos, taip pat ekosisteminių paslaugų vertinimo taikymą kuo didesniu mastu integruojant biologinės įvairovės aspektus.

3. Šalys vadovaujasi sisteminiu požiūriu spręsdamos klausimus, susijusius su pagrindiniais veiksniais, skatinančiais buveinių nykimą, tokiais kaip žemės paskirties keitimas, natūrinio ūkininkavimo ir komercinio žemės ūkio, miesto teritorijų bei energetikos infrastruktūros plėtra. Jos imasi miškų išteklių naudojimo, žemės ruošimo dirbimui, gaisrų, gyvūnų ganymo ir invazinių rūšių kontrolės priemonių. Jos saugo ir išsaugo miškus, miškingus plotus, natūraliąsias ganyklas, šlapynes ir kitas teritorijas su augmenijos danga ir skatina jų tvarų naudojimą bei atkūrimą. Jos išlaiko ir didina sausumos, gėlųjų vandenų ir jūrų augalų ir gyvūnų rūšių ir genetinę įvairovę.

4. Šalys daugiau pastangų deda steigdamos dėl biologinės įvairovės išsaugojimo saugomas teritorijas, jas veiksmingai tvarkydamos ir gerindamos jų valdymą.

5. Į ekosistemų išsaugojimo veiklą Šalys aktyviau įtraukia vietos bendruomenes ir čiabuvių tautas, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių (UNDRIP), be kita ko, skatindamos aplinkai nekenkiantį ir darnų turizmą, darbo vietų kūrimą ir kitas ekonomines galimybes.

45 STRAIPSNIS

Žiedinė ekonomika

1. Šalys užkerta kelią atliekų susidarymui arba kuo labiau sumažina atliekų kiekį jų susidarymo vietoje. Jos didina produktų daugkartinį vartojamumą ir perdirbamumą ir efektyvų išteklių naudojimą, siekdamos sukurti žiedinę ekonomiką, be kita ko, teikiant tinkamas atliekų surinkimo ir rūšiavimo paslaugas, įgyvendinant aplinkai tinkamo antrinio atliekų perdirbimo iniciatyvas ir naudojant aplinkai tinkamus įrenginius. Jos įsipareigoja patvirtinti su žiedine ekonomika susijusios politikos priemones siekdamos apsaugoti aplinką ir žmonių sveikatą, pasiekti, kad produktai būtų gaminami labiau tausojant energiją ir išteklius, išplėsti vartotojų pasirinkimo galimybes ir pagerinti atliekų tvarkymą.

2. Šalys sukuria būtinas vidaus reglamentavimo sistemas ir reikalavimų vykdymo užtikrinimo mechanizmus, skirtus aplinkai nekenksmingam cheminių medžiagų ir atliekų tvarkymui užtikrinti ir atitinkamiems daugiašaliams susitarimams įgyvendinti. Jos imasi reikiamų priemonių, nukreiptų prieš pavojingųjų atliekų, įskaitant radioaktyviąsias medžiagas, chemines ir organines atliekas, laidojimą ir neteisėtą prekybą jomis, laikydamosi Bazelio konvencijos dėl pavojingų atliekų tarpvalstybinių pervežimų bei jų tvarkymo kontrolės nuostatų ir atsižvelgdamos į Bamako konvencijos dėl draudimo importuoti į Afriką pavojingas atliekas ir jų tarpvalstybinio pervežimo ir tvarkymo Afrikoje kontrolės nuostatas. Jos užkertą kelią pavojingųjų medžiagų patekimui į medžiagų naudojimo ciklus arba kuo labiau sumažina jų kiekį ir tvarko produktuose esančias chemines medžiagas visą produktų gyvavimo ciklą. Jos remia apgalvotų sprendimų dėl priemonių, kuriomis siekiama apsaugoti aplinką ir žmogaus sveikatą, be kita ko, nuo taršos, kurią kelia netinkamai tvarkomos atliekos, ir ištaisyti susijusią žalą aplinkai, priėmimo procesą.

3. Šalys veiksmingai kovoja su įvairaus pobūdžio tarša. Jos imasi priemonių, kuriomis siekiama nustatyti taršos atvejus, užkirsti jiems kelią ir apie juos pranešti. Jos didina pastangas užkirsti kelią taršai plastiku ir pašalinti plastikus ir mikroplastikus iš aplinkos. Jos išnagrinėja galimybes sustiprinti bendradarbiavimą kovos su oro tarša srityje. Jos didina informuotumą apie taršos keliamą pavojų visuomenės sveikatai ir aplinkai ir apie įvairią naudą, gaunamą pagerinus oro kokybę, be kita ko, įgyvendindamos visuomenės informavimo kampanijas.

46 STRAIPSNIS

Vandenynų valdymas

1. Šalys stiprina vandenynų valdymą, laikydamosi Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos, kad užtikrintų saugius, patikimus, švarius ir tvariai valdomus vandenynus, mažindamos vandenynams ir jūroms daromą spaudimą ir skatindamos tvarią mėlynosios ekonomikos plėtrą bei gilindamos žinias apie vandenynus.

2. Šalys užtikrina gyvųjų jūrų biologinių išteklių išsaugojimą ir tvarų valdymą bei naudojimą dvišaliu, regioniniu ir daugiašaliu lygmenimis, visų pirma įgyvendindamos tausios žvejybos partnerystės susitarimus ir veiklą regioninėse žvejybos valdymo organizacijose.

3. Šalys toliau įgyvendina esamas arba patvirtina naujas iniciatyvas, kuriomis siekiama kovoti su neteisėta, nedeklaruojama ir nereglamentuojama (NNN) žvejyba, be kita ko, prireikus įgyvendindamos NNN produktų pašalinimo iš prekybos srautų politiką ir priemones. Jos skatina, veiksmingai įgyvendina ir taiko stebėsenos, kontrolės ir priežiūros priemones, pvz., stebėtojų programas, laivų stebėjimo sistemas, žvejybos licencijas ir leidimus, laimikio registravimą ir pranešimą apie jį, perkrovimo kontrolę, inspektavimą ir uosto valstybinę kontrolę, taip pat susijusias reikalavimų laikymosi užtikrinimo priemones, įskaitant vidaus taisyklėse numatytas sankcijas, kuriomis siekiama išsaugoti žuvų išteklius ir užkirsti kelią peržvejojimui.

4. Šalys susitaria imtis būtinų priemonių, kad būtų uždraustos tam tikrų formų žvejybos subsidijos, kuriomis prisidedama prie perteklinių pajėgumų ir peržvejojimo, panaikintos subsidijos, kuriomis prisidedama prie neteisėtos, nedeklaruojamos ir nereglamentuojamos žvejybos, ir susilaikyta nuo tokių naujų subsidijų nustatymo, pripažindamos, kad Afrikos besivystančioms ir mažiausiai išsivysčiusioms šalims taikomas tinkamas ir veiksmingas specialus ir diferencijuotas režimas turėtų būti neatskiriama Pasaulio prekybos organizacijos derybų dėl žvejybos subsidijų dalis.

5. Šalys mažina vandenynams daromą spaudimą, užtikrindamos pakrančių ir jūrų ekosistemų apsaugą, išsaugojimą ir atkūrimą, užtikrina pakrančių ir jūrų gamtinio kapitalo vertės išlaikymą ir kovą su jūrų tarša, įskaitant naftos nuotėkį, jūros dugno ardymą, triukšmo taršą ir jūrą teršiančias šiukšles, taip pat plastikus ir mikroplastikus iš sausumos ir jūros šaltinių. Jos remia ir siekia užtikrinti laivų išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo reguliavimą ir aktyviai remia skubų Pradinės IMO laivų išmetamo ŠESD kiekio mažinimo strategijos įgyvendinimą. Jos vykdo platesnio masto vandenynų ir pakrančių valymo operacijas, ypatingą dėmesį skirdamos vandenynų srovėse esančioms šiukšlių susikaupimo zonoms.

6. Šalys imasi su vandenynais susijusių veiksmų, kuriais prisidedama prie klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos.

7. Šalys parengia su jūrų biologinės įvairovės išsaugojimu ir tvariu naudojimu susijusias priemones, remdamosi patikimiausia turima moksline informacija.

8. Šalys pripažįsta bendrą susirūpinimą dėl jūros dugno kasybos poveikio jūros aplinkai ir jos biologinei įvairovei. Jos remiasi geriausiais turimais mokslo duomenimis, taiko atsargumo principą ir ekosisteminį metodą, skatina mokslinius tyrimus ir keičiasi gerąja patirtimi abipusio intereso srityse, susijusiose su jūros dugne esančiais mineraliniais ištekliais, siekdamos užtikrinti aplinkos atžvilgiu patikimą jūros aplinkos ir jos biologinės įvairovės apsaugos ir išsaugojimo veiklos valdymą.

47 STRAIPSNIS

Žemės tvarkymas ir žemės degradacija

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos užkirsti kelią žemės degradacijai ir parengti ilgalaikes integruotas žemės išteklių išsaugojimo ir tvaraus tvarkymo strategijas.

2. Šalys remia integruotą požiūrį ir priima priemones dirvožemiui išsaugoti ir gerinti. Jos kovoja su dirvožemio erozija ir degradacija bei jos fizinių, cheminių ir biologinių savybių prastėjimu. Jos kovoja su tarša, keliama visų pirma vykdant žemės ūkio veiklą, įskaitant akvakultūrą ir gyvulininkystę. Jos užtikrina tvarias ir lygias žemės naudojimo teises ir naudojimąsi žeme bei tvarų žemės, vandens ir miško išteklių valdymą ir sukuria tvarių ekonominių galimybių kaimo vietovių gyventojams. Jos užtikrina, kad naudojant žemę ne žemės ūkio tikslais, įskaitant viešuosius darbus, gavybą ir atliekų šalinimą ir kitą veiklą, neatsirastų žemės erozijos, taršos ar kitokios žemės degradacijos.

3. Šalys imasi priemonių siekdamos užtikrinti veiksmingą žemėtvarką ir infrastruktūrą, padedančias didinti atsparumą šalyse, kurioms būdingi pavojai, kartu stiprinant pajėgumus reaguoti į nelaimes. Žemės degradacijos paveiktose vietovėse jos planuoja ir įgyvendina poveikio švelninimo ir atkūrimo priemones, pagrįstas geriausia patirtimi, patikimiausiomis mokslinėmis ir vietos lygmens žiniomis.

48 STRAIPSNIS

Miškai

1. Šalys skatina tvarią miškotvarką ir tausų miško išteklių naudojimą. Jos sustabdo miškų naikinimą ir alinimą ir kovoja su neteisėta medienos ruoša bei susijusia prekyba.

2. Šalys remia miško kraštovaizdžio atkūrimo iniciatyvas, kuriomis siekiama sustabdyti miškų naikinimą, sukurti miškų rezervus, atkurti nualintus miško kraštovaizdžius, kur būtina, įgyvendinti miško įveisimo programas ir apriboti ganymo veiklą miškuose, leidžiant ganyti tik tam tikrais metų laikais ir tam tikru intensyvumu, kad mišką būtų galima atkurti.

3. Šalys skatina tvarias žemės ūkio ir miškininkystės prekių vertės grandines, pirmenybę teikdamos darbo vietų ir kitų ekonominių galimybių kūrimui ekosistemų išsaugojimo srityje.

4. Šalys remia ES veiksmų plano dėl miškų teisės aktų vykdymo, miškų valdymo ir prekybos mediena (FLEGT veiksmų planas) įgyvendinimą, be kita ko, sudarydamos ir įgyvendindamos savanoriškos partnerystės susitarimus. Jos didina valstybių lygmeniu FLEGT ir JT dėl miškų naikinimo ir alinimo susidarančių išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo besivystančiose šalyse programos (REDD+) suderinamumą ir konstruktyvią sąveiką.

5. Šalys į miškų apsaugos veiklą aktyviau įtraukia vietos valdžios institucijas ir bendruomenes. Jos visais lygmenimis didina visuomenės informuotumą apie miškų naikinimą ir skatina rinktis išteklius ir energiją tausojančius produktus iš tvariai valdomų miškų. Jos skatina vietos gyventojus rinktis alternatyvų ir tvarų kurą maisto ruošai ir remia jo naudojimą.

49 STRAIPSNIS

Gyvoji gamta

1. Šalys remia *in situ* vykdomą veiklą, kuria siekiama apsaugoti biologinės įvairovės išsaugojimui svarbiausius Afrikos kraštovaizdžius, visų pirma tarpvalstybines saugomas teritorijas, kurios yra pagrindinių laukinių gyvūnų ir augalų rūšių buveinės, ir sudaro sąlygas tinkamam sujungiamumui, kad būtų užtikrinta laukinių gyvūnų migracijos ir rūšių paplitimo arealo prisitaikymo prie klimato kaitos galimybė. Jos taip pat stiprina už saugomas teritorijas atsakingas agentūras ir skatina kaimo bendruomenių dalyvavimą tvaraus laukinės gyvūnijos ir miškingų vietovių valdymo veikloje.

2. Šalys kovoja su neteisėta prekyba laukiniais augalais ir gyvūnais remdamos politikos priemonių ir teisės aktų, kuriais nustatoma, kad tokia prekyba yra sunkus nusikaltimas, rengimą ir vykdymo užtikrinimą, griežtindamos kovos su brakonieriavimu priemones ir stiprindamos teisėsaugos institucijų vykdomą stebėseną, taip pat skatindamos tarptautinį koordinavimą įgyvendinant Tarptautinio kovos su nusikaltimais laukinei gamtai konsorciumo veiklą, įskaitant veiklą įgyvendinant Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvenciją (CITES) ir kitas atitinkamas tarptautines programas. Jos didina visuomenės informuotumą šviesdamos vartotojus ir formuodamos jų nuomonę, naikindamos sukauptas atsargas ir skatindamos aukšto lygio diplomatiją bei tarpininkavimą.

3. Šalys remia pastangas skatinti tausų laukinienos vartojimą, kartu plėtodamos įperkamus alternatyvius baltymų šaltinius ir tvarius pragyvenimo šaltinius.

50 STRAIPSNIS

Vandens išteklių ir gėlo vandens valdymas

1. Šalys tvariai valdo savo vandens išteklius, siekdamos išlaikyti aukštą jų kiekybinį ir kokybinį lygį. Šalys skatina integruotą vandens išteklių valdymą ir įgyvendina požeminio ir paviršinio vandens išteklių planavimo, išsaugojimo, valdymo, naudojimo ir plėtojimo, taip pat lietaus vandenų surinkimo ir naudojimo politikos priemones. Jos saugo ir atkuria vandens šaltinius ir ekosistemas, užkerta kelią vandens taršai, surenka ir valo nuotekas ir sudaro sąlygas aplinkos atžvilgiu tvariai miestų plėtrai. Jos optimizuoja vandens sektoriaus indėlį švelninant klimato kaitą ir prisitaikant prie jos.

2. Šalys skatina bendradarbiavimą tarpvalstybinio vandens išteklių valdymo srityje, kuriuo siekiama užtikrinti gėlo vandens išteklių tvarumą, užkirsti kelią dirvožemio degradacijai ir dykumėjimui, naudojant vandens surinkimo ir saugojimo sistemas didinti atsparumą su vandeniu susijusiems pavojams, pvz., potvyniams, sausroms ir taršai, ir užtikrinti konfliktų rizikos prevenciją.

3. Šalys remia tvarų vandens išteklių tvarkymą ir tinkamą valdymą visais lygmenimis. Jos stiprina dialogą ir skatina viešųjų valdžios institucijų, privačiojo sektoriaus ir pilietinės visuomenės partnerystę.

4. Šalys skatina tvarų žvejybos išteklių gėluose vandenyse naudojimą ir valdymą siekdamos išlaikyti sveikus žuvų išteklius ir kuo labiau sumažinti bet kokį neigiamą poveikį gamtinei aplinkai. Šalys kovoja su neteisėta, nedeklaruojama ir nereglamentuojama žvejyba, vykdoma pažeidžiant vidaus įstatymus. Jos stiprina pajėgumus, skatina regioninį bendradarbiavimą ir priima priemones, kuriomis siekiama gerinti žvejybos gėluose vandenyse valdymą nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis. Jos integruoja klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos aspektus į žvejybos gėluose vandenyse ir akvakultūros sritis, skatina vandens ekosistemų ir jų biologinės įvairovės atkūrimą ir išsaugojimą ir kovoja su visų formų ežerų ir upių tarša.

2 SKYRIUS

KLIMATO KAITA IR GAIVALINĖS NELAIMĖS

51 STRAIPSNIS

Klimato politikos veiksmai

1. Šalys siekia Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos tikslų ir vadovaujasi joje nustatytais principais. Jos patvirtina išsamią ir įtraukią vidaus klimato srities politiką ir programas, kad paspartintų Paryžiaus susitarimo įgyvendinimą.

2. Šalys apibrėžia paskesnius plataus užmojo nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus, apie juos praneša ir juos įgyvendina, parengia ir įgyvendina plataus užmojo nacionalinius prisitaikymo planus (NPP), atitinkamai parengia ilgalaikes išmetamųjų teršalų kiekio mažinimu grindžiamo ir klimato kaitos poveikiui atsparaus vystymosi vizijas ir investuoja į pajėgumus švelninti klimato kaitą bei prie jos prisitaikyti. Jos sukuria stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo sistemas ir vertinimo sistemas pažangai įgyvendinant veiksmus klimato politikos srityje stebėti.

3. Šalys parengia ilgalaikę (kelių, aviacijos ir jūrų) transporto sektoriaus išmetamų teršalų kiekio mažinimo strategiją. Jos skatina išmanųjį judumą mieste ir politinio požiūrio bei teigiamų paskatų mažinti dėl netvaraus žemės valdymo, miškų naikinimo ir alinimo išmetamų teršalų kiekį įgyvendinimą. Jos imasi atsinaujinančiųjų išteklių energijos ir energijos vartojimo efektyvumo skatinimo veiklos ir ragina valstybes pradėti energetikos pertvarką. Jos laipsniškai panaikina neefektyvias subsidijas iškastiniam kurui, kuriomis skatinamas netausus vartojimas, ir mažina galimą neigiamą poveikį vystymuisi tokiu būdu, kuriuo apsaugomos neturtingos ir paveiktos bendruomenės. Jos stiprina tarptautinį bendradarbiavimą siekdamos išsaugoti ir atitinkamais atvejais padidinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų absorbentų ir kaupiklių kiekį.

4. Šalys skatina plataus užmojo veiklą siekiant laipsniškai atsisakyti naudoti hidrofluorangliavandenilį pagal Monrealio protokolą dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų ir šiuo tikslu bendradarbiauja remdamos minėto protokolo Kigalio pakeitimo ratifikavimą, taip pat jos siekia užtikrinti spartų protokolo įgyvendinimą, kad būtų pasiektas plataus užmojo tikslas laipsniškai panaikinti hidrofluorangliavandenilio gamybą ir vartojimą.

5. Šalys pripažįsta, kad klimato kaita ir aplinkos būklės blogėjimas kelia grėsmę taikai ir saugumui, ypač esant nestabiliai situacijai ir pažeidžiamiausiose valstybėse, ir imasi atitinkamų veiksmų. Jos imasi priemonių ir bendradarbiauja stiprindamos prisitaikymo prie klimato kaitos ir atsparumo priemones, kad užtikrintų konfliktų prevenciją pasitelkdamos ankstyvojo perspėjimo sistemas ir atsižvelgdamos į saugumo uždavinius, susijusius su neigiamu klimato kaitos poveikiu, bei rizikos aplinkai veiksnius, ir stiprina ankstyvojo perspėjimo ir ankstyvųjų veiksmų visose politikos srityse tarpusavio ryšį, be kita ko, atlikdamos rizikos ir poveikio vertinimus.

6. Šalys, vykdydamos veiklą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis, siekia išvengti su neigiamu klimato kaitos poveikiu, įskaitant ekstremalius meteorologinius reiškinius ir lėtinius reiškinius, susijusių nuostolių ir žalos, juos kuo labiau sumažinti ir spręsti su jais susijusius klausimus ir šiuo atžvilgiu pripažįsta svarbų darnaus vystymosi vaidmenį mažinant nuostolių ir žalos riziką.

7. Šalys imasi veiksmų, kad suderintų finansinius srautus su planu mažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir užtikrinti klimato kaitos poveikiui atsparų vystymąsi.

8. Šalys siekia gerinti žinias apie politikos galimybes, priemones ir geriausią patirtį bei stiprinti šios srities gebėjimus, siekdamos didinti išteklių naudojimo efektyvumą visuose gamtos išteklių ir produktų gyvavimo ciklo etapuose. Jos bendradarbiauja siekdamos sustiprinti mokslinius ir techninius, žmogiškuosius ir institucinius pajėgumus įgyvendinti klimato politikos veiksmus ir vykdyti aplinkosaugos vadybos ir stebėsenos veiklą visais atitinkamais lygmenimis, ypatingą dėmesį skirdamos pažeidžiamiausioms šalims. Jos skatina naudoti kosmines technologijas ir informacines sistemas.

9. Šalys stiprina koordinavimą visais valdymo lygmenimis, kad paskatintų vietos valdžios institucijas ir sudarytų joms sąlygas prisiimti ir įgyvendinti plataus užmojo įsipareigojimus klimato ir energetikos politikos srityje. Jos remia viešojo administravimo institucijų, pilietinės visuomenės organizacijų ir privačiojo sektoriaus įmonių tarpusavio sąveiką ir skatina privačiojo sektoriaus dalyvavimą veikloje, kuria siekiama sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir sukurti klimato kaitai atsparią ekonomiką, vykdomoje, be kita ko, atliekant bendrus mokslinius tyrimus. Jos skatina esamas iniciatyvas, pvz., Pasaulinį merų paktą dėl klimato ir energetikos, ir remia pagal jas parengtų veiksmų planų įgyvendinimą.

52 STRAIPSNIS

Sausros ir dykumėjimas

1. Šalys kovoja su dykumėjimu gerindamos padėtį žemės valdymo, kovos su žemės degradacija ir tvarios žemėtvarkos bei vandentvarkos srityse. Jos spartina pažangą įgyvendinant nacionalinius veiksmų planus pagal JT konvenciją dėl kovos su dykumėjimu (UNCDD), jos dirvožemio būklės neblogėjimo tikslus ir kitas atitinkamas tarptautines bei regionines iniciatyvas, įskaitant Didžiosios žaliosios Sacharos ir Sahelio sienos iniciatyvą.

2. Šalys bendradarbiauja rengdamosi sausrų sukeltoms ekstremaliosioms situacijoms ir į jas reaguodamos ir imasi veiksmų siekdamos padidinti atsparumą aplinkos būklės blogėjimui, dykumėjimui, susijusiomis grėsmėms sveikatai ir humanitarinėmis krizėmis, šalindamos pažeidžiamumo priežastis.

53 STRAIPSNIS

Atsparumas gaivalinėms nelaimėms

1. Šalys, atsižvelgdamos į klimato kaitos poveikį, bendradarbiauja didindamos žmonių, visuomenės ir infrastruktūros atsparumą gaivalinėms nelaimėms. Jos skatina keistis informacija ir gerąja patirtimi 2015–2030 m. Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programos įgyvendinimo ir stebėsenos srityje įgyvendinant nacionalines ir vietos lygmens integruotas strategijas.

2. Šalys skatina nelaimių rizikos valdymą, įskaitant išsamų rizikos vertinimą, rizikos mažinimo planų įgyvendinimą visais lygmenimis, nelaimių rizikos mažinimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos pastangų tarpusavio ryšio stiprinimą, taip pat nelaimių statistikos ir nuostolių duomenų rinkimą ir naudojimą. Jos skatina kurti rizikos prevencijos ir finansinės apsaugos kultūrą, be kita ko, pasitelkiant tinkamas ir naujoviškas priemones, pvz., rizikos perdavimo mechanizmus.

3. Šalys rengiasi ekstremaliosioms situacijoms, kurias sukelia ekstremalūs meteorologiniai reiškiniai ir gaivalinės nelaimės, pvz., potvyniai ir kylantis jūros lygis, pakrančių erozija ir dumblėjimas, ir į jas reaguoja. Jos bendradarbiauja siekdamos įvertinti ir sumažinti ekstremalių meteorologinių reiškinių ir gaivalinių nelaimių poveikį.

4. Šalys stiprina pajėgumus regiono mastu reaguoti į nelaimes ir ekstremaliąsias situacijas, įskaitant civilinės saugos mechanizmus, taip pat vietos bendruomenių ir institucijų pajėgumus, didžiausią dėmesį skirdamos pažeidžiamiausiems ir labiausiai marginalizuotiems namų ūkiams ir grupėms.

5. Šalys remia kosminių technologijų ir informacinių sistemų naudojimą gerinant prevencijos, pasirengimo, atsako ir atkūrimo priemones.

IV ANTRAŠTINĖ DALIS

TAIKA IR SAUGUMAS

54 STRAIPSNIS

Šalys stiprina bendradarbiavimą ir koordinavimą regioniniu, tarpregioniniu, žemyniniu ir pasauliniu lygmenimis taikos ir saugumo Afrikoje ir Europoje skatinimo ir išlaikymo srityje. Jos remia bendras pastangas ir mechanizmus, kuriais siekiama užtikrinti taiką, užkirsti kelią terorizmui ir smurtiniam ekstremizmui bei su jais kovoti, kovoti su įvairaus pobūdžio organizuoto nusikalstamumo keliamomis grėsmėmis ir saugumo grėsmėmis ir didinti jūrų saugumą, atsižvelgiant į visų šių uždavinių sudėtingumą ir poreikį šalinti pagrindines jų priežastis. Jos bendradarbiauja siekdamos užtikrinti tvarų visos veiklos taikos ir saugumo srityje finansavimą.

55 STRAIPSNIS

Regioninis ir dvišalis bendradarbiavimas

1. Šalys stiprina dialogą ir institucijų bendradarbiavimą sprendžiant uždavinius taikos ir saugumo srityje. Jos didina paramą, kad būtų užtikrintas veiksmingesnis Afrikos taikos ir saugumo struktūros (ATSS) visapusiškas taikymas, kaip numatyta Afrikos Sąjungos (AS) darbotvarkėje iki 2063 m. Jos skatina ATSS ir Afrikos valdymo struktūros sinergijas laikantis AS reformų darbotvarkės.

2. Šalys remia AS ir regioninių ekonominių bendrijų bei regioninių mechanizmų pastangas ir pagal kitus regioninius bendradarbiavimo saugumo srityje susitarimus dedamas pastangas sukurti taikią, įtraukią ir atsparią visuomenę. Jos stiprina AS, ES ir JT bendradarbiavimą ir daugiašalį bendradarbiavimą su kitomis atitinkamomis tarptautinėmis organizacijomis ir atitinkamais atvejais su trečiosiomis šalimis.

3. Bendradarbiaudamos su nacionalinėmis ir vietos valdžios institucijomis, bendruomenėmis ir pilietine visuomene, Šalys skatina vietos lygmens atsakomybę už visus veiksmus, jų įtraukumą, atsparumą ir tvarumą.

56 STRAIPSNIS

Konfliktai ir krizės

1. Šalys siekia užtikrinti taikų visų vidaus ir tarpvalstybinių konfliktų Afrikoje sureguliavimą. Jos vadovaujasi integruotu požiūriu į konfliktus ir krizes, atitinkančiu tarptautinę žmogaus teisių teisę ir tarptautinę humanitarinę teisę, plėtodamos savo strateginį bendradarbiavimą ir stiprindamos bendrus veiksmus visais konflikto ciklo etapais nuo prevencijos ir ankstyvojo perspėjimo iki ilgalaikės taikos kūrimo, pasitelkiant tarpininkavimą, užtikrinant krizės valdymą, stabilizavimą ir įgyvendinant saugumo sektoriaus reformą.

2. Šalys remia iniciatyvas ir mechanizmus, kuriais siekiama užkirsti kelią konfliktams ir išvengti grėsmių taikai ir saugumui. Šalys imasi suderintų veiksmų, kurias siekiama pašalinti pagrindines konfliktų ir krizių priežastis, kovoja su smurtinių konfliktų atsiradimo, eskalavimo rizika, taip pat stiprina paramą diplomatinėms iniciatyvoms, tarpininkavimo pastangoms ir daugiašaliam dialogui, kuriais siekiama taikiai išspręsti ginčus ir sureguliuoti konfliktus. Tuo tikslu jos remia visapusišką Žemyninės ankstyvojo perspėjimo sistemos naudojimą.

3. Šalys bendradarbiauja krizių valdymo ir taikaus konfliktų sureguliavimo srityse, be kita ko, užtikrindamos Afrikos šalies vadovaujamų taikos paramos operacijų, ES krizių valdymo operacijų ir JT taikos kūrimo operacijų vykdytojų tarpusavio bendradarbiavimą, kai tokios operacijos vykdomos toje pačioje zonoje.

4. Šalys bendradarbiauja stabilizuodamos padėtį po konflikto, stiprindamos ir remdamos krizės įveikimo proceso įgyvendinimą, papildydamos jį konstituciniais ir rinkimų procesais, ir skatina pereinamojo laikotarpio teisingumą, susitaikymo procesus bei ginkluotų konfliktų ir karo aukų reintegracijos priemones. Jos remia karo nusiaubtų teritorijų atkūrimą ir atstatymą.

5. Šalys remia Moterų, taikos ir saugumo (MTS) ir Jaunimo, taikos ir saugumo (JTS) darbotvarkes ir stiprina aktyvų moterų ir jaunimo vaidmenį taikos ir saugumo srityje nuo ankstyvo perspėjimo, tarpininkavimo iki konflikto sureguliavimo, taikos kūrimo ir taikos palaikymo, laikydamosi atitinkamų JT Saugumo Tarybos rezoliucijų, visų pirma 2000 m. Rezoliucijos 1325 ir 2015 m. Rezoliucijos 2250, taip pat AS ir ES politikos nuostatų ir sprendimų.

57 STRAIPSNIS

Terorizmas, smurtinis ekstremizmas ir radikalizacija

1. Šalys užkerta kelią įvairaus pobūdžio terorizmui ir kovoja su juo, šalina veiksnius, kuriais gali būti sukurta smurtiniam ekstremizmui ir radikalizacijai palanki aplinka, be kita ko, skatindamos religinę toleranciją ir religijų dialogą, ir sprendžia uždavinius, kylančius dėl terorizmo ir tarpvalstybinio organizuoto nusikalstamumo tarpusavio ryšių, visapusiškai laikydamosi teisinės valstybės principų ir tarptautinės teisės, įskaitant žmogaus teisių, pabėgėlių ir tarptautinę humanitarinę teisę.

2. Šalys imasi glaudesnio bendradarbiavimo, kad asmenys ir bendruomenės galėtų užkirsti kelią teroro aktams, smurtiniam ekstremizmui ir radikalizacijai ir padidinti atsparumą jiems. Jos stengiasi bendradarbiauti su visais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant jaunimą, religinius vadovus ir pilietinę visuomenę, siekdamos skatinti tarpusavio supratimą, įvairovę ir religijų dialogą, nustatyti konkrečias intervencijos priemones ir kovoti su internete vykdomu ir tiesioginiu verbavimu, radikalizacija ir kurstymu vykdyti teroro aktus. Šalys bendradarbiauja didesnės paramos terorizmo aukoms teikimo klausimais.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos įgyvendinti visas atitinkamas JT Saugumo Tarybos rezoliucijas, įskaitant 2017 m. Rezoliuciją 2396 ir 2019 m. Rezoliuciją 2462, taip pat JT Generalinės Asamblėjos rezoliucijas, tarptautines konvencijas ir priemones, įskaitant JT pasaulinę kovos su terorizmu strategiją ir JT smurtinio ekstremizmo prevencijos veiksmų planą.

4. Šalys aktyviau stengiasi keistis informacija ir ekspertinėmis žiniomis apie teroristų grupes ir juos remiančius tinklus, visapusiškai laikydamosi teisinės valstybės principų ir tarptautinės žmogaus teisių teisės. Jos remia teisėsaugos bendradarbiavimo iniciatyvas ir stiprina pajėgumus kovoti su terorizmu su žmogaus teisėmis suderinamu būdu, įskaitant saugumo pajėgų mokymą ir profesionalumo didinimą. Jos bendradarbiauja siekdamos sustabdyti terorizmo finansavimą nustatant, atsekant, konfiskuojant ir įšaldant arba areštuojant bet kokias lėšas ar kitą turtą, naudotus arba skirtus teroro aktui įvykdyti.

5. Šalys užkerta kelią teroro aktų, smurtinio ekstremizmo ir radikalizacijos vykdytojų galimybei įsigyti masinio naikinimo ginklų.

58 STRAIPSNIS

Organizuotas nusikalstamumas

1. Šalys kovoja su visų formų organizuotu nusikalstamumu, visų pirma prekyba žmonėmis, šaulių ir lengvaisiais ginklais, netesėtais narkotikais, pavojingomis medžiagomis, kultūros prekėmis, taip pat nusikaltimais aplinkai, gerindamos sienų kontrolės valdymą, informacijos ir duomenų rinkimą ir dalijimąsi jais, keitimąsi praktine patirtimi ir techninę pagalbą. Jos priima teisės aktus ir kitas priemones, laikydamosi JT konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ja papildančių protokolų.

2. Šalys tinkamai kovoja su prekyba žmonėmis, laikydamosi JT konvencijoje prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildančiame Protokole dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja nustatytų standartų. Jos užkerta kelią prekybai žmonėmis, stiprindamos teisėsaugos ir teisminį bendradarbiavimą, kad būtų kovojama su visų prekybos žmonėmis grandinėje dalyvaujančių nusikaltėlių nebaudžiamumu, ir mažindamos visų formų išnaudojimą skatinančią paklausą. Jos užtikrina tinkamą aukų apsaugą, atsižvelgdamos į su lytimi susijusius nusikaltimo ypatumus, nes neproporcingai didelę prekybos žmonėmis aukų dalį sudaro moterys ir mergaitės, kuriomis prekiaujama daugiausia seksualinio išnaudojimo tikslais.

3. Šalys priima teisės aktus ir kitas priemones, skirtus užkirsti kelią neteisėtam migrantų gabenimui ir su juo kovoti stiprinant teisėsaugos ir teisminį bendradarbiavimą tiriant neteisėto migrantų gabenimo atvejus ir susijusius nusikaltimus ir dėl jų vykdant baudžiamąjį persekiojimą, laikydamosi Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (UNTOC konvencijos) ir ją papildančių protokolų, įskaitant Protokolą dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru.

4. Šalys stiprina bendradarbiavimą siekdamos užkirsti kelią tam, kad jų finansų įstaigos, įpareigotosios ne finansų įmonės ir tam tikrų profesijų atstovai būtų pasitelkiami terorizmui finansuoti ir iš nusikalstamos veiklos, įskaitant korupciją, gautiems pinigams plauti, bei su tuo kovoti. Jos keičiasi informacija ir įgyvendina tinkamas kovos su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu priemones, siekdamos užtikrinti visapusišką ir veiksmingą Finansinių veiksmų darbo grupės rekomendacijų įgyvendinimą. Jos remia nacionalinių turto susigrąžinimo teisės aktų priėmimą ir turto susigrąžinimo įstaigų steigimą, taip pat nusikalstamo turto konfiskavimą ir panaudojimą visuomenei naudingiems tikslams, išplėsdamos nusikaltimų vykdytojų ir tarpininkų baudžiamąją atsakomybę ir užtikrindamos neteisėtų finansinių srautų sutrikdymą, paliekant nusikaltėlius be pajamų.

5. Šalys priima teisės aktus ir rengia iniciatyvas, kuriais siekiama kovoti su nusikalstamumu, įskaitant nusikalstamumą ir smurtą miestuose. Jos skatina šaunamųjų ginklų kontrolę siekdamos užkirsti kelią neigiamiems ginkluoto smurto padariniams visuomenei ir žmonėms ir sukurti saugią aplinką darniam vystymuisi. Jos kovoja su visų formų smurtu ir teikia paramą smurto aukoms.

59 STRAIPSNIS

Šaulių ir lengvieji ginklai

1. Šalys skatina veiksmingą Sutarties dėl prekybos ginklais ir JT protokolo prieš neteisėtą šaunamųjų ginklų, jų dalių ir komponentų bei šaudmenų gamybą ir prekybą jais įgyvendinimą. Jos remia Afrikos Sąjungos neteisėto šaulių ir lengvųjų ginklų platinimo, apyvartos ir prekybos kontrolės strategijos įgyvendinimo veiksmų planą ir JT veiksmų programą dėl neteisėtos prekybos šaulių ir lengvaisiais ginklais visų aspektų prevencijos, kovos su ja ir jos panaikinimo.

2. Šalys bendradarbiauja kovodamos su neteisėtu šaulių ir lengvųjų ginklų platinimu ir prekyba jais, kuriais remiami ginkluoti konfliktai ir terorizmas ir skatinami ginkluoti nusikaltimai, pvz., gyvūnų vagystė ir brakonieriavimas, be kita ko, gerinant ginklų atsargų valdymą, naikinant perteklinius ginklus ir šaudmenis, užtikrinant ginklų žymėjimą, registravimą ir atsekamumą ir vykdant ginklų eksporto ir importo kontrolę.

60 STRAIPSNIS

Kibernetinis saugumas ir kibernetiniai nusikaltimai

1. Šalys siekia parengti ir įgyvendinti teisės aktus ir priemones, kuriais siekiama palaikyti atvirą, laisvą, saugią, stabilią, prieinamą ir taikią informacinių ir ryšių technologijų aplinką. Jos siekia paskatinti JT parengti ir įgyvendinti tarptautiniu mastu priimtinas atsakingo elgesio kibernetinėje erdvėje normas, visapusiškai laikantis tarptautinių įsipareigojimų žmogaus teisių srityje.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos užkirsti kelią kibernetiniams nusikaltimams ir neteisėto turinio platinimui internete bei su jais kovoti. Jos keičiasi informacija kibernetinių nusikaltimų tyrėjų rengimo ir mokymo, kibernetinių nusikaltimų tyrimo ir skaitmeninės ekspertizės srityse, kartu užtikrindamos aukštą duomenų apsaugos lygį. Jos skatina kibernetinio saugumo kultūrą ir bendradarbiauja, kad užkirstų kelia kibernetiniams nusikaltimams ir su jais kovotų, remdamosi galiojančiomis tarptautinėmis normomis ir standartais, įskaitant nustatytuosius Budapešto konvencijoje dėl elektroninių nusikaltimų ir Afrikos Sąjungos kibernetinio saugumo ir asmens duomenų apsaugos konvencijoje.

61 STRAIPSNIS

Neteisėti narkotikai

1. Šalys stiprina subalansuotą, integruotą ir faktais grindžiamą požiūrį, kuriuo vadovaujasi įgyvendindamos savo kovos su narkotikais politiką. Jos stengiasi užkirsti kelią neteisėtų narkotikų ir psichoaktyviųjų medžiagų auginimui, gamybai ir prekyba jais bei su šia veikla kovoti, be kita ko, priimant veiksmingesnes su narkotikais susijusių nusikaltimų prevencijos priemones ir teisėsaugos priemones, laikydamosi taikytinų tarptautinių įsipareigojimų žmogaus teisių srityje.

2. Šalys stiprina ir spartina su paklausa susijusioje srityje dedamas pastangas, įgyvendina prevencijos ir švietimo programas ir imasi reikiamų priemonių, kuriomis sprendžiami klausimai, susiję su narkotikų poveikiu sveikatai ir socialiniu poveikiu. Jos skatina dialogą su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant pilietinę visuomenę, mokslininkų bendruomenę ir aukštojo mokslo įstaigas, siekdamos veiksmingai kovoti su neteisėtais narkotikais.

62 STRAIPSNIS

Laivybos saugumas

1. Šalys nacionaliniu, regioniniu ir žemyniniu lygmenimis imasi iniciatyvų, kurios padeda didinti laivybos saugumą, visų pirma Raudonoje jūroje, Somalio pusiasalyje, Indijos vandenyne ir Gvinėjos įlankoje. Jos remia AS, ES ir JT bendradarbiavimą, taip pat bendradarbiavimą su regioninėmis ir subregioninėmis organizacijomis ir skatina pastangų papildomumą.

2. Šalys bendradarbiauja kovodamos su visų formų organizuotais nusikaltimais jūroje, įskaitant prekybą žmonėmis, šaulių ir lengvaisiais ginklais, neteisėtais narkotikais, laukiniais gyvūnais ir augalais ir neteisėtą migrantų gabenimą. Jos įgyvendina atgrasymo nuo piratavimo veiksmų ir ginkluotų plėšimų jūroje ir jų prevencijos bei sustabdymo veiklą, siekdamos užtikrinti saugius ir atvirus prekybos maršrutus.

3. Šalys didina daugiašales pastangas veiksmingai kovoti su atviroje jūroje vykdomais nusikaltimais. Jos parengia priemones, kuriomis didinamas pakrančių valstybių ir regioninių organizacijų teisėsaugos pajėgumas ir politinė atsakomybė, ir skatina regioninį bendradarbiavimą ir keitimąsi informacija kovojant su grėsmėmis jūroje ir įvairių formų jūroje vykdomais nusikaltimais.

4. Šalys sukuria ir gerina tarpregioninius keitimosi informacija mechanizmus ir skatina jūrų stebėjimą, informuotumą apie padėtį jūroje ir pakrančių valstybių pakrančių apsaugos ir karinio laivyno pajėgų bendradarbiavimą.

5. Šalys skatina laikytis ir laikosi atvirosios jūros laivės, laivybos laisvės ir kitų principų, tarptautinėje teisėje nustatytų teisių ir pareigų, kartu skatindamos visuotiniu mastu taikyti Jungtinių Tautų jūrų teisės konvenciją (UNCLOS) ir kitas atitinkamas tarptautines teisines priemones.

63 STRAIPSNIS

Teisėsaugos bendradarbiavimas

1. Šalys stiprina dialogą ir bendradarbiavimą teisėsaugos srityje, be kita ko, užtikrindamos AS ir ES agentūrų, pvz., AFRIPOLO ir EUROPOLO, strateginį bendradarbiavimą, kad būtų lengviau užkirsti kelią tarpvalstybinių organizuotų nusikaltėlių ir teroristų tinklų veiklai Afrikos regione ir ES, ją aptikti, tirti ir vykdyti dėl jos baudžiamąjį persekiojimą.

2. Šalys bendradarbiauja paieškos ir gelbėjimo veiklos srityje ir kitais nepaprastosios padėties atvejais ir skatina valstybes sudaryti dvišalius susitarimus šioje srityje.

3. Šalys stiprina bendradarbiavimą integruoto sienų valdymo srityje ir gerina informacijos ir duomenų rinkimą bei dalijimąsi jais.

4. Šalys susitaria stengtis stiprinti policijos pajėgumus, be kita ko, įgyvendinant prie realių Afrikos sąlygų pritaikytas tikslines policijos mokymo programas strateginiu, operatyviniu ir taktiniu lygmenimis.

V ANTRAŠTINĖ DALIS

ŽMOGAUS TEISĖS, DEMOKRATIJA IR VALDYMAS

64 STRAIPSNIS

Šalys skatina atsparią, darnią ir įtraukią visuomenę, grindžiamą atskaitingomis, veiksmingomis ir skaidriomis institucijomis ir sprendimų priėmimo procesais visais lygmenimis, kurioje yra gerbiamos, skatinamos ir užtikrinamos žmogaus teisės, pagrindinės laisvės, teisinės valstybės ir demokratiniai principai. Šalys spartina pažangą siekiant lyčių lygybės. Jos užtikrina palankią aplinką, kurioje asmenys ir pilietinė visuomenė gali įvardyti savo siekius ir susirūpinimą keliančius klausimus, išreikšti savo nuomones arba pasisakyti visais politiniais, ekonominiais, socialiniais ir kultūriniais klausimais, prisidėdamos prie pasitikėjimo viešojo sektoriaus institucijomis didinimo.

65 STRAIPSNIS

Žmogaus teisės

1. Šalys priima ir įgyvendina teisės aktus, padedančius saugoti, skatinti ir užtikrinti žmogaus teises, nesvarbu, kokio pobūdžio jos būtų – pilietinės, politinės, ekonominės, socialinės ar kultūrinės. Jos pritaria tam, kad būtų ratifikuota, perkelta į vidaus teisę ir įgyvendinta Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija ir Afrikos valdymo struktūros priemonės.

2. Šalys visapusiškai taiko nediskriminavimo principą, pagal kurį draudžiama diskriminuoti bet kokiu pagrindu, įskaitant lytį, etninę ar socialinę kilmę, religiją ar tikėjimą, politines ar kitas pažiūras, negalią, amžių ar kitokį statusą, prioritetą teikdamos tam, kad būtų priimtos išsamios lygybės ir nediskriminavimo teisės nuostatos. Jos imasi veiksmų pasiekti, kad moterys ir mergaitės galėtų naudotis visomis teisėmis ir būtų įgalėtos, be kita ko, skatindamos pasirašyti ir ratifikuoti, kur dar reikia, bei įgyvendinti Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartijos protokolą dėl moterų teisių Afrikoje. Jos deda visas pastangas, kad būtų skatinamos ir saugomos vaiko teisės, be kita ko, skatindamos pasirašyti ir ratifikuoti, jei tai dar nepadaryta, bei įgyvendinti Afrikos vaiko teisių ir gerovės chartiją. Jos priima priemones, kuriomis skatinama užtikrinti, kad visi mažumoms priklausantys asmenys, neįgalieji ir albinizmo sutrikimą turintys asmenys, taip pat čiabuvių tautos, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių (UNDRIP), galėtų visapusiškai naudotis žmogaus teisėmis.

3. Šalys veiksmingai kovoja su nebaudžiamumu, užtikrindamos teisinės valstybės principus ir nepriklausomą, nešališką ir efektyvų teisminės sistemos veikimą. Jos užtikrina aukoms ir nukentėjusiems asmenims teises į tinkamą, veiksmingą ir greitą žalos atitaisymą.

4. Šalys, padėdamos Afrikos valstybėms laikytis įsipareigojimų pagal tarptautinę žmogaus teisių teisę, remia Afrikos žmogaus teisių sistemą, visų pirma Afrikos žmogaus ir tautų teisių komisiją ir Afrikos žmogaus ir tautų teisių teismą. Jos gerbia ir išlaiko šių organų neliečiamumą ir nepriklausomumą ir užtikrina, kad visos Afrikos valstybės paisytų Afrikos žmogaus ir tautų teisių teismo sprendimų.

5. Šalys stiprina pilietinės visuomenės pajėgumus ir saugo žmogaus teisių gynėjus, vykdančius veiklą nacionaliniu, regioniniu ir žemyniniu lygmenimis. Jos bendradarbiauja siekdamos didinti informuotumą apie žmogaus teises, be kita ko, bendradarbiaujant su nacionalinėmis žmogaus teisių institucijomis, švietimo sistemomis ir žiniasklaida.

66 STRAIPSNIS

Lyčių lygybė

1. Šalys užtikrina visų lygybę prieš įstatymą ir lygias teises kreiptis į teismą, apsaugą bei teisę į bylos nagrinėjimą teisme. Šalys imasi priemonių, kuriomis siekiama užtikrinti, pagerinti ir išplėsti vienodą moterų ir vyrų dalyvavimą ir vienodas galimybes visose politinio, ekonominio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo srityse. Jos užtikrina, kad lyčių aspektas būtų sistemingai integruotas į visas politikos sritis ir programas.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos panaikinti visų formų seksualinį smurtą ir smurtą dėl lyties, diskriminaciją ir priekabiavimą bei smurtą šeimoje ir kovoja su prekyba žmonėmis. Jos imasi būtinų priemonių, kad sutelktų bendras pastangas panaikinti vaikų, ankstyvą ir priverstinę santuoką, moterų lyties organų žalojimo ir kitokią žalingą praktiką, kuria moterys ir mergaitės diskriminuojamos. Jos teikia paramą visų formų smurto aukoms ir nuo jo nukentėjusiems asmenims. Šalys įsipareigoja visapusiškai, veiksmingai ir nediskriminaciniu pagrindu įgyvendinti Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims ir jos fakultatyvų protokolą.

3. Šalys užtikrina, kad būtų gerbiamos ir skatinamos mergaičių ir moterų socialinės teisės, visų pirma pašalindamos visas kliūtis kokybiško švietimo ir sveikatos srityje ir panaikindamos lyčių nelygybę. Jos stiprina ekonomines moterų ir mergaičių teises.

4. Šalys užtikrina, kad priimtuose teisės aktuose būtų pripažįstama mergaičių ir moterų teisė visapusiškai dalyvauti visose visuomeninio gyvenimo srityse, ir sukuria moterims sąlygas ir galimybes eiti tokias pačias pareigas, kurias eina vyrai, be kita ko, politinio vadovavimo ir sprendimų priėmimo srityje. Jos stiprina moterų vaidmenį ir skatina jų aktyvesnį dalyvavimą visais lygmenimis taikos ir saugumo srityje, taip pat užkertant kelią konfliktams, smurtui ir ekstremizmui ir sprendžiant šias problemas.

67 STRAIPSNIS

Demokratija

1. Šalys propaguoja ir stiprina visuotines demokratijos vertybes ir principus. Jos gina valdžios galių atskyrimo principą, skatina politinį pliuralizmą, taip pat didina demokratinių procesų skaidrumą, dalyvavimą juose ir pasitikėjimą jais bei politinių vadovų ir piliečių tarpusavio pasitikėjimą, be kita ko, remdamos Afrikos demokratijos, rinkimų ir valdymo chartijos ratifikavimą ir įgyvendinimą.

2. Šalys užtikrina rinkimų procesų sąžiningumą, garantuodamos įtraukius, skaidrius ir patikimus rinkimus, vykdomus laikantis rinkimų ciklų ir konstitucinių nuostatų bei deramai paisant suverenumo. Jos skatina laikytis tarptautinių ir regioninių standartų ir geriausios praktikos rinkimų valdymo srityje, taip pat stiprina nepriklausomas ir nešališkas rinkimų komisijas, užtikrindamos vienodas sąlygas visoms politinėms partijoms ir kandidatams. Jos gerina bendradarbiavimą rinkimų stebėjimo srityje, įskaitant tolesnį stebėtojų rekomendacijų įgyvendinimo stebėjimą, kai taikoma, ir stiprina bendradarbiavimą su AS ir regioninėmis ekonominėmis bendrijomis. Jos stiprina nacionalinius mechanizmus, pagal kuriuos laiku sprendžiami su rinkimais susiję ginčai.

3. Šalys stiprina išrinktų parlamentų pajėgumą atlikti savo vaidmenis teisėkūros, biudžeto ir priežiūros srityse, paisydamos visų jų narių prerogatyvų.

4. Šalys priima vidaus teisės aktus ir taisykles, kuriuose pripažįstami skirtingi valdymo lygmenys ir įgaliojimai naudotis kompetencija pagal deleguotuosius įgaliojimus. Jos stiprina vietos lygmens administravimą ir demokratiškai išrinktų vietos valdžios institucijų decentralizavimą, kaip numatyta jų nacionalinėje teisėje.

5. Šalys skatina įtraukią ir pliuralistinę visuomenę. Jos panaikina visus asociacijų laisvės, saviraiškos laisvės ir taikių susirinkimų laisvės apribojimus. Jos išlaiko ir išplečia palankią aplinką pilietinei visuomenei veikti skatinant ir formuojant politiką, taip pat užtikrinant laisvą bei nepriklausomą žiniasklaidą, kad būtų užtikrintas kuo didesnis valdžios veiklos skaidrumas valdant viešuosius reikalus ir kuo didesnė jos atskaitomybė. Šalys skatina konstruktyvius valstybės ir piliečių tarpusavio ryšius ir didina informuotumą apie demokratinius principus ir žmogaus teises, be kita ko, pasitelkdamos švietimo sistemas ir žiniasklaidą.

68 STRAIPSNIS

Teisinė valstybė ir teisingumas

1. Šalys bendradarbiauja įtvirtindamos teisinės valstybės principą ir visais lygmenimis stiprindamos institucijas teisingumo vykdymo srityje. Jos išlaiko teisminių institucijų nepriklausomumą ir siekia užtikrinti nepriklausomą, nešališką ir efektyvų teisingumo sistemos veikimą bei sustiprinti piliečių teisę kreiptis į teismą ir gauti teisinę pagalbą.

2. Šalys užkerta kelią bet kokiose situacijose, įskaitant terorizmą, krizių valdymą ir migraciją, valstybinių ir nevalstybinių subjektų taikomam visų formų kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ir baudimui, juos smerkia ir panaikina, remdamos Konvencijos prieš kankinimą ir jos fakultatyvaus protokolo ratifikavimą ir veiksmingą įgyvendinimą.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti, kad tarptautinės žmogaus teisių teisės ir tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai, įskaitant karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui ir genocidą, taip pat vaikų karių verbavimas ir seksualinis smurtas bei smurtas dėl lyties ar tapatybės būtų tinkamai tiriami ir dėl jų būtų vykdomas baudžiamasis persekiojimas. Jos stiprina nacionalinius teisės aktus ir nacionalines teismų sistemas, be kita ko, vykdydamos veiksmingą tarpvalstybinį bendradarbiavimą ir teikdamos savitarpio pagalbą baudžiamosiose bylose valstybėms, norinčioms vykdyti vidinį sunkiausių tarptautinių nusikaltimų baudžiamąjį persekiojimą.

4. Šalys sudaro palankesnes sąlygas įgyvendinti reformas teisingumo srityje, užtikrindamos modernizuotas, skaidrias ir veiksmingas teismų sistemas ir procedūras, teikdamos tinkamą mokymą ir didindamos teisės aktų, teismų praktikos ir kitos teisinės informacijos prieinamumą, modernizuodamos įkalinimo įstaigų sistemas, kuo labiau padidindamos jų reabilitacinį vaidmenį ir kovodamos su saugumo pajėgų vykdomais žmogaus teisių pažeidimais.

69 STRAIPSNIS

Geras valdymas

1. Šalys remia pastangas įtvirtinti gerą valdymą skatindamos demokratinę kultūrą ir praktiką, steigdamos ir stiprindamos atskaitingas, skaidrias ir veiksmingas valdymo institucijas visais lygmenimis bei diegdamos pliuralizmą, skaidrumą ir toleranciją. Jos remia visapusišką Afrikos valdymo struktūros priemonių įgyvendinimą ir skatina Afrikos valstybes tarpusavyje koordinuoti ir derinti valdymo politiką.

2. Šalys didina visų lygmenų valdžios gebėjimą teikti kokybiškas viešąsias paslaugas, užtikrinti veiksmingą, skaidrų, atskaitingą ir įtraukų viešąjį administravimą, skatinti teisėsaugos įstaigų nešališkumą ir veiksmingumą, taip pat remti piliečių dalyvavimą bei galimybę susipažinti su vieša informacija.

3. Šalys remia skaitmeninių technologijų naudojimą ir spartina patogių vartotojui bei supaprastintų e. vyriausybės sprendimų įdiegimą ir naudojimą kaip būdą didinti turimos viešos informacijos ir viešųjų paslaugų pasiūlą ir jų prieinamumą, gerinant skaidrumą ir atskaitomybę, kartu užkertant kelią piktnaudžiavimui ir skatinant bei ginant žmogaus teises ir pagrindines laisves.

70 STRAIPSNIS

Viešasis administravimas, statistika ir asmens duomenys

1. Šalys stiprina pajėgumus formuoti ir įgyvendinti politiką, sukuria profesionalią ir veiksmingą valstybės tarnybą, gerina teisėkūros ir valdymo mechanizmus ir stiprina vyriausybių gebėjimą teikti kokybiškas viešąsias paslaugas.

2. Šalys užtikrina nešališkumą, teisingumą, deramą procesą ir tęstinumą viešųjų paslaugų teikimo srityje ir remia institucijas, kurios, kiek tai susiję su veiksmingų ir efektyvių viešųjų paslaugų teikimu, yra atskaitingos, įtraukios ir skaidrios, be kita ko, skatindamos laikytis Afrikos viešosios tarnybos ir administravimo vertybių ir principų chartijos.

3. Šalys skatina vykdyti statistinių duomenų ir informacijos rengimo, saugojimo, tvarkymo ir platinimo veiklą nacionaliniu, regioniniu ir žemyniniu lygmenimis, be kita ko, skatindamos laikytis Afrikos statistikos chartijos kaip statistikos politikos plėtojimo Afrikoje principų. Jos sukuria patikimas, saugias ir įtraukias tapatybės nustatymo sistemas, kuriomis užtikrinama, kad kiekvienas pilietis turėtų teisinę tapatybę, be kita ko, stiprindamos civilinės registracijos ir natūralios gyventojų kaitos įvykių statistikos sistemą.

4. Šalys užtikrina aukštą kiekvieno asmens teisės į privatumą tvarkant asmens duomenis apsaugos lygį, laikydamosi galiojančių daugiašalių standartų ir tarptautinių teisinių priemonių bei tarptautinės praktikos. Jos siekia išlaikyti tvirtas duomenų apsaugos sistemas ir garantuoti, kad nepriklausomos priežiūros institucijos užtikrintų jų reikalavimų laikymąsi.

71 STRAIPSNIS

Korupcija

1. Šalys sukuria ir stiprina visų formų korupcijos, sukčiavimo, įmonių finansinių nusikaltimų ir susijusių nusikalstamų veikų viešajame ir privačiajame sektoriuose prevencijos ir kovos su jais teisės aktus, institucijas ir kitas priemones ir šiuo tikslu, be kita ko, įgyvendina bei skatina atitinkamus tarptautinius standartus ir priemones, visų pirma Jungtinių Tautų konvenciją prieš korupciją. Jos patvirtina teisėkūros procedūra priimamus aktus ir kitas priemones, kurių reikia siekiant užkirsti kelią korupcijai ir užtikrinti, kad kovos su korupcija teisės aktai būtų veiksmingai vykdomi, kad būtų atliekami nešališki tyrimai ir vykdomas baudžiamasis persekiojimas, o už korupciją bei su ja susijusius nusikaltimus būtų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasomos sankcijos. Jos priima teisės aktus ir kitas priemones, kuriais suteikiama veiksminga apsauga nuo atsakomųjų veiksmų, be kita ko, su darbu susijusioje aplinkoje, ir nuo pranešėjų apie korupciją ir susijusią nusikalstamą veiką bei apie tokią nusikalstamą veiką liudijančių asmenų bauginimo, įskaitant jų tapatybės duomenų apsaugą.

2. Šalys priima teisės aktus, kurie suteikia galimybę įšaldyti ir konfiskuoti iš korupcijos nusikaltimų ir kitos nusikalstamos veikos gautas pajamas ir priemones arba jų vertę atitinkantį kitą turtą. Jos bendradarbiauja siekdamos susigrąžinti tokias pajamas ir priemones ir grąžinti jas ankstesniems teisėtiems savininkams kilmės šalyje, laikydamosi Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją. Jos priima teisės aktus ir kitas priemones, kuriais kovojama su nusikalstamu korupcijos būdu gautų pajamų plovimu.

3. Šalys užtikrina skaidrumą ir atskaitomybę viešųjų išteklių, įskaitant atgautą ir grąžintą turtą, valdymo srityje. Jos skatina imtis veiksmų, kuriais remiamos skaidrumo, sąžiningumo ir teisėtumo kultūros vertybės ir piliečių požiūrio į korupciją pokytis. Jos stiprina viešojo administravimo institucijų pajėgumą kovoti su korupcija ir gerina jų ekspertines žinias šioje srityje. Jos skatina steigti specializuotas kovos su korupcija įstaigas.

4. Šalys bendradarbiauja tirdamos korupcijos nusikaltimus ir susijusias nusikalstamas veikas, įskaitant atvejus, kai jie įvykdomi sudarant tarptautinius verslo sandorius.

72 STRAIPSNIS

Finansų valdymas

1. Šalys skatina patikimą viešųjų finansų valdymą, įkaitant veiksmingą ir skaidrų vidaus pajamų sutelkimą, biudžeto valdymą ir viešųjų pajamų naudojimą laikantis Adis Abebos mokesčių iniciatyvos principų. Jos skatina tvarų valstybės skolos valdymą, tvarias viešųjų pirkimų sistemas ir paramą nacionalinėms priežiūros įstaigoms.

2. Šalys gerina gamtos išteklių ir iš jų gaunamų pajamų valdymą, suteikdamos juos naudojančioms bendruomenėms ir visuomenei galimybę klestėti, be kita ko, laikydamosi Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyvos ir Kimberlio proceso.

3. Šalys kovoja su mokestiniu sukčiavimu, mokesčiu slėpimu, vengimu ir neteisėtais finansiniais srautais ir stiprina turto susigrąžinimo veiklą. Jos siekia užtikrinti mokesčių sistemų efektyvumą, veiksmingumą, aiškumą, skaidrumą ir sąžiningumą.

4. Šalys, siekdamos įgyvendinti gero valdymo principus mokesčių srityje, imasi konkrečių priemonių, be kita ko, priimdamos teisės aktus, ir stiprina atitinkamas institucijas bei mechanizmus.

VI ANTRAŠTINĖ DALIS

MIGRACIJA IR JUDUMAS

73 STRAIPSNIS

Šalys patvirtina visapusišką ir suderintą požiūrį į migraciją. Jos dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą saugoti visų pabėgėlių ir migrantų žmogaus teises ir migracijos klausimus sprendžia vadovaudamosi solidarumo, tikros partnerystės ir bendros atsakomybės principais, atsižvelgdamos į savo atitinkamą kompetenciją ir visapusiškai laikydamosi tarptautinės teisės, įskaitant tarptautinę žmogaus teisių teisę. Jos pripažįsta, kad Afrikos ir Europos interesai migracijos srityje yra glaudžiai tarpusavyje susiję ir kad tinkamai valdoma migracija ir judumas gali būti klestėjimo, inovacijų ir darnaus vystymosi šaltinis. Jos plėtoja dialogą ir bendradarbiauja visais su teisėta ir neteisėta migracija susijusiais aspektais, be kita ko, imdamosi konkrečių priemonių, susijusių su teisėta migracija, stabdydamos neteisėtą migraciją ir kovodamos su pagrindinėmis jos priežastimis, užkirsdamos kelią neteisėtam migrantų gabenimui ir su juo kovodamos, spręsdamos prekybos žmonėmis problemą, gelbėdamos žmonių gyvybę ir užtikrindamos jų apsaugą, stiprindamos diasporos dalyvavimą ir investicijas į darnų vystymąsi, kuo labiau didindamos lėšų perlaidų poveikį, glaudžiau bendradarbiaudamos grąžinimo, readmisijos ir tvarios reintegracijos srityje ir ypatingą dėmesį skirdamos pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims, pvz., moterims, vaikams ir nelydimiems nepilnamečiams ir jų konkretiems poreikiams. Šalys susitaria bendradarbiauti nustatant integruotą sienų valdymo metodą, kuriuo palengvinamas teisėtas asmenų judėjimas kertant sienas ir stabdoma neteisėta migracija. Jos plėtoja glaudesnį bendradarbiavimą ir dialogą, grindžiamus esamomis iniciatyvomis, t. y. tolesniais bendro Valetos veiksmų plano įgyvendinimo veiksmais, Rabato ir Chartumo procesais bei AS ir ES dialogu tarpžemyninės migracijos ir judumo klausimais. Šalys skatina trišalį Užsachario Afrikos, Viduržemio jūros regiono ir Europos valstybių bendradarbiavimą su migracija susijusiais klausimais. Šalys skatina spręsti visus migracijos klausimus stiprinant dialogą ir bendradarbiauja skatindamos parengti tinkamas ir aktualias reagavimo strategijas.

74 STRAIPSNIS

Teisėta migracija ir judumas

1. Šalys siekia didesniu mastu perduoti žinias ir jomis keistis bei pagerinti judumo programas, kuriomis sudaromos palankesnės sąlygos studentų, tyrėjų, mokslo specialistų ir institucijų mainams.

2. Šalys siekia sudaryti palankesnes sąlygas rengti vizitus verslo ir investavimo tikslais.

3. Šalys siekia pagal savo atitinkamą kompetenciją sukurti veiksmingus darbo jėgos migracijos ir judumo valdymo būdus, įskaitant tinkamas socialinės apsaugos priemones ir kovą su visų formų išnaudojimu.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos padidinti kvalifikacijų skaidrumą ir palyginamumą, kad būtų palengvintas jų pripažinimas, įskaitant pripažinimą darbo rinkoje.

5. Šalys atitinkamais atvejais plėtoja dialogą dėl teisėtai valstybių teritorijoje gyvenančių migrantų teisių į pensiją perkėlimo procedūrų.

6. Šalys bendradarbiauja vykdydamos su teisėta migracija susijusias informuotumo didinimo kampanijas, siekdamos suteikti migrantams informaciją, kurios jiems reikia priimant sprendimus, ir informuoti juos apie galimybes, susijusias su saugiais ir teisėtais migracijos būdais. Jos skelbia informaciją apie statuso keitimo galimybes pagal jų atitinkamą teisinę tvarką.

7. Šalys siekia įgyvendinti skaidrius ir veiksmingus priėmimo į šalį ir gyvenimo joje darbo, mokslinių tyrimų, studijų, mokymosi ir savanoriškos tarnybos tikslais reikalavimus, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos apykaitinei migracijai ir judumui.

8. Šalys sudaro palankesnes sąlygas migrantams pasinaudoti šeimos susijungimo procedūromis, atsižvelgdamos į vaiko interesą.

9. Šalys bendradarbiauja siekdamos pagerinti ir modernizuoti civilinės registracijos sistemas ir išduoti biometrinius kelionės dokumentus, parengtus pagal Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos specifikacijas, be kita ko, stengdamosi kovoti su tapatybės ir dokumentų klastojimu.

75 STRAIPSNIS

Judumas Afrikos viduje

1. Šalys pripažįsta judumo Afrikos viduje svarbą ir galimai didelę naudą priimančiųjų ir kilmės šalių regioninės integracijos ir darnaus vystymosi srityje.

2. Šalys įsipareigoja toliau remti bendradarbiavimą Afrikos viduje migracijos valdymo klausimais, atsižvelgdamos į AS parengtus Afrikos migracijos politikos principus.

76 STRAIPSNIS

Diaspora, perlaidos ir darnus vystymasis

1. Šalys skatina ir remia išeivių dalyvavimą jų kilmės šalių darniame vystymesi. Jos bendradarbiauja skatindamos ir lengvindamos diasporos investavimo ir verslo kūrimo veiklą kaip būdą skatinti vystymąsi vietoje ir verslumą kilmės šalyse ir kaip būdą perduoti žinias, patirtį ir technologijas.

2. Šalys, laikydamosi tarptautiniu mastu nustatytų tikslų, siekia gerokai sumažinti perlaidų operacijų įkainius iki mažiau nei 3 proc., ypač mažas ir vidutines pajamas gaunančioms valstybėms, ir panaikinti perlaidų koridorius, kuriais naudojantis taikomi didesni nei 5 proc. įkainiai, bendradarbiauja siekdamos padidinti perlaidų paslaugų teikimo punktų skaičių, visų pirma kaimo vietovėse, skatina finansinę įtrauktį, taikydamos naujoviškas finansines priemones ir naujas technologijas, ir gerina reglamentavimo sistemas didesnio netradicinių dalyvių įtraukimo tikslu.

3. Šalys remia veiklą, kurią vykdo institucijos, padedančios įgyvendinti diasporos perlaidų ir investicijų naudojimo darnaus vystymosi tikslais strategiją ir priemones.

77 STRAIPSNIS

Neteisėta migracija, neteisėtas migrantų gabenimas ir prekyba žmonėmis

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos pašalinti pagrindines neteisėtos migracijos ir priverstinio per(si)kėlimo priežastis ir parengti tinkamas atsakomąsias priemones. Jos bendradarbiauja padėdamos kilmės šalims parengti ir įgyvendinti tinkamas strategijas, be kita ko, siekdamos skatinti ekonomikos augimą ir darnų vystymąsi.

2. Šalys įsipareigoja pažaboti neteisėtą migraciją stiprinant bendradarbiavimą integruoto sienų valdymo, geresnio informacijos ir duomenų rinkimo bei dalijimosi jais ir policijos bei teisminio bendradarbiavimo skatinimo srityse, ypatingą dėmesį skiriant kilmės šalims ir tranzitiniams migracijos srautams. Jos bendradarbiauja kurdamos ir prižiūrėdamos ryšių tinklus, kur tai tikslinga, siekdamos paremti jūrų stebėjimo veiklą ir gelbėti gyvybes jūroje.

3. Šalys priima ir įgyvendina teisės aktus, stiprina institucijas ir didina bendras pastangas kovoti su prekyba žmonėmis, be kita ko, teikiant apsaugą ir pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, ir užkerta kelią neteisėtam migrantų gabenimui bei su juo kovoja, laikydamosi Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildančių protokolų, t. y. Protokolo dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru ir Protokolo dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos vykdyti neteisėtos migracijos maršrutų stebėseną, stiprinti nacionalinius, regioninius ir tarpregioninius veiksmus ir didinti bendras pastangas išardyti nusikaltėlių tinklus, neteisėtai gabenančius migrantus ir prekiaujančius žmonėmis. Jos bendradarbiauja siekdamos dalytis atitinkama informacija ir kriminalinės žvalgybos informacija apie prekybą žmonėmis, neteisėto migrantų gabenimo maršrutus ir nusikaltėlių tinklus, įskaitant informaciją apie jų veikimo būdą ir finansines operacijas, kad pagerintų duomenų rinkimo veiklą ir sustiprintų informacijos analizės ir sklaidos strategiją. Jos užtikrina veiksmingą atitinkamų teisės aktų ir priemonių, nukreiptų prieš tuos, kurie išnaudoja neteisėtus migrantus, įgyvendinimą. Jos didina pastangas tyrimų ir nusikaltėlių baudžiamojo persekiojimo srityje.

5. Šalys remia informuotumo apie pavojus, susijusius su neteisėta migracija, didinimo kampanijas, panaudodamos visas regioniniu, nacionaliniu ir vietos lygmenimis turimas priemones ir laikydamosi atitinkamų strategijų ir programų.

78 STRAIPSNIS

Grąžinimas, readmisija ir reintegracija

1. Šalys dar kartą patvirtina savo teisę grąžinti neteisėtai jų teritorijoje esančius trečiųjų šalių piliečius ir dar kartą patvirtina kiekvienos Europos Sąjungos valstybės narės arba AKRVO narės prievolę priimti atgal kitos Europos Sąjungos valstybės narės ir AKRVO narės teritorijoje neteisėtai esančius savo piliečius be jokių sąlygų ir papildomų formalumų, išskyrus 3 dalyje numatytą patikrą. Šiuo tikslu Šalys bendradarbiauja grąžinimo ir readmisijos srityse ir užtikrina, kad būtų visapusiškai ginamos ir saugomos asmenų teisės ir orumas, be kita ko, taikant visas procedūras, pradėtas siekiant sugrąžinti neteisėtai teritorijoje esančius migrantus į jų kilmės šalis.

2. Kiekviena Europos Sąjungos valstybė narė neprieštarauja savo piliečių, neteisėtai esančių AKRVO narės teritorijoje, grąžinimui ir readmisijai tos Šalies prašymu ir be jokių papildomų formalumų, išskyrus 3 dalyje numatytą galiojančių kelionės dokumentų neturinčių asmenų patikrą.

Kiekviena AKRVO narė neprieštarauja savo piliečių, neteisėtai esančių Europos Sąjungos valstybės narės teritorijoje, grąžinimui ir readmisijai tos valstybės narės prašymu ir be jokių papildomų formalumų, išskyrus 3 dalyje numatytą galiojančių kelionės dokumentų neturinčių asmenų patikrą.

Europos Sąjungos valstybių narių atžvilgiu šioje dalyje numatytos prievolės taikomos tik tų asmenų atžvilgiu, kurie turi valstybės narės pilietybę, kaip apibrėžta Sąjungos tikslais. AKRVO narių atžvilgiu šioje dalyje numatytos prievolės taikomos tik tų asmenų atžvilgiu, kurie laikomi jų piliečiais pagal minėtų šalių atitinkamą teisinę sistemą.

3. Europos Sąjungos valstybės narės ir AKRVO narės greitai reaguoja į viena kitos readmisijos prašymus ir šiuo tikslu vykdo patikros procesus, taikydamos tinkamiausias ir veiksmingiausias tapatybės nustatymo procedūras, siekiant nustatyti atitinkamo asmens pilietybę ir išduoti atitinkamus kelionės dokumentus grąžinimo tikslais, kaip nustatyta I priede. Nė viena to priedo nuostata netrukdo grąžinti asmenį pagal kitus oficialius ar neoficialius prašomosios valstybės ir prašančiosios valstybės susitarimus.

4. Nepaisant šio susitarimo bendrosios dalies 101 straipsnio 5 dalyje nustatytų procedūrų, jeigu Šalis mano, kad kita Šalis pažeidė prievolę laikytis I priede nurodyto termino, kaip nurodyta Tarptautinės civilinės aviacijos konvencijos 9 priedo 5.26 skyriuje, ji apie tai atitinkamai praneša kitai Šaliai. Jeigu ta kita Šalis ir toliau nesilaiko šių prievolių, praėjus 30 dienų nuo pranešimo dienos pranešančioji Šalis gali imtis proporcingų priemonių.

5. Šalys taip pat susitaria stebėti, kaip šie įsipareigojimai įgyvendinami, vykstant nuolatiniam Šalių partnerystės dialogui.

79 STRAIPSNIS

Apsauga ir prieglobstis

1. Šalys įsipareigoja užtikrinti aukštą priverstinai perkeltų asmenų, įskaitant pabėgėlius, prieglobsčio prašytojus ir šalies viduje perkeltus asmenis, apsaugos ir pagalbos jiems lygį, visapusiškai laikantis tarptautinės teisės, tarptautinės žmogaus teisių teisės ir, kai taikytina, tarptautinės pabėgėlių teisės bei tarptautinės humanitarinės teisės, įskaitant pagrindinį negrąžinimo principą.

2. Šalys pripažįsta, kad pabėgėlių stovyklos turėtų būti išimtis ir, kiek tai įmanoma, laikina reagavimo į ekstremalią situaciją priemonė, o pirmenybė turėtų būti teikiama tvariai pabėgėlių integracijai. Šalys stiprina bendradarbiavimą siekdamos palengvinti tvarią pabėgėlių integraciją priimančiosiose bendruomenėse ir prieglobstį jiems suteikusiose šalyse. Jos remia Visapusiškos veiksmų sprendžiant pabėgėlių problemą programos įgyvendinimą.

3. Šalys užtikrina, kad pabėgėliai ir prieglobsčio prašytojai galėtų naudotis savo žmogaus teisėmis ir šiuo tikslu suteikia jiems saugią galimybę naudotis pagrindinėmis paslaugomis, laikydamosi savo tarptautinių įsipareigojimų.

4. Šalys visada saugo vaiko interesus ir suteikia pabėgėlių vaikams visapusišką galimybę įgyti išsilavinimą saugioje mokymosi aplinkoje. Spręsdamos vaikų pažeidžiamumo klausimą jos vadovaujasi požiūriu, kuriuo atsižvelgiama į lyčių aspektą, taip pat jos užtikrina, kad vaikai dėl jų arba jų tėvų pabėgėlių statuso nebūtų kriminalizuojami arba jiems nebūtų taikomos baudžiamosios priemonės.

KARIBŲ JŪROS REGIONINIS PROTOKOLAS

I DALIS

BENDRADARBIAVIMO PAGRINDAS

1 SKYRIUS

POBŪDIS IR TAIKYMO SRITIS

1 STRAIPSNIS

Tikra partnerystė

1. Šiame protokole sąvoka „Šalys“ reiškia atitinkamas Šalis, kuriomis šis protokolas privalomas pagal šio susitarimo bendrosios dalies 6 straipsnį.

2. Šalių tarpusavio santykiai reglamentuojami šio susitarimo bendrosios dalies ir šio protokolo nuostatomis, kurios, kaip nustatyta šio susitarimo bendrosios dalies 6 straipsnyje, yra vienos kitas papildančios ir sustiprinančios.

3. Šalys susitaria, kad šis protokolas bus įgyvendinamas, kartu vykdant papildomas pareigas nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis, laikantis tarpusavio pagarbos ir atskaitomybės, partnerių lygybės ir bendros atsakomybės principų ir įtraukiant visus atitinkamus suinteresuotuosius subjektus. Jos šį protokolą įgyvendina tokiu būdu, kuris yra grindžiamas giliais šio susitarimo Šalių politiniais, ekonominiais ir kultūriniais tarpusavio ryšiais ir kuriuo skatinama pažanga šioje srityje.

4. Šalys remia regioninės integracijos ir bendradarbiavimo procesus, stiprina pastangas remti daugiašališkumą ir taisyklėmis grindžiamą pasaulinę tvarką, siekdamos įgyvendinti visus darnaus vystymosi aspektus plėtoja ir įgyvendina daug aspektų apimančią ir suderinamą politiką ir priemones, atsižvelgdamos į savo atitinkamas politikos programas ir atitinkamus tarptautinius susitarimus.

2 STRAIPSNIS

Strateginiai prioritetai

1. Šalys dar kartą patvirtina platų ir visapusišką Karibų jūros regioninės partnerystės pobūdį ir susitaria, kad šio protokolo strateginiai prioritetai, be kita ko, yra:

a) stiprinti savo politinę partnerystę, kuri grindžiama nuolatiniu ir veiksmingu dialogu ir bendrų interesų rėmimu;

b) plėtoti glaudesnius ekonominius ryšius, skatinti pertvarką ir įvairinimą, remti integracinį ir tvarų ekonomikos augimą ir darnų vystymąsi, vykdant prekybą, investuojant ir užtikrinant privačiojo sektoriaus plėtrą bei tvarią industrializaciją;

c) didinti aplinkosauginį tvarumą ir atsparumą klimato kaitos poveikiui, siekti tausaus gamtos išteklių valdymo ir stiprinti nelaimių valdymo veiklą;

d) sukurti įtraukią, taikią ir saugią visuomenę, ypatingą dėmesį skiriant pažangai žmogaus teisių, lyčių lygybės, teisingumo ir valdymo, įskaitant finansų valdymą, bei piliečių saugumo srityse;

e) investuoti į žmogaus ir socialinę raidą, kovojant su skurdu ir didėjančia nelygybe, valdant migraciją, panaudojant diasporos žinias, verslumo įgūdžius ir investicijas ir užtikrinant, kad niekas nebūtų paliktas nuošalyje.

2. Šalys skiria ypatingą dėmesį Haičiui kaip vieninteliai mažiausiai išsivysčiusiai šaliai Karibų jūros regione, siekdamos pašalinti jos struktūrinius trūkumus, kartu remiant jo institucijų stiprinimą, gerinant valdymą ir mažinant skurdą bei socialinę nelygybę.

3 STRAIPSNIS

Daugiašališkumas ir aljansų kūrimas

1. Šalys dar kartą patvirtina savo tvirtą įsipareigojimą siekti daugiašališkumo. Jos stiprina bendradarbiavimą ir, kai tinka, nustato bendras pozicijas Jungtinėse Tautose ir kitose tarptautinėse bei regioninėse organizacijose ir forumuose.

2. Šalys stiprina dialogą ir konsultacijas siekdamos kurti strateginius aljansus bendrą susirūpinimą keliančiais visuotiniais klausimais, įskaitant klimato kaitą, vandenynų valdymą, darnų vystymąsi, žmogaus ir socialinę raidą, žmogaus teises, taip pat su taika ir saugumu, konfliktų prevencija ir sprendimu susijusiais klausimais. Jos bendradarbiauja spręsdamos mažų besivystančių salų valstybių pažeidžiamumo klausimus pagal atitinkamas pasaulines politikos programas.

3. Šalys įsipareigoja pasirašyti, ratifikuoti svarbiausias atitinkamas ir taikytinas tarptautines sutartis ir konvencijas arba, kai tinkama, prie jų prisijungti ir jas įgyvendinti.

4 STRAIPSNIS

Regioninė integracija ir bendradarbiavimas

1. Šalys skatina regioninę integraciją ir bendradarbiavimą Karibų jūros regione kaip svarbią priemonę siekti taikos ir gerovės, kurti tvarią ir atsparią ekonomiką bei visuomenę ir didinti konkurencingumą tarptautinėse rinkose. Jos remia papildomų vidaus politikos priemonių ir pajėgumų kūrimą ir stiprinimą, taip padėdamos skatinti Karibų jūros regiono stabilumą, sanglaudą ir gerovę.

2. Šalys susitaria paspartinti visuotinį Karibų jūros regiono pripažinimą taikos zona. Jos skatina tvarią plėtrą Karibų jūros regione, atsižvelgdamos į jos vaidmenį skatinant regioninę integraciją ir bendradarbiavimą regione.

3. Šalys stiprina bendradarbiavimą su regioninės integracijos organizacijomis ir šalimis bei teritorijomis, kurios puoselėja tas pačias vertybes ir nori bei gali remti bendrus tikslus ir prisidėti prie viso Karibų jūros regiono ekonominės ir socialinės plėtros bei politinės raidos. Atitinkamais atvejais jos remia regioninio požiūrio į bendras susirūpinimą keliančias problemas plėtojimą, be kita ko, platesnio Karibų jūros ir Lotynų Amerikos regiono mastu.

2 SKYRIUS

DALYVIAI IR PROCESAI

5 STRAIPSNIS

Institucinės nuostatos

1. Šio protokolo institucijos, kurių sudėtis ir funkcijos yra apibrėžtos šio susitarimo bendrojoje dalyje, yra:

a) Karibų jūros ir ES ministrų taryba;

b) Karibų jūros ir ES jungtinis komitetas;

c) Karibų jūros ir ES parlamentinė asamblėja.

2. Šalys, siekdamos užtikrinti strateginį politinį vadovavimą šiai Karibų jūros ir ES partnerystei ir jos priežiūrą, gali nuspręsti rengti susitikimus valstybių ar vyriausybių vadovų lygmeniu.

6 STRAIPSNIS

Užjūrio šalys ir teritorijos bei atokiausi regionai Karibų jūros regione

1. Šalys stiprina glaudžius su Karibų jūros valstybių ir ES asocijuotųjų užjūrio šalių ir teritorijų (UŠT) bei Europos Sąjungos atokiausių regionų istorinius ekonominius, kultūrinius ir žmonių tarpusavio ryšius. Jos sudaro palankesnes sąlygas šių subjektų dalyvavimui regioninės integracijos ir bendradarbiavimo procesuose ir atitinkamais atvejais regioninių organizacijų veikloje, ypač prekybos, investicijų ir ekonominio bendradarbiavimo, privačiojo sektoriaus plėtros, energetikos, junglumo ir skaitmeninimo, žmogaus ir socialinės raidos, klimato kaitos, aplinkosauginio tvarumo, tausaus gamtos išteklių valdymo ir turizmo srityse.

2. Šalys susitaria, kad UŠT Karibų jūros regione suteikiamos stebėtojų teisės Karibų jūros ir ES protokolo institucijose.

7 STRAIPSNIS

Konsultacijos su suinteresuotaisiais subjektais

Šalys sukuria ir plėtoja konsultavimosi ir dialogo su visais atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant vietos valdžios institucijas, pilietinės visuomenės ir privačiojo sektoriaus atstovus, mechanizmus, siekdamos juos informuoti apie politinius procesus ir šio protokolo įgyvendinimą, teikti rekomendacijas, konsultuoti ir užtikrinti galimybę prie šių procesų prisidėti. Konsultacijos ir dialogas vykdomi siekiant pateikti Karibų jūros ir ES ministrų tarybos posėdžiams reikalingą informaciją.

8 STRAIPSNIS

Įgyvendinimas ir stebėsena

1. Šalys įgyvendina savo įsipareigojimus tinkamiausiu lygmeniu ir laikydamosi atitinkamų politikos programų. Jos parengia ir taiko priemones, kuriomis siekiama užtikrinti kuo didesnį šio protokolo įgyvendinimo poveikį ir aktyvesnį visų suinteresuotųjų subjektų dalyvavimą.

2. Šalys vykdo šio protokolo įgyvendinimo stebėseną ir jį peržiūri siekdamos užtikrinti, kad jis būtų įgyvendinamas visapusiškai laikantis pagrindinių tikros partnerystės principų ir strateginių prioritetų. Jos gali reguliariai jį peržiūrėti ir tarpusavio sutarimu pakeisti bei išplėsti jo taikymo sritį, visų pirma įtraukiant naujas bendradarbiavimo sritis, laikydamosi šio susitarimo bendrosios dalies 99 straipsnio procedūros.

II DALIS

PAGRINDINĖS BENDRADARBIAVIMO SRITYS

I ANTRAŠTINĖ DALIS

INTEGRACINIS TVARUS EKONOMIKOS AUGIMAS IR DARNUS VYSTYMASIS

9 STRAIPSNIS

Šalys skatina integracinį ir tvarų ekonomikos augimą ir darnų vystymąsi, remdamos ekonomikos pertvarką ir įvairinimą, ekonomikos atsparumo didinimą, pažangą regioninės integracijos ir bendradarbiavimo srityje, ekonominių ir prekybos ryšių stiprinimą ir geresnį perėjimą prie visiško užimtumo ir deramo darbo visiems. Jos bendradarbiauja siekdamos sudaryti palankesnes sąlygas prekybos ir investicijų srautams, didinant makroekonominį ir finansinį stabilumą ir gerinant verslo aplinką, skatinti skaitmeninę pertvarką, paspartinti privačiojo sektoriaus plėtrą ir industrializaciją, taip pat skatinti mažataršę ir klimato kaitos poveikiui atsparią ekonomiką, kad visi galėtų pasinaudoti atsiradusiomis verslo galimybėmis. Jos gerbia ir saugo žmogaus teises ir pagrindinius darbo standartus, be kita ko, plėtodamos socialinį dialogą, skatindamos aplinkosauginį tvarumą ir remdamos bendrą gerovę. Jos susitaria daugiausiai pastangų dėti pagrindiniuose ir besiformuojančiuose ekonomikos sektoriuose, turinčiuose didinamąjį poveikį tvariam augimui, papildomos vertės kūrimui, darbo vietų kūrimui ir skurdo naikinimui.

1 SKYRIUS

BENDRA EKONOMINĖ APLINKA

10 STRAIPSNIS

Ekonominę plėtrą lemiantys veiksniai

1. Šalys gerina makroekonominį ir finansinį stabilumą, stiprina viešųjų finansų valdymą ir siekia valstybės skolos tvarumo. Jos remia Karibų jūros regiono regioninę ekonominę integraciją ir bendradarbiavimą, kad šalys galėtų gauti naudos iš didesnės integracijos į regionines ir pasaulines vertės grandines. Jos suderina ir supaprastina verslo taisykles ir procesus, nustato patikimą konkurencijos politiką, apimančią viešųjų subsidijų skaidrumą, ir užtikrina, be kita ko, tarpregioniniu lygmeniu, veiksmingas ir nuspėjamas mokesčių sistemas.

2. Jos sukuria palankią teisinę aplinką, didina viešojo administravimo institucijų ir teismų sistemų veiksmingumą, gerina verslo aplinką keisdamos reglamentavimo reikalavimus, gerina galimybę gauti finansavimą ir užtikrina naudojimosi žeme, nuosavybės teisių ir intelektinės nuosavybės teisių apsaugą.

3. Šalys skatina politiką, kuria didinamas darbo rinkų tinkamumas, efektyvumas ir veiksmingumas ir remiamas darbo jėgos judumas, įskaitant jo tarpregioninį aspektą. Jos skatina kokybišką švietimą, įgūdžių lavinimą ir sukuria tinkamą techninio ir profesinio mokymo sistemą. Jos užtikrina, kad pažanga žmogiškojo kapitalo srityje būtų pritaikyta prie darbo rinkų poreikių ir galimybių ir kad ši pažanga būtų didinama įtraukiant privatųjį sektorių.

4. Šalys remia pagrindinės infrastruktūros, pvz., energetikos, transporto, vandens tiekimo ir sanitarijos ir skaitmeninio junglumo, plėtrą. Jos bendradarbiauja siekdamos išnaudoti galimybes, kurias teikia technologinė pažanga ir kurių atsiranda skaitmeninėje ekonomikoje, įskaitant dirbtinio intelekto sritį.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos pagerinti galimybę gauti finansavimą, ypač labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms, be kita ko, teikiant reglamentuojamas bankų ir ne bankų paslaugas. Jos kuria ir tobulina skaitmenines finansines paslaugas, be kita ko, glaudžiai bendradarbiaudamos sutartų tarptautinių standartų įgyvendinimo srityje ir užtikrinant veiksmingas ir patikimas rinkas, vartotojų apsaugą bei geresnes galimybes naudotis mobiliosiomis finansinėmis paslaugomis.

6. Šalys kovoja su įvairaus pobūdžio tarša, kurią lemia ekonominė veikla, be kita ko, aiškiai apibrėždamos ir nustatydamos pareigas pramonei ir verslo veiklos vykdytojams visoje tiekimo grandinėje pagal didesnės gamintojo atsakomybės principą ir principą „teršėjas moka“. Jos remia aplinkos atžvilgiu tvaraus ekonomikos augimo iniciatyvas, didesnį išteklių naudojimo efektyvumą ir žaliųjų technologijų bei aplinkai tinkamų pramonės procesų diegimą.

7. Šalys plėtoja žiedinę ekonomiką skatindamos tvarų išteklių vartojimą ir gamybą, be kita ko, stiprinant mokslinius ir technologinius pajėgumus, taikant standartus, keičiantis geriausia patirtimi ir racionalizuojant neveiksmingas subsidijas iškastiniam kurui.

8. Šalys skatina geografinių nuorodų (GN) registraciją ir apsaugą ir imasi veiksmų siekdamos paremti technologijų ir inovacijų taikymą didesniu mastu, kad regioninėse ir pasaulinėse vertės grandinėse būtų kuriama didesnė vertė.

11 STRAIPSNIS

Investicijos

1. Šalys įsipareigoja didinti viešojo ir privačiojo sektorių investicijas, ypač pridėtinės vertės sektoriuose, turinčiuose tvarių darbo vietų kūrimo ir didelio ekonominio augimo potencialą.

2. Šalys suderina ir supaprastina su investicijomis susijusias taisykles, procedūras ir reikalavimus. Šiuo tikslu jos pirmenybę teikia konkretiems labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių poreikiams, Jos remia regioninės investicijų politikos, strategijos ir priemonių kūrimą.

3. Šalys skatina investicijas Karibų jūros regione ir sudaro joms palankesnes sąlygas, be kita ko, stiprindamos verslo skatinimo priemones. Jos taip pat remia investicijas didindamos skaidrumą ir gerindamos investuotojų informavimą ir informuotumą apie verslo galimybes, sąlygas investuoti ir investavimo procedūras. Jos sudaro palankesnes sąlygas stiprinti techninę analizę ir įgūdžius, susijusius su ekonominėmis tendencijomis ir investicijų rizikos valdymu.

4. Šalys strategiškai naudoja viešuosius finansus siekdamos stiprinti investavimo mechanizmus ir priemones ir pritraukti papildomų viešojo ir privačiojo sektorių investicijų, be kita ko, dotacijų ir paskolų derinimo, garantijų ir kitomis novatoriškomis finansinėmis priemonėmis, tinkamai atsižvelgiant į skolos tvarumą.

12 STRAIPSNIS

Privačiojo sektoriaus plėtra ir industrializacija

1. Šalys remia privačiojo sektoriaus plėtrą ir tvarią industrializaciją ir rengia politikos priemones verslumui, įvairinimui ir našumui didinti. Jos taip pat didina įmonių konkurencingumą, be kita ko, stiprindamos pajėgumus laikytis atitinkamų tarptautinių standartų ir juos taikyti, gerindamos inovacijų priemones ir užtikrindamos geresnę galimybę gauti naujovišką finansavimą. Jos skatina institucijų pajėgumą prisidėti prie prekybos ir ekonomikos politikos formavimo.

2. Šalys teikia prioritetą moterų ir jaunimo verslumo ugdymui, visų pirma plėtodamos tikslinę verslo rėmimo ir mokymo veiklą ir užtikrindamos galimybę naudotis įperkamomis ir patikimomis technologijomis ir finansavimo priemonėmis.

3. Šalys remia labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių augimą ir konkurencingumą, skatina regioninę verslo plėtrą ir sudaro palankesnes sąlygas užmegzti ir palaikyti ekonominius Karibų jūros regiono ir ES ekonominės veiklos vykdytojų tarpusavio ryšius.

4. Ypatingą dėmesį Šalys skiria neoficialiam sektoriui ir neoficialios ekonominės veiklos legalizavimui, be kita ko, teikiant tikslinę paramą verslo plėtrai.

5. Šalys skatina steigti ir stiprinti regioninio privačiojo sektoriaus verslo ir profesines asociacijas, be kita ko, stiprindamos techninius, mokslinių tyrimų, politikos propagavimo ir institucinius pajėgumus.

6. Šalys didina skaitmeninimo mastą ir skatina mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų iniciatyvas pagrindiniuose ekonomikos sektoriuose, įskaitant pramonės, mokslinių tyrimų ir akademinių institucijų tarpusavio ryšių rėmimą, siekdamos didinti didelės vertės produktų kiekį, stiprinti konkurencingumą ir kurti naujas rinkas.

7. Šalys skatina užmegzti daugiau viešojo ir privačiojo sektoriaus partnerystės ryšių, nes tai vienas iš būdų sutelkti vidaus ir užsienio kapitalą.

8. Šalys remia didesnį išteklių naudojimo efektyvumą ir žaliųjų technologijų bei aplinkai tinkamų pramonės procesų diegimą.

9. Šalys skatina pramonės plėtrą siekdamos tvaraus ekonomikos augimo. Jos priima tikslines politikos priemones, kuriomis siekiama sudaryti palankesnes sąlygas pramonės augimui ir galimybėms, visų pirma sukuriant sąsajas ir vykdant pridėtinę vertę teikiančią veiklą. Jos parengia ir įgyvendina tvarią nacionalinę ir regioninę pramonės politiką siekdamos padidinti privačiojo sektoriaus konkurencingumą, visų pirma vidutinio lygio ir aukštųjų technologijų gamybos ir eksporto srityse. Jos skatina ir sudaro palankesnes sąlygas kurti tinkamas technologijas siekdamos paspartinti savo ekonomikos įvairinimą, kad būtų pereinama prie didelės vertės pramonės gaminių gamybos.

10. Šalys skatina platesniu mastu naudoti savo atitinkamą valiutą tarptautiniuose sandoriuose.

13 STRAIPSNIS

Bendradarbiavimas prekybos srityje

1. Šalys plėtoja regioninės integracijos ir bendradarbiavimo procesus Karibų jūros regione, be kita ko, stiprindamos prekybos lengvinimo ir reguliavimo suderinimo veiklą, kad šalys ir ekonominės veiklos vykdytojai galėtų pasinaudoti prekybos su savo kaimynais pranašumu ir kad būtų skatinama jų integracija į pagrindines regionines ir pasaulines vertės grandines. Jos imasi konkrečių priemonių, kuriomis siekiama remti tiek CARICOM bendrąją rinką ir ekonomiką, tiek Rytų Karibų valstybių organizacijos (RKVO) ekonominę sąjungą.

2. Šalys remia CARIFORUM ir ES ekonominės partnerystės susitarimo (EPS) įgyvendinimą siekdamos padidinti jo, kaip priemonės skatinti darnų vystymąsi, veiksmingumą ir užtikrinti jo komercinį tinkamumą. Šiuo tikslu jos bendradarbiauja stiprindamos mechanizmus, procedūras ir institucijas, kad sustiprintų nacionalinius ir regioninius gamybos ir reguliavimo pajėgumus. Jos taip pat bendradarbiauja nustatydamos tinkamas paramos politikos priemones, kad sudarytų palankesnes sąlygas didesniems prekybos srautams, be kita ko, stiprindamos gamybą ir verslą, diegdamos kokybišką infrastruktūrą, gerindamos skaitmenines paramos sistemas, didindamos investicijas į pridėtinę vertę kuriančius sektorius bei plėtodamos veiksmingą elektroninę prekybą.

3. Šalys skatina prekybą platesniame Karibų jūros regione, apimančiame ES asocijuotąsias UŠT ir kitas teritorijas, kaip priemonę skatinti įtraukų ir darnų vystymąsi.

4. Šalys remia PPO prekybos lengvinimo susitarimo įgyvendinimą ir lengvina prekybą, be kita ko, priimdamos paramos priemones, kuriomis mažinamos tiek labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių prekybos sąnaudos, tiek joms tenkanti finansinė ir reglamentavimo našta.

5. Šalys atitinkamais atvejais siekia taikyti naujiems daugiašaliams ar dvišaliams prekybos susitarimas naujovišką specialų ir diferencijuotą režimą, pavyzdžiui, užtikrindamos, kad prekybos įsipareigojimuose numatytos lankstumo galimybės atspindėtų įrodytus įgyvendinimo pajėgumų poreikius.

2 SKYRIUS

PRIORITETINIAI EKONOMIKOS SEKTORIAI

14 STRAIPSNIS

Paslaugos

1. Šalys stiprina pagrindinių paslaugų subsektorių reguliavimo ir gamybos pajėgumus, be kita ko, plėtodamos sektorinę politiką, teisės aktų sistemas ir nacionalinius bei regioninius reguliavimo pajėgumus, kad paslaugų teikėjai galėtų pasinaudoti galimybėmis patekti į rinką pagal CARIFORUM ir ES ekonominės partnerystės susitarimą, CARICOM bendrosios rinkos ir ekonomikos, RKVO ir kitus Karibų jūros regione sudarytus regioninius susitarimus. Ypatingą dėmesį jos skiria profesionalioms specialistų, konferencijų rengimo, duomenų tvarkymo, pramogų, kultūros ir kūrybos pramonės, sporto, švietimo, finansinėms, ryšių, audiovizualinėms, transporto, aplinkosaugos ir turizmo paslaugoms.

2. Šalys parengia strategijas ir tinkamas politikos priemones, kad užtikrintų geresnę galimybę gauti prekybos finansavimą ir finansines paslaugas. Jos taip pat stiprina pajėgumus rinkti, saugoti, platinti ir analizuoti prekybos paslaugomis duomenis ir statistiką.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos skatinti ir stiprinti paslaugų vaidmenį didinant prekybos konkurencingumą ir plėtoti vertės grandines, be kita ko, skatinant inovacijas su paslaugomis susijusiame gamybos sektoriuje ir didinant paslaugų, kaip indėlio į prekių gamybą, vaidmenį.

4. Šalys remia didesnius regioninių profesinių asociacijų pajėgumus prisidėti derantis dėl savitarpio pripažinimo susitarimų ir juos veiksmingai skatinant.

15 STRAIPSNIS

Mėlynoji ekonomika

1. Šalys skatina kurti tvarią ir inovatyvią mėlynąją ekonomiką. Šioje srityje jos ekonomikos augimą ir deramo darbo vietų kūrimą siekia derinti su didesniu aprūpinimo maistu ir mitybos saugumu, geresniais pragyvenimo šaltiniais, didesne socialine lygybe ir sustiprintomis vandenynų ekosistemomis, kartu mažinant riziką ir neigiamą poveikį aplinkai. Jos pritaria tam, kad reikia vadovautis atsargumo principu ir mokslu pagrįstu požiūriu į jūrų ekosistemų ir biologinės įvairovės išsaugojimą ir apsaugą ir tausiai naudoti gamtos išteklius. Jos skatina vidaus ir užsienio investicijas ir sukuria mėlynosios ekonomikos veiklai skatinti reikiamą reglamentavimo sistemą ir infrastruktūrą. Jos taip pat skatina dvišalį ir daugiašalį bendradarbiavimą remiant tvarios ir inovatyvios mėlynosios ekonomikos kūrimą.

2. Šalys didina tausios žvejybos plėtrą skatindamos tausios žvejybos vertės grandines, stiprindamos pajėgumus vietoje perdirbti žuvininkystės produktus ir atitikti tarptautinių rinkų reguliavimo reikalavimus, atsižvelgiant į nepramoninės žvejybos sektoriaus poreikius ir užtikrinant žvejams ir sektoriaus darbuotojams saugias, sveikas ir deramas darbo sąlygas.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos plėtoti tvarią akvakultūrą, įskaitant marikultūrą, veiksmingai planuojant teritorijas, taikant ekosisteminį metodą ir užtikrinant vienodas sąlygas investuotojams bei garantuojant, kad būtų sprendžiami vietos bendruomenėms susirūpinimą keliantys uždaviniai.

4. Šalys pasinaudoja jūrų biotechnologijų teikiamomis galimybėms, be kita ko, remdamos mokslinius tyrimus, skatindamos akademinės bendruomenės atstovų, ekonominės veiklos vykdytojų ir politikos formuotojų tarpusavio bendradarbiavimą, taip pat skatindamos technologijų perdavimą ir mažindamos technines kliūtis, kad būtų palengvinta prieiga investuotojams, kartu vengiant rizikos jūros aplinkai.

16 STRAIPSNIS

Žemės ūkis

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos didinti ir įvairinti tvarią žemės ūkio gamybą ir našumą, kad užtikrinus galimybę patekti į regionines ir tarptautines rinkas būtų garantuotas didesnis aprūpinimo maistu ir mitybos saugumas, geresni pragyvenimo šaltiniai, kuriamos deramo darbo vietos ir didinamos pajamos. Jos plėtoja klimato kaitos poveikiui atsparią ūkininkavimo praktiką, ypač mažuose ūkiuose, skatina tausų gamtos išteklių ir ekosisteminių paslaugų valdymą ir naudojimą, naikina paskatas kurti netvarius gamybos modelius.

2. Šalys stiprina nacionalinę ir regioninę mokslinių tyrimų, mokymo, mokslinę ir inovacijų veiklą pažangaus žemės ūkio srityje.

3. Šalys didina investicijas į žemės ūkio ir maisto pramonės sektorių, šį sektorių plėtoja ir nustato taisykles ir teisės aktus, kuriais remiamos didesnės investicijos šiame sektoriuje. Jos bendradarbiauja siekdamos pagerinti gamintojų, perdirbėjų ir eksportuotojų galimybę patekti į rinkas bei užimti geresnę padėtį vietos, regioninėse ir pasaulinėse vertės grandinėse, be kita ko, skatinant didesniu mastu taikyti technologijas ir inovacijas, stiprinant pajėgumus laikytis priemonių, kuriomis nustatomos netarifinės kliūtis, visų pirma techninės prekybos kliūtys ir sanitarijos bei fitosanitarijos standartai, taip pat skatinant sąžiningą prekybą ir ekologinio ūkininkavimo sistemas, kad žemės ūkio produkcijos perdirbimo sektoriuje būtų kuriama pridėtinė vertė.

4. Šalys užtikrina moterims vienodas žemės naudojimo teises ir paveldėjimo teises, galimybes gauti finansavimą ir patekti į rinkas, taip pat galimybes naudotis paramos paslaugomis ir konsultacijomis žemės ūkio klausimais. Jos remia jaunimo verslumą, be kita ko, teikdamos tikslines švietimo paslaugas, technologijas ir finansavimą.

17 STRAIPSNIS

Gavybos pramonė

1. Šalys skatina sąžiningas ir nediskriminacines galimybes vykdyti tvarią naudingųjų iškasenų ir žaliavų gavybą ir prekybą jomis, visapusiškai laikantis šalių suvereniteto dėl gamtos išteklių principo ir saugant poveikį patiriančių bendruomenių teises. Nacionalinėmis, regioninėmis ir tarptautinėmis teisinėmis priemonėmis jos skatina sąžiningą dalijimąsi ištekliais ir kovoja su neteisėtu mineralinių išteklių naudojimu.

2. Šalys skatina skaidrumą, atskaitomybę ir atsakingą gavybos pramonės valdymą, derantį su Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyvos (GPSI) bei kitais atitinkamais regioniniais ir tarptautiniais įsipareigojimais.

3. Šalys stiprina įmonių socialinę atsakomybę ir atsakingą verslą visoje vertės grandinėje ir šiuo tikslu, be kita ko, atitinkamais atvejais priima ir įgyvendina atitinkamus teisės aktus, atsižvelgdamos į atitinkamus tarptautinius standartus.

18 STRAIPSNIS

Tvarioji energetika

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos didinti energetinį saugumą, užtikrinti visiems, įskaitant pažeidžiamiausius vartotojus ir pagrindinius ekonomikos sektorius, galimybę naudotis tvaria energija ir stiprinti energetikos infrastruktūros atsparumą, kad būtų užtikrintas didesnis švarios energijos prieinamumas, patvarumas ir įperkamumas.

2. Šalys sudaro palankesnes sąlygas kurti atviras, skaidrias ir veikiančias energijos rinkas, padedančias skatinti įtraukias ir tvarias investicijas, ypač į atsinaujinančiųjų išteklių gamybą, bendrą šilumos ir elektros energijos gamybą, perdavimą ir skirstymą ir energijos vartojimo efektyvumą. Jos bendradarbiauja skatindamos verslumą šiame sektoriuje.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos didinti viešojo ir privačiojo sektorių investicijas, kuriomis siekiama atsinaujinančiųjų išteklių energijos ir energijos vartojimo efektyvumo, skiriant dėmesį atitinkamų nacionalinių ir regioninių iniciatyvų energetikos srityje ir pagalbinių kokybiškų infrastruktūros sistemų plėtojimui ir įgyvendinimui.

4. Šalys skatina energijos vartojimo efektyvumą ir energijos taupymą visuose energijos grandinės etapuose nuo gamybos iki vartojimo.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos diegti ir stiprinti veiksmingas energetikos tinklų jungtis ir skatina Karibų jūros regiono energetikos pertvarką kuriant ir naudojant švarias, alternatyvias, ekonomiškai efektyvias ir tvarias energetikos technologijas, įskaitant atsinaujinančiųjų išteklių ir mažataršes energetikos technologijas, taip pat skatina technologijų perdavimą ir plėtoja žmogiškuosius ir techninius pajėgumus bei mokslinių tyrimų ir inovacijų veiklą.

19 STRAIPSNIS

Sujungiamumas

1. Šalys stiprina tvarų, visapusišką ir taisyklėmis grindžiamą tarpregioninį sujungiamumą. Jos bendradarbiauja atspariu ir tvariu būdu gerindamos transporto tinklų jungtis, informacines ir ryšių technologijas ir skaitmeninę infrastruktūrą. Jos naudojasi ekonominėmis galimybėmis, be kita ko, stiprindamos pagrindinių subjektų techninius ir žmogiškuosius pajėgumus.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos sukurti kokybiškas ir tvarias transporto ir susijusios infrastruktūros sistemas, lengvinant ir gerinant asmenų, įskaitant riboto judumo asmenis, ir prekių judėjimą. Jos siekia užtikrinti didesnį kaimo, miesto, oro, jūrų, vidaus vandenų, geležinkelių ir kelių transporto infrastruktūros prieinamumą, be kita ko, plėtodamos ir skatindamos tarpregioninį bendradarbiavimą visame Karibų jūros regione.

3. Šalys skatina investicijas transporto sektoriuje ir gerina bendrą šio sektoriaus valdymą, be kita ko, šalindamos pajėgumų apribojimus ir rengdamos bei įgyvendindamos veiksmingus teisės aktus, kuriais sudaromos sąlygos sąžiningai konkurencijai vienos transporto rūšies sektoriuje ir tarp skirtingų transporto rūšių sektorių.

4. Šalys didina atvirų, įperkamų ir patikimų informacinių ir ryšių technologijų prieinamumą visiems, be kita ko, remdamos tikslines investicijas. Jos sukuria reikiamas teisės aktų sistemas ir įsteigia reikiamas reguliavimo institucijas, išduosiančias licencijas paslaugų teikėjams, skatinsiančias konkurencinį elgesį, taip pat užtikrinsiančias sąžiningą elgesį su vartotojais ir remsiančias duomenų bei vartotojų apsaugą.

5. Jos užtikrina geresnes atviro, įperkamo, saugaus ir patikimo prisijungimo prie plačiajuosčio ryšio tinklo galimybes visiems ir plėtoja skaitmeninę infrastruktūrą, be kita ko, tobulindamos ryšio perdavimo jūriniais kabeliais ir kitas šiuolaikines perdavimo technologijas. Jos parengia politikos principus ir reguliavimo sistemas, siekdamos palengvinti veiksmingą paslaugų teikėjų licencijavimą, skatinti konkurencinį elgesį, sąžiningą elgesį su vartotojais ir jų apsaugą, taip pat užtikrinti ryšių konfidencialumą ir asmenų teises, susijusias su asmens duomenų tvarkymu.

6. Šalys skatina kurti regioninę skaitmeninę ekonomiką, kad būtų kuriamos deramo darbo vietos ir vyktų ekonominė plėtra, sukurdamos pagalbinę reglamentavimo sistemą, kuria siekiama skatinti skaitmeninį verslumą, sutelkti investicijas ir sudaryti palankesnes sąlygas privačiajam sektoriui spartinti skaitmeninimą. Jos bendradarbiauja siekdamos panaikinti nereikalingas kliūtis, sukuria e. patikimumo užtikrinimo ir e. parašo platformas, kad būtų skatinama didesnė prekyba, remiamas naujų produktų atsiradimas, remiamas atitinkamų tarptautinių standartų ir atviryjų duomenų rengimas ir taikymas ir aukštesnio lygio vartotojų ir asmens duomenų apsauga.

20 STRAIPSNIS

Turizmas

1. Šalys bendradarbiauja skatindamos darnią ir tvarią turizmo plėtrą, kad būtų remiama įtrauki ekonominė plėtra. Jos užtikrina aplinkos, kultūros ir socialinių aspektų, taip pat tausaus biologinės įvairovės ir kitų gamtos išteklių naudojimo bei jų išsaugojimo integravimą į turizmo politikos planavimo ir plėtojimo veiklą.

2. Šalys remia investicijas siekdamos skatinti ir kurti turizmo produktus ir paslaugas ir taip kurti deramo darbo vietas, steigiant novatoriškas partnerystės organizacijas su pagrindiniais ekonominės veiklos vykdytojais, investuojant į žmogiškojo kapitalo plėtrą ir rinkodarą bei sudarant palankesnes sąlygas įmonių tarpusavio ryšiams, kad būtų didinamas konkurencingumas ir gerinami paslaugų standartai. Siekdamos šių tikslų jos skiria ypatingą dėmesį labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms.

3. Šalys stiprina turizmo sektoriaus ryšius su kitais atitinkamais ekonomikos sektoriais, visų pirma žemės ūkiu, apdirbamąja gamyba, mėlynąja ekonomika ir transportu. Siekdamos padidinti turizmo pramonės konkurencingumą ir darną, jos sutelkia investicijas į tvariąją energetiką, pagrindinę infrastruktūrą ir pagrindines paslaugas, skaitmenines technologijas, statistiką ir žmogaus raidą.

4. Šalys imasi veiksmų, kad būtų užtikrinta kuo didesnė socialinė ir ekonominė turizmo nauda. Šalys stiprina kultūros paveldo ir gamtos išteklių išsaugojimo ir rėmimo veiklą ir skatina visų naujoviškų formų turizmą, gerbdamos čiabuvių tautų, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių, ir vietos bendruomenių vientisumą ir interesus bei kuo didesniu mastu įtraukdamos jas į turizmo plėtros procesą.

21 STRAIPSNIS

Moksliniai tyrimai, inovacijos ir technologijos

1. Šalys bendradarbiauja mokslo, mokslinių tyrimų, inovacijų ir technologinės plėtros srityse siekdamos remti ekonomikos įvairinimą, skatinti socialinę ir ekonominę plėtrą, didinti regioninį konkurencingumą ir sudaryti palankesnes sąlygas įtraukios skaitmeninės ekonomikos formavimuisi. Jos užtikrina mokslinių tyrimų tinklų sujungimą ir sąveiką, plėtoja kompiuterinių sistemų ir mokslinių duomenų infrastruktūrą ir paslaugas ir skatina tokią plėtrą savo regione.

2. Šalys skatina plėtoti mokslinių tyrimų pajėgumus, infrastruktūrą ir įrenginius, leisti leidinius ir rengti mokslinius duomenis. Šalys skatina ir remia novatoriškas mokslininkų ir tyrėjų mokymo ir judumo programas. Jos stiprina aukštojo mokslo įstaigų pajėgumus veiksmingai bendradarbiauti mokslinių tyrimų, mokslo ir technologinių inovacijų srityse, be kita ko, dalyvaujant akademinių mainų programose. Jos sudaro palankesnes sąlygas viešojo administravimo institucijų, akademinių institucijų ir įmonių tarpusavio bendradarbiavimui. Jos skatina atviruosius duomenis ir inovacijas, kad būtų skatinama didesnė ekonominė pažanga ir siekiama abipusiai naudingos mokslinės kompetencijos.

3. Šalys remia žinių ekonomikos ir įtraukios skaitmeninės visuomenės kūrimą. Jos skatina tradicinių žinių ir biologinės įvairovės išsaugojimą ir naudojimą bei tausų kitų gamtos išteklių valdymą, taip pat technologijų ir žinių perdavimą.

4. Šalys bendradarbiauja spręsdamos bendro intereso klausimus civilinės kosminės veiklos srityse, tokiose kaip kosminiai tyrimai, pasaulinių palydovinės navigacijos sistemų taikymas ir paslaugos, palydovinių signalų tikslinimo sistemų plėtojimas, Žemės stebėjimas ir mokslas apie Žemę, visų pirma susijusius su ankstyvojo įspėjimo ir stebėjimo mechanizmų naudojimu.

22 STRAIPSNIS

Kultūros ir kūrybos pramonė

1. Šalys skatina kultūros ir kūrybos pramonę kaip tvarios socialinės ir ekonominės plėtros ir deramo darbo vietų kūrimo skatinimo veiksnį. Jos priima priemones, kuriomis, be kita ko, remiama kūrybinė raida ir meno kūrinių atlikimo ir kūrinių skaitmeninimas. Jos keičiasi geriausia patirtimi kultūros plėtros ir verslumo skatinimo srityje.

2. Šalys skatina darnų vystymąsi stiprindamos kultūros mainus, skatindamos bendrą gamybą ir bendras iniciatyvas kultūros ir kūrybos srityje, taip pat didindamos kultūros ir kūrybos pramonės profesionalų ir susijusių sričių pedagogų judumą. Jos remia meno kūrinių platinimą visapusiškai laikydamosi priimtų tarptautinių konvencijų.

3. Jos remia ES ir Karibų jūros regiono jaunimo, pilietinės visuomenės organizacijų ir pavienių piliečių plėtojamą kultūrų dialogą.

23 STRAIPSNIS

Gamyba

1. Šalys bendradarbiauja tvarios gamybos skatinimo srityje siekdamos padidinti pridėtinę vertę, ypač aukštųjų technologijų produktų eksporto srityje, sudarydamos palankesnes sąlygas didesniam įvairinimui ir kuo labiau didindamos gamybos sektoriaus potencialą užmegzti abipusiai naudingus atgalinius ryšius su pagrindiniais ekonomikos sektoriais, pvz., žemės ūkiu, mėlynąja ekonomika, gavybos pramone ir paslaugų sektoriumi.

2. Šalys rengia politikos priemones, kuriomis į gamybos pramonę siekiama pritraukti vidaus ir tiesioginių užsienio investicijų. Jos lengvinti veiklos sąlygas, kad būtų užtikrintas didesnis tarpusavio bendradarbiavimas, plėtojami glaudesni komercinės partnerystės ryšiai ir kuriami pramonės centrai, ekosistemos ir tinklai.

3. Šalys bendradarbiauja rengdamos priemones, kuriomis didinamas gamybos sektoriaus konkurencingumas didinant gamybos pajėgumus ir šalinant suvaržymus, pavyzdžiui, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą, logistikos sistemos ir infrastruktūros nepakankamumą ir ribotas galimybes gauti finansavimą ir susipažinti su rinkos analizės duomenimis. Šalys remia mokslinių tyrimų ir inovacijų veiklą, skatina bazinių didelio poveikio technologijų plėtojimą ir taikymą, stiprina pramonės, mokslinių tyrimų ir akademinių institucijų tarpusavio ryšius.

4. Šalys remia prekybos pagamintomis prekėmis didinimą, be kita ko, gerindamos ryšius su eksporto rinkomis, didindamos prekybos reguliavimo pajėgumus, lengvindamos prekybą ir stiprindamos pajėgumus laikytis atitinkamų tarptautinių darbo ir aplinkosaugos standartų bei juos taikyti.

24 STRAIPSNIS

Tarptautinės verslo ir finansinės paslaugos

Šalys siekia Karibų jūros regione sukurti taisyklėmis grindžiamą tarptautinių verslo ir finansinių paslaugų sektorių ir šiuo tikslu, be kita ko, remia tikslinį bendradarbiavimą, kuriuo siekiama stiprinti Karibų jūros regione taikomas reglamentavimo sistemas, kad būtų laikomasi tarptautiniu mastu sutartų standartų, rengia tinkamas sektorinės politikos priemones, gerina įgūdžių ugdymo veiklą ir didina technologijų taikymo ir skaitmeninimo mastą. Šalys deda visas įmanomas pastangas užtikrinti, kad jų teritorijose būtų įdiegti ir taikomi tarptautiniu mastu sutarti reguliavimo ir priežiūros veiklos tarptautinių verslo ir finansinių paslaugų sektoriuje standartai.

II ANTRAŠTINĖ DALIS

APLINKOSAUGINIS TVARUMAS, KLIMATO KAITA IR TAUSUS GAMTOS IŠTEKLIŲ VALDYMAS

25 STRAIPSNIS

Šalys pripažįsta egzistencinę grėsmę paveiktoms šalims ir poveikį pragyvenimo šaltiniams, kuriuos lemia ilgalaikis klimato ir aplinkosauginio tvarumo problemų pobūdis. Jos imasi plataus užmojo veiksmų, kuriais siekiama sušvelninti klimato kaitą ir prie jos prisitaikyti, apsaugoti ir pagerinti aplinkos kokybę ir tausiai valdyti bei naudoti gamtos išteklius, kad būtų sustiprintas atsparumas klimato kaitai ir sustabdytas aplinkos būklės blogėjimo procesas. Jos imasi konkrečių priemonių, kuriomis siekiama sustabdyti biologinės įvairovės nykimą, išlaikyti ir atkurti ekosistemas, skatinti vandenynų valdymą, sustabdyti miškų naikinimo procesą, užkirsti kelią gaivalinėms nelaimėms ir antropogeniniams pavojams bei į juos reaguoti, be kita ko, atitinkamai finansuojant kovą su klimato kaita, skatinant technologijų perdavimą ir stiprinant pajėgumus. Jos investuoja į aplinkos atžvilgiu tvarų augimą, skatina žiedinę ekonomiką ir remia perėjimą prie klimato kaitos poveikiui atsparaus ir išmetamųjų teršalų kiekio mažinimu grindžiamo vystymosi, užtikrindamos, kad ekonomikos augimas visapusiškai atitiktų aplinkosauginio tvarumo kriterijų. Jos bendradarbiauja platesnio Karibų jūros regiono mastu ir tęsia Pietų šalių tarpusavio bei trišalį bendradarbiavimą.

26 STRAIPSNIS

Klimato politikos veiksmai

1. Šalys parengia visapusiškais ir įtraukias nacionalinės klimato politikos priemones ir programas ir įgyvendina konkrečius veiksmus, kuriais siekiama paspartinti visapusišką Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos ir jos Paryžiaus susitarimo įgyvendinimą ir paremti daugiašalius veiksmus kovojant su klimato kaita.

2. Šalys skatina kovos su klimato kaita politikos priemonių ir klimato kaitos švelninimo bei prisitaikymo prie jos priemonių integraciją į nacionalines ir regionines strategijas ir planus ir į dialogus politikos klausimais. Šalys bendradarbiauja siekdamos skatinti prisitaikymo veiksmus, įskaitant veiksmus, kuriais siekiama išvengti su neigiamu klimato kaitos poveikiu susijusių nuostolių ir žalos, juos kuo labiau sumažinti ir pašalinti. Jos sukuria stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo sistemas ir vertinimo sistemas pažangai įgyvendinant veiksmus klimato politikos srityje stebėti.

3. Šalys bendradarbiauja rengdamos vis didesnio masto nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus (NDC), apie juos pranešdamos ir juos atnaujindamos, įgyvendindamos nacionalines ir regionines klimato kaitos švelninimo priemones šių veiksmų tikslams pasiekti ir rengdamos ilgalaikes anglies dioksido kiekio mažinimu grindžiamo ir klimato kaitai atsparaus vystymosi strategijas.

4. Šalys parengia ir įgyvendina plataus užmojo nacionalinius prisitaikymo planus (NPP) ir nacionalines bei regionines strategijas. Jos integruoja prisitaikymo priemones į visus pagrindinius pažeidžiamus sektorius, įskaitant infrastruktūrą, ir sukuria veiksmingą valdymo sistemą, siekdamos įgyvendinti prisitaikymo veiksmus ir palengvinti keitimąsi žiniomis ir gerąja patirtimi kovos su klimato kaita srityje nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis.

5. Šalys imasi su jų tarptautiniais įsipareigojimais ir prievolėmis, be kita ko, pagal Paryžiaus susitarimą, suderinamų veiksmų, kad sumažintų išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį, įskaitant vykdant aviacijos ir laivybos veiklą išmetamą ŠESD kiekį.

6. Šalys, atsižvelgdamos į grėsmę, kurią klimato kaita kelia taikai ir saugumui bei žmonių ir bendruomenių gerovei, bendradarbiauja stiprindamos prisitaikymo prie klimato kaitos ir jos švelninimo pajėgumus ir skatindamos atsparumo didinimo priemones, padedančias spręsti jų pažeidžiamumo problemą.

7. Šalys skatina laipsniškai atsisakyti gaminti ir naudoti hidrofluorangliavandenilį pagal Monrealio protokolą, ir šiuo tikslu bendradarbiauja remdamos Monrealio protokolo dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų Kigalio pakeitimo ratifikavimą ir siekdamos užtikrinti spartų jo įgyvendinimą.

8. Šalys racionalizuoja ir laipsniškai panaikina neefektyvias subsidijas, kuriomis skatinamas išlaidus vartojimas, ir mažina galimą neigiamą poveikį tokiu būdu, kuriuo apsaugomos neturtingos ir pažeidžiamos bendruomenės. Jos skatina pereiti prie atsinaujinančiųjų ir švaresnių energijos išteklių, laikydamosi NDC tikslų.

9. Šalys bendradarbiauja toliau kurdamos mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomiką ir didindamos atsparumą klimato kaitai, stiprinant aplinkos atžvilgiu tvarų augimą pagrindiniuose ir besiformuojančiuose ekonomikos sektoriuose ir tuo tikslu, be kita ko, diegiant ekologines inovacijas, skatinant technologijų perdavimą, rengiant standartus ir keičiantis geriausia patirtimi.

10. Šalys sukuria naujoviškas finansavimo priemones ir suderina finansinius srautus su būdais siekti anglies dioksido kiekio mažinimu grindžiamo ir klimato kaitai atsparaus vystymosi, didžiausią dėmesį skirdamos įtraukiam kovos su klimato kaita finansavimui, skirtam tiems, kurie yra neturtingiausi ir pažeidžiamiausi neigiamo klimato kaitos poveikio atžvilgiu. Jos skatina atitinkamas ekonominės politikos priemones, padedančias įgyvendinti kovos su klimato kaita veiksmus, kaip antai anglies dioksido kainodara, rinkos priemonės ir anglies dioksido mokesčiai.

11. Šalys skatina stiprinti koordinavimą visais valdymo lygmenimis įgyvendinant plataus užmojo įsipareigojimus klimato ir energetikos politikos srityje. Jos skatina ir įgalina vietos valdžios institucijas remti tokias iniciatyvas, kaip antai Pasaulinis merų paktas dėl klimato ir energetikos ir Mažų besivystančių salų valstybių perėjimo prie atsinaujinančiųjų išteklių energijos spartinimas.

12. Šalys bendradarbiauja stiprindamos mokslinius ir techninius žmogiškuosius ir institucinius pajėgumus įgyvendinti klimato politikos veiksmus ir vykdyti aplinkosaugos vadybos bei aplinkos stebėsenos veiklą, be kita ko, taikant kosmines technologijas ir informacines sistemas, ir teikti visapusiškas klimato paslaugas, visų pirma pažeidžiamiems suinteresuotiesiems subjektams.

27 STRAIPSNIS

Biologinė įvairovė, ekosistemos ir gamtos ištekliai

1. Šalys remia ekosistemų išsaugojimo, tausaus naudojimo ir atkūrimo veiklą, kuria, be kita ko, siekdamos gerinti vietos bendruomenių ir čiabuvių tautų pragyvenimo šaltinius, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų, ekosisteminių paslaugų teikimą ir sąlygų sudarymą jų šalių darniam vystymuisi. Jos saugo, atkuria ir didina biologinę įvairovę ir imasi priemonių Biologinės įvairovės konvencijos ir Nagojos protokolo įgyvendinimui paspartinti. Jos bendradarbiauja daugiašalėse derybose dėl gamtos išteklių, ekosistemų ir biologinės įvairovės išsaugojimo. Jos pripažįsta, kad Karibų jūroje yra pažeidžiamų ekosistemų ir unikali biologinė įvairovė ir todėl bendradarbiauja siekdamos paremti jų apsaugą. Jos imasi priemonių, kurios padeda išvengti invazinių svetimų rūšių poveikio vietinėms rūšims, ekosistemoms ir žmonių pragyvenimo šaltiniams arba jį sumažinti.

2. Šalys skatina tausaus integruoto vandens išteklių valdymo sistemas, padedančias išlaikyti ir apsaugoti vandens šaltinius ir ekosistemas, rinkti ir valyti nuotekas, kovoti su žemės degradacija ir vandens bei gruntinio vandens išteklių tarša, taip pat spręsti netikrumo dėl vandens prieinamumo klausimą naudojant vandens surinkimo ir saugojimo sistemas.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos tvariai valdyti ir apsaugoti dirvožemį, kad būtų išlaikytas labai svarbus jo vaidmuo, be kita ko, žemės ūkio, būsto ir infrastruktūros srityse, taip pat dirvožemio vaidmuo švelninant klimato kaitą ir prisitaikant prie jos bei naudojant jį kaip gamtinį lietaus vandens kaupiklį.

4. Šalys saugo gyvąją gamtą ir kovoja su neteisėta prekyba laukiniais augalais ir gyvūnais remdamos politikos priemonių ir teisės aktų, kuriais nustatoma, kad prekyba laukiniais gyvūnais ir augalais yra sunkus nusikaltimas, priėmimą ir taikymą. Jos griežtina kovos su brakonieriavimu priemones ir stiprina teisėsaugos institucijų vykdomą stebėseną, skatina tarptautinį koordinavimą, be kita ko, įgyvendinant Tarptautinio kovos su nusikaltimais laukinei gamtai konsorciumo veiklą, įgyvendinant Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvenciją (CITES) ir kitas atitinkamas tarptautines programas. Jos imasi visuomenės informuotumo didinimo, vartotojų švietimo ir jų nuomonės formavimo veiksmų, naikina sukauptas neteisėtai įgytų laukinės gyvūnijos ir jų produktų atsargas, stiprina vietos bendruomenių vaidmenį ir skatina aukšto lygio diplomatiją ir tarpininkavimą laukinės gyvūnijos apsaugos srityje.

5. Šalys siekia sukurti ir atnaujinti nacionalines reglamentavimo sistemas ir reikalavimų vykdymo užtikrinimo mechanizmus, kurių reikia siekiant pagerinti atliekų ir pavojingųjų medžiagų tvarkymą. Jos bendradarbiauja siekdamos užkirsti kelią atliekų susidarymui arba kuo labiau sumažinti atliekų kiekį jų susidarymo vietoje, taip pat siekdamos didinti produktų daugkartinį vartojamumą ir perdirbamumą ir efektyvų išteklių naudojimą, be kita ko, taikant veiksmingas atliekų surinkimo sistemas ir atliekas veiksmingai perdirbant, kad gamyba ir vartojimas būtų priderinti prie tikslo sukurti žiedinę ekonomiką. Jos imasi priemonių, kurias taikant užkertamas kelias pavojingųjų medžiagų patekimui į medžiagų naudojimo ciklus arba kuo labiau sumažinamas jų kiekis ir produktuose esančios cheminės medžiagos yra valdomos visą produktų gyvavimo ciklą. Jos bendradarbiauja stiprindamos tinkamą pavojingųjų medžiagų ir radioaktyviųjų teršalų tvarkymą ir sustabdo neteisėtą tokių medžiagų ir teršalų tarpvalstybinį judėjimą Karibų jūra.

6. Šalys kovoja su įvairaus pobūdžio tarša ir didina informuotumą apie oro taršos keliamą pavojų visuomenės sveikatai ir aplinkai ir apie įvairią naudą, gaunamą pagerinus oro kokybę, be kita ko, įgyvendindamos visuomenės informavimo kampanijas.

7. Šalys rengia programas, kuriomis siekiama apsaugoti pažeidžiamas ekosistemas ir biologinę įvairovę, be kita ko remiant kovos su nusikaltimais aplinkai priemones. Jos bendradarbiauja siekdamos tirti, išsaugoti ir tvariai naudoti biologinę įvairovę, be kita ko, steigiant žinių centrus ir mokslinių tyrimų partnerystės organizacijas. Jos skatina naudoti tarptautiniu mastu pripažintas aplinkosaugos vadybos sistemas kaip būdą kuo labiau sumažinti bet kokį neigiamą poveikį aplinkai. Į ekosistemų išsaugojimo veiklą jos aktyviau įtraukia čiabuvių tautas, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių (UNDRIP), ir vietos bendruomenes, prioritetą teikdamos darbo vietų ir kitų ekonominių galimybių kūrimui.

28 STRAIPSNIS

Miškai

1. Šalys skatina tvarią miškotvarką ir tvarų miško išteklių naudojimą. Jos bendradarbiauja siekdamos sustabdyti miškų naikinimą, remti miško atkūrimo veiklą, sustabdyti miškų alinimą ir atkurti miško funkcijas teikti ekosistemines paslaugas.

2. Šalys skatina tvarias miško produktų vertės grandines, pirmenybę teikdamos tam, kad ekosistemų išsaugojimo veiklos srityje būtų kuriamos darbo vietos ir naudojamasi ekonominėmis galimybėmis. Jos kovoja su neteisėta medienos ruoša ir susijusia prekyba ir skatina atsakingą kasybos veiklą.

3. Šalys remia tvarumo mechanizmų, pvz., ES veiksmų plano dėl miškų teisės aktų vykdymo, miškų valdymo ir prekybos mediena (FLEGT veiksmų planas), įgyvendinimą, be kita ko, sudarydamos ir (arba) įgyvendindamos savanoriškos partnerystės susitarimus. Valstybių lygmeniu jos didina tvarumo mechanizmų ir Varšuvos dėl miškų naikinimo ir alinimo susidarančių išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo programos (REDD+) suderinamumą ir konstruktyvią sąveiką.

4. Šalys į tvaraus miškų tvarkymo veiklą aktyviau įtraukia vietos valdžios institucijas ir bendruomenes. Jos visais lygmenimis gerina visuomenės informuotumą apie miškų naikinimą ir skatina gaminti ir vartoti išteklius ir energiją taupančius produktus iš tvariai tvarkomų miškų.

29 STRAIPSNIS

Vandenynų valdymas

1. Šalys stiprina vandenynų valdymą, laikydamosi Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos (UNCLOS), kad užtikrintų saugius, patikimus, švarius ir tvariai valdomus vandenynus, mažindamos vandenynams ir jūroms daromą spaudimą ir skatindamos tvarią mėlynosios ekonomikos plėtrą. Jos bendradarbiauja siekdamos stiprinti nacionalinius ir regioninius pajėgumus atsakingai ir atskaitingai valdyti vandenyno ir vandenyno pakrančių išteklius, rengti priemones, kuriomis siekiama užtikrinti tvarų nacionalinei jurisdikcijai priklausančių ir jai nepriklausančių teritorijų biologinės įvairovės naudojimą, valdymą ir išsaugojimą, skatinti žinias ir mokslinius tyrimus ir palengvinti su vandenynų valdymu susijusių technologijų perdavimą. Jos imasi su vandenynais susijusių veiksmų, kuriais prisidedama prie klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti gyvųjų jūrų biologinių išteklių apsaugą, tausų valdymą ir naudojimą dvišaliu, regioniniu ir daugiašaliu lygmenimis ir regioninėse žvejybos valdymo organizacijose.

3. Šalys skatina tvarią žvejybos išteklių plėtrą ir tausų jų valdymą, be kita ko, patvirtindamos reikiamas reglamentavimo sistemas, stiprindamos valdymo, reikalavimų laikymosi ir vykdymo užtikrinimo pajėgumus, gerindamos galimybę gauti finansavimą, skatindamos geriausią praktiką ir technologijų perdavimą. Jos toliau įgyvendina esamas arba patvirtina naujas iniciatyvas, kuriomis siekiama kovoti su neteisėta, nedeklaruojama ir nereglamentuojama (NNN) žvejyba, be kita ko, prireikus įdiegdamos atsekamumo sistemas ir įgyvendindamos NNN produktų pašalinimo iš prekybos srautų priemones. Jos skatina ir veiksmingai įgyvendina stebėsenos, kontrolės, priežiūros ir susijusias reikalavimų laikymosi užtikrinimo priemones, kuriomis siekiama išsaugoti žuvų išteklius ir užkirsti kelią peržvejojimui, laikydamosi UNCLOS.

4. Šalys susitaria imtis būtinų priemonių, kad būtų uždraustos tam tikrų formų žvejybos subsidijos, kuriomis prisidedama prie perteklinių pajėgumų ir peržvejojimo, panaikintos subsidijos, kuriomis prisidedama prie NNN žvejybos, ir susilaikyti nuo tokių naujų subsidijų nustatymo, pripažindamos, kad besivystančioms ir mažiausiai išsivysčiusioms šalims taikomas tinkamas ir veiksmingas specialus ir diferencijuotas režimas turėtų būti neatskiriama Pasaulio prekybos organizacijos derybų dėl žvejybos subsidijų ir bet kokio galimo paskesnio susitarimo dalis.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos išsaugoti ir atkurti pakrančių ir jūrų ekosistemas ir biologinę įvairovę, taip pat užtikrinti jūrų ir pakrančių gamtinio kapitalo vertės išlaikymą. Šalys parengia priemones, kuriomis užkertamas kelias vandenynų rūgštėjimo poveikiui jūrų biologinės įvairovės ekosistemoms, įskaitant koralų rifus, žvejybos tvarumui ir nuo jūrų išteklių priklausomų pakrančių bendruomenių pragyvenimo šaltiniams ir tas poveikis sušvelninamas.

6. Šalys kovoja su jūrų tarša, įskaitant triukšmo taršą, ir mažina jūrą teršiančių šiukšlių, įskaitant plastikus ir mikroplastikus, kiekį. Jos kovoja su pagrindinėmis jūros šiukšlinimo priežastimis, be kita ko, įgyvendindamos atliekų prevencijos ir tvarkymo politiką ir priemones. Jos vykdo platesnio masto vandenynų ir pakrančių valymo operacijas, ypatingą dėmesį skirdamos vandenynų srovėse esančioms šiukšlių susikaupimo zonoms.

7. Šalys remia su jūrų laivyba susijusį išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo reguliavimą, taip pat aktyviai remia skubų Pradinės Tarptautinės jūrų organizacijos (IMO) laivų išmetamo ŠESD kiekio mažinimo strategijos įgyvendinimą.

8. Šalys parengia teritorines išsaugojimo ir valdymo priemones, kuriomis siekiama saugoti ir atkurti pakrančių ir jūrų teritorijas ir išteklius, įskaitant saugomas jūrų teritorijas, kurios yra suderinamos su nacionaline ir tarptautine teise ir kurios yra grindžiamos patikimiausia turima moksline informacija ir vietos bendruomenių žiniomis.

9. Šalys skatina dialogą ir bendradarbiavimą visais vandenynų valdymo aspektais, įskaitant klausimus, susijusius su jūros lygio kilimu ir jo galimu poveikiu bei padariniais.

10. Šalys pripažįsta bendrą susirūpinimą dėl jūros dugno kasybos poveikio jūros aplinkai ir jos biologinei įvairovei. Jos remiasi geriausiais turimais mokslo duomenimis, taiko atsargumo principą ir ekosisteminį metodą, skatina mokslinius tyrimus ir keičiasi gerąja patirtimi abipusio intereso srityse, susijusiose su jūros dugne esančiais mineraliniais ištekliais, siekdamos užtikrinti aplinkos atžvilgiu patikimą jūros aplinkos ir jos biologinės įvairovės apsaugos ir išsaugojimo veiklos valdymą.

30 STRAIPSNIS

Atsparumas gaivalinėms nelaimėms ir visapusiškas nelaimių valdymas

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos stiprinti žmonių, visuomenės ir infrastruktūros atsparumą gaivalinėms nelaimėms ir didinti stebėsenos, ankstyvojo perspėjimo bei rizikos vertinimo pajėgumus, kad pagerintų prevencijos, poveikio švelninimo, pasirengimo, reagavimo ir atkūrimo priemones, kaip reikalaujama pagal Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programą.

2. Šalys didina atsparumą investuodamos į nelaimių rizikos prevenciją ir pasirengimą joms, integruodamos rizikos mažinimo pastangas į atkūrimo veiksmus ir skatindamos finansinės rizikos draudimą bei įperkamus rizikos perleidimo sprendimus. Šalys skatina nelaimių statistikos ir nuostolių duomenų rinkimą ir naudojimą, išsamų rizikos vertinimą ir rizikos mažinimo planų įgyvendinimą visais lygmenimis.

3. Šalys priima priemones, kuriomis siekiama stiprinti nelaimių rizikos mažinimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos poveikio tarpusavio ryšį, ir skatina keistis informacija bei gerąja patirtimi Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programos įgyvendinimo ir stebėsenos srityje. Jos teikia prioritetą atsparumui klimato kaitai ir gamtiniams pavojams, kuris yra visos atstatymo ir atkūrimo veiklos pagrindas, ir šiuo tikslu, be kita ko, įgyvendina tobulinamojo atkūrimo koncepciją.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos sumažinti gaivalinių nelaimių ir antropogeninių pavojų poveikį laiku ir veiksmingai teikiant humanitarinę pagalbą ir paramą.

5. Šalys stiprina įtraukų rizikos valdymą visais lygmenimis. Jos taip pat didina stebėsenos, ankstyvojo perspėjimo bei rizikos vertinimo pajėgumus ir gerina vidaus ir regionines prevencijos, poveikio švelninimo, pasirengimo, reagavimo ir atkūrimo priemones, įskaitant civilinės apsaugos mechanizmus, kuriais siekiama stiprinti nacionalinius ir regioninius pajėgumus mažinti nelaimių riziką, ir klimato srities inovacijų kompetencijos centrus. Jos skatina nukentėjusių bendruomenių, pilietinės visuomenės ir vietos valdžios institucijų dalyvavimą rengiant ir įgyvendinant politinio atsako priemones, itin daug dėmesio skiriant pažeidžiamiausiems namų ūkiams ir labiausiai marginalizuotoms grupėms.

6. Šalys didina aplinkos atsparumą, be kita ko, remdamos IRT ir kosminių technologijų taikymą, kad būtų paspartinti nelaimių prevencijos, pasirengimo, reagavimo ir atkūrimo procesai. Jos skatina galimybes remti mokslinius tyrimus ir skleisti informaciją apie geriausią patirtį nelaimių rizikos valdymo srityje.

III ANTRAŠTINĖ DALIS

ŽMOGAUS TEISĖS, VALDYMAS, TAIKA IR SAUGUMAS

31 STRAIPSNIS

Šalys skatina dialogą ir bendradarbiavimą siekdamos stiprinti saugumą visais jo aspektais ir sukurti taikią bei atsparią visuomenę. Šalys skatina ir visapusiškai saugo žmogaus teises, žmogaus orumą, pagrindines laisves ir demokratinius principus, steigia atskaitingas ir skaidrias institucijas, stiprina valdymą ir teisingumo sistemas bei užtikrina pakankamą ir tinkamą erdvę, kurioje asmenys ir grupės gali reikšti savo siekius bei prisidėti prie politikos formavimo. Šiuo tikslu Šalys skiria jaunimo, moterų ir mergaičių, čiabuvių tautų, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių, vyresnio amžiaus asmenų ir neįgaliųjų teisių skatinimui. Jos stiprina pastangas skatinti piliečių saugumą ir užkirsti kelią organizuotam nusikalstamumui bei su juo kovoti, ypač kiek tai susiję su neteisėtais narkotikais, laivybos saugumu, kibernetiniu saugumu, pinigų plovimu ir sienų valdymu, kova su korupcija, visų formų prekyba žmonėmis ir neteisėta prekyba šaulių ir lengvaisiais ginklais bei jiems skirtais šaudmenimis.

1 SKYRIUS

ŽMOGAUS TEISĖS, TEISINGUMAS IR VALDYMAS

32 STRAIPSNIS

Žmogaus teisės

1. Šalys prisideda prie žmogaus teisių apsaugos, skatinimo ir užtikrinimo laikantis tarptautinės teisės. Jos skatina ir padeda užtikrinti visuotinį tarptautinių žmogaus teisių priemonių ratifikavimą ir įgyvendinimą, įgyvendina priemones, kurias yra pasirašiusios, ir svarsto galimybę prisijungti prie priemonių, kurių šalimis dar nėra. Jos visapusiškai taiko nediskriminavimo principą, kaip nustatyta Susitarimo bendrosios dalies 9 straipsnyje, prioritetą teikdamos išsamių lygybės ir kovos su diskriminacija įstatymų priėmimui ir įgyvendinimui.

2. Šalys bendradarbiauja stiprindamos teisinę apsaugą, kad būtų užtikrinta atsakomybė už žmogaus teisių pažeidimus, skatinama teisė kreiptis į teismą ir užtikrintos tinkamos bei veiksmingos aukų ir dėl tokių pažeidimų nukentėjusių asmenų teisių gynimo priemonės.

3. Šalys stiprina pastangas pasiekti lyčių lygybę, užtikrinti, kad moterys ir mergaitės galėtų visapusiškai naudotis visomis žmogaus teisėmis, ir jas įgalėti.

4. Šalys skatina ir saugo vaiko teises, kovoja su vaikų darbu, smurtu prieš vaikus ir visų formų vaikų išnaudojimu.

5. Šalys skatina neįgaliųjų teises ir imasi ryžtingesnių priemonių, kuriomis užtikrinama jų visapusiška įtrauktis į visuomenę.

6. Šalys toliau plėtoja ir remia žmogaus teisių stebėsenos mechanizmus, įskaitant jų pareigas teikti ataskaitas. Jos pripažįsta ir gerbia nacionalinių žmogaus teisių institucijų nepriklausomumą ir skatina saugią ir palankią aplinką, kurioje žmogaus teisių gynėjai gali atvirai veikti bei turėti galimybę atitinkamais atvejais naudotis regioniniais ir tarptautiniais mechanizmais. Jos skatina nacionalinių žmogaus teisių institucijų ir žmogaus teisių gynėjų dalyvavimą konsultacinėse struktūrose ir procesuose. Jos užtikrina visapusišką ir veiksmingą čiabuvių tautų dalyvavimą sprendžiant visus joms rūpimus klausimus, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių. Jos užtikrina, kad vykstant konsultaciniams procesams taip pat būtų atsižvelgiama į tradicines žinias ir vietos bendruomenėms susirūpinimą keliančius klausimus.

7. Šalys bendradarbiauja siekdamos didinti informuotumą apie žmogaus teises ir demokratiją, be kita ko, pasitelkiant švietimo sistemas ir žiniasklaidą.

33 STRAIPSNIS

Teisinė valstybė ir teisingumas

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos tvirčiau visiems užtikrinti veiksmingą ir vienodą teisę kreiptis į teismą, taip pat jos bendradarbiauja įtvirtindamos teisinės valstybės principą ir stiprindamos institucijas visais lygmenimis teisėsaugos ir teisingumo vykdymo srityse. Šiuo tikslu Šalys gerina pažeidžiamoje padėtyje esančių asmenų galimybę naudotis teisinėmis paslaugomis.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti teismų nepriklausomumą, atskaitingumą ir nešališkumą. Jos siekia sukurti modernizuotas ir veiksmingas teismų sistemas ir procedūras, be kita ko, dalydamosi geriausia patirtimi, didindamos pajėgumus greitai ir teisingai įvykdyti teisingumą, plėtodamos alternatyvių teisinių ginčų sprendimo mechanizmų taikymą, mažindamos neišnagrinėtų bylų skaičių ir per didelį kardomojo kalinimo atvejų skaičių, gerindamos mokymą ir užtikrindamos geresnes galimybes praktikuojantiems teisininkams ir visuomenei susipažinti su teisės aktais, teismų praktika ir kita teisine informacija.

3. Šalys nepritaria jokių formų kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui ir juos smerkia. Jos užkerta kelia saugumo pajėgų vykdomiems pažeidimams ir su jais kovoja stiprindamos teisinės valstybės principą visose saugumo ir teismų grandinių grandyse, šiuo tikslu, be kita ko, rengdamos mokymą etikos klausimais. Jos stiprina kovą su nebaudžiamumu arba atsisakymu leisti aukoms naudotis teise kreiptis į teismą ir naudotis teisių gynimo priemonėmis, ypatingą dėmesį skirdamos tam, kad žmogaus teisių pažeidėjai būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos modernizuoti įkalinimo įstaigų sistemas ir kuo labiau sustiprinti jų reabilitacinį vaidmenį, be kita ko, užtikrinant didesnę pagarbą kalinių teisėms, įgyvendinant reabilitacijos ir švietimo programas, gerinant kalinių socialinės reintegracijos rodiklį, remiant kaliniams teikiamą priežiūrą, siekiant išspręsti kalėjimų perpildymo problemą, pagerinti kalėjimų valdymą, administravimą ir sąlygas, laikantis geriausios tarptautinės praktikos ir standartų, ir pateikiant įkalinimo alternatyvų, taikytinų lengvesnių nusikaltimų atvejais.

34 STRAIPSNIS

Valdymas

1. Šalys imasi konkrečių priemonių siekdamos steigti įtraukias, atskaitingas ir skaidrias viešąsias įstaigas. Šalys stiprina pajėgumus formuoti ir įgyvendinti politiką, sukuria atskaitingą, veiksmingą, skaidrią ir profesionalią valstybės tarnybą, stiprina gebėjimą teikti kokybiškas viešąsias paslaugas, gerina teisėkūros ir valdymo mechanizmus ir skatina teisėsaugos įstaigų nešališkumą bei veiksmingumą.

2. Šalys stiprina parlamentų, vietos, savivaldos, nacionalinių ir regioninių institucijų pajėgumus užtikrinti ir stiprinti pagarbą demokratiniams principams ir praktikai.

3. Šalys skatina pagarbą saviraiškos laisvei ir žiniasklaidos nepriklausomumo bei pliuralizmo principams ir išsaugo bei išplečia pilietinei visuomenei palankią aplinką, kad būtų užtikrinta didesnė demokratinė atskaitomybė.

4. Šalys spartina pastangas plačiau naudoti e. vyriausybės ir skaitmeninių paslaugų infrastruktūrą kaip būdą didinti viešųjų paslaugų prieinamumą ir pasiūlą ir taip remti atskaitingų ir tvarių institucijų plėtojimą.

5. Šalys sukuria ir stiprina korupcijos, kyšininkavimo, sukčiavimo ir juridinių subjektų nusikaltimų prevencijos ir kovos su jais, apimančios, be kita ko, turto konfiskavimą ir atgauto turto grąžinimą, teisės aktus, institucijas ir mechanizmus. Jos užtikrina, kad kovos su korupcija teisės aktai būtų veiksmingai vykdomi, kad būtų atliekami nešališki tyrimai ir vykdomas baudžiamasis persekiojimas, o už korupciją bei su ja susijusius nusikaltimus būtų taikomos veiksmingos ir proporcingos sankcijos ir nuobaudos. Jos propaguoja ir įgyvendina atitinkamus tarptautinius standartus ir priemones, visų pirma Jungtinių Tautų konvenciją prieš korupciją, pripažindamos, kad korupcija yra tarpvalstybinė problema, susijusi su kitų formų tarpvalstybiniais ir ekonominiais nusikaltimais, kurią reikia spręsti bendromis plataus masto pastangomis, be kita ko, ir tarptautiniu lygmeniu.

35 STRAIPSNIS

Viešieji finansai ir finansų valdymas

1. Šalys skatina patikimą viešųjų finansų valdymą, įskaitant tvirtesnį ir veiksmingą viešųjų pajamų naudojimą, tvarų valstybės skolos valdymą, tvarias viešųjų pirkimų sistemas ir paramą nacionalinėms priežiūros įstaigoms. Jos skatina didesnę atskaitomybę, skaidrumą, teisingumą, teisėtumą ir sąžiningumą viešųjų išteklių valdymo srityje. Jos remia priemones, kuriomis siekiama sukurti veiksmingas, teisingas ir skaidrias viešųjų lėšų panaudojimo sistemas. Jos bendradarbiauja siekdamos sustiprinti vidaus išteklių telkimo veiklą Karibų jūros regiono mažose besivystančiose salų valstybėse, remiant jų darnų vystymąsi ir didesnį ekonominį atsparumą.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos sustiprinti viešuosius finansus, be kita ko, didinant pajėgumus laikytis tarptautinių standartų, rengiant politikos programas ir priemones, kuriomis siekiama didinti mokesčių sistemų efektyvumą, veiksmingumą, skaidrumą ir teisingumą, ir bendradarbiaujant Jungtinių Tautų bei kitų atitinkamų pasaulinių viešųjų finansų įstaigų sistemoje.

3. Šalys imasi priemonių, kuriomis kovojama su neteisėtais finansiniais srautais, mokestiniu sukčiavimu ir mokesčių slėpimu ir mažinamos galimybės vengti mokesčių, be kita ko, rengiant dvišales ir daugiašales konsultacijas. Šalys taiko gero valdymo principus mokesčių srityje, be kita ko, priimdamos teisės aktus, rengdamos visapusišką politiką, priimdamos konkrečias priemones ir stiprindamos atitinkamas institucijas bei mechanizmus.

2 SKYRIUS

NUSIKALSTAMUMAS IR SAUGUMAS

36 STRAIPSNIS

Asmenų ir piliečių saugumas

1. Šalys vadovaujasi integruotu požiūriu, kuriuo siekiama užkirsti kelią nusikaltimų rizikai ir ją sumažinti ir skatinti susitaikymo, reabilitacijos ir reintegracijos iniciatyvas.

2. Šalys vykdo baudžiamąjį persekiojimą už bet kokį smurtą, įskaitant seksualinį smurtą, smurtą dėl lyties ir smurtą šeimoje, su juo kovoja ir siekia jam užkirsti kelią. Jos siekia teikti paramą ir pagalbą aukoms ir nukentėjusiems asmenims bei juos įgalėti ir priimti priemones, kuriomis kovojama su marginalizacija, viktimizacija ir stigmatizacija.

3. Šalys kovoja su organizuotų grupių vykdomu smurtu pasitelkdamos visapusiškas rizikos mažinimo, prevencijos ir švietimo priemones, teikdamos tinkamas socialines paslaugas ir vykdydamos veiksmus bendruomenių lygiu, kad nutrauktų smurto ratą, taip pat kurdamos alternatyvias pragyvenimo galimybes jaunimui ir pažeidžiamiems asmenims. Jos sprendžia šaulių ir lengvųjų ginklų ir jų šaudmenų prieinamumo ir naudojimo klausimus siekdamos užkirsti kelią neigiamam ginkluoto smurto poveikiui visuomenei ir žmonėms bei jį sumažinti.

4. Šalys sprendžia socialines ir saugumo problemas, kylančias dėl priverstinio užsienio nusikaltėlių ir bausmę atlikusių asmenų išsiuntimo, ir siekia bendradarbiauti lengvindamos jų reabilitaciją ir reintegraciją į visuomenę ir mažindamos recidyvizmo lygį. Jos užtikrina, kad būtų laiku ir tinkamais kanalais keičiamasi atitinkama informacija apie priverstinį išsiuntimą, laikantis taikytinų administracinio arba teisminio bendradarbiavimo susitarimų, ir skatina teisėsaugos institucijų tarpusavio bendradarbiavimą, kaip nustatyta šiame protokole.

37 STRAIPSNIS

Organizuotas nusikalstamumas

1. Šalys kovoja su visų formų organizuotu nusikalstamumu ir šiuo tikslu, be kita ko, bendradarbiauja nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis ir priima teisės aktus bei kitas priemones, laikydamosi Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildančių protokolų. Jos bendradarbiauja siekdamos padidinti savo pajėgumą laikytis tarptautinių ataskaitų teikimo reikalavimų. Šalys kovoja su neteisėtu migrantų gabenimu ir prekyba žmonėmis, neteisėtais narkotikais, nykstančių rūšių laikiniais gyvūnais ir augalais ir pavojingosiomis medžiagomis ir atliekomis. Šalys taip pat kovoja su nusikaltimais aplinkai, įskaitant neteisėtą medienos ruošą ir susijusią prekybą. Šalys taip pat bendradarbiauja kovodamos su prekyba šaulių ir lengvaisiais ginklais ir jiems skirtais šaudmenimis, kitais įprastiniais ginklais ir dvejopo naudojimo prekėmis. Šioje srityje jos bendradarbiauja siekdamos, be kita ko, stiprinti neteisėtų šaulių ir lengvųjų ginklų bei jų šaudmenų aptikimo ir kilmės atsekimo veiklą, remti jų sunaikinimą, didinti pajėgumus veiksmingai tirti su ginklais susijusius nusikaltimus ir vykdyti baudžiamąjį persekiojimą ir keistis geriausia patirtimi.

2. Šalys stiprina prekybos žmonėmis aukų apsaugą, spartina tyrimų ir nusikaltėlių baudžiamojo persekiojimo vykdymą, bendradarbiauja prekybos žmonėmis atvejų prevencijos ir nustatymo srityje ir parengia veiksmingas aukų reintegracijos į savo visuomenę priemones. Šalys užtikrina, kad visoms aukoms būtų suteikta galimybė naudotis visomis jų teisėmis, atsižvelgiant visų pirma į moterų ir vaikų pažeidžiamumą. Šalys skatina keitimąsi informacija, įskaitant kriminalinės žvalgybos informaciją, ir stiprina pajėgumus rengti politikos priemones bei įgyvendinti veiksmus, kuriais siekiama kovoti su prekyba žmonėmis ir neteisėtu migrantų gabenimu.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos užkirsti kelią tam, kad jų finansų įstaigos, įpareigotosios ne finansų įmonės ir tam tikrų profesijų atstovai būtų pasitelkiami terorizmui finansuoti ir iš nusikalstamos veiklos gautiems pinigams plauti, bei su tuo kovoti. Jos skatina keitimąsi informacija ir bendradarbiavimą, be kita ko, pajėgumų stiprinimo ir kitokio pobūdžio techninės pagalbos teikimo srityje. Jos įgyvendina priemones, kuriomis kovojama su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu, nutraukiami neteisėti finansiniais srautai, taip atimant iš nusikaltėlių pajamas, ir užtikrinamas veiksmingas bei visapusiškas Finansinių veiksmų darbo grupės rekomendacijų įgyvendinimas. Jos remia nacionalinių turto susigrąžinimo teisės aktų priėmimą ir stiprinimą bei turto susigrąžinimo įstaigų steigimą, taip pat nusikalstamo turto konfiskavimą ir panaudojimą visuomenei naudingiems tikslams, išplėsdamos nusikaltimų vykdytojų ir tarpininkų baudžiamąją atsakomybę.

4. Šalys stiprina bendradarbiavimą, vykdomą siekiant užkirsti kelią su aukštosiomis technologijomis susijusiems, kibernetiniams ir elektroniniams nusikaltimams ir neteisėto turinio platinimui internete bei su jais kovoti. Jos stiprina pajėgumus kovoti su kibernetiniais nusikaltimais, be kita ko, sutelkdamos ir rengdamos žmogiškuosius išteklius bei skatindamos politikos formuotojų, ekonominės veiklos vykdytojų ir tyrėjų tarpusavio bendradarbiavimą. Jos keičiasi informacija kibernetinių nusikaltimų tyrėjų rengimo ir mokymo, kibernetinių nusikaltimų tyrimo ir skaitmeninės ekspertizės srityse. Jos pripažįsta, kad Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų (Budapešto konvencija) ir kiti taikytini tarptautiniai standartai suteikia pagrindą skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir prisidėti prie kovos su kibernetiniais nusikaltimais vidaus politikos priemonių rengimo.

5. Šalys imasi priemonių, kuriomis didinamas asmenų ir bendruomenių atsparumas terorizmui ir smurtiniam ekstremizmui. Jos aktyviau stengiasi keistis informacija ir ekspertinėmis žiniomis apie teroristų grupes ir juos remiančius tinklus, visapusiškai laikydamosi teisinės valstybės principų ir gerbdamos žmogaus teises bei teisę į privatumą. Jos bendradarbiauja patraukdamos teroristus baudžiamojon atsakomybėn ir priima priemones, kuriomis palengvinama atitinkamai kiekvienos Europos Sąjungos valstybės narės ir kiekvienos Karibų jūros valstybės, kuri yra šio susitarimo Šalis, piliečių, kurie buvo radikalizuoti, reabilitacija ir reintegracija į visuomenę.

38 STRAIPSNIS

Neteisėti narkotikai

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos sušvelninti problemas, be kita ko, susijusias su sveikata ir saugumu, kurias kelia neteisėtų narkotinių augalų auginimas, neteisėtų narkotikų ir psichoaktyviųjų ir (arba) psichotropinių medžiagų gamyba, prekyba jais, gabenimas tranzitu ir vartojimas jų teritorijose. Atitinkamais atvejais toks bendradarbiavimas vykdomas dvišaliu, regioniniu, daugiašaliu ar trišaliu lygmenimis.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos sumažinti narkotikų pasiūlą ir paklausą, vadovaudamosi bendros atsakomybės ir atsakomybės pasidalijimo principais ir integruotu, suderintu bei įrodymais grindžiamu požiūriu.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos padidinti teisminių ir teisėsaugos institucijų pajėgumus, įskaitant jų gebėjimus teikti informaciją. Jos nustato tarpvalstybines nusikalstamas organizacijas, sutrikdo jų veiklą ir jas išardo, remdamosi tvirtesniais keitimosi informacija mechanizmais ir su narkotikais susijusia kriminalinės žvalgybos veikla ir kartu skatindamos vykdyti bendrus tyrimus ir bendras operacijas, be kita ko, su kaimyninėmis šalimis.

4. Šalys šalina rizikos veiksnius, susijusius su narkotikų vartojimu, darančiu neigiamą poveikį asmenims, bendruomenėms ir visuomenei. Jos stiprina teisinės valstybės principus ir steigia atskaitingas, veiksmingas ir įtraukias institucijas ir kuria viešąsias paslaugas, siekdamos kovoti su smurtu, susijusiu su narkotikais.

5. Šalys priima priemones, kuriomis remiama alternatyvi vystymosi veikla, pakeičianti neteisėtų narkotinių augalų auginimą ir neteisėtų narkotikų gamybą kaimo vietovėse ir miesto teritorijose ir kuriomis gerinama paveiktų pažeidžiamų gyventojų gerovė, tuo pačiu metu skatinant socialinę įtrauktį bendruomenės lygmeniu ir platesnėje visuomenėje.

6. Šalys stiprina ir spartina pastangas mažinti paklausą ir imasi reikiamų priemonių, kuriomis sprendžiami klausimai, susiję su narkotikų poveikiu sveikatai ir jų socialiniu poveikiu. Jos imasi konkretiems pažeidžiamų grupių poreikiams pritaikytų amžiui ir lyčiai tinkamų priemonių, pvz., įgyvendina, be kita ko, prevencijos, gydymo, priežiūros, reabilitacijos ir socialinės reintegracijos programas.

7. Šalys kovoja su naujomis ir kylančiomis grėsmėmis, susijusiomis su neteisėta sintetinių medžiagų, įskaitant opioidus, gamyba, vartojimu ir piktnaudžiavimu jomis, taip pat rengia ir stiprina programas bei gerina ataskaitų teikimo mechanizmus, padedančius kovoti su neteisėtu cheminių medžiagų pirmtakų naudojimu.

39 STRAIPSNIS

Teisėsaugos bendradarbiavimas ir integruotas sienų valdymas

1. Šalys stiprina dialogą ir bendradarbiavimą teisėsaugos srityje ir strateginį teisminį bendradarbiavimą. Jos skatina teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą, kad jos laiku keistųsi informacija ir kriminalinės žvalgybos informacija, taip pat skatina keistis geriausia patirtimi ir stiprinti pajėgumus.

2. Šalys remia regioninį bendradarbiavimą saugumo srityje stiprindamos integruoto sienų valdymo, dalijimosi informacija ir žvalgybos informacija ir duomenų rinkimo bei analizės veiklą, laikydamosi atitinkamų asmens duomenų apsaugos teisinių sistemų. Jos skatina taikų pasienio ginčų ir nesutarimų sprendimą laikantis tarptautinės teisės. Jos remia pasitikėjimo stiprinimo priemones ir, kai reikia, konkrečias santykių plėtojimo strategijas, kuriomis siekiama didinti pasitikėjimą ir mažinti galimą įtampą pasienyje.

40 STRAIPSNIS

Laivybos ir aviacijos sauga ir saugumas

1. Šalys plėtoja bendradarbiavimą sprendžiant laivybos ir aviacijos klausimus, siekdamos didinti laivybos ir aviacijos saugą ir saugumą ir, be kita ko, gerinti didelės rizikos krovinių planavimą ir valdymą, laikantis tarptautinės teisės ir atitinkamų Jungtinių Tautų rezoliucijų.

2. Šalys didina laivybos saugumą laikydamosi Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos (UNCLOS), reaguodamos į grėsmes laivams ir ypatingos svarbos laivybos įrangai ir turtui, gerindamos stebėseną ir užtikrindamos atitinkamų įstatymų ir kitų teisės aktų vykdymą. Jos imasi priemonių, kuriomis kovojama su piratavimu, ginkluotais plėšimais ir visų firmų organizuotais nusikaltimais jūroje, be kita ko, pasitelkiant kosmines technologijas.

IV ANTRAŠTINĖ DALIS

ŽMOGAUS RAIDA, SOCIALINĖ SANGLAUDA IR JUDUMAS

41 STRAIPSNIS

Šalys pasiryžusios iki 2030 m. panaikinti visų formų skurdą, veiksmingai išspręsti nelygybės problemą, užtikrinti lyčių lygybę, įgalėti moteris ir jaunimą, siekiant užtikrinti, kad visi turėtų oriam gyvenimui būtinų išteklių. Jos taip pat pasiryžusios socialinę sanglaudą ir sudaryti sąlygas žmonėms veiksmingai dalyvauti demokratiniame gyvenime ir aktyviai prisidėti prie tvaraus ekonomikos augimo. Ypatingą dėmesį jos skiria pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims, įskaitant moteris, vaikus, vyresnio amžiaus asmenis, čiabuvių tautas, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių, vietos bendruomenes ir neįgaliuosius. Jos imasi konkrečių priemonių, kuriomis socialinė apsauga skatinama kaip pagrindinė investicija į skurdo panaikinimą ir kovą su nelygybe ir kaip svarbi priemonė sukurti savaime stiprėjantį ciklą, kad, platesniu mastu reinvestuojant ekonominį pelną į visuomenę ir žmones ir didinant socialinį atsparumą, būtų užtikrinta įtrauki ir tvari ekonominė plėtra. Šalys patvirtina visapusišką ir suderintą požiūrį į migraciją. Jos sprendžia migracijos klausimus vadovaudamosi solidarumo, partnerystės ir bendros atsakomybės principais ir atsižvelgdamos į savo atitinkamą kompetenciją. Šalys pasinaudoja migracijos teikiamais pranašumais, skatina migrantų integraciją, panaudoja diasporos žinias, verslumo įgūdžius ir investicijas ir kuo didesniu mastu naudoja perlaidas kaip įtraukaus ir darnaus vystymosi finansavimo šaltinį. Jos taip pat siekia užtikrinti atvirą abiejų regionų dialogą judumo klausimais ir bendradarbiauja siekdamos sumažinti neigiamą įgūdžių praradimo poveikį šalių vystymuisi.

1 SKYRIUS

SOCIALINĖS PASLAUGOS

42 STRAIPSNIS

Švietimas

1. Šalys įtvirtina ir skatina įtraukią, prieinamą ir lygiateisę galimybę įgyti išsilavinimą ir didina visų pakopų švietimo kokybę, be kita ko, stiprindamos įtraukias nacionalines švietimo sistemas, gerindamos infrastruktūrą ir įrangą ir ypatingą dėmesį skirdamos neįgaliesiems. Jos remia pažangą lyčių lygybės srityje, kad būtų sukurta palanki aplinka, kurioje berniukai ir mergaitės turi lygias galimybes mokytis ir įgyti panašų išsilavinimą.

2. Šalys remia pastangas platesniu mastu užtikrinti ir taikyti mokymą gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos bei menų srityse visais švietimo sistemos lygmenimis.

3. Šalys skatina naudojimąsi prieinamomis ir įperkamomis naujoviškomis technologijomis švietimo tikslais ir visuotinį skaitmeninių įgūdžių ir raštingumo ugdymą.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos didinti besimokančių tretinio išsilavinimo, techninio ir profesinio mokymo įstaigose skaičių ir gerinti jų teikiamo išsilavinimo kokybę, taip pat neformaliojo mokymosi, mokymosi darbo vietoje ir suaugusiųjų mokymosi srityse, kad būtų padidintas išsilavinusių asmenų ir kvalifikuotų darbuotojų skaičius.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos stiprinti akademinę pažangą, skatinti kvalifikacijų abipusį pripažinimą ir palengvinti studentų, darbuotojų ir mokslininkų judumą tarp Karibų jūros regiono ir Europos Sąjungos.

6. Šalys bendradarbiauja siekdamos skatinti mokslinius tyrimus, technologijų plėtrą ir inovacijas ir tuo tikslu, be kita ko, stiprina pagrindinių institucijų tarpusavio bendradarbiavimą ir skatina taikyti mokslinius tyrimus ir analizę siekiant abipusiai naudingos akademinės kompetencijos.

43 STRAIPSNIS

Sveikata

1. Šalys skatina visuotinį ir įperkamą sveikatos draudimą ir lygias galimybes gauti sveikatos priežiūros paslaugas, be kita ko, stiprindamos nacionalines sveikatos sistemas, kurdamos tvarią kokybišką infrastruktūrą ir užtikrindamos saugių ir įperkamų būtinųjų vaistų, vakcinų ir diagnostikos paslaugų prieinamumą.

2. Šalys bendradarbiauja mažindamos didėjantį sergamumą neužkrečiamosiomis ligomis ir su jomis susijusią naštą ir šiuo tikslu imasi priemonių, kuriomis siekiama užtikrinti prevenciją ir kontrolę, be kita ko, skatinant sveiką mitybą ir gyvenseną, naudojant skaitmenines priemones ir šviečiant gyventojus sveikatos klausimais.

3. Šalys stiprina nacionalinius ir regioninius pajėgumus nustatyti užkrečiamųjų ligų protrūkius ir kitas nacionalinio bei tarptautinio masto ekstremaliąsias sveikatos situacijas ir į jas skubiai bei veiksmingai reaguoti, vadovaujantis koncepcija „Viena sveikata“, apimančia žmonių sveikatą, gyvūnų sveikatą, augalus ir ekosistemas.

4. Šalys bendradarbiauja kovodamos su ekstremaliosiomis sveikatos situacijomis ir šiuo tikslu, be kita ko, naudoja ankstyvojo perspėjimo sistemas greitam keitimuisi informacija, rengia suderintus ir įvairius sektorius apimančius sveikatos sistemų pajėgumų stiprinimo planus, tiekia būtinuosius įperkamus vaistus, vakcinas ir sveikatos įrangą, įskaitant diagnostiką, taip pat teikia humanitarinę pagalbą ir paramą. Jos stiprina tarptautinį bendradarbiavimą siekdamos sušvelninti pasaulinio masto visuomenės sveikatos ekstremaliųjų situacijų poveikį.

5. Šalys skatina mokslinius tyrimus ir dalijimąsi žiniomis, patirtimi ir geriausia praktika sveikatos sektoriuje.

44 STRAIPSNIS

Būstas, vanduo ir sanitarija

1. Šalys remia visuotinę teisę į deramą, saugų ir įperkamą būstą, ypatingą dėmesį skirdamos pažeidžiamiems ir marginalizuotiems asmenims, įskaitant čiabuvių tautas, kaip nustatyta Jungtinių Tautų čiabuvių tautų teisių deklaracijoje, ir vietos bendruomenes, kad būtų užtikrintas teigiamas poveikis žmonių sveikatai, skatinama jų bendruomenių socialinė ir ekonominės plėtra ir mažinami miesto ir kaimo namų ūkių tarpusavio skirtumai. Jos skatina klimato kaitos atžvilgiu pažangius būstus ir infrastruktūrą, be kita ko, rengdamos statybos kodeksus ir užtikrindamos jų laikymąsi.

2. Šalys didina saugaus, įperkamo ir tvaraus tiekiamo vandens prieinamumą, be kita ko, plėtodamos tausaus ir integruoto vandens išteklių valdymo ir kietųjų atliekų tvarkymo veiklą ir skatindamos pakartotinio vandens panaudojimo priemones.

3. Šalys skatina užtikrinti visiems tinkamas, lygiateises ir įperkamas sanitarijos bei higienos paslaugas, ypatingą dėmesį skirdamos moterų ir mergaičių bei pažeidžiamoje padėtyje esančių asmenų reikmėms.

4. Šalys skatina visuotinį didesnį įperkamos energijos prieinamumą visiems ir efektyvesnį bei tausesnį energijos vartojimą.

45 STRAIPSNIS

Tvari urbanizacija ir kaimo plėtra

1. Šalys skatina kaimo ir miesto plėtrai palankią aplinką. Jos skatina tvarią žemėtvarką, ypatingą dėmesį skirdamos skaidrioms ir reglamentuojamoms žemės įsigijimo ir nuosavybės teisėms, tvariam judumui mieste ir saugiems pažangiesiems miestams.

2. Šalys skatina subalansuotą kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, ypatingą dėmesį skirdamos užimtumui ir pajamų šaltiniams. Jos spartina kaimo ekonominės veiklos įvairinimą, didindamos vietos gaminių vertę ir naudodamos gamtos bei kultūros išteklius.

3. Šalys skatina įtraukias, subalansuotas ir integruotas miesto ir kaimo politikos priemones ir daugiapakopį valdžios veiklos koordinavimą, aktyviai įtraukdamos vietos valdžios institucijas ir bendruomenes bei stiprindamos kaimo vietovių ir miesto teritorijų tarpusavio sąsajas.

46 STRAIPSNIS

Aprūpinimas maistu ir geresnė mityba

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti, kad visi turėtų galimybę įsigyti pakankamą kiekį įperkamo, saugaus ir maistingo maisto, kad būtų panaikintas bet kokių formų mitybos nepakankamumas ir užkirstas kelias maisto krizėms. Šiuo tikslu jos ypatingą dėmesį skiria pažeidžiamiausioms šalims, įskaitant nelaimių paveiktas šalis, ir pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims.

2. Šalys, pripažindamos, kad sumažėjusi žemės ūkio produkcija, didelė priklausomybė nuo importuojamų maisto prekių ir žuvų išteklių peržvejojimas turi neigiamą poveikį aprūpinimui maistu ir mitybai, remia tvarią vietos žemės ūkio, žuvininkystės ir maisto gamybos sektorių plėtrą.

3. Šalys bendradarbiauja mažindamos maisto krizių poveikį ir užtikrina, kad būtų laiku imamasi veiksmų maisto prieinamumui vietoje užtikrinti, kurdamos intervencines politikos priemones ir infrastruktūrą, taip pat investuodamos į klimato kaitos poveikiui atsparias transporto ir saugojimo sistemas. Šiomis aplinkybėmis jos siekia patenkinti pažeidžiamiausių gyventojų poreikius.

2 SKYRIUS

SOCIALINĖ SANGLAUDA

47 STRAIPSNIS

Lygybė, socialinė apsauga ir deramas darbas

1. Šalys skatina lygybę ir šiuo tikslu priima politikos priemones, kuriomis remiama pažanga siekiant tikslo pasiekti ir išlaikyti mažiausiai pasiturinčių gyventojų pajamų augimą, kuris viršytų nacionalinį vidurkį.

2. Šalys skatina teisingą ir patikimą fiskalinę, ekonominę ir socialinę politiką, nukreiptą į įtraukesnę visuomenę ir teisingesnį pajamų paskirstymą, kad būtų mažiau nelygybės ir neteisingumo.

3. Šalys siekia išplėsti socialinės apsaugos aprėptį, ypač pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims, kad būtų laipsniškai pasiekta visuotinė aprėptis, taikant minimalios socialinės apsaugos priemones, užtikrinant bazinių pajamų apsaugą ir sukuriant tinkamas bei sukrėtimams atsparias socialinės apsaugos sistemas. Šalys skatina mokslinius tyrimus ir dalijimąsi žiniomis, patirtimi ir geriausia praktika socialinės apsaugos srityje.

4. Šalys skatina kurti įtraukias ir tinkamai veikiančias darbo rinkas ir užimtumo politiką, nukreiptas į tikslą pasiekti tarptautinius deramo darbo visiems standartus ir užtikrinti sąžiningą darbo užmokestį, kuriuo užtikrinamas deramas gyvenimo lygis, taip pat pagerinti su sveikata ir sauga susijusias darbuotojų sąlygas. Jos kovoja su visų formų išnaudojimu, įskaitant seksualinį išnaudojimą ir išnaudojimą darbe, tiek oficialiuosiuose, tiek neoficialiuosiuose sektoriuose.

5. Šalys bendradarbiauja spręsdamos klausimus, susijusius su neoficialiąja ekonomika, įskaitant inovatyvią galimybę gauti finansines paslaugas, kreditą ir mikrofinansavimą ir galimybę naudotis sustiprintomis socialinės apsaugos priemonėmis, siekiant užtikrinti sklandesnį perėjimą prie oficialiosios ekonomikos.

6. Šalys imasi konkrečių priemonių neįgaliųjų teisėms skatinti, siekdamos toliau veiksmingai įgyvendinti atitinkamus tarptautinis susitarimus, skatinti visapusišką neįgaliųjų įtrauktį į visuomenę be jokios diskriminacijos ir jų lygiateises galimybes naudotis socialinėmis paslaugomis bei patekti į darbo rinkas.

7. Šalys skatina socialinę sanglaudą, be kita ko, saugodamos ir didindamos materialųjį ir nematerialųjį kultūros paveldą ir kultūros raiškos įvairovę.

48 STRAIPSNIS

Lyčių lygybė ir moterų ir mergaičių įgalėjimas

1. Šalys stiprina politikos priemones, programas ir mechanizmus, kuriais siekiama skatinti lyčių lygybę ir užtikrinti bei pagerinti lygias galimybes dalyvauti visose politinio, ekonominio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo srityse. Jos užtikrina, kad lyčių aspektas būtų sistemiškai integruojamas į visas politikos sritis, be kita ko, kurdamos ir stiprindamos teisines sistemas.

2. Šalys užtikrina moterų ir mergaičių fizinį ir psichinį neliečiamumą priimdamos teisės aktus ir politikos priemones, kuriais siekiama panaikinti vaikų, ankstyvas ir priverstines santuokas ir visų formų seksualinį smurtą bei smurtą dėl lyties, visų pirma smurtą šeimoje prieš moteris ir vyrus, prekybą žmonėmis, visų formų seksualinį išnaudojimą ir išnaudojimą darbe ir visų formų priekabiavimą viešo ir privataus gyvenimo srityse. Jos sudaro palankesnes sąlygas naudotis teise kreiptis į teismą ir skatina prevencijos ir informuotumo didinimo kampanijas, kuriomis siekiama paspartinti elgesio pokyčius siekiant pažangos lyčių lygybės ir moterų bei mergaičių įgalėjimo srityje.

3. Šalys remia veiksmingą visų atitinkamų tarptautinių susitarimų, įskaitant Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW), įgyvendinimą ir ragina ratifikuoti CEDAW fakultatyvų protokolą.

4. Šalys užtikrina, kad būtų gerbiamos ir skatinamos mergaičių ir moterų teisės. Jos stiprina jų socialines teises, visų pirma sveikatos ir švietimo srityse, įskaitant galimybę naudotis šeimos planavimo paslaugomis. Jos stiprina moterų ekonomines teises, be kita ko, sudarydamos joms palankesnes sąlygas pasinaudoti ekonominėmis galimybėmis, naudotis finansinėmis paslaugomis, didelio poveikio technologijomis, įsidarbinti, valdyti ir naudoti žemę bei kitas gamybos priemones. Joms remia moteris verslininkes, mažina vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą, taip pat panaikina kitas diskriminacines taisykles ir praktiką.

5. Šalys stiprina moterų ir mergaičių balso teisę ir dalyvavimą politiniame gyvenime, be kita ko, gerindamos jų galimybę dalyvauti rinkimų, politikos formavimo ir valdymo procesuose ir eiti vadovaujamas pareigas ir galimybę dalyvauti bendruomenės kūrimo veikloje.

6. Šalys įgalėja moterų ir mergaičių organizacijas ir stiprina nacionalinių ir regioninių organizacijų pajėgumus, kad jos galėtų spręsti su smurtu prieš moteris ir mergaites susijusius klausimus, įskaitant visų formų seksualinio smurto ir smurto dėl lyties prevenciją ir apsaugą nuo jo. Jos parengia priekabiavimo atvejų tyrimo ir atsakomybės už juos mechanizmus, aukomis užtikrina priežiūrą ir teikia paramą, taip pat skatina užtikrinti moterims ir mergaitėms saugias sąlygas.

7. Šalys įsipareigoja visapusiškai ir veiksmingai įgyvendinti Pekino deklaraciją, Pekino veiksmų platformą ir Tarptautinės konferencijos gyventojų ir vystymosi klausimais veiksmų programą bei jų peržiūros konferencijų dokumentus. Jos taip pat pabrėžia, kad reikia užtikrinti visuotinę galimybę gauti kokybišką ir prieinamą išsamią informaciją apie lytinę ir reprodukcinę sveikatą ir švietimą, atsižvelgiant į UNESCO tarptautines metodologines lytinio švietimo gaires ir į poreikį teikti lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros paslaugas. Atitinkamais atvejais jos siekia užtikrinti veiksmingą Montevideo susitarimą demografijos ir vystymosi klausimais.

49 STRAIPSNIS

Jaunimas

1. Šalys parengia tikslines politikos priemones, kuriomis skatinamas jaunimo įgalėjimas ir jam sudaromos palankesnės sąlygos dalyvauti politiniame, socialiniame, visuomeniniame ir ekonominiame gyvenime.

2. Šalys remia jaunimo verslumą ir skatina kurti jaunimui skirtas tvarias darbo vietas visuose sektoriuose bei deramas darbo sąlygas, be kita ko, padėdamos jaunimui įgyti darbo rinkoje paklausių įgūdžių ir šiuo tikslu užtikrindamos jiems švietimą, profesinį ir techninį mokymą, geresnes galimybes naudotis technologijomis, taip pat remdamos užimtumo tarnybų pastangas suteikti jaunimui užimtumo galimybių, startuoliams naudotis finansinėmis paslaugomis bei partnerysčių ryšiais.

3. Šalys sukuria valdymo struktūras, kuriomis skatinamas atsakingas jaunimo pilietiškumas, didinama jaunimo įtaka sprendimų priėmimo procesuose, taip pat skatinamas jų aktyvus dalyvavimas politiniame gyvenime ir bendruomenių kūrimo veikloje. Jos skatina aktyvesnį jaunimo dalyvavimą įgyvendinant aplinkosaugos veiksmus, visų pirma vykdant klimato kaitos stebėseną ir įgyvendinant prisitaikymo programas.

4. Šalys imasi priemonių, kuriomis siekiama geriau užtikrinti jaunimo teisę kreiptis į teismą, ir stiprina vaiko apsaugos sistemas. Jos imasi visų tinkamų priemonių, kad apsaugotų vaikus nuo visų formų fizinio ar psichologinio smurto, žalojimo ar prievartos, nepriežiūros ar aplaidumo, blogo elgesio ir išnaudojimo, įskaitant seksualinę prievartą.

5. Šalys skatina socialines ir teisingumo programas, kuriomis siekiama užkirsti kelią nepilnamečių nusikalstamumui ir integruoti jaunimą į ekonominį ir socialinį gyvenimą. Jos remia įstaigas, pvz., mokyklas, visuomenines ir religines organizacijas ir jaunimo grupes, kurios prisideda didinant pažeidžiamo jaunimo ir pažeidžiamų bendruomenių atsparumą.

50 STRAIPSNIS

Sportas

Šalys remia sportą ir fizinį lavinimą kaip darnaus vystymosi, sveikatos ir gerovės, socialinės įtraukties, nediskriminavimo ir pažangos žmogaus teisių srityje skatinimo veiksnius. Jos bendradarbiauja siekdamos panaudoti ekonominę, kultūrinę ir socialinę sporto galią, be kita ko, kuriant tinkamą infrastruktūrą, skatinant dalyvavimą sporto ir kitoje fizinio lavinimo veikloje ir keičiantis geriausios patirties pavyzdžiais. Jos skatina sportininkų ir susijusių specialistų judumą kaip būdą stiprinti kultūrų dialogą ir bendradarbiavimą.

3 SKYRIUS

MIGRACIJA, JUDUMAS IR VYSTYMASIS

51 STRAIPSNIS

Migracija, judumas ir vystymasis

1. Šalys pripažįsta teisėtai valstybių teritorijose gyvenančių trečiųjų šalių piliečių ir diasporos indėlį į jų atitinkamų priimančiųjų šalių ekonominį, politinį ir kultūrinį gyvenimą. Jos remia teisėtai valstybių teritorijose gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integraciją, be kita ko, skatindamos verslumą, paramą verslui ir įgūdžių ugdymą pagal jų atitinkamą kompetenciją, Jos dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą gerbti visų migrantų ir priverstinai perkeltų arba persikėlusių asmenų, įskaitant pabėgėlius ir prieglobsčio prašytojus, teises visapusiškai laikantis tarptautinės teisės ir ypatingą dėmesį skiriant pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims, visų pirma moterims ir vaikams.

2. Šalys, siekdamos užtikrinti aktyvesnius mainus tokiose srityse kaip turizmas ir verslas, didinti tarpusavio supratimą ir puoselėti bendras vertybes, toliau plėtoja atvirą dialogą, kuriuo siekiama skatinti judumą ir trumpalaikius vizitus. Vykdant šiuos mainus taip pat atsižvelgiama į ypatingą ES asocijuotųjų užjūrio šalių ir teritorijų (UŠT) ir ES atokiausių regionų padėtį, pripažįstant jų fizinį artumą, ekonominius ir kultūrinius ryšius bei kitas bendradarbiavimo sritis.

3. Šalys apsvarsto galimybę sukurti apykaitinės migracijos programas ir prireikus įgyvendina bei patobulina teisines sistemas, kuriomis palengvinamos teisėtai valstybių teritorijose gyvenančių trečiųjų šalių piliečių grįžimo procedūros. Jos apsvarsto teisėtai valstybių teritorijose gyvenančių trečiųjų šalių piliečių reintegracijos kilmės šalyse aspektus, siekdamos užtikrinti, kad jų įgyta patirtis ar kvalifikacijos galėtų būti naudingos vietos darbo rinkai ir bendruomenei.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos sumažinti neigiamą įgūdžių praradimo poveikį kilmės šalių vystymuisi. Jos taip pat vadovaujasi suderintu požiūriu į atrinktų specialistų mokymą Karibų jūros regione ir į pažangą šioje srityje, kuris apima mokymo programų išplėtimą ir skatinimą priimti mokytis ES piliečius.

5. Šalys, pripažindamos perlaidų kaip įtraukaus ir darnaus vystymosi skatinimo veiksnio svarbą (kai jos tinkamai valdomos), siekia iki 2030 m. sumažinti perlaidų operacijų įkainius iki mažiau nei 3 proc. ir panaikinti perlaidų koridorius, kuriais naudojantis taikomi didesni nei 5 proc. įkainiai, skatina finansinę įtrauktį, pasitelkdamos naujoviškas finansines priemones ir naujas technologijas, ir gerina reglamentavimo sistemas, siekdamos įtraukti daugiau netradicinių ekonominės veiklos vykdytojų. Šalys didina diasporos indėlį į darnų jos kilmės šalių vystymąsi skatindamos ir lengvindamos diasporos investavimo ir verslo kūrimo veiklą kaip būdą skatinti vystymąsi vietos lygmeniu ir verslumą kilmės šalyse ir kaip būdą perduoti žinias, patirtį ir technologijas.

6. Šalys parengia priemones, kuriomis siekiama išnaudoti migracijos tarp Pietų šalių teikiamus pranašumus ir sušvelninti bet kokį neigiamą poveikį, laikantis solidarumo, bendros gerovės ir atsakomybės principų.

7. Šalys skatina keistis geriausia patirtimi, sukaupta įgyvendinant Karibų jūros regiono ir ES tarpregionines judumo programas, įskaitant laisvą asmenų judėjimą vykstant regioniniams integracijos procesams.

RAMIOJO VANDENYNO REGIONINIS PROTOKOLAS

I DALIS

BENDRADARBIAVIMO PAGRINDAS

1 SKYRIUS

POBŪDIS IR TAIKYMO SRITIS

1 STRAIPSNIS

Tikra partnerystė

1. Šiame protokole sąvoka „Šalys“ reiškia atitinkamas Šalis, kuriomis šis protokolas privalomas pagal šio susitarimo bendrosios dalies 6 straipsnį.

2. Šalių tarpusavio santykiai reglamentuojami šio susitarimo bendrosios dalies nuostatomis ir konkrečiais tikslais, nustatytais šiame protokole, kurie, kaip nustatyta Susitarimo bendrosios dalies 6 straipsnyje, yra vienas kitą papildantys ir sustiprinantys.

3. Šalys susitaria stiprinti savo santykius ir aktyviau bendradarbiauti siekiant skatinti bendras vertybes, bendrus interesus, bendras pareigas ir bendrus įsipareigojimus. Tikros partnerystės tikslų siekiama laikantis tarpusavio pagarbos ir atskaitomybės, lygybės ir bendros atsakomybės principų.

2 STRAIPSNIS

Daugiašališkumas

1. Šalys stiprina dialogą ir bendradarbiavimą ir aktyviau stengiasi remti daugiašališkumą bei taisyklėmis grindžiamą pasaulinę tvarką.

2. Plėtodamos tinkamą partnerystės dialogą Šalys siekia kurti strategines koalicijas įvairiais visuotiniais klausimais, visų pirma susijusiais su klimato kaita, vandenynų valdymu, biologine įvairove, taip pat įtraukios ir tvarios ekonominės plėtros, žmogaus teisių klausimais ir klausimais, susijusiais su taika ir saugumu. Prireikus jos derina savo pozicijas Jungtinėse Tautose (JT) ir kitose tarptautinėse bei regioninėse organizacijose ir forumuose. Jos imasi konkrečių priemonių pasirašyti, ratifikuoti svarbiausias tarptautines sutartis ir konvencijas arba, kai tinkama, prie jų prisijungti ir jas įgyvendinti.

3 STRAIPSNIS

Tikslai

Šalys dar kartą patvirtina platų ir visapusišką šio protokolo pobūdį ir susitaria, kad šio protokolo tikslai, be kita ko, yra:

a) stiprinti savo politinę partnerystę, paremtą nuolatiniu dialogu ir bendrų interesų rėmimu;

b) didinti aplinkos atsparumą ir atsparumą klimato kaitai ir tausiai valdyti gamtos išteklius;

c) kurti demokratinę, taikią ir teisėmis grindžiamą visuomenę, grindžiamą teisinės valstybės principu ir geru valdymu, ir daryti pažangą lyčių lygybės ir finansų valdymo srityse;

d) remti integracinį ir tvarų ekonomikos augimą ir šiuo tikslu skatinti investicijas bei privačiojo sektoriaus plėtrą, ypatingą dėmesį skiriant mėlynajai ekonomikai ir didesniam sujungiamumui;

e) remti konkrečias priemones, kuriomis siekiama stiprinti vandenynų valdymą ir išsaugojimą ir tvarų gyvųjų jūros išteklių, įskaitant žuvininkystės išteklius, valdymą, ir

f) investuoti į žmogaus ir socialinę raidą ir šiuo tikslu kovoti su nelygybe bei užtikrinti, kad niekas nebūtų paliktas nuošalyje, ypatingą dėmesį skiriant jaunimo rėmimui ir moterų bei mergaičių ekonominiam, socialiniam ir politiniam įgalėjimui.

4 STRAIPSNIS

Regioninė integracija ir bendradarbiavimas

1. Šalys remia regioninės integracijos ir bendradarbiavimo procesą Ramiojo vandenyno regione kaip būdą spręsti tarpvalstybinius uždavinius ir sudaryti palankesnes sąlygas įgyvendinti šį protokolą, siekdamos visapusiškai išnaudoti visą jo teikiamą naudą, atsižvelgiant į atitinkamas politikos programas, įskaitant Ramiojo vandenyno regionalizmo programą.

2. Šalys susitaria plėsti bendradarbiavimą su regioninėmis organizacijomis, šalimis ir teritorijomis, kurios puoselėja tas pačias vertybes ir nori bei gali remti bendrus tikslus ir jų siekti, prisidėdamos prie viso Ramiojo vandenyno regiono politinės ir ekonominės plėtros bei socialinės raidos.

3. Šalys skatina ir remia Pietų šalių ir trišalį bendradarbiavimą kaip būdą stiprinti regioninį bendradarbiavimą.

2 SKYRIUS

DALYVIAI IR PROCESAI

5 STRAIPSNIS

Institucinės nuostatos

1. Šio protokolo jungtinės institucijos, kaip nustatyta šio susitarimo bendrojoje dalyje, įskaitant jų sudėtį ir funkcijas, yra:

a) Ramiojo vandenyno ir ES ministrų taryba;

b) Ramiojo vandenyno ir ES jungtinis komitetas;

c) Ramiojo vandenyno ir ES parlamentinė asamblėja.

2. Šalys prireikus gali šaukti valstybių ar vyriausybių vadovų lygmens susitikimus, rengiamus pagal tarpusavyje suderintą tvarkaraštį ir darbotvarkę.

6 STRAIPSNIS

Europos Sąjungos asocijuotosios užjūrio šalys ir teritorijos Ramiojo vandenyno regione

1. Šalys susitaria stiprinti Europos Sąjungos asocijuotųjų užjūrio šalių ir teritorijų (UŠT) Ramiojo vandenyno regione ir AKRVO narių tarpusavio ryšius.

2. Šalys siekia įtraukti UŠT atitinkamai į regioninės integracijos procesą, regioninį bendradarbiavimą ir regioninių organizacijų veiklą, ypač klimato kaitos, aplinkosauginio tvarumo, tausaus gamtos išteklių valdymo, sujungiamumo, prekybos ir investicijų srityje.

3. Šalys susitaria, kad UŠT Ramiojo vandenyno regione suteikiamos stebėtojų teisės įgyvendinant šį protokolą.

7 STRAIPSNIS

Konsultacijų ir bendradarbiavimo su suinteresuotaisiais subjektais mechanizmai

Šalys numato konsultacijų ir dialogo su visais atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, įskaitant vietos valdžios institucijas, pilietinės visuomenės ir privačiojo sektoriaus atstovus, mechanizmus, siekdamos juos nuolat informuoti apie veiksmingą šio protokolo įgyvendinimą ir iš jų gauti tam reikiamos informacijos, įskaitant informaciją, kurios reikia Ramiojo vandenyno regiono ir ES ministrų tarybai.

8 STRAIPSNIS

Įgyvendinimas, stebėsena ir vertinimas

1. Šalys, įgyvendindamos veiksmus kiekvienoje bendradarbiavimo srityje, pagal šiuo susitarimu nustatytą teisinę sistemą atsižvelgia į savo atitinkamas strategines ir politikos programas, įskaitant atitinkamas AKRVO narių iš Ramiojo vandenyno regiono priimtas regionines strategijas.

2. Šalys imasi veiksmų ir priemones įgyvendina tinkamiausiu vietos, regiono ar daugiašaliu lygmeniu. Jos siekia užtikrinti kuo didesnį poveikį suinteresuotiesiems subjektams ir aktyvesnį jų dalyvavimą, be kita ko, stiprindamos pajėgumus.

3. Šalys vykdo šio protokolo įgyvendinimo stebėseną, kad užtikrintų, be kita ko, taikant požiūrį, pagal kurį numatomas įvairių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas, kad veiksmai ir priemonės būtų efektyviai ir veiksmingai įgyvendinami. Jos gali pritaikyti prie kintančių aplinkybių ir išplėsti jo taikymo sritį, kad sustiprintų bendradarbiavimą esamose ir naujose bendradarbiavimo srityse, laikydamosi procedūros, nustatytos šio susitarimo bendrosios dalies 99 straipsnio 5 dalyje.

4. Šalys vykdo nuolatinę nepriklausomą pagal šį protokolą numatytose pagrindinėse bendradarbiavimo srityse įgyvendinamos veiklos stebėseną ir atlieka nuolatinius nepriklausomus jos vertinimus.

II DALIS

PAGRINDINĖS BENDRADARBIAVIMO SRITYS

I ANTRAŠTINĖ DALIS

APLINKOSAUGINIS TVARUMAS IR KLIMATO KAITA

9 STRAIPSNIS

Šalys, pripažindamos klimato kaitos, jūros lygio kilimo ir aplinkos būklės blogėjimo keliamą didelę grėsmę darnaus vystymosi siekiui ir žmonių gyvybėms ir pripažindamos didelį pavojų mažoms besivystančioms salų valstybėms, didina atsparumą klimato kaitai ir sustabdo aplinkos būklės blogėjimą. Jos imasi plataus užmojo veiksmų, kuriais siekiama sušvelninti klimato kaitą ir prie jos prisitaikyti, užkirsti kelią nuostolių ir žalos rizikai, ją sumažinti ir panaikinti, apsaugoti ir pagerinti aplinkos kokybę ir remti tausų gamtos išteklių valdymą. Jos imasi priemonių, kuriomis siekiama sustabdyti biologinės įvairovės nykimą, išlaikyti ir atkurti ekosistemas, skatinti vandenynų valdymą ir užkirsti kelią gaivalinėms nelaimėms bei į jas reaguoti. Jos investuoja į aplinkos atžvilgiu tvarų augimą, žiedinę ekonomiką ir atsinaujinančiųjų išteklių energiją, užtikrindamos, kad ekonomikos augimas visapusiškai atitiktų aplinkosauginio tvarumo kriterijų.

10 STRAIPSNIS

Klimato politikos veiksmai

1. Šalys, primindamos Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos ir pagal ją sudaryto Paryžiaus susitarimo tikslus, principus ir nuostatas ir pabrėždamos būtinybę stiprinti pastangas kovoti su klimato kaita, atsižvelgiant į nustatytus faktus, pateiktus Tarpvyriausybinės klimato kaitos komisijos (IPCC) specialiojoje ataskaitoje dėl visuotinio klimato atšilimo 1,5 °C, palyginti su ikipramoninio laikotarpio lygiu, padarinius, susitaria prisidėti prie visuotinių pastangų mažinti išmetamųjų teršalų kiekį tokiu mastu, kuris atitinka tikslą pasiekti, kad vidutinė pasaulio temperatūra pakiltų gerokai mažiau nei 2 °C, palyginti su ikipramoninio laikotarpio lygiu, ir toliau stengtis apriboti pasaulio temperatūros kilimą iki 1,5 °C. Jos pripažįsta, kaip svarbu kuo skubiau pasaulyje pasiekti nulinio grynojo dėl žmogaus veiklos išmetamo teršalų kiekio tikslą. Šiuo tikslu jos įsipareigoja parengti tokius tolesnius nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus (NDC), kurie reikštų pažangą, palyginti su dabartiniais NDC, ir atspindėtų kuo didesnį šalių užmojo lygį, atsižvelgiant į skirtingas nacionalines aplinkybes, ir dar kartą patvirtina kiekvienos savo tikslą iki 2050 m. neutralizuoti anglies dioksido poveikį.

2. Šalys parengia visapusiškas ir įtraukias klimato politikos vidaus priemones ir programas, be kita ko, nustatydamos teisės aktų ir valdymo sistemas, ir įgyvendina konkrečius veiksmus, kuriais siekiama paspartinti Paryžiaus susitarimo įgyvendinimą. Jos sukuria stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo sistemas ir vertinimo sistemas pažangai įgyvendinant veiksmus klimato politikos srityje stebėti.

3. Šalys spartina ir stiprina pastangas prisitaikyti prie klimato kaitos poveikio, be kita ko, parengdamos ir įgyvendindamos plataus užmojo nacionalinius prisitaikymo planus (NPP). Jos parengia ir įgyvendina politikos priemones, strategijas ir teisės aktų sistemas, kuriomis siekiama integruoti prisitaikymo veiklą į atitinkamus socioekonomikos ir aplinkosaugos sektorius.

4. Šalys, pripažindamos, kad iškastinį kurą naudojantys energetikos ir transporto sektoriai labai prisideda prie taršos išmetamu anglies dioksidu, įsipareigoja kurti efektyvaus energijos vartojimo ir atsinaujinančiųjų išteklių energetikos sprendimus ir toliau mažinti sausumos, aviacijos ir jūrų transporto sektorių išmetamą anglies dioksido kiekį. Jos stiprina bendrą veiklą technologijų plėtojimo ir perdavimo srityje. Jos siekia racionalizuoti ir laipsniškai panaikinti neefektyvias subsidijas iškastiniam kurui, kuriomis skatinamas išlaidus vartojimas, ir mažina galimą neigiamą poveikį tokiu būdu, kuriuo apsaugomos neturtingos ir pažeidžiamos bendruomenės.

5. Kovodamos su klimato kaita ir jos poveikiu Šalys taiko integruotus, kompleksinius ir suderintus su rinka nesusijusius metodus ir atsižvelgia į mažų besivystančių salų valstybių pažeidžiamumą bei į savo atitinkamas politikos programas, įskaitant Ramiojo vandenyno regiono atsparaus vystymosi programą ir Ramiojo vandenyno regiono atsparumo didinimo partnerystę.

6. Šalys remia veiksmus, kuriais siekiama suderinti finansinius srautus su planu mažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir užtikrinti klimato kaitai atsparų vystymąsi. Jos bendradarbiauja telkdamos lėšas kovai su klimato kaita finansuoti iš daugybės įvairių šaltinių, priemonių ir kanalų, siekdamos remti veiklą rengiant ir įgyvendinant nacionalinius prisitaikymo planus ir nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus, kurių tikslai viršija dabartinį Paryžiaus susitarimą atitinkantį užmojų lygį.

7. Šalys skatina plataus užmojo veiklą siekiant laipsniškai atsisakyti naudoti hidrofluorangliavandenilį pagal Monrealio protokolą dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų ir minėto protokolo Kigalio pakeitimą. Šalys ragina visas Protokolo Šalis ratifikuoti pakeitimą ir užtikrinti jo spartų įgyvendinimą.

8. Šalys stiprina koordinavimą visais valdymo lygmenimis ir imasi veiksmų, parengtų ir įgyvendinamų remiantis geriausiais turimais mokslo duomenimis ir atitinkamais atvejais tradicinėmis žiniomis, čiabuvių ir vietos žinių sistemomis. Jos skatina vietos valdžios institucijas ir sudaro joms sąlygas prisiimti bei įgyvendinti plataus užmojo įsipareigojimus klimato ir energetikos politikos srityje. Jos skatina esamas iniciatyvas, pvz., Pasaulinį merų paktą dėl klimato ir energetikos, ir turėtų remti pagal jas parengtų veiksmų planų įgyvendinimą.

9. Šalys bendradarbiauja siekdamos kurti prisitaikymui prie klimato kaitos ir reagavimui į ją reikiamų žinių tinklus ir stiprinti mokslinius, techninius ir žmogiškuosius ir institucinius pajėgumus įgyvendinti klimato politikos veiksmus bei vykdyti aplinkosaugos vadybos bei aplinkos stebėsenos veiklą, be kita ko, taikant kosmines technologijas ir informacines sistemas.

11 STRAIPSNIS

Aplinka ir tausus gamtos išteklių valdymas

1. Šalys remia ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų, kuriomis biologinė įvairovė susiejama su pragyvenimo šaltiniais, išsaugojimo, tausaus naudojimo ir atkūrimo veiklą. Jos saugo, atkuria ir didina biologinę įvairovę, laikydamosi Biologinės įvairovės konvencijos ir Pasaulinės biologinės įvairovės strategijos po 2020 m. nuostatų. Jos remia pastangas parengti ilgalaikes strategijas, nukreiptas į tikslą integruoti biologinės įvairovės aspektus į Ramiojo vandenyno regiono nacionalines ir regionines programas, užtikrinant visų institucijų veiklos koordinavimą ir derinimą ir renkant faktus, kurių reikia priimant apgalvotus sprendimus.

2. Šalys skatina vadovautis integruotu požiūriu į mechanizmus, kuriais užtikrinamas tausus gamtos išteklių ir aplinkos valdymas ir naudojimas visais lygmenimis, be kita ko, plėtojant žiedinę ir žaliąją ekonomiką, ir juos stiprinti, atsižvelgiant į dabartinių ir ateities kartų poreikius ir atitinkamais atvejais į čiabuvių tautų, tradicinę ir paprotinę praktiką.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti tausų savo miškų išteklių ir kitų medžių išteklių valdymą, sumažinti miškų naikinimą ir sustabdyti šį procesą, kovoti su neteisėta medienos ruoša ir prekyba neteisėta mediena bei medienos gaminiais, atkurti natūralių miškų funkcijas, be kita ko, teikti ekosistemines paslaugas, ir skatinti atsakingą kasybą, atsižvelgiant į darnaus vystymosi reikalavimus, įskaitant ekonominius, socialinius ir su aplinka susijusius jų gausėjančių gyventojų poreikius.

4. Šalys skatina tausaus integruoto vandens išteklių valdymo sistemas, padedančias išlaikyti ir apsaugoti vandens šaltinius ir ekosistemas, rinkti ir valyti nuotekas, kovoti su žemės degradacija ir vandens bei gruntinio vandens išteklių tarša, taip pat spręsti netikrumo dėl vandens prieinamumo klausimą naudojant vandens surinkimo ir saugojimo sistemas.

5. Šalys bendradarbiauja kovodamos su invazinių svetimų rūšių keliama grėsme nykstančioms vietinėms rūšims, biologinei įvairovei, ekosisteminėms funkcijoms ir paslaugoms, žmonių pragyvenimo šaltiniams ir atsparumui, taip pat prekybai ir ekonominei plėtrai.

6. Šalys veiksmingai kovoja su įvairaus pobūdžio tarša. Šalys siekia sukurti reikiamas patikimo cheminių medžiagų ir atliekų tvarkymo reglamentavimo sistemas ir vykdymo užtikrinimo mechanizmus. Jos siekia užkirsti kelią atliekų susidarymui arba kuo labiau sumažinti atliekų kiekį jų susidarymo vietoje, taip pat didinti produktų daugkartinį vartojamumą ir perdirbamumą ir efektyvų išteklių naudojimą, siekiant priderinti gamybą ir vartojimą prie tikslo sukurti žiedinę ekonomiką. Jos imasi priemonių, kurias taikant užkertamas kelias pavojingųjų medžiagų patekimui į medžiagų naudojimo ciklus arba kuo labiau sumažinamas jų kiekis ir produktuose esančios cheminės medžiagos yra valdomos visą produktų gyvavimo ciklą.

12 STRAIPSNIS

Atsparumas nelaimėms

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos stiprinti žmonių, visuomenės, institucijų ir infrastruktūros atsparumą nelaimėms. Jos atsižvelgia į tai, kad nelaimės ir klimato kaita yra glaudžiai susijusios su nelaimių poveikiu žmogaus ir socialinei raidai, žmonių, ypač pažeidžiamų grupių ir asmenų, pragyvenimo šaltiniams, kultūros paveldui, aplinkos naudingumui, ekonominei plėtrai ir žmonių saugumui. Jos siekia įgyvendinti 2015–2030 m. Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programą ir vykdyti jos įgyvendinimo stebėseną ir tuo tikslu, be kita ko, keičiasi informacija ir geriausia patirtimi, atsižvelgdamos į atitinkamas savo politikos programas, įskaitant Ramiojo vandenyno regiono atsparaus vystymosi programą.

2. Šalys skatina vadovautis holistiniu požiūriu į nelaimių rizikos mažinimą, be kita ko, atsižvelgti į Ramiojo vandenyno regiono atsparaus vystymosi programą, investuoti į rizikos prevenciją ir pasirengimą nelaimėms, integruoti rizikos mažinimo pastangas į atkūrimo veiksmus ir skatinti finansinės rizikos draudimą. Jos remia viešųjų paslaugų, infrastruktūros, aprūpinimą maistu ir vandeniu, užtikrindamos, kad investuojant būtų apsvarstyta realistiška būsimos rizikos samprata ir į ją atsižvelgta. Jos teikia prioritetą atsparumui klimato kaitos poveikiui, kuris yra visos atstatymo ir atkūrimo veiklos pagrindas, ir šiuo tikslu, be kita ko, įgyvendina tobulinamojo atkūrimo koncepciją.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos didinti atitinkamų atsparumo stiprinimo technologijų prieinamumą ir jų perdavimo bei sistemingo naudojimo mastą. Šalys investuoja į nelaimių statistikos ir nuostolių duomenų rinkimą ir naudojimą, išsamų rizikos vertinimą, rizikos mažinimo planų įgyvendinimą visais lygmenimis ir nelaimių rizikos mažinimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos pastangų tarpusavio ryšio stiprinimą. Jos remia kosminių technologijų ir informacinių sistemų naudojimą gerinant prevencijos, pasirengimo, reagavimo ir atkūrimo priemones.

4. Šalys siekia stiprinti įtraukų rizikos valdymą visais lygmenimis, įskaitant nacionalinių ir regioninių pajėgumų mažinti nelaimių riziką ir klimato srities inovacijų kompetencijos centrų stiprinimą. Jos siekia didinti stebėsenos, ankstyvojo perspėjimo ir rizikos vertinimo pajėgumus, vidaus ir regioninius pajėgumus ir gebėjimus įgyvendinti prevencijos, poveikio švelninimo, pasirengimo, reagavimo ir atkūrimo priemones, įskaitant civilinės saugos mechanizmus, taip pat vietos bendruomenių ir institucijų pajėgumus, didžiausią dėmesį skirdamos pažeidžiamiausiems ir labiausiai marginalizuotiems namų ūkiams ir asmenų grupėms.

5. Šalys stebi ir vertina nelaimių rizikos ir su klimatu susijusios rizikos valdymo prioritetus ir tikslus, vadovaudamosi geriausia tarptautine patirtimi.

II ANTRAŠTINĖ DALIS

ĮTRAUKI IR TVARI EKONOMINĖ PLĖTRA

13 STRAIPSNIS

1. Šalys įgyvendina integruotas strategijas ir reformas siekdamos sukurti atsparią ir diversifikuotą ekonomiką, skatinti ekonomikos augimą ir pertvarką, stiprinti verslo ir prekybos ryšius ir remti perėjimą prie visuotinio kokybiško užimtumo. Jos įsipareigoja sukurti didesniems investicijų srautams bei privačiojo sektoriaus plėtrai palankią verslo aplinką. Šalys stiprina ir plėtoja glaudesnį tarpregioninį ekonominį bendradarbiavimą, įskaitant prekių ir paslaugų judumą. Jos skatina ir kuria palankesnes sąlygas platesniu mastu naudoti savo atitinkamą nacionalinę valiutą tarptautiniuose sandoriuose.

2. Šalys skatina priemones, kuriomis remiamas mokslo, technologijų, inovacijų ir mokslinių tyrimų transformacinis pobūdis. Jos siekia sukurti žiedinę, mažo anglies dioksido kiekio technologijų ir klimato kaitai atsparią ekonomiką ir užtikrinti, kad visi žmonės galėtų turėti naudos iš atsivėrusių verslo galimybių, kad būtų laikomasi pagrindinių darbo standartų ir jie būtų įtvirtinti, be kita ko, plėtojant socialinį dialogą, taip pat užtikrinti, kad būtų skatinamas socialinis ir ekonominis pažeidžiamų asmenų, moterų ir jaunimo įgalėjimas ir įtrauktis, be kita ko, įgyvendinant tinkamas socialinės apsaugos priemones. Jos susitaria daugiausiai pastangų dėti pagrindiniuose sektoriuose, turinčiuose didinamąjį poveikį integraciniam ekonomikos augimui, darbo vietų kūrimui ir skurdo naikinimui, įskaitant galimybę bendradarbiauti naujose ekonomikos srityse.

1 SKYRIUS

EKONOMIKOS AUGIMAS IR ĮVAIRINIMAS

14 STRAIPSNIS

Ekonominę plėtrą lemiantys veiksniai

1. Šalys įgyvendina priemones, kuriomis remiamas tikslas pasiekti didesnį ekonominį našumą, pirmiausia užtikrinant ekonomikos įvairinimą, technologinį modernizavimą ir inovacijas, taip pat priemones, kuriomis didinamas makroekonominis ir finansinis sektorių stabilumas, supaprastinamos ir suderinamos veiklos taisyklės ir procesai, stiprinamos veiksmingos ir nuspėjamos mokesčių sistemos, didinamas viešojo administravimo ir teismų sistemų veiksmingumas. Jos nustato patikimą konkurencijos politiką, taip pat užtikrina žemės naudojimo, nuosavybės teisių bei intelektinės nuosavybės teisių apsaugą.

2. Šalys susitaria skatinti tinkamus teisės aktus, taisykles ir politikos priemones, kuriais sudaromos palankesnės sąlygos verslui ir kuriais siekiama sumažinti reglamentavimo ir administracinę naštą bei padidinti skaidrumą, kartu plėtojant verslumo įgūdžius ir verslo kultūrą, kuria siekiama didinti investicijas ir privačiojo sektoriaus plėtrą. Jos taip pat skatina įmonių socialinę atsakomybę ir atsakingą verslą, įskaitant dėmesį aplinkai.

3. Šalys susitaria spręsti žmogiškojo kapitalo klausimus ir didinti jo plėtrą, visų pirma investuojant į labai išsilavinusios, parengtos, kvalifikuotos ir našios darbo jėgos, kuri yra pakankamai parengta, kad gautų deramą darbą, be kita ko, naujuose dinamiškai augančiuose sektoriuose, atitinka darbo rinkų poreikius ir didina privačiojo sektoriaus dalyvavimą, sukūrimą ir šią veiklą remiant. Ypatingą dėmesį jos skiria skaitmeninio raštingumo, techninio ir profesinio mokymo ir tretinio švietimo programų gerinimui.

4. Šalys skatina politiką, kuria didinama darbo rinkos institucijų svarba, efektyvumas ir veiksmingumas. Jos skatina tarpregioninį darbo jėgos judumą siekdamos remti AKRVO priklausančių Ramiojo vandenyno regiono valstybių vystymosi poreikius ir tinkamai atsižvelgti į privačiojo sektoriaus poreikius bei prisidėti prie didesnės ekonominės integracijos, didesnių investicijų ir didesnio veiklos našumo.

5. Šalys remia pagrindinės infrastruktūros, pvz., energetikos, transporto, vandens tiekimo, taip pat informacinių ir ryšių technologijų paslaugų ir skaitmeninio junglumo, plėtrą.

6. Šalys skatina kaimo vietovių plėtrą ir kaimo ekonomikos įvairinimą, be kita ko, stiprindamos atsparios infrastruktūros, turizmo, žemės ūkio ir pramonės tarpusavio ryšius.

7. Šalys remia priemones, kuriomis siekiama gerinti draudimo, finansinių ir nefinansinių paslaugų kokybę, pasiūlą ir prieinamumą privačioms įmonėms tiek iš oficialiųjų, tiek iš neoficialiųjų sektorių. Jos gerina įperkamo finansavimo prieinamumą, be kita ko, kurdamos gyvybingas bankų ir ne bankų sistemas ir stiprindamos skaitmenines finansines paslaugas, kuriomis sudaromos palankesnės sąlygos kurti pridėtinę vertę įmones, visų pirma labai mažas, mažąsias ir vidutines įmones, integruojant į regionines ir pasaulines vertės grandines ir šiuo tikslu didinant gamybos, prekybos reguliavimo pajėgumus, verslumą, dar labiau lengvinant verslą, įvairinant produktus ir eksporto paskirties vietas, plėtojant technologijas ir inovacijas, įskaitant e. prekybos platformas.

15 STRAIPSNIS

Investicijos

1. Šalys įsipareigoja skatinti, kurti ir išlaikyti abipusiai naudingoms atsakingoms investicijoms palankią aplinką. Jos supaprastina ir paspartina administracines procedūras ir reikalavimus ir remia priemones, kuriomis sukuriama nuspėjama ir saugi investavimo aplinka, sudaromos palankesnės sąlygos partnerystei ir skatinamas viešojo ir privačiojo sektoriaus dialogas.

2. Šalys susitaria pritraukti tvarių ir atsakingų viešojo ir privačiojo sektorių investicijų, įskaitant tiesiogines užsienio investicijas, ir jas išlaikyti, be kita ko, taikant dotacijų ir paskolų derinimo, garantijų ir kitas novatoriškas finansines priemones, kad būtų padidintas investuotojų pasitikėjimas. Jos stengiasi teikti investuotojams aktualią ir lengvai prieinamą informaciją apie verslo galimybes tiek ES, tiek AKRVO priklausančiose Ramiojo vandenyno regiono šalyse.

3. Šalys įsipareigoja bendradarbiauti siekiant sudaryti palankesnes sąlygas investicijoms ir šiuo tikslu taikyti tinkamai suderintas intervencines priemones, ypatingą dėmesį skiriant jaunimui ir moterims.

16 STRAIPSNIS

Privačiojo sektoriaus plėtra

1. Šalys remia dinamiško, konkurencingo ir atsakingo privačiojo sektoriaus plėtrą, be kita ko, patvirtindamos būtinas politikos priemones ir ekonomines, institucines bei teisės aktų reformas nacionaliniu ir (arba) regioniniu lygmenimis. Jos imasi priemonių, kuriomis siekiama sustiprinti ir padidinti privačiojo sektoriaus našumą ir veiksmingumą. Ypatingą dėmesį jos skiria labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių, verslo inkubatorių augimui ir jų konkurencingumo didinimui, taip pat namudinės gamybos sektoriaus plėtrai.

2. Šalys naudojasi technologinės pažangos ir skaitmeninės ekonomikos teikiamomis galimybėmis. Jos siekia telkti investicijas moksliniams tyrimams ir inovacijoms bei skaitmeninei ekonomikai remti ir skatina privatųjį sektorių didinti skaitmeninimą, visų pirma kalbant apie investicijas, inovacijas, žinias apie rinką, prieigą ir ekspertines žinias.

3. Šalys skatina pramonės plėtrą siekdamos užtikrinti tvarų ekonomikos augimą. Jos priima tikslines politikos priemones, kuriomis siekiama sudaryti palankesnes sąlygas pramonės augimui ir galimybėms, visų pirma sukuriant sąsajas ir vykdant pridėtinę vertę teikiančią veiklą, įskaitant smulkiosios pramonės šakas. Jos skatina tinkamų technologijų ir procesų plėtojimą ir nišinių produktų įvairinimą. Jos parengia ir įgyvendina strategijas, padedančias stiprinti regioninius ir nacionalinius pajėgumus konkuruoti vidutinio lygio ir aukštųjų technologijų gamybos ir eksporto srityse.

4. Šalys remia didesnį išteklių naudojimo efektyvumą ir žaliųjų technologijų bei aplinkai tinkamų pramonės procesų diegimą. Jos veiksmingai kovoja su įvairaus pobūdžio tarša, kurią lemia ekonominė veikla, be kita ko, aiškiai apibrėždamos ir nustatydamos pareigas pramonei ir verslo veiklos vykdytojams visoje tiekimo grandinėje pagal didesnės gamintojo atsakomybės principą ir principą „teršėjas moka“.

17 STRAIPSNIS

Mokslas, technologijos, inovacijos ir moksliniai tyrimai

1. Šalys bendradarbiauja mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų srityje siekdamos skatinti socialinę ir ekonominę plėtrą, spręsti visuomenės uždavinius ir didinti konkurencingumą regioniniu lygmeniu. Jos užtikrina mokslinių tyrimų tinklų sujungimą ir sąveiką, plėtoja kompiuterinių sistemų ir mokslinių duomenų infrastruktūrą ir paslaugas ir skatina tokią plėtrą savo regione.

2. Atitinkamais atvejais Šalys palengvina prieigą prie viena kitos mokslo, technologijų ir inovacijų programų, mokslinių tyrimų infrastruktūros ir įrenginių, leidinių ir mokslinių duomenų svarbiose srityse, įskaitant klimato kaitą ir vandenynus.

3. Šalys bendradarbiauja spręsdamos bendro intereso klausimus civilinės kosminės veiklos srityse, tokiose kaip kosminiai tyrimai, pasaulinių palydovinės navigacijos sistemų taikymas ir paslaugos, palydovinių signalų tikslinimo sistemų plėtojimas, Žemės stebėjimas ir mokslas apie Žemę, visų pirma susijusius su ankstyvojo įspėjimo ir stebėjimo mechanizmų naudojimu.

18 STRAIPSNIS

Perlaidos

Šalys, pripažindamos perlaidų kaip vieno iš pagrindinių įtraukaus ir darnaus vystymosi skatinimo veiksnių svarbą, siekia iki 2030 m. sumažinti perlaidų operacijų įkainius iki mažiau nei 3 proc. ir panaikinti perlaidų koridorius, kuriais naudojantis taikomi didesni nei 5 proc. įkainiai, skatina finansinį raštingumą ir finansinę įtrauktį pasitelkdamos naujoviškas finansines priemones ir gerina reglamentavimo sistemas, kad į jas būtų įtraukta daugiau netradicinių dalyvių, be kita ko, naudodamos naujas technologijas.

2 SKYRIUS

BENDRADARBIAVIMAS PREKYBOS SRITYJE

19 STRAIPSNIS

Prekybos integracija

1. Šalys įsipareigoja didinti prekybos galimybes savo abipusei naudai ir galimybes prekiauti su platesniu regionu, įskaitant ES asocijuotąsias užjūrio šalis ir teritorijas (UŠT). Jos siekia skatinti sklandžią ir laipsnišką Ramiojo vandenyno regiono valstybių integraciją į pasaulio ekonomiką, ypač visapusiškai išnaudojant regioninės integracijos ir prekybos su kitais regionais potencialą.

2. Šalys remia esamos Europos Sąjungos ir Ramiojo vandenyno regiono valstybių ekonominės partnerystės susitarimo (EPS) įgyvendinimą ir veikimą, skatindamos suinteresuotas šalis prie jo prisijungti ir prireikus išplėsti EPS taikymo sritį.

3. Šalys remia regioninės ekonominės integracijos procesus Ramiojo vandenyno regione, įskaitant prekybos lengvinimą ir reguliavimo suderinimo veiklą, kad šalys galėtų pasinaudoti prekybos su savo kaimynais pranašumu ir kad būtų skatinama jų integracija į pagrindines regionines ir pasaulines vertės grandines.

20 STRAIPSNIS

Prekybos pajėgumai

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos stiprinti prekybos pajėgumus, be kita ko, didinant gamybą ir verslumą bei investicijas į papildomą vertę kuriančius sektorius. Jos užtikrina, kad būtų sukurtos pagrindinės sąlygos bei tinkamos vidaus politikos priemones, kuriomis siekiama sudaryti palankesnes sąlygas didesniems prekybos srautams.

2. Šalys bendradarbiauja prekybos lengvinimo srityje, remdamosi savo atitinkamais įsipareigojimais pagal Pasaulio prekybos organizacijos susitarimą dėl prekybos lengvinimo (PL). Bendradarbiaujant šioje srityje atsižvelgiama į konkrečius AKRVO priklausančių Ramiojo vandenyno regiono šalių poreikius, įskaitant poreikius, susijusius su geografinėmis kliūtimis, technologijomis, prekybos finansavimu ir sujungiamumu. Jos siekia mažinti prekybos sąnaudas, susijusias su importu, eksportu, tranzitu ir kitomis muitinių procedūromis, taikomomis prekių ir paslaugų judėjimui, įskaitant muitinių procedūrų automatizavimą.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos užkirsti kelią techninėms prekybos kliūtims ir jų eksportą ribojančioms nereikalingoms netarifinėms kliūtims, jas nustatyti ir pašalinti. Visų pirma jos bendradarbiauja siekdamos užtikrinti, kad būtų laikomasi tarptautinių standartų, ir šiuo tikslu tinkamai remdamos pajėgumų stiprinimą, ir kad būtų pagerinti kokybės kontrolės mechanizmai bei sertifikavimo laboratorijos.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos sugriežtinti sanitarijos ir fitosanitarijos taisykles ir praktiką, be kita ko, naudojant institucinius ir reguliavimo mechanizmus, taip pat tinkamas informacines sistemas ir tinkamą infrastruktūrą.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos įgyvendinti administracinio bendradarbiavimo ir tikrinimo susitarimus savo prekybos ryšių srityje.

6. Šalys, pripažindamos skaitmeninių technologijų indėlį lengvinant prekybą, susitaria bendradarbiauti siekiant sukurti tinkamas skaitmenines Ramiojo vandenyno regiono nacionalinės ir tarpvalstybinės prekybos platformas.

21 STRAIPSNIS

Paslaugos

1. Šalys remia tvirto ir gyvybingo paslaugų sektoriaus plėtojimą, pripažindamos jo indėlio į ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą ir jo indėlio į visas ekonominės veiklos sritis bei transformacinių gamybos ir eksporto procesų lengvinimą svarbą.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos stiprinti pajėgumus teikti paslaugas. Jos ypatingą dėmesį skiria paslaugoms, susijusioms su asmenų judėjimu verslo tikslais, finansinėms ir kitoms verslo paslaugoms, turizmui, kultūros ir kūrybos pramonei, statybai ir susijusioms inžinerijos paslaugoms.

3. Šalys susitaria skatinti atitinkamais atvejais sudaryti savitarpio pripažinimo susitarimus, be kita ko, siekiant palengvinti profesinių kvalifikacijų pripažinimą. Šalys bendradarbiauja spręsdamos su prekybos paslaugomis kliūtimis susijusius klausimus, kurių tikslas – skatinti konkurenciją, kurti darbo vietas, skatinti ekonomikos augimą ir vystymąsi ir gerinti jų paslaugų sektoriaus kokybę.

3 SKYRIUS

PAGRINDINIAI SEKTORIAI

22 STRAIPSNIS

Mėlynoji ekonomika

1. Šalys skatina tokią mėlynąją ekonomiką, kuri yra tinkamai valdoma ir tvari ir kuria siekiama derinti tvarų ekonomikos augimą su darbo vietų kūrimu, geresniais pragyvenimo šaltiniais ir didesne socialine lygybe, sąžiningu dalijimusi ekonomine nauda ir sustiprintu aprūpinimu maistu ir kuri yra grindžiama jūrų ekosistemų ir biologinės įvairovės išsaugojimu bei tausiu išteklių naudojimu.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos plėtoti tvarią akvakultūrą veiksmingai planuojant teritorijas, taikant ekosisteminį metodą, sukuriant vienodesnes sąlygas investuotojams ir užtikrinant, kad būtų sprendžiamos vietos bendruomenėms susirūpinimą keliančios problemos.

3. Šalys didina tausios žvejybos, įskaitant nepramoninę žvejybą, plėtrą skatindamos tvarias vertės grandines ir šiuo tikslu didindamos investicijas į našumą ir vietos perdirbimo pajėgumus bei kartu užtikrindamos žvejybos išteklių tvarumą ir geresnį aprūpinimą maistu bei didesnę maisto saugą.

4. Šalys pasinaudoja jūrų biotechnologijų srityje esančiomis galimybėmis remdamos mokslinius tyrimus ir mažindamos technines kliūtis, kad būtų palengvinta prieiga kartu vengiant rizikos jūros aplinkai.

5. Šalys skatina vykdyti mokslinius tyrimus, diegti inovacijas, dalytis žiniomis, geriausia praktika ir įgyta patirtimi mėlynosios ekonomikos srityje, taip pat stiprinti teritorijų planavimo veiklą ir tinkamą investicinių sprendimų priėmimo procesą.

6. Šalys skatina jūrų atsinaujinančiųjų išteklių energiją siekdamos paspartinti perėjimą prie švarios energijos visose salose.

23 STRAIPSNIS

Žemės ūkis

1. Šalys skatina tvarų žemės ūkį ir remia agroekologišką praktiką ir veiklą, kuriomis siekiama sukurti klimato kaitai atsparų žemės ūkio sektorių ir užtikrinti papildomos vertės kūrimą bei įvairinimą, kad būtų gerinami pragyvenimo šaltiniai, padidintos pajamos ir sukurtos deramo darbo vietos.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos padidinti galimybes gamintojams, perdirbėjams ir eksportuotojams, visų pirma smulkiesiems ūkininkams, patekti į nacionalines, regionines ir pasaulines rinkas, be kita ko, gerinant žemės ūkio konsultavimo paslaugas, kaimo vietovių infrastruktūrą ir galimybę gauti finansavimą. Jos bendradarbiauja siekdamos užtikrinti, kad būtų laikomasi tarptautiniu mastu pripažintos praktikos ir standartų, atsižvelgiant į atitinkamas politikos programas.

3. Šalys skatina aprūpinimą maistu kurdamos įtraukias ir biologiniu požiūriu įvairias su mitybos aspektais susijusias vertės grandines, vietos lygmeniu užtikrinant papildomos vertės kūrimą ir perdirbimą ir didinant vertės grandinės subjektų pajėgumus. Jos imasi Ramiojo vandenyno regiono ir Europos Sąjungos žemės ūkio ir maisto produktų geografinių nuorodų (GN) registravimo ir apsaugos veiklos.

4. Šalys bendradarbiauja kovodamos su jų žemės ūkiui žalą darančiais kenkėjais, ligomis ir invazinėmis svetimomis rūšimis.

24 STRAIPSNIS

Turizmas

1. Šalys įsipareigoja užtikrinti subalansuotą ir tvarią turizmo plėtrą, kuo labiau padidinant jo potencialą prisidėti prie ekonomikos augimo, deramo darbo vietų kūrimo ir valdžios sektoriaus pajamų didinimo ir kartu užtikrinant aplinkos, kultūros ir socialinių aspektų integravimą.

2. Šalys gerina kultūros paveldo ir gamtos išteklių apsaugą ir rėmimą ir stiprina turizmo sektoriaus ryšius su kitais atitinkamais ekonomikos sektoriais, visų pirma transporto sektoriumi, žemės ūkiu ir mėlynąja ekonomika.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos skatinti tvarią turizmo plėtojimo praktiką ir siekia optimizuoti socialinę ir ekonominę turizmo naudą, saugant žemę, vandenynus, žmones ir kultūras, gerbiant vietos bendruomenių vientisumo principą ir jų interesus, remiant jų dalyvavimą turizmo, visų pirma kaimo, bendruomeninio bei ekologinio turizmo, plėtros procese. Jos skatina investicijas į naujas technologijas, kuriomis siekiama su moksliniais tyrimais ir statistika, atsparumu klimato kaitos poveikiui ir nelaimėms, biologine įvairove, atliekų tvarkymu, atsinaujinančiųjų išteklių energija ir energijos vartojimo efektyvumu, aprūpinimu vandeniu ir maistu ir bendruomenių pragyvenimo šaltiniais bei jų dalyvavimu susijusių tikslų.

4. Šalys remia investicijas į turizmo produktų ir paslaugų skatinimą ir plėtojimą. Jos skatina sudaryti novatoriškos partnerystės susitarimus su atitinkamomis oro transporto bendrovėmis ir kruizinius laivus eksploatuojančiais veiklos vykdytojais ir investuoti į žmogiškojo kapitalo plėtrą, mokymą turizmo srityje ir pajėgumų stiprinimą, rinkodarą, įskaitant skaitmeninę rinkodarą, ir skatinti įmonių tarpusavio ryšius ir keistis kvalifikuotais darbuotojais siekiant didinti konkurencingumą, gerinti paslaugų standartus ir užtikrinti tolesnę turizmo sektoriaus plėtrą.

25 STRAIPSNIS

Tvarioji energetika

1. Šalys pripažįsta energetikos sektoriaus svarbą ekonominei gerovei, žmogaus ir socialinei raidai ir žmonių saugumui ir tai, kad reikia sklandžiai pereiti prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos. Jos siekia didinti energetinį saugumą ir energetikos infrastruktūros atsparumą, kad būtų padidintas švarios energijos prieinamumas ir įperkamumas.

2. Šalys susitaria Ramiojo vandenyno regione remti energetikos sektoriaus reformas, padedančias mažinti taršos anglies dioksidu, kurią lemia sektoriaus plėtra, intensyvumą, didinti energijos tiekimo ir galutinio vartojimo efektyvumą, stiprinti energetikos infrastruktūros atsparumą ir mažinti gryną išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, atsižvelgiant į atitinkamas politikos programas, įskaitant Ramiojo vandenyno regiono energetinio saugumo didinimo veiksmų programą ir Ramiojo vandenyno regiono atsparaus vystymosi programą.

3. Šalys sudaro palankesnes sąlygas kurti atviras, skaidrias ir veikiančias energijos rinkas, padedančias skatinti įtraukias ir tvarias investicijas į atsakingą atsinaujinančiųjų išteklių gamybą, perdavimą ir skirstymą ir energijos vartojimo efektyvumą.

4. Šalys skatina energijos vartojimo efektyvumą ir energijos taupymą visuose energijos grandinės etapuose nuo gamybos iki vartojimo ir stiprina, gerina bei pertvarko elektros energijos gamybos, generavimo ir skirstymo infrastruktūrą, be kita ko, stiprindamos ir plėsdamos miesto teritorijų ir kaimo vietovių elektros energijos skirstymo tinklus.

5. Šalys skatina Ramiojo vandenyno regiono energetikos pertvarką kuriant ir naudojant švarias, alternatyvias, ekonomiškai efektyvias ir tvarias energetikos technologijas, įskaitant atsinaujinančiųjų išteklių ir mažataršes energetikos technologijas.

26 STRAIPSNIS

Sujungiamumas

1. Šalys, pripažindamos geografines kliūtis, su kuriomis susiduria Ramiojo vandenyno regiono salų valstybės, didina viso Ramiojo vandenyno regiono sujungiamumą, užtikrindamos, kad jis būtų tvarus, visapusiškas, grindžiamas taisyklėmis ir kad juo būtų skatinamos investicijos, o įmonėms užtikrinamos vienodos veiklos sąlygos. Jos siekia sukurti saugias, patikimas, atsparias ir tvarias oro, sausumos ir jūrų transporto tinklų jungtis ir įvairius skaitmeninius tinklus nuo judriojo ryšio iki fiksuotojo ryšio tinklų, nuo interneto pagrindinio tinklo iki vietinių linijų, nuo kabelinių iki palydovinio ryšio tinklų. Jos įsipareigoja siekti energetinio sujungimo šiuolaikinių, veiksmingų ir švarių sprendimų bei žmonių tarpusavio ryšių skatinimo tikslais.

2. Šalys įsipareigoja restruktūrizuoti, sustiprinti ir patobulinti transporto ir susijusias infrastruktūros sistemas, palengvinant ir pagerinant keleivių, įskaitant riboto judumo asmenis, ir prekių judėjimą ir suteikiant ekonomiškai efektyvią, saugią, patikimą ir tvarią galimybę naudotis patikimomis ir veiksmingomis miesto, oro, jūrų, vidaus vandenų, geležinkelių ir kelių transporto paslaugomis. Jos gerina bendrą transporto sektoriaus valdymą rengdamos ir įgyvendindamos veiksmingus teisės aktus, kuriais palengvinamos suderinimo visame Ramiojo vandenyno regione pastangos, sudaromos sąlygos sąžiningai konkurencijai ir sąveikumui tos pačios rūšies transporto sektoriuje ir tarp skirtingų rūšių transporto sektorių, taip pat aktyvindamos ir skatindamos privačiojo sektoriaus dalyvavimą transporto srities projektuose, įskaitant projektus, susijusius su techninе priežiūra, pajėgumų ribojimų šalinimu ir trūkstamų transporto jungčių infrastruktūra.

3. Šalys pripažįsta ekonomiškai efektyvių ir veiksmingų jūrų transporto paslaugų, kaip pagrindinės prekybą lengvinančios transporto rūšies, svarbą. Jos bendradarbiauja jūrų transporto sektoriuje siekdamos skatinti AKRVO priklausančių Ramiojo vandenyno regiono šalių pastangas plėtoti konkurencingus uostus ir uostų paslaugas, įskaitant laivybos infrastruktūrą, siekiant pagerinti prekių ir asmenų judėjimą.

4. Šalys bendradarbiauja aviacijos sektoriuje, be kita ko, atsižvelgdamos į išaugusį maršrutų ir skrydžių į Ramiojo vandenyno regioną skaičių. Jos taip pat bendradarbiauja siekdamos stiprinti ir gerinti aviacijos saugą ir saugumą bei oro erdvės stebėjimo veiklą, įskaitant pajėgumą reaguoti į susijusias grėsmes ir riziką. Jos susitaria stiprinti ir gerinti pagalbines oro navigacijos ir jūrų laivybos priemones, įskaitant eismo valdymą ir kartografiją.

5. Šalys siekia užtikrinti geresnes atviro, įperkamo ir patikimo prisijungimo prie plačiajuosčio ryšio tinklo galimybes, be kita ko, tobulindamos ryšio perdavimo jūriniais kabeliais technologijas. Jos imasi priemonių, kuriomis siekiama sudaryti palankesnes sąlygas lengvai prieigai prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT), ir remia tinkamą dirbtinio intelekto ir daiktų interneto taikymą bei prie vietos sąlygų pritaikytų plataus masto ir mažų sąnaudų belaidžio ryšio tinklų diegimą. Jos siekia įsteigti reikiamas reguliavimo institucijas, išduosiančias licencijas paslaugų teikėjams, skatinsiančias konkurencinį elgesį, taip pat užtikrinsiančias vartotojų gerovę ir apsaugą, stiprindamos regioninį bendradarbiavimą ir atsižvelgdamos į atitinkamas Šalių politikos programas, įskaitant Ramiojo vandenyno regiono regioninį strateginį su IRT susijusių veiksmų planą.

27 STRAIPSNIS

Gavybos pramonė

1. Šalys, pripažindamos gavybos pramonės indėlį į ekonominę plėtrą, sudaro palankesnes sąlygas tvarioms ir atsakingoms investicijoms, priimdamos geriausią tarptautinę praktiką atitinkančius teisės aktus, politikos priemones ir reglamentavimo sistemas. Jos siekia užtikrinti sąžiningas ir neiškreiptas galimybes naudotis gavybos ištekliais, visapusiškai laikantis nacionalinių įstatymų ir valstybių suvereniteto dėl gamtos išteklių principo, ir gerbia poveikį patiriančių bendruomenių teises.

2. Šalys susitaria skatinti atsakingą gavybos išteklių valdymą, be kita ko, plėtojant teisės aktų sistemas ir atsižvelgiant į poveikį aplinkai. Jos skatina užtikrinti skaidrumą ir atskaitomybę laikantis Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyvos (GPSI) principų.

3. Šalys skatina naudoti atitinkamas technologijas siekiant sudaryti palankesnes sąlygas tvariam ir atsakingam gavybos išteklių žvalgymui ir naudojimui.

28 STRAIPSNIS

Miškininkystė

1. Šalys skatina tvarią miškotvarką ir miško išteklių naudojimą, mažina ir stabdo miškų niokojimą ir alinimą, išsaugo miško biologinę įvairovę ir ekosistemas, kovoja su neteisėta medienos ruoša ir susijusia prekyba ir skatina rinktis išteklius ir energiją tausojančius produktus iš tvariai valdomų miškų.

2. Šalys skatina tvarias žemės ūkio pramonės ir miškininkystės prekių ir produktų vertės grandines, pirmenybę teikdamos darbo vietų ir kitų ekonominių galimybių kūrimui ekosistemų išsaugojimo srityje. Jos bendradarbiauja tvarios miškotvarkos srityje, be kita ko, teisėto ir tvaraus produktų tiekimo komercinės naudos tikslais ir tvaraus miškų augalijos ir gyvūnijos komercializacijos srityje, visapusiškai laikydamosi geriausios tarptautinės praktikos bei standartų ir atitinkamų tarptautinių susitarimų. Jos bendradarbiauja ir skatina taikyti tinkamas technologijas ir metodus nustatyti ir gaminti vaistažoles bei kitas iš miško gaunamas medžiagas, kurios būtų naudojamos vaistų gamyboje, kartu užtikrinant, kad dėl to nepradėtų nykti biologinė įvairovė, neatsirastų ekosistemos disbalanso ir kad nebūtų kliūčių vaistų prieinamumui.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos pagerinti miškų valdymą ir tvarumą, be kita ko, atsižvelgdamos į miškų teisės aktų vykdymo, miškų valdymo ir prekybos mediena (FLEGT) veiksmų planą ir skatindamos sudaryti savanoriškos partnerystės susitarimus. Jos siekia stiprinti FLEGT ir klimato politikos veiksmų miškų ir žemės naudojimo sektoriuje suderinamumą ir konstruktyvią sąveiką šalių lygmeniu, be kita ko, įgyvendindamos ir kitas tarptautines iniciatyvas, visų pirma Varšuvos dėl miškų naikinimo ir alinimo susidarančių išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo programą (REDD+). Jos plėtoja ir peržiūri politikos priemones, teisės aktus, taisykles, strategijas ir planus, susijusius su klimato politikos veiksmais miškų ir žemės naudojimo sektoriuje, kaip numatyta valstybių nacionaliniu lygmeniu nustatytais įpareigojančiais veiksmais. Jos imasi priemonių iš miškininkystės sektoriaus išmestų ir pašalintų išmetamųjų teršalų apskaitos kokybei pagerinti.

4. Šalys remia pastangas rengti miškų pritaikymo prie klimato kaitos ir miškų išsaugojimo strategijas ir iniciatyvas, kuriomis siekiama gerinti miškų būklę, sustabdyti miškų naikinimą, atkurti nualintą miško kraštovaizdį, didinti miškų atsparumą klimato kaitai ir atkurti miško dangą. Pripažindamos natūralių ir pirmykščių miškų svarbą teikiant ekosistemines, su klimatu susijusias ir kultūros paslaugas, nuo kurių mūsų visuomenė priklauso, jos bendradarbiauja siekdamos sukurti ir įgyvendinti tinkamus miškų pritaikymo ir išsaugojimo metodus ir teigiamas šios veiklos paskatas.

5. Šalys remia už tvarią miškotvarką atsakingų regioninių, subregioninių ir nacionalinių institucijų ir įstaigų institucinį ir pajėgumų stiprinimą. Jos visais lygmenimis didina visuomenės informuotumą apie miškų naikinimą ir skatina rinktis išteklius ir energiją tausojančius produktus iš tvariai valdomų miškų. Jos skatina vietos bendruomenes rinktis alternatyvų, tvarų ir švarų kurą maisto ruošai ir remia jo naudojimą. Jos į miškų apsaugos veiklą aktyviau įtraukia vietos valdžios institucijas ir bendruomenes.

III ANTRAŠTINĖ DALIS

VANDENYNAI, JŪROS IR ŽUVININKYSTĖ

29 STRAIPSNIS

Šalys pripažįsta vandenynų svarbą gyvybei žemėje, darniam vystymuisi ir žmonių pragyvenimo šaltiniams. Jos susitaria stiprinti pastangas apsaugoti vandenynus ir jūras nuo patiriamo įvairaus spaudimo, pvz., klimato kaitos, vandenynų rūgštėjimo ir koralų blukimo, per didelio išteklių naudojimo, neteisėtos, nedeklaruojamos ir nereglamentuojamos (NNN) žvejybos ir kitos žalingos bei netvarios veiklos, daromo neigiamo poveikio ir padarinių. Jos skatina tvarią mėlynosios ekonomikos plėtrą, saugo jūrų ekosistemas ir biologinę įvairovę, mažina įvairaus pobūdžio taršą ir įgyvendina klimato kaitos švelninimo bei prisitaikymo prie jos politikos priemones.

1 SKYRIUS

VANDENYNŲ VALDYMAS

30 STRAIPSNIS

Tvarūs vandenynai

1. Šalys pripažįsta viena kitos pastangas, kurių jos jau ėmėsi siekdamos gerinti integruotą vandenynų valdymą, stiprinti regionines ir subregionines žuvininkystės išteklių išsaugojimo ir valdymo priemones, žvejybos stebėseną, kontrolę ir priežiūrą, kitas regionui būdingas strategijas ir veiksmingas vandenynų valdymo priemones.

2. Šalys imasi būtinų priemonių siekdamos įgyvendinti atitinkamas tarptautines ir regionines sutartis, konvencijas ir susitarimus dėl vandenynų valdymo, kurių šalys jos jau yra, ir juose numatytas išteklių išsaugojimo ir valdymo priemones.

3. Šalys, laikydamosi Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos (UNCLOS) ir atsižvelgdamos į atitinkamas regionines programas, stiprina vandenynų valdymą jų išteklių tausaus naudojimo ir išsaugojimo tikslais, be kita ko, skatindamos taikyti integruoto valdymo metodą, kuriuo atsižvelgiama į socialinius, ekonominius ir su aplinka susijusius darnaus vystymosi aspektus.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos sušvelninti ir sumažinti vandenynams ir jų ištekliams daromą spaudimą ir taip užtikrinti, kad vandenynai būtų saugūs, švarūs ir tvariai valdomi, bei didinti žinias apie juos. Jos bendradarbiauja pakrančių ir jūrų ekosistemų apsaugos, išsaugojimo ir atkūrimo srityje.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos užkirsti kelią jūrų taršai ir ją mažinti, kovoti su triukšmo tarša, jūrų tarša šiukšlėmis, įskaitant plastikus ir mikroplastikus, išsiliejusia nafta ir radioaktyviaisiais teršalais. Jos remia ir siekia užtikrinti laivų išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo reguliavimą ir aktyviai remia skubų Tarptautinės jūrų organizacijos laivų išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo strategijos įgyvendinimą. Jos priima teisės aktus bei taisykles, kuriais reglamentuojamas žalingų atliekų ir šiukšlių išmetimas, įskaitant sankcijas už jų pažeidimus.

6. Šalys susitaria savo sprendimus priimti remdamosi patikimiausiomis turimomis mokslo žiniomis, deramai laikysis ekosisteminio požiūrio ir atsargumo principo ir atsižvelgti į tradicinių bei čiabuvių žinių svarbą.

7. Šalys stiprina bendradarbiavimą mokslinių tyrimų, išteklių išsaugojimo ir valdymo priemonių rengimo ir įgyvendinimo, jūrinių teritorijų planavimo, saugomų jūrų teritorijų ir rezervatų steigimo srityse, laikydamosi tarptautinės teisės ir remdamosi geriausiais turimais mokslo duomenimis bei atsižvelgdamos į čiabuvių ir vietos bendruomenių žinias.

8. Šalys bendradarbiauja siekdamos stiprinti pajėgumus ir ekspertines žinias vandenynų valdymo srityje, įskaitant jūrų mokslinių tyrimų atlikimą ir jūrų technologijų perdavimą pagal Jungtinių Tautų jūrų teisės konvenciją.

9. Šalys skatina dialogą ir bendradarbiavimą visais vandenynų valdymo aspektais, įskaitant klausimus, susijusius su klimato kaita, jūros lygio kilimu ir galimu jo poveikiu bei padariniais, jūros dugno kasyba, žuvininkyste, jūrų tarša ir moksliniais tyrimais bei technologine plėtra.

10. Šalys pripažįsta bendrą susirūpinimą dėl jūros dugno kasybos poveikio jūros aplinkai ir jos biologinei įvairovei. Jos remiasi geriausiais turimais mokslo duomenimis, taiko atsargumo principą ir ekosisteminį metodą, skatina mokslinius tyrimus ir keičiasi gerąja patirtimi abipusio intereso srityse, susijusiose su jūros dugne esančiais mineraliniais ištekliais, siekdamos užtikrinti aplinkos atžvilgiu patikimą jūros aplinkos ir jos biologinės įvairovės apsaugos ir išsaugojimo veiklos valdymą.

31 STRAIPSNIS

Nacionalinei jurisdikcijai nepriklausančių teritorijų jūrų biologinė įvairovė

1. Šalys bendradarbiauja, be kita ko, kompetentingose tarptautinėse ir regioninėse organizacijose ir pagal tarptautinius ir regioninius susitarimus, klausimais, susijusiais su nacionalinei jurisdikcijai nepriklausančių teritorijų jūrų biologinės įvairovės išsaugojimu ir tausiu naudojimu, remiantis geriausiais turimais mokslo duomenimis.

2. Šalys skatina pajėgumų stiprinimą ir jūrų technologijų perdavimą nacionalinei jurisdikcijai nepriklausančių teritorijų jūrų biologinės įvairovės išsaugojimo ir tausaus naudojimo tikslais, be kita ko, bendradarbiaujant tarptautiniu lygmeniu.

2 SKYRIUS

ŽUVININKYSTĖ

32 STRAIPSNIS

Tvarus žuvininkystės išteklių išsaugojimas ir valdymas

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti žuvininkystės išteklių išsaugojimą, tvarų valdymą ir tausų naudojimą atitinkamai dvišaliu, regioniniu ir daugiašaliu lygmenimis.

2. Šalys susitaria bendradarbiauti, kad užtikrintų veiksmingą žuvininkystės išteklių išsaugojimą ir valdymą, tvarią žvejybą ir optimalią socialinę bei ekonominę grąžą.

3. Šalys susitaria skatinti skaidrias ir mokslu pagrįstas išteklių išsaugojimo ir valdymo priemones, laikantis tarptautinės teisės, visų pirma Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos ir Jungtinių Tautų susitarime dėl žuvų išteklių nustatytų taisyklių ir principų, ir atitinkamais atvejais atsižvelgiant į regioninių žvejybos valdymo organizacijų nustatytas išsaugojimo ir valdymo priemones.

4. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti tvarią priekrantės žvejybos sektoriaus ekonominę plėtrą veiksmingomis politikos priemonėmis, įstatymais ir taisyklėmis. Jos skatina vietos bendruomenių ir smulkiąja bei nepramonine žvejyba besiverčiančių asmenų galimybes naudotis žuvininkystės ištekliais ir skatina aprūpinimą maistu ir teisingumą tarp kartų ir tos pačios kartos asmenų.

33 STRAIPSNIS

Neteisėta, nedeklaruojama ir nereglamentuojama žvejybos veikla

1. Šalys, laikydamosi savo tarptautinių įsipareigojimų, toliau įgyvendina esamas arba patvirtina naujas iniciatyvas, kuriomis siekiama kovoti su neteisėta, nedeklaruojama ir nereglamentuojama (NNN) žvejybos veikla jų atitinkamoje jurisdikcijoje, kitoje jurisdikcijoje ir atvirojoje jūroje, pripažindamos, kad tokia veikla kelia didelę grėsmę veiksmingam žuvininkystės išteklių išsaugojimui, valdymui ir tausiam jų naudojimui.

2. Šalys įgyvendina politiką ir priemones, kuriomis siekiama pašalinti NNN žvejybos veiklos produktus iš prekybos srautų. Jos įgyvendina ir taiko stebėsenos, kontrolės ir priežiūros priemones, pvz., stebėtojų programas, laivų stebėjimo sistemas, žvejybos licencijas ir leidimus, laimikio registravimą ir deklaravimą, perkrovimo kontrolę, inspektavimą ir uosto valstybės kontrolę ir susijusias reikalavimų laikymosi užtikrinimo priemones, įskaitant vidaus taisyklėse numatytas sankcijas, kuriomis siekiama išsaugoti žuvų išteklius, užkirsti kelią peržvejojimui ir skatinti tausią žvejybą.

3. Šalys, laikydamosi savo įsipareigojimų pagal galiojančius nacionalinius įstatymus, subregionines, regionines ir tarptautines priemones, susitaria neįsileisti į savo uostus ir neaptarnauti Šalių laivų, kurie buvo pastebėti vykdant NNN žvejybos veiklą kitoje jurisdikcijoje ir atvirojoje jūroje arba yra vykdę NNN žvejybos veiklą, arba pašalinti juos iš savo uostų.

4. Šalys siekia ratifikuoti atitinkamus tarptautinius susitarimus, susijusius su NNN žvejyba, visų pirma Susitarimą dėl uosto valstybės priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią neteisėtai, nedeklaruojamai ir nereglamentuojamai žvejybai, atgrasyti nuo jos ir ją panaikinti, ir skatina siekti tarptautinių ir regioninių kovos su NNN žvejybos veikla priemonių ir strategijų tarpusavio papildomumo ir suderinamumo.

34 STRAIPSNIS

Žalingos žvejybos subsidijos

Šalys susitaria imtis būtinų priemonių, kad būtų uždraustos tam tikrų formų žvejybos subsidijos, kuriomis prisidedama prie perteklinių pajėgumų ir peržvejojimo, panaikintos subsidijos, kuriomis prisidedama prie NNN žvejybos, ir susilaikyta nuo tokių naujų subsidijų nustatymo, pripažindamos, kad Ramiojo vandenyno regiono besivystančioms ir mažiausiai išsivysčiusioms šalims taikomas tinkamas ir veiksmingas specialus ir diferencijuotas režimas turėtų būti neatskiriama Pasaulio prekybos organizacijos derybų dėl žvejybos subsidijų dalis.

IV ANTRAŠTINĖ DALIS

SAUGUMAS, ŽMOGAUS TEISĖS, DEMOKRATIJA IR VALDYMAS

35 STRAIPSNIS

Šalys bendradarbiauja siekdamos sukurti taikią ir atsparią visuomenę, saugoti, skatinti ir užtikrinti žmogaus teises ir stiprina demokratinius principus bei gerą valdymą. Jos remia atskaitingas ir skaidrias visų lygmenų institucijas ir imasi konkrečių priemonių gero mokesčių srities valdymo, kovos su korupcija, sukčiavimu ir pinigų plovimu srityse. Jos kovoja su naujomis ar didėjančiomis grėsmėmis saugumui, įskaitant terorizmą, grėsmes kibernetiniam saugumui ir visų formų tarpvalstybinį organizuotą nusikalstamumą, visų pirma susijusį su jūrų saugumu, kibernetiniais nusikaltimais, žmonių saugumu ir aplinkos saugumu, ir kartu saugo žmogaus teises, be kita ko, bendradarbiaudamos regioniniu lygmeniu ir atsižvelgdamos į atitinkamas savo politikos programas, įskaitant principus, nustatytus Boė deklaracijoje dėl regioninio saugumo ir atitinkamose ES bendros užsienio ir saugumo politikos strategijose. Šalys, laikydamosi savo esamų tarptautinių įsipareigojimų, atitinkamais atvejais siekia palengvinti atitinkamais klausimais vykdomą žmogaus teisių mechanizmų veiklą, įskaitant Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro darbą.

1 SKYRIUS

SAUGUMAS

36 STRAIPSNIS

Taika ir saugumas

1. Šalys bendradarbiauja siekdamos užtikrinti taiką, saugumą ir teisingumą saugant, skatinant ir įgyvendinant žmogaus teises, užtikrinant gerą valdymą, didinant žmonių saugumą, aplinkos saugumą ir vykdant konfliktų prevencijos bei taikos stiprinimo veiklą.

2. Šalys kovoja su visų formų smurtu dėl tapatybės, įskaitant seksualinį smurtą ir smurtą dėl lyties, smurtą tarp bendruomenių ir smurtą dėl etninių bei religinių priežasčių. Jos remia susitaikymo procesus, pasitelkdamos pereinamojo laikotarpio teisingumo mechanizmus, įskaitant tradicinę ar paprotinę praktiką, jeigu jie nėra nesuderinami su tarptautiniu mastu pripažįstamomis žmogaus teisėmis. Jos teikia paramą visų formų smurto aukoms.

3. Šalys bendradarbiauja laikydamosi Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencijos ir atsižvelgdamos į atitinkamas regionines programas, dalydamosi informacija, reaguodamos į grėsmes laivams ir laivybos įrangai bei turtui ir užtikrindamos atitinkamų įstatymų ir kitų teisės aktų vykdymą. Jos bendradarbiauja spręsdamos saugumo problemas, kurias kelia tarpvalstybinis nusikalstamumas, pvz., neteisėta prekyba narkotikais, piratavimas ir ginkluotas plėšimas jūroje, priverstinis darbas, prekyba žmonėmis, neteisėtas migrantų gabenimas, ir šiuo tikslu, be kita ko, naudoja kosmines technologijas.

4. Šalys siekia parengti naujas iniciatyvas, kuriomis siekiama užkirsti kelią įvairaus pobūdžio terorizmui ir kovoti su juo, visapusiškai laikantis teisinės valstybės principo ir tarptautinės teisės ir šalinant veiksnius, kuriais gali būti sukurta smurtiniam ekstremizmui ir radikalizacijai palanki aplinka. Atitinkamais atvejais jos priima naujus arba sustiprina esamus teisės aktus ir strategijas ir bendradarbiauja siekdamos kovoti su terorizmu, terorizmo finansavimu ir atitinkamomis susijusiomis grėsmėmis, visapusiškai laikantis tarptautinės teisės. Jos bendradarbiauja siekdamos įgyvendinti visas atitinkamas JT Saugumo Tarybos rezoliucijas, įskaitant Rezoliucijas 2396 ir 2462, taip pat JT Generalinės Asamblėjos rezoliucijas. Jos susilaiko nuo bet kokios paramos teikimo valstybiniams ir nevalstybiniams subjektams, kurie siekia sukurti, įsigyti, pagaminti, turėti, gabenti, perduoti arba naudoti branduolinius, cheminius, biologinius ar bet kokius kitus ginklus ir jų taikymo priemones terorizmo tikslais. Jos imasi glaudesnio bendradarbiavimo, kad asmenys ir bendruomenės galėtų užkirsti kelią teroro aktams, smurtiniam ekstremizmui ir radikalizacijai ir padidinti atsparumą jiems.

5. Šalys dar kartą patvirtina, kad klimato kaita kelia egzistencinę grėsmę žmonių ir bendruomenių pragyvenimo šaltiniams, saugumui ir gerovei, ir įsipareigoja siekti pažangos įgyvendinant Paryžiaus susitarimą. Jos skatina visuotinį klimato kaitos pripažinimą saugumo rizikos veiksniu ir bendradarbiauja siekdamos užkirsti kelią tam, kad klimato kaitos poveikis ir toliau veiktų kaip grėsmę, pvz., dėl kylančio jūros lygio ir ekstremalių meteorologinių reiškinių, didinantis veiksnys, turintis didelių neigiamų padarinių taikai ir saugumui. Jos pripažįsta klimato kaitos keliamą grėsmę taikai ir saugumui ir imasi kovos su ja veiksmų, šiuo tikslu stiprindamos prisitaikymo prie klimato kaitos ir atsparumo jos poveikiui didinimo priemones ir ankstyvojo perspėjimo sistemas.

6. Šalys stiprina bendradarbiavimą skatinant kibernetinį saugumą, kovojant su kibernetiniais nusikaltimais ir nusikaltimais pasinaudojant kibernetine erdve, įskaitant intelektinės nuosavybės vagystes pasinaudojant kibernetine erdve, ir užkertant jiems kelią. Jos bendradarbiauja siekdamos keistis geriausia praktika, kaip veiksmingiau apsaugoti ypatingos svarbos nacionalinę ir regioninę infrastruktūrą nuo kibernetinių išpuolių. Jos skatina įvairių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimu grindžiamą interneto valdymą ir sprendžia klausimus, susijusius su neteisėtos arba žalingos medžiagos platinimu internete. Jos keičiasi informacija kibernetinių nusikaltimų techninių ekspertų ir tyrėjų rengimo ir mokymo, kibernetinių nusikaltimų tyrimo ir skaitmeninės ekspertizės srityse. Jos stiprina bendradarbiavimą skatinant saugumą ir stabilumą kibernetinėje erdvėje. Jos pripažįsta, kad kibernetiniai nusikaltimai yra pasaulinė problema ir kad reikia remtis šiuo metu galiojančiomis tarptautinėmis normomis ir standartais, įskaitant Budapešto konvencijoje dėl kibernetinių nusikaltimų nustatytas normas ir standartus.

37 STRAIPSNIS

Organizuotas nusikalstamumas

1. Šalys stiprina ir įgyvendina teisės aktus ir strategijas, kuriais kovojama su tarpvalstybiniu organizuotu nusikalstamumu, įskaitant prekybą žmonėmis, neteisėtais narkotikais, šaulių ir lengvaisiais ginklais, neteisėtą medienos ruošą ir susijusią prekybą, neteisėtą prekybą nykstančiomis rūšimis, įskaitant nykstančias jūrines rūšis, laukinius gyvūnus ir augalus, ir išvestiniais produktais bei kitą neteisėtą ekonominę ir finansinę veiklą, bet šiomis nusikalstamomis veikomis neapsiribojant.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos išlaikyti koordinuotas pastangas užkirsti kelią finansinių sistemų naudojimui nusikalstamos veiklos finansavimo tikslais ir su tuo kovoti. Jos keičiasi informacija ir užtikrina, kad būtų taikomos tinkamos kovos su pinigų plovimu, terorizmo finansavimu ir neteisėtais finansiniais srautais priemonės pagal atitinkamus tarptautinius standartus ir programas, visų pirma Finansinių veiksmų darbo grupės (FATF) rekomendacijas.

3. Šalys stiprina dialogą ir bendradarbiavimą teisėsaugos srityje siekdamos kovoti su tarpvalstybiniais organizuotais nusikaltėlių ir teroristų tinklais. Jos gerina esamų nacionalinių ir regioninių saugumo mechanizmų tarpusavio koordinavimą plėtodamos atvirą dialogą ir keisdamosi strategine informacija ankstyvojo įspėjimo tikslais bei bendradarbiaudamos su atitinkamomis tarptautinėmis organizacijomis, partneriais ir suinteresuotaisiais subjektais.

2 SKYRIUS

ŽMOGAUS TEISĖS, DEMOKRATIJA IR VALDYMAS

38 STRAIPSNIS

Žmogaus teisės

1. Šalys pripažįsta, kad žmogaus teisės yra visuotinės, nedalomos, tarpusavyje priklausomos ir susijusios, ir susitaria gerbti, saugoti, užtikrinti ir skatinti visas, t. y. pilietines, politines, ekonomines, socialines ir kultūrines, žmogaus teises. Jos imasi būtinų priemonių pagal atitinkamas tarptautines sutartis siekdamos užtikrinti visapusiškas ir lygiateises galimybes naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, įskaitant nuomonės ir saviraiškos laisvę, susirinkimų ir asociacijų laisvę ir minties, religijos ir tikėjimo laisvę. Jos kovoja su visų formų rasizmu, diskriminacija, diskriminacija dėl lyties, įskaitant jų raišką smurtu dėl lyties, prekyba žmonėmis, ypač prekyba moterimis ir mergaitėmis seksualinio išnaudojimo tikslais, neapykantos kalba ir neapykantos nusikaltimais, ksenofobija ir susijusia netolerancija.

2. Šalys stiprina pastangas užtikrinti lyčių lygybę ir galimybę moterims ir mergaitėms visapusiškai naudotis visomis žmogaus teisėmis bei jas įgalėti. Jos skatina, saugo ir užtikrina vaiko teises.

3. Šalys skatina mažumoms priklausančių asmenų teises ir čiabuvių tautų teises, kaip nustatyta Jungtinių Tautų deklaracijoje dėl čiabuvių tautų teisių.

4. Šalys remia priemones, kuriomis skatinamas teisėmis grindžiamas požiūris į vystymąsi, apimantis visas žmogaus teises, ir imasi būtinų priemonių užtikrinti, be kita ko, visų žmonių lygybę ir nediskriminavimą naudojantis žmogaus teisėmis, įskaitant galimybę naudoti ir valdyti išteklius ir paslaugas, būtinus tam, kad būtų galima naudotis teise į tinkamą gyvenimo lygį. Ši teisė apima teisę įgyti išsilavinimą, gauti sveikatos priežiūros paslaugas, įskaitant lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros paslaugas, teisę į maistą, geriamąjį vandenį ir teisę gauti sanitarijos paslaugas, teisę į tinkamą būstą, darbą ir teisę kreiptis į teismą, bet jomis neapsiriboja. Priemonės, kurių turi būti imamasi šioms teisėms užtikrinti, apima prieinamas paslaugas, padedančias kovoti su klimato kaitos priežastimis ir neigiamu poveikiu, ir sąžiningo bei teisingo išteklių paskirstymo skatinimą.

5. Šalys bendradarbiauja siekdamos įgyvendinti žmogaus teises Ramiojo vandenyno regione, be kita ko, steigiant ir stiprinant nepriklausomus nacionalinius ir regioninius žmogaus teisių mechanizmus ir institucijas ir stiprinant aktyviam pilietinės visuomenės, žmogaus teisių gynėjų ir kitų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų dalyvavimui palankią saugią aplinką bei šiuo tikslu, be kita ko, stiprinant jų gebėjimus ir užtikrinant jiems galimybę naudotis regioniniais ir tarptautiniais žmogaus teisių mechanizmais.

39 STRAIPSNIS

Demokratija ir valdymas

1. Šalys puoselėja demokratinius procesus ir institucijas, įskaitant atskaitingas vyriausybes, išrinktas per taikius, įtraukius, skaidrius ir patikimus rinkimus, rinkimų rezultatų pripažinimą ir paskesnę vyriausybės kaitą bei asmenų teisę dalyvauti tvarkant visuomenės, kurioje jie gyvena, viešuosius reikalus, laikydamosi tarptautiniu mastu pripažintų principų ir nacionalinių teisinių sistemų.

2. Šalys stiprina parlamentų vaidmenį, skatina žiniasklaidos nepriklausomumą ir pliuralizmą ir išsaugo bei išplečia pilietinei visuomenei palankią aplinką, kad būtų užtikrinta didesnė demokratinė atskaitomybė. Jos stiprina nacionalinius, regioninius ir decentralizuotus pajėgumus užtikrinti pagarbą demokratiniams principams ir praktikai.

3. Šalys skatina gero valdymo principus. Jos imasi konkrečių priemonių siekdamos steigti įtraukias, atskaitingas ir skaidrias viešąsias įstaigas. Jos stiprina pajėgumus formuoti ir įgyvendinti politiką, sukuria atskaitingą, veiksmingą, skaidrią ir profesionalią valstybės tarnybą ir stiprina pajėgumus teikti kokybiškas viešąsias paslaugas.

4. Šalys spartina e. vyriausybės ir skaitmeninių paslaugų infrastruktūros įdiegimą kaip būdą didinti viešųjų paslaugų pasiūlą ir jų prieinamumą, gerinti demokratinę praktiką ir valdymą, skatinti, saugoti bei užtikrinti žmogaus teises ir pagrindines laisves.

5. Šalys įsteigia arba stiprina kovos su korupcija, kyšininkavimu, sukčiavimu ir įmonių finansiniais nusikaltimais mechanizmus ir institucijas, be kita ko, įgyvendinamos ir skatindamos atitinkamus tarptautinius standartus ir priemones, visų pirma Jungtinių Tautų konvenciją prieš korupciją. Jos skatina skaidrų viešųjų išteklių valdymą ir atskaitomybę, ragina imtis veiksmų, kuriais remiamos skaidrumo ir teisėtumo kultūros vertybės ir skatinamas elgesio pokytis korupcijos naikinimo atžvilgiu, ir toliau rengia teisės aktus, kuriais palengvinamas turto atgavimas ir grąžinimas.

6. Šalys stiprina valdymo sistemas siekdamos sustabdyti neteisėtą migraciją ir kovoti su neteisėtu migrantų gabenimu ir susijusiais nusikaltėlių tinklais bei prekyba žmonėmis, ypatingą dėmesį skiriant aukų apsaugai.

40 STRAIPSNIS

Teisinė valstybė ir teisingumas

1. Šalys skatina pagarbą įstatymui ir bendradarbiauja siekdamos įtvirtinti teisinę valstybę. Jos siekia užtikrinti nepriklausomas, nešališkas ir veiksmingas teismines institucijas ir stiprinti institucijas teisingumo vykdymo srityje. Jos imasi būtinų veiksmų, kad visiems būtų užtikrinta teisė tinkama tvarka kreiptis į teismą.

2. Šalys yra prieš ir smerkia bet kokį valstybinių ir nevalstybinių subjektų bet kokiomis aplinkybėmis vykdomą kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį, be kita ko, remdamos Konvencijos prieš kankinimą ir jos fakultatyvių protokolų ratifikavimą ir veiksmingą įgyvendinimą.

3. Šalys skatina reformas teisingumo srityje, užtikrindamos veiksmingas teismų sistemas ir procedūras ir modernias įkalinimo įstaigų sistemas. Šalys bendradarbiauja siekdamos sustiprinti svarbiausių pareigūnų teisminėse ir teisėkūros institucijose gebėjimus.

41 STRAIPSNIS

Finansų valdymas

1. Šalys skatina patikimą viešųjų finansų valdymą, įskaitant veiksmingą viešųjų pajamų telkimą ir naudojimą, tvarų valstybės skolos valdymą, tvarias, konkurencines ir nuspėjamas viešųjų pirkimų sistemas ir paramą nacionalinėms priežiūros įstaigoms.

2. Šalys priima teisės aktus, imasi konkrečių priemonių ir stiprina atitinkamas institucijas ir mechanizmus siekdamos įgyvendinti gero valdymo principus mokesčių srityje.

3. Šalys bendradarbiauja siekdamos kovoti su mokesčių slėpimu, vengimu ir neteisėtais finansiniais srautais ir užtikrinti mokesčių sistemų efektyvumą, veiksmingumą, skaidrumą ir teisingumą.

V ANTRAŠTINĖ DALIS

ŽMOGAUS IR SOCIALINĖ RAIDA

42 STRAIPSNIS

Šalys yra pasiryžusios iki 2030 m. panaikinti visų formų skurdą, skatinti žmogaus ir socialinę raidą užtikrinant lygiateisę galimybę naudotis socialinėmis paslaugomis ir didesnį aprūpinimą maistu, veiksmingai kovoti su nelygybe, skatinti lyčių lygybę ir moterų bei jaunimo įgalėjimą, kad visi turėtų oriam gyvenimui būtinų išteklių, ir sukurti sąlygas žmonėms veiksmingai dalyvauti demokratiniame gyvenime ir aktyviai prisidėti prie tvaraus ekonomikos augimo. Jos imasi konkrečių priemonių, kuriomis skatinama socialinė sanglauda ir apsauga kaip pagrindinė investicija į skurdo panaikinimą ir kovą su nelygybe ir kaip svarbus būdas platesniu mastu reinvestuoti ekonominį pelną į visuomenę ir žmones. Jos skatina kultūrą ir sportą kaip darnios žmogaus ir socialinės raidos ir integracinio ekonomikos augimo bei socialinės įtraukties ir taikios visuomenės skatinimo veiksnius.

1 SKYRIUS

SOCIALINĖS PASLAUGOS

43 STRAIPSNIS

Švietimas

1. Šalys remia įtraukią ir lygiateisę galimybę įgyti kokybišką pradinį, vidurinį ir tretinio lygio išsilavinimą, taip pat gauti ikimokyklinės priežiūros paslaugas, dalyvauti techninio ir profesinio mokymo programose, atsižvelgdamos į savo atitinkamas politikos programas, įskaitant Regioninę Ramiojo vandenyno regiono švietimo programą. Jos skatina skaitmeninio raštingumo ir skaitmeninių įgūdžių ugdymą. Ypatingą dėmesį jos skiria moterims ir mergaitėms, marginalizuotoms ir pažeidžiamoms grupėms, įskaitant neįgaliuosius.

2. Šalys imasi priemonių, kuriomis siekiama pagerinti formaliojo ir neformaliojo mokymosi kokybę, remti įgūdžių ugdymą teikiant techninio ir profesinio mokymo paslaugas, kad būtų padidintas labai išsilavinusių ir kvalifikuotų darbo rinkos poreikius ir galimybes atitinkančių darbuotojų skaičius.

3. Šalys skatina iniciatyvas, kuriomis skatinamas mokymas gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse ir sudaromos galimybės platesniu mastu jį plėtoti ir teikti.

4. Šalys siekia pagerinti švietimo centrų infrastruktūrą ir įrangą. Jos gerina švietimo kokybę įgyvendindamos faktais grindžiamas politikos priemones, plėtodamos mokymo programas ir gerindamos mokytojų rengimo ir profesinio tobulėjimo sistemų kokybę.

44 STRAIPSNIS

Sveikata

1. Šalys siekia užtikrinti visuotinį sveikatos draudimą ir lygiateises galimybes gauti sveikatos priežiūros paslaugas ir šiuo tikslu, be kita ko, stiprina nacionalines sveikatos sistemas, modernizuoja infrastruktūrą ir įrangą ir užtikrina kokybiškų ir įperkamų būtinųjų vaistų ir vakcinų prieinamumą.

2. Šalys imasi priemonių neužkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės veiklai stiprinti, siekiant sumažinti sergamumo jomis rodiklį, be kita ko, didina investicijas sveikatinimo, taip pat pirminės ir antrinės profilaktikos strategijų srityje. Jos atsižvelgia į savo atitinkamas politikos programas, kuriomis skatinama neužkrečiamųjų ligų profilaktika ir kontrolė. Jos sprendžia uždavinius, susijusius su psichine sveikata, plėtodamos sveikatos priežiūros ir bendruomenines paslaugas, be kita ko, skirtas psichosocialinių sutrikimų turintiems asmenims.

3. Šalys stiprina nacionalines ir regionines priežiūros ir stebėsenos sistemas, padedančias nustatyti užkrečiamųjų ligų protrūkius ir kitas nacionalinio, regioninio bei tarptautinio masto ekstremaliąsias sveikatos situacijas, įskaitant infekcijas, galinčias sukelti pandemiją, pvz., gripą, ir į jas skubiai bei veiksmingai reaguoti. Jos taip pat bendradarbiauja siekdamos įgyvendinti koncepciją „Viena sveikata“, kuria vadovaujantis sprendžiama atsparumo antimikrobinėms medžiagoms ir jo padarinių tiek žmonių, tiek gyvūnų sveikatai problema.

45 STRAIPSNIS

Vanduo ir sanitarinės paslaugos

1. Šalys stiprina pastangas užtikrinti visuotinę galimybę turėti pakankamai saugaus ir įperkamo vandens, skirto asmeninėms ir namų ūkio reikmėms, ypatingą dėmesį skiriant pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims. Jos skatina veiksmus, kuriais didinamas aprūpinimo vandeniu saugumas, atsižvelgiant į gyventojų skaičiaus augimo, klimato permainingumo ir klimato kaitos poveikį, be kita ko, didinant vandens vartojimo efektyvumą, gerinant geriamojo vandens saugą ir užtikrinant tausų vandens išteklių naudojimą, taip pat plėtojant nacionalines vandens surinkimo ir kaupimo sistemas.

2. Šalys gerina fizines ir įperkamas galimybes visiems žmonėms visose gyvenimo srityse naudotis sanitarijos paslaugomis, kurios yra saugios, higieniškos, socialiniu ir kultūros požiūriais priimtinos ir kuriomis suteikiama privatumo bei užtikrinamas orumas. Jos remia ir stiprina vietos bendruomenių dalyvavimą diegiant, valdant ir prižiūrint įrangą ir higienos praktiką namų ūkiuose, mokyklose ir sveikatos priežiūros įstaigose, visų pirma vietovėse, kuriose kyla sudėtingų uždavinių, pvz., kaimo vietovėse ir atokiuose regionuose, mažose salose ir neoficialiose miesto pobūdžio gyvenvietėse.

3. Šalys pripažįsta dalijimosi žiniomis ir technologijomis, įskaitant gebėjimų suplanuoti, įdiegti ir prižiūrėti kokybiškas vandens tiekimo ir sanitarijos sistemas stiprinimą, svarbą.

46 STRAIPSNIS

Būstų sektorius

1. Šalys stiprina pastangas užtikrinti visiems, įskaitant pažeidžiamoje padėtyje esančius asmenis, lygias teises į tinkamą, saugų ir įperkamą būstą. Jos sprendžia klausimus, susijusius su skirtumais tarp miesto ir kaimo vietovių namų ūkių, taip pat tarp atokių salų ir pagrindinių salų. Jos skatina dalytis geriausia patirtimi, be kita ko, statybos kodeksų srityje, siekiant padidinti aplinkos atsparumą ir sukurti pažangių klimato kaitos atžvilgiu būstų sektorių.

2. Šalys siekia užtikrinti visuotinį tvariosios energetikos paslaugų prieinamumą visiems, didinti elektros energijos prieinamumą ir remti energijos vartojimo efektyvumą namų ūkiuose.

47 STRAIPSNIS

Aprūpinimas maistu ir geresnė mityba

1. Šalys siekia užtikrinti, kad visi turėtų galimybę įsigyti pakankamą kiekį įperkamo, saugaus ir maistingo maisto, ir šiuo tikslu, be kita ko, skatina gaminti ir vartoti vietinį maistingą maistą ir investuoja į tvarias maisto sistemas, įskaitant klimato kaitai atsparų transportavimą ir sandėliavimą. Jos ypatingą dėmesį skiria tam, kad būtų užtikrintas tinkamų skubaus maisto tiekimo šaltinių prieinamumas atkūrimo po nelaimės laikotarpiu.

2. Šalys bendradarbiauja siekdamos panaikinti bet kokių formų mitybos nepakankamumą ir pašalinti pagrindines aprūpinimo maistu ir mitybos nesaugumo priežastis.

3. Šalys remia žemės ūkio įvairinimą ir vietos maisto gamybą tiek pragyvenimo, tiek komerciniais tikslais. Jos siekia stiprinti atsparias ir diversifikuotas ūkininkavimo sistemas ir efektyviai išteklius naudojantį žemės ūkį, naudodamos atsparių, labai derlingų ir maistingų veislių kultūras. Jos sprendžia per didelio žuvininkystės išteklių naudojimo problemą, atsižvelgdamos į tai, kad žuvų ištekliai yra itin svarbus aprūpinimo maistu ir mitybos saugumo šaltinis.

4. Šalys skatina sveiką mitybą, mažindamos priklausomybę nuo importuojamų maisto produktų, turinčių menką maistinę vertę, griežtindamos maistingumo ženklinimo taisykles, remdamos švietimo ir visuomenės informuotumo apie maistingumą ir sveiką mitybą didinimo programas ir skatindamos vietinio sveiko maisto gamybą ir vartojimą.

2 SKYRIUS

NELYGYBĖ, SOCIALINĖ SANGLAUDA IR APSAUGA

48 STRAIPSNIS

Socialinė apsauga

1. Šalys skatina kurti įtraukias ir gerai veikiančias darbo rinkas ir užimtumo politiką, nukreiptą į tikslą užtikrinti, kad visi turėtų deramą darbą, taip pat gerinti sąlygas, susijusias su darbuotojų sveikata ir sauga. Jos sprendžia klausimus, susijusius su neoficialia ekonomika, įskaitant galimybę gauti kreditą ir mikrofinansavimą ir sustiprintas socialinės apsaugos priemones, siekdamos palengvinti sklandesnį perėjimą prie oficialios ekonomikos. Jos kovoja su visų formų išnaudojimu siekiant pelno, įskaitant seksualinį išnaudojimą ir išnaudojimą darbe tiek oficialiuose, tiek neoficialiuose ekonomikos sektoriuose.

2. Šalys siekia išplėsti socialinės apsaugos aprėptį, ypač pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims ir marginalizuotoms grupėms bei oficialiai ir neoficialiai dirbantiems asmenims, kad būtų laipsniškai pasiekta visuotinė aprėptis, užtikrinant bazinių pajamų apsaugą ir sukuriant tinkamas bei sukrėtimams atsparias socialinės apsaugos sistemas.

49 STRAIPSNIS

Lyčių lygybė ir moterų ir mergaičių įgalėjimas

1. Šalys stiprina politikos priemones, programas ir mechanizmus, kuriais siekiama užtikrinti, pagerinti ir išplėsti lygiateisį vyrų ir moterų dalyvavimą visose politinio, ekonominio, socialinio ir kultūrinio gyvenimo srityse ir lygias galimybes. Jos skatina ratifikuoti Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims ir jos fakultatyvų protokolą ir remia veiksmingą jų įgyvendinimą. Jos taip pat užtikrina, kad lyčių aspektas būtų sistemingai integruotas į visas politikos sritis. Jos atsižvelgia į savo atitinkamas politikos programas, įskaitant Ramiojo vandenyno regiono lyčių lygybės regioninę struktūrą.

2. Šalys remia moterų ekonominį įgalėjimą ir nustato joms skirtas ekonomines galimybes bei užtikrina, kad būtų gerbiamos ir skatinamos jų ekonominės ir socialinės teisės. Jos sudaro moterims palankesnes sąlygas naudotis finansinėmis paslaugomis ir įsidarbinti, valdyti ir naudoti žemę bei kitas gamybos priemones. Joms imasi priemonių remti moteris verslininkes, mažinti vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą, taip pat panaikinti kitas diskriminacines taisykles ir praktiką. Jos siekia užtikrinti moterų atsparumą klimato kaitos poveikiui ir remia jų pragyvenimo šaltinius žemės ūkio, žuvininkystės ir akvakultūros sektoriuose bei kultūros pramonėje. Jos stiprina ekonominio moterų įgalėjimo statistinių duomenų rinkimo, rengimo, analizės ir sklaidos veiklą.

3. Šalys įsipareigoja priimti reikiamus teisės aktus ir politikos priemones, kuriais siekiama panaikinti vaikų, ankstyvas ir priverstines santuokas, visų formų seksualinį smurtą ir smurtą dėl lyties, visų pirma smurtą šeimoje, visų formų seksualinį išnaudojimą ir išnaudojimą darbe ir visų formų priekabiavimą viešo ir privataus gyvenimo srityse, be kita ko, įgyvendinant informuotumo didinimo kampanijų iniciatyvas, kuriomis siekiama elgesio pokyčių.

4. Šalys imasi priemonių, kuriomis siekiama užtikrinti aktyvesnį moterų ir mergaičių dalyvavimą viešajame bei politiniame gyvenime, įskaitant jų dalyvavimą rinkimų, politiniuose, valdymo ir vystymo procesuose, vietos savivaldose, tradiciniuose paprotiniuose mechanizmuose, vadovavimo srityje, konstituciniuose organuose, valstybės valdomose įmonėse ir taikos stiprinimo ir susitaikymo veikloje, ir stiprinti jų balso teisę.

5. Šalys stiprina nacionalines ir regionines organizacijas, kad jos galėtų spręsti su visų formų smurtu prieš moteris ir mergaites susijusius klausimus, apimančius visų formų seksualinio smurto ir smurto dėl lyties prevenciją ir apsaugą nuo jo, priekabiavimo atvejų tyrimo ir atsakomybės už juos mechanizmus, rūpinimąsi aukomis ir paramą joms. Jos siekia suderinti nacionalinės teisės aktus ir taisykles bei regionines programas su atitinkamomis tarptautinėmis konvencijomis ir regioninėmis programomis.

6. Šalys įsipareigoja visapusiškai ir veiksmingai įgyvendinti Pekino deklaraciją ir Pekino veiksmų platformą, Tarptautinės konferencijos gyventojų ir vystymosi klausimais veiksmų programą bei jų peržiūros konferencijų dokumentus. Jos taip pat priima politikos priemones ir parengia programas, kuriomis siekiama užtikrinti visuotinę galimybę gauti įperkamas, visapusiškas, kompleksiškas ir kokybiškas lytinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugas ir tinkamas konsultavimo, informavimo ir lytinio švietimo programas, atitinkamai atsižvelgiant į UNESCO tarptautines metodologines lytinio švietimo gaires ir į poreikį teikti lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros paslaugas. Šalys atitinkamai remia veiksmingą Azijos ir Ramiojo vandenyno regiono ministrų deklaracijos demografijos ir vystymosi klausimais įgyvendinimą.

50 STRAIPSNIS

Jaunimas

1. Šalys sukuria valdymo struktūras, kurios skatina išnaudoti jaunimo pranašumus ir jį įgalėti, didinti jaunimo įtaką sprendimų priėmimo procesuose ir aktyvų dalyvavimą politiniame gyvenime bei taikos stiprinimo ir susitaikymo pastangose. Jos skatina aktyvesnį jaunimo dalyvavimą įgyvendinant aplinkosaugos veiksmus, visų pirma vykdant klimato kaitos stebėseną ir įgyvendinant prisitaikymo prie jos programas.

2. Šalys remia jaunimo verslumą ir jaunimui skirtų deramo darbo vietų kūrimą, ypatingą dėmesį skirdamos jaunimo švietimui, užimtumui arba rengimui, kad padėtų jaunuoliams įgyti darbo rinkoje paklausių įgūdžių ir įsidarbinti.

3. Šalys skatina socialines ir teisingumo programas, kuriomis siekiama užkirsti kelią nepilnamečių nusikalstamumui ir integruoti jaunimą į ekonominį ir socialinį gyvenimą. Jos remia įstaigas, pvz., mokyklas, religines organizacijas ir jaunimo grupes, kurios gali prisidėti didinant pažeidžiamo jaunimo ir pažeidžiamų bendruomenių atsparumą.

4. Šalys imasi priemonių, kuriomis siekiama pagerinti ir sustiprinti vaiko apsaugos sistemas ir priemones. Jos remia priemones, kuriomis siekiama panaikinti vaikų darbą, smurtą prieš vaikus, ankstyvą ir priverstinę santuoką ir fizines bausmes.

51 STRAIPSNIS

Neįgalieji

1. Šalys be jokios diskriminacijos skatina, saugo ir užtikrina neįgaliųjų teises. Jos imasi konkrečių priemonių, kuriomis užtikrinama visapusiška neįgaliųjų įtrauktis į visuomenę, suteikiant jiems lygiateises galimybes naudotis socialinėmis paslaugomis, įskaitant švietimą ir sveikatos priežiūrą, taip pat užtikrinamas veiksmingas jų dalyvavimas darbo rinkose ir kitos ekonominės galimybės.

2. Šalys skatina Neįgaliųjų teisių konvencijos ratifikavimą ir remia veiksmingą jos įgyvendinimą, atsižvelgdamos į savo atitinkamas politikos programas.

52 STRAIPSNIS

Kultūra, sportas ir žmonių tarpusavio ryšiai

1. Šalys gerina materialiojo ir nematerialiojo kultūros paveldo apsaugą bei skatinimą ir didina kultūros raiškos įvairovę, siekdamos didinti tarpusavio supratimą ir skatinti subalansuotus kultūrinius mainus. Jos bendradarbiauja ir skatina investicijas, kuriomis remiama tradicinių menų ir kultūros, čiabuvių žinių ir kultūros įvairovės apsauga ir propagavimas.

2. Šalys remia kultūros ir kūrybos pramonę kaip darbo vietų kūrimo ir integracinio ekonomikos augimo skatinimo veiksnį. Jos siekia skatinti profesionalų iš kultūros ir kūrybos sektorių judumą ir meno kūrinių judėjimą ir įgyvendinti bendras iniciatyvas įvairiuose kultūros ir kūrybos sektorių srityse. Jos skatina ekonominį moterų ir jaunimo įgalėjimą panaudojant kultūros vertės grandines, stiprinant viešojo ir privačiojo sektoriaus partnerystę kultūros produktų gamybos srityje ir integruojant kultūros aspektus, atsižvelgdamos į atitinkamas savo politikos programas, įskaitant Ramiojo vandenyno regiono kultūros politikos regioninę strategiją.

3. Šalys skatina kūrybiškumą ir inovacijas, dalijimąsi žiniomis, tarptautinę ir regioninę bendrą kūrybą ir galimybes kultūros prekėmis ir paslaugoms patekti į rinkas. Šalys plėtoja konkretiems sektoriams skirtas reglamentavimo sistemas bei institucinę paramą, kuriomis, be kita ko, saugomos intelektinės nuosavybės teisės į kūrinius.

4. Šalys skatina mainus kultūros sektoriuje, įskaitant mainus tarp institucijų, pvz., muziejų ir konservatorijų, ir žmonių bei atitinkamų suinteresuotųjų subjektų kultūrų dialogą. Jos remia jaunimo ir jaunų darbuotojų judumą kaip būdą skatinti kultūrų dialogą ir žinių, įgūdžių bei kompetencijos įgijimą už formalaus ugdymo sistemų ribų. Jos stengiasi įgyvendinti atitinkamas iniciatyvas, susijusias su judumu aukštojo mokslo srityje, siekdamos skatinti bendradarbiavimą ir modernizavimą aukštojo mokslo srityje, studentų ir akademikų judumą.

5. Šalys remia sportą kaip darnaus vystymosi, integracinio ekonomikos augimo, socialinės įtraukties, nediskriminavimo ir pažangos žmogaus teisių srityje skatinimo veiksnį. Jos stengiasi stiprinti pajėgumus, sukurti tinkamą infrastruktūrą ir skatinti žmones aktyviau dalyvauti sporto ir kitoje fizinio lavinimo veikloje, ypatingą dėmesį skirdamos jaunimui ir moterims. Jos taip pat remia sportą kaip tautų kultūrų dialogo ir bendradarbiavimo, konfliktų ir smurto prevencijos ir susitaikymo po konflikto priemonę.

_____

PRIEDAI:

I PRIEDAS

GRĄŽINIMO IR READMISIJOS PROCESAI

Šiame priede:

1. prašančioji valstybė – valstybė (viena iš AKRVO narių arba viena iš ES valstybių narių), pateikianti readmisijos prašymą pagal Susitarimo bendrosios dalies 74 straipsnio 3 dalį;

2. prašomoji valstybė – valstybė (viena iš AKRVO narių arba viena iš ES valstybių narių), kuriai pateikiamas readmisijos prašymas pagal Susitarimo bendrosios dalies 74 straipsnio 3 dalį.

Galiojančių kelionės dokumentų neturinčių asmenų readmisija

Grąžinimo ir readmisijos procesai vyksta toliau nurodyta tvarka.

Jeigu priimtinas atgal asmuo turi nebegaliojantį pasą, galiojančią arba nebegaliojančią asmens tapatybės kortelę arba kitą oficialų tapatybės dokumentą su nuotrauka arba jeigu asmens tapatybė yra patvirtinta visais tinkamais būdais, be kita ko, atlikus paiešką prašančiosios valstybės prašymų išduoti vizą registruose arba kituose oficialiuose registruose, prašomoji valstybė, gavusi atitinkamą informaciją, kuo skubiau ir bet kuriuo atveju per kuo trumpesnį laiką nuo prašančiosios valstybės prašymo gavimo dienos pateikia kelionės dokumentus, nebent nurodoma pateisinama priežastis prašyti suteikti daugiau laiko.

Kitais atvejais, kai reikia patikrinti priimtino atgal asmens pilietybę, prašomoji valstybė, gavusi prašančiosios valstybės prašymą, iš karto pradeda būtiną patikrinimo procesą, taikydama tinkamiausią ir veiksmingiausią tapatybės nustatymo procedūrą, įskaitant tapatybės nustatymą prašančiosios valstybės prašymu rengiamo pokalbio būdu. Prašančioji ir prašomoji valstybės įsipareigoja naudoti biometrinių duomenų registrus, jei jie yra.

Bet kuriuo atveju, prašomoji valstybė, gavusi prašymą dėl vieno iš jos piliečių readmisijos, atsako į prašymą ne vėliau kaip per 30 dienų nuo prašymo pateikimo dienos ir savo piliečiams išduoda tinkamus kelionės dokumentus grąžinimo tikslais arba patvirtina prašančiajai valstybei, kad atitinkamas asmuo nėra jos pilietis, laikydamasi terminų, nustatytų Tarptautinės civilinės aviacijos konvencijos 9 priedo 5 skyriaus 26 dalyje.

Vykdant grąžinimą naudojamos transporto priemonės

Grąžinimas iš anksto pranešus prašomajai valstybei vykdomas bet kokiomis transporto priemonėmis, atitinkančiomis šio susitarimo bendrosios dalies 74 straipsnyje nustatytas prievoles. Grąžinimas oro transportu neapima vien reguliariųjų skrydžių naudojimo.

Nelydimų nepilnamečių grąžinimas

Siekiant laikytis vaiko interesų principo, nelydimas nepilnametis gali būti grąžinamas tik jo šeimos nariams, paskirtam globėjui, į kitas nacionaliniuose įstatymuose numatytas įstaigas arba tinkamus trečiosios šalies priėmimo centrus.

Dvišaliai susitarimai

Nedarant poveikio tiesioginiam šio susitarimo bendrosios dalies VI antraštinės dalies 4 skyriaus ir šio priedo taikymui, Šalys vienos iš jų prašymu sudaro dvišalius susitarimus ir planus, kuriais reglamentuojamos Europos Sąjungos valstybės narės ir AKRVO narės su jų piliečių readmisija ir grąžinimu susijusios konkrečios prievolės. Siekiant dar labiau palengvinti šio priedo įgyvendinimą, šiuose susitarimuose numatomi trumpesni tapatybės nustatymo ir kelionės dokumentų išdavimo terminai. Jei kuri nors Šalis mano, kad tai būtina, tokiuose dvišaliuose susitarimuose ir planuose taip pat numatoma readmisijos tvarka, taikoma trečiosios šalies piliečiams ir asmenims be pilietybės, kurių įprastinė gyvenamoji vieta yra prašomosios valstybės teritorijoje.

Tuose dvišaliuose susitarimuose ir planuose nustatytos prievolės atitinka šio priedo nuostatas.

II PRIEDAS

EUROPOS INVESTICIJŲ BANKO OPERACIJOS

1 STRAIPSNIS

Teisinis subjektiškumas ir statusas

1. Europos investicijų bankas (EIB) ir bet koks EIB patronuojamas subjektas AKRVO narių teritorijoje visapusiškai naudojasi teisiniu subjektiškumu, įskaitant visų pirma galėjimą sudaryti sutartis dėl kilnojamojo ir nekilnojamojo turto, jį įsigyti ir juo disponuoti ir galėjimą dalyvauti teismo procesuose.

2. EIB ir kiekvienas EIB patronuojamas subjektas AKRVO narėje naudojasi toje AKRVO narėje veikiančiai tarptautinei institucijai taikomu su apmokestinimo ir muitinių procedūromis susijusiu režimu, kuris yra palankiausias tokių procedūrų ir statuso atžvilgiu.

2 STRAIPSNIS

Kreditavimo ir finansavimo veiklos reglamentavimas

EIB ir bet koks EIB patronuojamas subjektas kaip šiame susitarime numatytais tikslais AKRVO narių teritorijoje veikianti tarptautinė organizacija gali vykdyti veiklą, numatytą EIB arba tokio jo patronuojamojo subjekto statute su galimais pakeitimais, įskaitant finansavimą paskolų, obligacijų, garantijų, nuosavo ir kvazinuosavo kapitalo pavidalu ir kitomis finansavimo priemonėmis, techninės pagalbos teikimą ar finansavimą, investavimą pinigų rinkose, vertybinių popierių pirkimą ir pardavimą bei kitų su šia veikla susijusių finansinių operacijų vykdymą ir bankų sąskaitų bet kuria valiuta tvarkymą, bet šia veikla neapsiribojant.

3 STRAIPSNIS

Užsienio valiuta

1. Visų EIB ar bet kurio jo patronuojamo subjekto vykdomų ES finansuojamų operacijų, kuriomis siekiama padėti įgyvendinti šio susitarimo tikslus, atžvilgiu AKRVO narės užtikrina, kad:

   a) lėšų gavėjai ir sandorio šalys galėtų konvertuoti į bet kurią visiškai konvertuojamą valiutą pagal tuo metu galiojantį valiutos kursą sumas nacionaline valiuta, kurių reikia siekiant laiku išmokėti EIB ar jo patronuojamam subjektui visas mokėtinas sumas, susijusias su tokiomis operacijomis, ir

b) šias sumas būtų galima laisvai iš karto faktiškai pervesti atitinkamos AKRVO narės teritorijoje ar už jos ribų, siekiant užtikrinti, kad toks lėšų gavėjas ar tokia sandorio šalis galėtų įvykdyti savo įsipareigojimus EIB arba tokiam EIB patronuojamam subjektui.

2. Visų EIB ar bet kurio jo patronuojamo subjekto vykdomų ES finansuojamų operacijų, kuriomis siekiama padėti įgyvendinti šio susitarimo tikslus, atžvilgiu AKRVO narės užtikrina, kad:

a) EIB arba bet kuris jo patronuojamas subjektas galėtų:

i) konvertuoti į bet kurią visiškai konvertuojamą valiutą pagal tuo metu galiojantį valiutos kursą EIB arba jo patronuojamo subjekto gautas sumas atitinkamos AKRVO narės nacionaline valiuta ir

ii) taip konvertuotas sumas laisvai iš karto faktiškai pervesti už atitinkamos AKRVO narės teritorijos ribų į banko sąskaitas, kurias EIB ar toks jo patronuojamas subjektas gali nustatyti savo nuožiūra, arba disponuoti tokiomis sumomis atitinkamos AKRVO narės teritorijoje.

b) EIB ar toks jo patronuojamas subjektas gali konvertuoti į atitinkamos AKRVO narės nacionalinę valiutą pagal tuo metu galiojantį kursą bet kokias sumas bet kuria visiškai konvertuojama valiuta.

4 STRAIPSNIS

Teismo sprendimų vykdymas

Bet kokio ginčo, kylančio tarp EIB ar bet kurio EIB patronuojamo subjekto ir lėšų gavėjo ar bet kurios trečiosios šalies dėl EIB ar bet kurio EIB patronuojamo subjekto veiklos, vykdomos siekiant įgyvendinti šio susitarimo tikslus, atžvilgiu kiekviena AKRVO narė įsipareigoja: i) užtikrinti, kad AKRVO narės teismai būtų įgalioti pripažinti galutinius sprendimus, kuriuos tinkama tvarka priėmė kompetentingos jurisdikcijos teismas ar tribunolas, įskaitant Europos Sąjungos Teisingumo Teismą arba bet kurį ES valstybės narės nacionalinį teismą ar bet kurią arbitražo kolegiją, tiek, kiek tai leidžiama pagal tokios AKRVO narės konstituciją, ir ii) užtikrinti bet kokio tokio sprendimo vykdymą pagal taikytinas nacionalines taisykles ir procedūras.

_____